

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Filozofická fakulta

Historický ústav

Diplomová práce

Antické motivy ve světě posledních Rožmberků

Autor práce: Bc. Petr Kindlmann

Studijní obor: Historie navazující

Ročník: 3.

Vedoucí práce: prof. PhDr. Václav Bůžek, CSc.

2013

Děkuji Dominice Vostré.

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 29. dubna 2013

Anotace

Práce pojednává o způsobech sebe prezentace posledních Rožmberků. Ti využívali reprezentaci kvůli podpoře své politické funkce. Studovanými prameny jsou oslavné básně a výzdoba rožmberských sídel, které sloužily jako prostředek k vyjádření ctností renesančního velmože. Předkládaná studie sleduje, které antické motivy byly využívány rožmberské propagandě. Snaží se zachytit i pohled konkrétních jedinců na vybrané antické motivy, kterými se členové rodu červené pětilisté růže prezentovali. Starověká exempla uváděla Rožmberky jazykem symbolické komunikace jako křesťanské rytíře.

Annotation

The diploma thesis deals with the forms of self-representation of the last Rosenbergs. They were using the representations to support their political positions. The paper is based on a study of the panegyrics and symbolic decorations of the Rosenbergs' castles that were used to present the virtues of the Renaissance nobleman. The study analyzes Roman motifs of the Rosenbergs' propaganda. It tries to capture the views of particular individuals on selected ancient motifs from representation of the Rosenbergs. Ancient exempla presented the Rosenbergs by using the language of symbolic communication as Christian knights.

I.	Úvodem	5	
II.	Cesty mytografů k myšlenkovým světům renesančního šlechtice	11	
III.	Rožmberská propaganda v humanistické poezii a literatuře	18	
	III.1 Příležitostná poezie		33
	III.2. Rukopisy a staré tisky		77
	III.3. Grafiky		81
	III.4. Ostatní písemné prameny		83
IV.	All'antica a ikonografie	87	
	IV.1. Český Krumlov jako symbol moci vladaře rodu rožmberského		93
	IV.2. Kratochvíle jako symbol pozemského ráje na zemi		96
	IV.3. Antické motivy ve městech posledních Rožmberků		101
	IV.4. <i>All'antica</i> v hmotné kultuře		104
	IV.5. Ikonografie jako pramen osobní povahy		109
	IV.6. Svět soukromý a vnější, ženskost v ikonografii		111
V.	Antické motivy ve světě posledních Rožmberků	115	
	V.1. Rožmberkové ve světě antických ctností		115
	V.2. Starověcí panovníci jako bájní prapředkové Rožmberků		119
	V.3. Rožmberský rytíř v podobě antického hrdiny		126
	V.4. Antické motivy lásky a plodnosti		130
	V.5. Životní motta v podobě antických přísloví		133
	V.6. Antické světy Petra Voka z Rožmberka nejen v zajetí mocných žen		136
	V.7. Bakchus ve světě rožmberských velmožů		144
	V.8. Rada zvířat na Kratochvíli jako inscenace římských ctností		150
VI.	Závěrem	153	
VII.	Seznam obrazových příloh v textu	157	
VIII.	Seznamy pramenů a literatury	158	
IX.	Seznam zkratk	189	
X.	Přílohy	190	
	A. Katalog motivů ve výzdobě rožmberských sídel		190
	B. Katalog tištěných předloh k výzdobě rožmberských sídel		199
	C. Katalog oslavných rožmberských básní, panegyrických textů a dedikací		201
	D. Obrazové přílohy		214

I. Úvodem

Účelem předkládané práce je nahlédnout do myšlenkového světa raně novověkých velmožů, a to prostřednictvím symbolických projevů jejich vlastní sebe prezentace.¹ Historikové se zejména v posledních desetiletích snaží pomocí historické antropologie objevovat vnitřní pocity šlechticů.² Studium modelových procesů jednání vede k odkrývání všedních projevů každodenního chování.³ Příspěvek by měl pomoci porozumět způsobům symbolické komunikace na rožmberském dvoře.⁴ Rožmberkové platili svým básníkům a umělcům, kteří pro ně připravovali básně a výzdobu jejich sídel. Ke své prezentaci využívali členové rodu červené pětিলisté růže různých příležitostí při návštěvách významných hostů a slavnostních rituálů.⁵ Konkrétněji se studie vymezuje na působení bratrů Viléma z Rožmberka a jeho bratra Petra Voka ve druhé polovině 16. a na počátku 17. století.

¹ K symbolické řeči vlastní sebe prezentace Peter BURKE, *Sebe prezentace v renesančním portrétu – obraz jako jeviště*, in: Petr Burke, Žebráci, šarlatáni, papežové. Historická antropologie raně novověké Itálie, Jinočany 2007, s. 224-244.

² V raném novověku Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Člověk českého raného novověku*, Praha 2007, s. 79-110; Václav BŮŽEK a kol., *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*, Praha 2011, s. 223-295. Ve středověku Gerd ALTHOFF, *Gefühle in der öffentlichen Kommunikation des Mittelalters*, in: Emotionalität. Zur Geschichte der Gefühle (= Literatur – Kultur – Geschlecht. Studien zur Kurturgeschichte, Kleine Reihe 16), Köln – Weimar – Wien 2000, s. 100-118. Obecněji k problematice Gerd DRESSEL, *Wissenschaftspraxis – Biographien – Generationen. Ein paar Facetten einer reflexiven Historischen Anthropologie*, in: Václav Bůžek – Dana Štefanová (edd.), *Menchen – Handlungen – Strukturen. Historisch-anthropologische Zugangsweisen in den Geschichtswissenschaften, České Budějovice 2001* (= Opera historica 9, dále jen OH), s. 27 – 69; Richard van DÜLMEN, *Historická antropologie. Vývoj, problémy, úkoly*, Praha 2002; Martin NODL – Daniela TINKOVÁ (edd.), *Antropologické přístupy v historickém bádání*, Praha 2007; Lucie STORCHOVÁ, *Conditio humana – konstanta (č)í historická proměnná? Koncepty historické antropologie a teoretická reflexe v současné historiografii*, Praha 2007.

³ K tomu teoreticky Václav BŮŽEK, *K perspektivám výzkumu každodenní kultury raného novověku*, *Práce z dějin vědy* 3, 2002, s. 117-129.

⁴ V symbolické komunikaci jde o výměnu informací mezi dvěma a více stranami, již mohou porozumět i ostatní. Základní studii k symbolické komunikaci napsala očima historičky Barbara STOLLBERG-RILINGER, *Symbolische Kommunikation in der Vormoderne. Begriffe – Thesen – Forschungsperspektiven*, *Zeitschrift für historische Forschung* (dále jen ZHF) 31, 2004, s. 489-527. K tomu nověji Gerd ALTHOFF – Ludwig SIEP, *Symbolische Kommunikation und gesellschaftliche Wertesysteme vom Mittelalter bis zur Französischen Revolution: Der neue Münsteraner Sonderforschungsbereich 496*, *Jahrbuch für Kommunikationsgeschichte* 3, 2001, s. 210-230.

⁵ Slavnostní festivity byly velkým zážitkem pro Viléma z Rožmberka, který prokazatelně vnímal jejich estetickou stránku: „Bylo se čemu podívati” řekl Vilém z Rožmberka o slavnostech, které provázely pohřeb Maxmiliána II. v roce 1577. Jiří MIKULEC (ed.), *Mikuláš Dačický z Heslova, Paměti*, Praha 1996, s. 126.

Během významných slavností působili Rožmberkové na své hosty např. prostřednictvím zašifrovaných obrazů.⁶ Návštěvníci mohli obdivovat nově vyzdobené prostory, ve kterých vzdělanější osoby rozeznávaly určité symbolické prvky. Jedním z motivů, kterým vladaři posilovali svůj symbolický kapitál, byly obrazy antických panovníků.⁷ Vilém z Rožmberka (1535-1592) využíval symbolické způsoby prezentace svých ctností.⁸ Jeho cílem bylo naplnit ideály o chování křesťanského rytíře a do zvýšení rodové prestiže neváhal investovat značné prostředky. V duchu kolektivní reprezentace se prostřednictvím svých ctností snažil zaujmout pevné místo ve stavovsky uspořádané společnosti.⁹ Petr Vok z Rožmberka zapracoval na své sebe prezentaci spíše až po smrti svého bratra (1592-1611), přesto se i v jeho propagandě objevovala emblematika a morální exempla vycházející z antických předloh.¹⁰

Metodologické uchopení daného tématu vychází z interpretace ikonografických a literárních pramenů. Studium obou pramenů umožní bližší poznání způsobů vedení rožmberské propagandy. Historikové umění prováděli své ikonologické rozbory na základě vlastních typů otázek, povětšinou srovnávacích.¹¹ Filology zajímala lingvistická

⁶ Srov. Lars Olof LARSSON, *Höfische Repräsentation als kulturelle Kommunikation: Ein Vergleich der Höfe Maximilians II. in Wien und Rudolfs II. in Prag*, in: Marina Dmitrieva – Karen Lambrecht (edd.), Krakau, Prag und Wien. Funktionen von Metropolen im frühmodernen Staat, Stuttgart 2000, s. 237-243.

⁷ Symbolický kapitál odráží postavení člověka ve společnosti. Symbolickým kapitálem pohledem humanistických literátů se zabývala Lucie STORCHOVÁ, *Paupertate styloque connecti. Utváření humanistické učenecké komunity v českých zemích*, Praha 2010, s. 63-65.

⁸ Vilém z Rožmberka byl vladařem domu rožmberského v letech 1551-1592. Mezi jeho první slavné kroky patřil spor s knížaty z Plavna o zasedání u zemského soudu (1552-1556). Vilém se v něm snažil vrátit slávu rožmberského rodu do doby jeho otce, neboť se pánové z Plavna podíleli na „velikém ublížení jeho rodu“. (Jaroslav PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků I-II*, Praha 1985, s. 126; TÝŽ, *Zápas o vedení české stavovské obce v polovině 16. století. Knížata z Plavna a Vilém z Rožmberka 1547-1556*, *Československý časopis historický* (dále ČsČH) 31, 1983, s. 855-884.) Jako vdovec nastoupil do úřadu nejvyššího komorníka Království českého (1560-1570). Roku 1566 se účastnil protitureckého tažení do Uher, za což byl patrně odměněn v roce 1570, když se uvolnilo významné místo nejvyššího purkrabího Království českého. V habsburských službách několikrát vycestoval do Polska, kde jednal o kandidatuře na polský trůn. Posledního velkého ocenění se mu dostalo roku 1585, kdy mu byl udělen Řád zlatého rouna. TÝŽ, *Vilém z Rožmberka. Politik smíru*, Praha 1998, s. 186-188; Václav BŮŽEK, *Symboly rituálu. Slavnost Řádu zlatého rouna v Praze a Landshutu roku 1585*, in: Jiří Mikulec – Miloslav Polívka (edd.), *Per saecula ad tempora nostra*. Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka I, Praha 2007, s. 296-302.

⁹ Pavel MAREK, *Poslední Rožmberkové očima zahraničních diplomatů*, in: Václav Bůžek a kol., *Světy posledních Rožmberků*, Praha 2011, s. 142-151, zde s. 150.

¹⁰ Jarmila KRČÁLOVÁ, *Renesanční nástěnné malby zámku Bechyně*, *Umění* 11, 1963, s. 29-45; Ondřej JAKUBEC, *Pozdně renesanční sídla rožmberských velmožů a jejich výzdoba*, in: V. Bůžek a kol., *Světy posledních Rožmberků*, s. 231-252, zde s. 245-246.

¹¹ Milada LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, *Výjevy z římské historie v prostředí české renesance*, *Umění* 8, 1960, s. 287-299; TÁŽ, *Samsonovy skutky ve sgrafitech Martinického paláce v Praze*, in: *Ochrana*

problematika, kde se zabývali jazykovědnými otázkami.¹² Na zjištěná fakta je vhodné navázat a interpretovat je pomocí metod historikovy práce. Vychází se z předpokladu, že každý z motivů měl určitou roli v symbolickém vzorci jednoho typu pramene.¹³

Panegyrické a ikonografické prameny byly využívány jako prostředky k přenosu symbolické komunikace.¹⁴ Teoretický koncept studia řeči symbolů vychází z několika vědních disciplín – kulturní antropologie, sociologie i etnologie.¹⁵ V symbolické komunikaci jde vždy o abstraktní formu předávání informací z jedné strany na druhou, které by měl rozumět odesílatel i příjemce. Přenos informací probíhá ústní, písemnou a často i obrazovou formou, která bývá doprovázena i pevně danými rituály a gesty.¹⁶ Příběhy ve formě mýtů v sobě skrývají řadu metafor, přirovnání, která mají sloužit

památek. Sborník Klubu Za starou Prahu 35, 1961, s. 32-36; TÁŽ, *Samsonovský cyklus ve sgrafitu litomyšlského zámku*, Umění 11, 1963, s. 124-127; TÁŽ, *K tematice sgrafitové výzdoby domu U Minuty v Praze*, Umění 17, 1969, s. 157-167; TÁŽ, *K ikonografii a restituci sgrafitového reliéfu tří renesančních domů ve Slavonicích*, Umění 18, 1970, s. 383-394; Jarmila KRČÁLOVÁ, *Grafika a naše renesanční nástěnná malba*, Umění 10, 1962, s. 276-282; TÁŽ, *Renesanční nástěnné malby zámku v Českém Krumlově*, Umění 16, 1968, s. 357-379; TÁŽ, *Zámek v Bučovicích*, Praha 1979; Tomáš KNOZ, *Renesance a manýrismus na zámku v Rosicích*, Rosice 1996.

¹² Annemarie ENNEPER, *Die Darstellung des adeligen Denkens und Handelns der letzten Rosenberger in der neulateinischen Dichtung (1551-1611)*, Praha 2003 (= Dizertační práce); TÁŽ, "Luget omnis Czechia tellus". *Tod und Begräbnis des letzten Herrn von Rosenberg in der neulateinischen Ars moriendi und Appendix des Matěj Cyrus*, Folia historica bohemia (dále FHB) 21, 2005, s. 67-82; Elisabeth KLECKER, *Tapisseries Kaiser Maximilians. Zu Ekphrasen in der neulateinischen Habsburg-Panegyrik*, in: Christine Ratkowitsch (ed.), *Die poetische Ekphrasis von Kunstwerken. Eine literarische Tradition der Großdichtung in Antike, Mittelalter und früher Neuzeit*, Wien 2006, s. 181-202; Walther KILLY (ed.), *Mythographie der frühen Neuzeit, ihre Anwendung in den Künsten: Vorträge anlässlich des 12. Wolfenbütteler Symposions vom 5. bis 8. Dezember 1982 in der Herzog-August-Bibliothek*, Wiesbaden 1984.

¹³ Je důležitě, zda byl umístěn na veřejném či soukromém místě. Symboly mohou nést vždy více významů, ale vysledováním jistých vzorců opakovaného užívání lze nasměrovat jejich interpretaci vhodnějším směrem. Při vykládání významu slavnostních vjezdů se s podobnou problematikou setkal Daniel Russell, podle kterého bylo nutné využít určité náznaky, které měly nasměrovat diváka ke správné rovině výkladu emblematických námětů. Hélène VISENTIN – Nicolas C. RUSSELL, *French Ceremonial Entries in the Sixteenth Century: Event, Image, Text*, Toronto 2007, s. 21.

¹⁴ Možnosti studia symbolické komunikace položila Barbara Stollberg-Rilinger, na kterou navázal Gerd Althoff. Srov. Barbara STOLLBERG-RILINGER, *Zeremoniell, Ritual, Symbol. Neue Forschungen zur symbolischen Kommunikation in Spätmittelalter und Früher Neuzeit*, ZHF 27, 2000, s. 389-405; TÁŽ, *Symbolische Kommunikation in der Vormoderne*; G. ALTHOFF – L. SIEP, *Symbolische Kommunikation und gesellschaftliche Wertesysteme. Čeští historikové s tímto termínem začali pracovat od počátku 21. století*. Václav BŮŽEK a kol., *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha-Litomyšl 2002, s. 374. Přestože většina dalších příspěvků zabývajících se symbolickou komunikací pochází z jihočeského prostředí, začínají se jí zabývat i historikové středověku, kteří se odvolávají na Gerda Althoffa: Martin NODL – František ŠMAHEL – Krzysztof KOWALEWSKI, *Rituály, ceremonie a festivity ve střední Evropě 14. a 15. století*, Praha 2009, s. 215.

¹⁵ B. STOLLBERG-RILINGER, *Symbolische Kommunikation in der Vormoderne*, s. 490.

¹⁶ TAMTÉŽ, s. 493, 496-497, 500.

k reprezentaci jejich zadavatele.¹⁷ Mýty a symboly byly vnímány v kolektivní imaginaci jako vzorec vybraných hodnot, které měly směřovat ke společenskému chování.¹⁸

V symbolické propagandě šlo o cílené ovlivňování mas i jednotlivých konzumentů, kterým bylo vštěpováno povědomí o vysoké pozici Rožmberků v hierarchicky uspořádané stavovské společnosti.¹⁹ Symboly sloužily jako nástroje k manipulaci sociálního vědomí. Antické motivy takto vedly k legitimizování postavení Rožmberků ve společnosti. V renesanci byly nezbytné k vlastní prezentaci, bez které by sociální povědomí zanikalo. V podstatě šlo o soutěž, ve které proti sobě bojovaly politické programy. Typickým příkladem byl boj o postavení a moc mezi Rožmberky a pány z Plavna, do kterého byla zatažena i nemalá část české společnosti.²⁰

Renesanční politik byl vždy veřejně známou osobností.²¹ Musel budovat svůj politický kapitál, který reprezentoval politika.²² Politický kapitál byl závislý na popularitě a reputaci jeho nositele, který musel splňovat určité podmínky.²³ Petru Vokovi z Rožmberka se nakonec podařilo tento duchovní kapitál zakonzervovat i pro další generace dosazením Václava Březana na místo rodového kronikáře.²⁴ Pro posledního Rožmberka bylo také důležité uchování dobrého jména svého rodu. Chtěl vtisknout obraz urozenosti Rožmberků do podvědomí budoucího českého národa.

Pro zbožné velmože konce 16. století bylo velmi důležité, aby zůstali v kolektivní paměti urozené šlechty i po jejich smrti. Nepostačovalo jen stát se mecenášem různých umělců, kteří je prostřednictvím svého umění opěvovali. Bylo také nezbytné vést počestný život, aby bylo co opěvovat. Šimon Lomnický z Budče, dlouhodobý příznivec posledních Rožmberků, tuto potřebu uchování sociálního těla popsal v několika verších: „*Chceš-li slavnou pověst míti, potomkům v paměti býti, památku svou zachovati, i musíš se ctně*

¹⁷ Emich Birgit tvrdila, že slavnostní rituály vždy doprovázely obrazové vjemy Emich BIRGIT, *Bildlichkeit und Intermedialität in der Frühen Neuzeit. Eine interdisziplinäre Spurensuche*, ZHF 35, 2008, s. 31-56

¹⁸ Peter Burke takový přístup nazval obrazová rétorika či triumfální rétorika. Peter BURKE, *Ludwig XIV. Die Inszenierung des Sonnenkönigs*, Berlin 2005², s. 32-36.

¹⁹ K tomu obecně John B. THOMPSON (ed.), *Pierre Bourdieu, Language and symbolic power*, Cambridge 1994, s. 163-168.

²⁰ J. PÁNEK, *Zápas o vedení české stavovské obce*.

²¹ Některé myšlenky vychází z John B. THOMPSON (ed.), *Pierre Bourdieu, Language*, s. 168-175.

²² Aeron DAVIS, *Political communication and social theory*, New York 2010, s. 85.

²³ J. B. THOMPSON (ed.), *Pierre Bourdieu, Language*, s. 194.

²⁴ O tom naposledy Marie RYANTOVÁ, *Paměť rožmberského rodinného archivu*, in: V. Bůžek a kol., *Světy posledních Rožmberků*, s. 581-594, zde s. 586-590.

chovati.“²⁵ Poté Lomnický varoval, že mecenáš bude oslavován jen do té doby, dokud bude za panegyriky platit.

Ze sociálního kapitálu Rožmberků těžili i ti, kteří se snažili dostat do jejich přízně – aby k nim byli zváni na slavnosti, získávali různé dary, a především aby se mohli zaštitovat jako jejich příznivci.²⁶ Patřili mezi ně i autoři rožmberských panegyriků či dedikací, kteří se snažili přiživit na jejich slávě.²⁷ Pro mnohé to byl i drobný zdroj obživy. Rožmberkové a jejich oblíbení humanisté se navzájem potřebovali. Kdyby pro ně nikdo nesepisoval panegyriky, nemohli by Rožmberkové veřejně obhajovat své postavení formou oslavných básní.

Pod pojmem antické motivy jsou chápány známé historické scény či postavy z dějin starověkého Řecka a Říma nebo z jejich mytologie. Morfologicky šlo o *exempla* ze starobylých historií.²⁸ Znal je i Václav Březan, který mezi ně zařadil knihu *Theatrum historicum sive promptuarium exemplorum*, tedy poučky z antických dějin.²⁹ *Exempla* se lišila od *rozprávek*, což byly spíše humorné příběhy sloužící k pobavení.³⁰ Bajky a legendy byly označovány jako *podobenství* či (*poetské*) *fabule*.³¹

Oslavné básně skládali Rožmberkům především vzdělanci z českokrumlovské jezuitské koleje. Celkem bylo heuristicky probádáno více než sto básní či jiných panegyrických textů.³² Nakolik mohli účastníci svatebních veselí či pohřebních kázání rozumět

²⁵ Josef Ambrož GABRIEL (ed.), *Šimona Lomnického z Budče Krátké naučení mladému hospodáři*, Praha 1862, s. 106.

²⁶ TAMTÉŽ, s. 194-195.

²⁷ Šimon LOMNICKÝ, *Knížka o sedmi hrozných ďábelských řetězech*, Praha 1586 [Strahov, sign. BU VII 30, fol. B2r].

²⁸ Vychází se z jazyka Šimona Lomnického z Budče, který dobře znal Rožmberky a zároveň hojně psal moralistická díla, jejichž součástí byly i antické motivy. Petr VOIT, *Šimon Lomnický z Budče a exempla v kontextu jeho mravněvýchovné prózy*, Praha 1991, s. 41.

²⁹ Andreas HONDORF, *Theatrum historicum sive promptuarium exemplorum ad honeste vivendum*, Frankfurtum 1590 (Březanův katalog, fol. 707) [Bayerische Staatsbibliothek in München (dále BSB), sign. VD16 H 4749].

³⁰ TAMTÉŽ.

³¹ TAMTÉŽ.

³² Knihovna národního muzea v Praze (dále jen KNM), sign. VD 6/1; sign. 31 C 2, přívazek 3; sign. 46 D 23, přívazek 2; sign. 49 D 8, přívazek 15; sign. 51 F 5; sign. 60 H 27; sign. 61 G 12; Národní knihovna v Praze (dále jen NKP), sign. VI F 2; sign. 49 B 14, přívazek 5; sign. 52 B 49, přívazek 10, 11, 13; sign. 52 C 6, přívazek 39; 52 C 9, přívazek 1; sign. 52 C 13, přívazek 6, 32; sign. 52 C 15, přívazek 14, 41; Österreichische Nationalbibliothek Wien, sign. 4 Mm 115; SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 4; 5; 17; 27; Knihovna premonstrátů na Strahově v Praze (dále jen Strahov), sign. AA XIV 7, přívazek 10, 11; sign. AA XIV 9, přívazek 4, 7; sign. AA XIV 14; sign. AC III 56, č. 99; sign. AD IV 142, přívazek 2; sign. AO XVI 12, přívazek 6; sign. DR I 21a; sign. DR I 21b; sign. DR III

přednášeným panegyrickým, povětšinou latinským, básním? Objevovala se podobná témata i na fasádách rožmberských zámků?³³

Důležitou otázkou je, komu vlastně byla rožmberská propagace určena. Chtěli Rožmberkové oslovit jen své „*pány a přátele*“, které pouštěli i do svých interiérů? Měli v úmyslu zapůsobit i na své poddané, obyčejné obyvatele měst a vesniček? Nejspíše se snažili působit na všechny zmíněné vrstvy obyvatel. Dochovala se o tom nějaká svědectví?

Která témata ve formě antických exemplů se v rožmberské propagandě nejčastěji objevovala? Byl zavedený v rožmberské sebezprezentační strategii nějaký systém, který určoval výběr používaných motivů? Pokud se jeden motiv objevoval opakovaně a v různých typech pramenů, je pravděpodobné, že jej vždy zadával stejný člověk. Mohli to být samotní Rožmberkové?

21/1; sign. EB XV 8; sign. FK IV 61. Další citace viz příloha C. **Ediční poznámka:** v citacích českých pramenů se většinou opravila gramatika podle dnešních standardů (grafémy y-i). Zaměňováno bylo: au-ou, ův-ů, ss-š, g-j, d-t, w-v, s-z, uo-ů, au-ú (aučastni-účastni), z-vz (vzpomínali), ck-ch (všechn). Ve jménech se někdy ponechává W, zejména u Petra Voka z Rožmberka, kde mohlo jít o vizuální ztvárnění spojení Wok-Wolf. V latině bylo většinou opravováno v na u (Vrsini-Ursini). V citacích anglických knih a článků bylo ponecháno psaní řadových číslovek bez tečky (Rudolf II). Místo cizojazyčných citačních zásad byly použity vždy české, tedy i zkratky editorů (edd.) a (ed.) místo (eds.) či (hsrg). České texty se transkribovaly, cizojazyčné transliterovaly. Hranaté závorky doplňují citace o nepřítomná slova nebo mají doplňovací informační charakter. Vykřičník v hranaté závorce [!] značí chybu v původní verzi. České citace mívají upravený slovosled. Básně se necitují podle čísel veršů, ale podle stránek. U citací stránek bylo zapsáno foliování, pokud bylo vyznačeno nebo pokud byla kniha stránkována. V ostatních případech se užívalo stránkování s písmeny a římskými číslicemi, které byly převedeny do arabských číslic (A_{III}-A4). Přední folio značí „r“ (recto) a zadní „v“ (verso), nikoliv filology používané A-B. Vycházelo se z některých zásad, které vydali Ivan ŠŤOVÍČEK a kol., *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti*, Praha 2002, s. 54-65.

³³ Obecně k sémantice pojmu zámek Josef MACEK, *Hrad a zámek (Studie historicko-sémantická)*, Český časopis historický (dále ČČH) 90, 1992, s. 1-15.

II. Cesty mytografů k myšlenkovým světům renesančního šlechtice

Nakolik se s interdisciplinarností vyrovnávali významnější historikové umění? Do jaké míry se pokoušeli pronikat do myšlenkových světů velmožů? Zatímco Ernst Hans Gombrich se alespoň pokoušel hledat mezi řádky, Jakob Burckhardt se věnoval italské renesanci spíše popisně.³⁴ Gombrich se při práci na své dizertaci o Giuliu Romanovi zaměřil na nové možnosti interpretace symbolické reprezentace v době manýrismu. Inspirovalo jej k tomu studium v archivu Gonzagů.³⁵ Díky tomu mohl využít i velice přímé písemné důkazy svědčící o myšlenkových pochodech zkoumaného jedince. V roce 1542 popsal Pietro Aretino v dopisu Giuliu Romanovi jeho pohled na jejich umělecký styl all'antica jako „starověce moderní a moderně starověký.“³⁶ Lze z toho vyložit, že Aretino vnímal renesanční obrodu antiky jako aktuální trend, kterým mohl ve svých myšlenkách utíkat z uspěchané každodennosti do jiného světa – starověkého Říma. To už ale je interpretace historika 21. století, který ji skládá na základě svých hypotéz. Gombrich si vystačil jen s pozitivisticky laděným přepsáním pramene. Obecně se v italských archivech dochovalo velké množství písemných pramenů dokládajících vztah zadavatelů k uměleckým dílům, která si nechávali stavět. Např. roku 1586 děkoval Francesco I. Medicejský Octaviu Stradovi, že mu poslal jeho emblematické knihy, ovšem patrně neporozuměl mnohým ilustracím, neboť Stradovi radil, aby více vysvětloval význam použitých emblémů.³⁷

Spíše jen letmým uváděním dalších příkladů z italského prostředí lze vylíčit symbolický jazyk, kterému byli vystaveni i čeští šlechtici po známé výpravě roku 1551.³⁸ Francesco Bocchi vysvětloval v knize *La Bellezze della città di Fiorenza* význam fresek Cosima

³⁴ Např. čistě popisnou formou vedl kapitolu o výzdobě renesančních fasád Jacob BURCKHARDT, *Geschichte der Renaissance in Italien*, Leipzig 1860, s. 278-283. Mytologickými malbami se zabýval spíše popisně TÝŽ, *Italian Renaissance Painting According to Genres*, Los Angeles 2005 (překlad David Britt, Caroline Beamish), s. 209-218. Nejvíce se snažil řeči k myšlenkovým světům renesančního člověka pronikat v kapitolách o obnově antiky TÝŽ, *The Civilization of the Renaissance in Italy*, London 2011², s. 72-118.

³⁵ Ernst Hans GOMBRICH, *Topics of our time: twentieth-century issues in learning and in art*, California 1991, s. 17-18.

³⁶ Melinda SCHLITT, „*Anticamente moderna et modernamente antica*“: *Imitation and the ideal in 16th-century Italian painting*, *International Journal of the Classical Tradition* 10, 2004, s. 377-406.

³⁷ Registro di Lettere del Granduca di Toscana, tenuto per mano del Cavaliere Belisario Vinta Secretario et cominciato questo dì primo di Marzo MDLXXXV, fol. 63. Dopis z 29. 5. 1586.

³⁸ Jaroslav PÁNEK, *Výprava české šlechty do Itálie v letech 1551-1552*, České Budějovice 2003². Očitá svědectví z pozdějších desetiletí zpřístupnil Zdeněk HOJDA, *Benátky na konci 16. století ve dvou pražských památkách*, in: Vít Vlnas – Tomáš Sekyrka (edd.), *Ars baculum vitae*. Sborník studií z dějin umění a kultury k 70. narozeninám prof. PhDr. Pavla Preisse, DrSc., Praha 1996, s. 69-81.

Medicejského v paláci Vecchio ve Florencii. Cyklus, ve kterém se Cosimo ztělesňoval do postavy římského hrdiny Marca Furia Camilla, měl připomenout ideály starověkých hrdinů. Hlavním poselstvím bylo uvedení ctností zadavatele pomocí obrazu vojenského triumfu, který měl bezprostředně působit na smysly pozorovatele a připomenout aktuálnost symbolického sdělení.³⁹

Aby Warburg chtěl porozumět myšlení renesančních Florentinů, proto studoval i prameny osobní povahy – deníky.⁴⁰ Když v deníkových zápiscích narazil na alegorii štěstěny, pokoušel se vysvětlit, co mohla znamenat i proč ji mohl majitel deníku zapsat.⁴¹ Erwin Panofsky se spíše zabýval dějinami umění a příliš jej nezajímaly vnitřní pocity mecenášů, pro které byla jím zkoumaná díla tvořena.⁴² Jean Seznec na tom byl velmi podobně, ani on se nesnažil nahlížet do vnitřních světů renesančních urozenců. Postupoval dál tím, že hledal, jakým způsobem se využívaly mytografické příručky pro slavnostní inscenace.⁴³

V habsburské monarchii tvořili vrchol panegyrické literatury císaři.⁴⁴ Jimi se zabýval především Friedrich Polleroß.⁴⁵ Habsburskou symboliku sledoval ponejvíce pomocí grafických listů. V epoše dlouhého trvání jej zajímaly různé symboly Habsburků – globus, který se opakovaně po staletí vyskytoval u jejich portrétů či samotné portréty Habsburků na letácích i v císařských sálech.⁴⁶ Když rozebíral profánní ikonografickou výzdobu barokních paláců, vykládal ji pomocí obecně platných exempel, která byla doplněna o dobové popisy

³⁹ M. SCHLITT, *Anticamente moderna*, s. 392-396.

⁴⁰ Aby WARBURG, *The Renewal of Pagan Antiquity: Contributions to the Cultural History of the European Renaissance*, Los Angeles 1999, s. 223.

⁴¹ TATMÉŽ, s. 240.

⁴² Jen okrajově si všimal např. bájných prapředků slavných evropských rodů Erwin PANOFSKY, *Renaissance and Resuscitations in Western Art*, Stockholm 1960, s. 206-207.

⁴³ Jean SEZNEC, *The Survival of the Pagan Gods. The Mythological Tradition and Its Place in Renaissance Humanism and Art*, New York 1961, s. 279-285.

⁴⁴ Franz RÖMER, *Klassische Bildung im Dienst habsburgischer Propaganda: Lateinische Panegyrik in der Donaumonarchie*, *International journal of the classical tradition* 5, 1998, s. 196-204.

⁴⁵ Friedrich POLLEROß, "Austrie Est Imperare Orbi Universo". *Der Globus als Herrschaftssymbol der Habsburger*, in: Wolfram Krömer (ed.), 1492-1992: Spanien, Österreich und Iberoamerika, Innsbruck 1993, s. 35-50.

⁴⁶ TÝŽ, "Des abwesenden Prinzen Porträt". *Zeremoniell Darstellung im Bildnis und Bildnisgebrauch im Zeremoniell*, in: Jörg Jochen Berns – Thomas Rahn (edd.), *Zeremoniell als höfische Ästhetik in Spätmittelalter und Früher Neuzeit*, Tübingen 1995, s. 382-409, 745-755; TÝŽ, *Kaiser, König, Landesfürst: Habsburgische "Dreifaltigkeit" im Porträt*, in: Andreas Beyer – Ulrich Schütte – Lutz Unbehauen (edd.), *Bildnis, Fürst und Territorium (= Rudolstädter Forschungen zur Residenzkultur 2)*, München-Berlin 2000, s. 189-218.

některých místností.⁴⁷ Také se zabýval uměleckou politikou císařů, kde sledoval způsoby symbolické reprezentace.⁴⁸ Polleroß vycházel ze starých tisků a letáků, které porovnával se staršími panegyriky. Díky tomu mohl v ikonografickém rozboru sebeprezentačního programu císaře interpretovat motivy, ve kterých se navazovalo na předky. Polleroßova teoretická východiska byla inspiračním zdrojem i pro kapitolu předkládaného pojednání, která se věnuje bájným prapředkům (V.2).⁴⁹ K Polleroßově tématu se ale dochovalo nepoměrně více pramenů, a tak mohl být Herkules prokazatelně brán za předka Habsburků, zatímco u Rožmberků to je spíše jen nejpravděpodobnější možnost. Velmi podobně postupoval i Karl Vocelka, který ale v nemalé míře vycházel i z archivních záznamů a více se zajímal o historický podtext.⁵⁰ Mezi historičky, které se nezalekly kombinací ikonografických pramenů s písemnými zdroji, patří Veronika Sandbichler. Věnovala se především obrazovým popisům turnajového průvodu arciknížete Ferdinanda Tyrolského v jeho svatebním kodexu.⁵¹

Nástrojem k sebe prezentaci bylo i slavnostní brnění. Jeho reprezentační formy sledovala lingvistička Carolyn Springer. Rozebírala jednotlivé části zbroje habsburských panovníků. Význam některých prvků vysvětlovala s pomocí antické mytologie, kterou měly připomínat.⁵² Zatímco helma ukazovala Karla V. jako římského císaře, límec s Řádem zlatého rouna jej podle autorky řadil ke křesťanským rytířům původem ze severní Evropy.⁵³

⁴⁷ TÝŽ, "Utilità, Virtù e Bellezza". *Fürst Johann Adam Andreas von Liechtenstein und sein Wiener Palast in der Rossau*, Österreichische Zeitschrift für Kunst und Denkmalpflege 58, 1993, s. 36-52.

⁴⁸ TÝŽ, "Monumenta Virtutis Austriacae". *Addenda zur Kunstpolitik Kaiser Karls VI.*, in: Markus Hörsch (ed.), *Kunst, Politik, Religion. Studien zur Kunst in Süddeutschland, Österreich, Tschechien und der Slowakei*. Festschrift für Franz Matsche, Petersberg 2000, s. 99-122; TÝŽ, *Hispaniarum et Indiarum Rex. Zur Repräsentation Kaiser Karls VI. als König von Spanien*, in: Jordi Jané (ed.), *Denkmodelle. Akten des 8. Spanisch-österreichischen Symposions 13.-18. Dezember 1999 in Tarragona*, Tarragona 2000, s. 121-175.

⁴⁹ TÝŽ, *From the "exemplum virtutis" to the Apotheosis. Hercules as an Identification Figure in Portraiture: an Exemple of the Adoption of Classical Forms of Representation*, in: Allan Ellenius (ed.), *Iconography, Propaganda, Legitimation*, Oxford-New York 1998, s. 37-62.

⁵⁰ Karl VOCELKA, *Die politische Propaganda Kaiser Rudolfs II. (1576-1612)*, Wien 1981; TÝŽ, *Habsburgische Hochzeiten 1550-1600*, Graz 1976.

⁵¹ Veronika SANDBICHLER, *In Nuptias Ferdinandi. Der Hochzeitskodex Erzherzog Ferdinands II.*, in: Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech v raném novověku*, České Budějovice 2000 (= Opera historica 8, dále jen OH), s. 281-292. K tomu nověji TÁŽ, *Die Hochzeit Erzherzog Ferdinands II: eine Bildreportage des 16. Jahrhunderts*, Innsbruck 2010; Václav BŮŽEK, *Zrcadlo ctností, bohů a rozkoši. Sebe prezentace Ferdinanda Tyrolského v rytířských kratochvilích*, Studia Rudolphina 6, 2006, s. 45-58, zde s. 52-53.

⁵² Carolyn SPRINGER, *Armour and masculinity in the Italian Renaissance*, Toronto 2010, s. 106.

⁵³ TAMTÉŽ, s. 107.

S vhodnými postupy přišla Melinda Schlitt, která srovnávala fresky Cosima Medicejského nejprve s raně novověkou příručkovou literaturou s popisy zmíněných maleb. Kdyby se při další interpretaci zaměřila pouze na výklad z dějin Tita Livia a Plutarcha, představoval by Camillus pouze vojevůdce. Camillus ale hrál roli i v historii Florencie a rodu Medicejských. Badatelka upozornila na důležitý fakt, že římský hrdina se stal předmětem dedikačních a oslavných textů Cosimova rodu. Přestože nebylo nalezeno pevné spojení mezi literárním panegyrikem a vizuálním zachycením legendy, malíř Salviati si jej patrně byl vědom.⁵⁴ Proto je nutné pracovat i s rodinnou pamětí zkoumaného rodu, ve které se uchovávaly rodinné legendy a pověsti. Ty se mohly přenášet i ústní formou a namalované motivy mohly pro urozence být jen doprovodnou kulisou.⁵⁵ Podobných studií budou stovky, ale povětšinou jde o uměleckohistorické interpretace nástěnných maleb s antickými dějinami.⁵⁶

Zajímavý příspěvek o Rudolfovi II. a jeho mytologických předcích napsal Ladislav Daniel.⁵⁷ Sledoval cesty, které vedly Habsburky k reprezentaci jejich rodové tradice sahající až k fiktivním mytologickým postavám. Rodový mýtus byl rozvíjen v historiografii, literatuře, dramatu, v rituálech, hudbě, umění i v architektuře.⁵⁸ Šlo o dědičný proces, který přenášel otec na syna. Pomocí antických předků byli urození princové nuceni legitimizovat své postavení a moc. Daniel využíval rozmanité druhy pramenů – busty, obrazy i mince, na kterých se Rudolf II. prezentoval jako postava z antické mytologie – např. Merkur symbolizující moudrost.⁵⁹ Většinu interpretovaných motivů srovnával horizontálně s podobnými příklady u šlechty, což je typické pro historiky umění. O vertikální průřez i napříč písemnými prameny (panegyriky, legendami) z prostředí Rudolfa II. se nepokoušel.

⁵⁴ M. SCHLITT, *Anticamente moderna*, s. 396.

⁵⁵ K tomu Petr VOREL, *Rodové heraldické pověsti jako prostředek mezigeneračního přenosu informace ve šlechtickém prostředí českých zemí v 16. století*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007, s. 61-67, zde s. 62.

⁵⁶ Římské ctnosti hledala v nástěnných freskách mnoha italských paláců Sybille EBERT-SCHIFFERER, *Virtus Romana als Stilfrage in einem Römischen Freskenzyklus der Renaissance*, in: Gerd Althoff (ed.), *Zeichen, Rituale, Werte: Internationales Kolloquium des Sonderforschungsbereichs 496 an der Westfälischen Wilhelms-Universität Münster*, Münster 2004, s. 385-408.

⁵⁷ Ladislav DANIEL, *The Myth of the Prince between Rome and Prague around 1600*, in: Lubomír Konečný – Beket Bukovinská – Ivan Muchka (edd.), *Rudolf II, Prague and the World*, Praha 1998, s. 49-56.

⁵⁸ TAMTÉŽ, s. 49.

⁵⁹ TAMTÉŽ, s. 51.

Tomáš Knoz často využívá kombinaci metod historiků a dějin umění.⁶⁰ Nejedná se s ikonografií prezentoval v pojednání o svatém Ivovi, kde sice předvedl své ikonologické vložky, ale pouze v obecném měřítku.⁶¹ Emblematické znalosti mu umožňují nahlížet na renesanční šlechtice z pohledu manýristické výzdoby jejich sídel.⁶² V interpretaci symbolů bývá většinou opatrný, směřuje spíše k obecnějším závěrům.⁶³ Se zaujetím vykládá čtenářům, jak dávné návštěvníky zámků čekala po vstupu do nádvoří „*informační trasa*“ plná „*hieroglyfů, personifikací a dalších symbolů*“, které měly stejný význam jako heraldické a genealogické knihy, památníky a rodové kroniky, neboť vyjadřovaly rodovou starobylost a zařazení v rámci stavovské hierarchie šlechtice.⁶⁴ Ctnosti nalezené na fasádách sice zasadil do společného kontextu s vlastnostmi Karla staršího ze Žerotína od Bartoloměje Paprockého, avšak dále je už neporovnával.⁶⁵ Až později hledal v emblematických knihách významy symbolů a grotesek, které měly ve šlechtickém sídle podávat svědectví o víře a vznešenosti zadavatele.⁶⁶

Václav Bůžek vykládá sebeprezentační úsilí raně novověkých velmožů i na základě interpretace ikonografické výzdoby.⁶⁷ V hmotné kultuře zámeckého nádobí i na pomalovaných stěnách rozeznává symbolickou řeč, kterou renesanční urození s oblibou používali.⁶⁸ Opírá se přitom o metodologické přístupy symbolické komunikace a obrazové antropologie.⁶⁹ Václav Bůžek vnímá alegorické symboly jako prostředek propagačních

⁶⁰ S teoretickými úvahami nad interpretací ikonografických symbolů přišel už v roce 1996 T. KNOZ, *Renesance a manýrismus*, s. 54. Knoz uvedl, že některé manýristické motivy byly pouze dekorativní a neměly symbolický smysl.

⁶¹ TÝŽ, *Svatý Ivo a Uzdravující Spravedlnost*, in: Bronislav Chocholáč – Libor Jan – Tomáš Knoz (edd.), *Nový Mars Moravicus* aneb Sborník příspěvků, jež věnovali Prof. Dr. Josefu Váلكovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám, Brno 1999, s. 137-154.

⁶² TÝŽ, *Karel starší ze Žerotína. Don Quichote v labyrintu světa*, Praha 2008, s. 166.

⁶³ TAMTÉŽ, s. 159-166.

⁶⁴ TÝŽ, *Renesance a manýrismus*, s. 50-51.

⁶⁵ TAMTÉŽ.

⁶⁶ TÝŽ, *Šlechtická paměť v uměleckém ztvárnění moravských renesančních zámků*, in: V. Bůžek – P. Král (edd.), *Paměť urozenosti*, s. 23-36, zde s. 29-30.

⁶⁷ Václav BŮŽEK, *Sebe prezentace křesťanského rytíře ve výzdobě císařského sálu v Bučovicích*, in: Hana Ambrožová – Tomáš Dvořák – Bronislav Chocholáč – Libor Jan – Pavel Pumpr (edd.), *Historik na Moravě. Profesoru Jiřímu Malířovi, předsedovi Matice moravské a vedoucímu Historického ústavu FF MU, věnují jeho kolegové, přátelé a žáci k sedesátinám*, Brno 2009, s. 311-322; TÝŽ, *Zrcadlo ctností, bohů a rozkoší*.

⁶⁸ Václav BŮŽEK, *Paměť v heraldické výzdobě předmětů hmotné kultury šlechtických sídel 16. a 17. století*, in: V. Bůžek – P. Král (edd.), *Paměť urozenosti*, s. 37-57.

⁶⁹ B. STOLLBERG-RILINGER, *Zeremoniell, Ritual, Symbol*; TÁŽ, *Symbolische Kommunikation in der Vormoderne*; E. BIRGIT, *Bildlichkeit und Intermedialität*. V českém prostředí teoreticky Pavlína

snah renesančního šlechtice, který se snažil budovat svou pověst. Díky těmto novějším přístupům mohl nabídnout nový výklad vybraných panegyrických pramenů.⁷⁰

Recepci mytologie v renesanci a baroku se v posledních letech věnují moravští odborníci. Zatímco Radka Miltová rozebírá Ovidiovy *Metamorfózy* z mnoha badatelských úhlů, ostatní historikové nejsou u výkladu antických motivů tak víceboroví.⁷¹ Miltová ve svých bádáních zhodnocuje šlechtické knihovny, využívá přitom pozůstalostní inventáře i osobní korespondenci.⁷² Jan Chlíbaec vytváří působivé katalogy a nabízí ke studiu nemalé množství pramenů.⁷³ V případě jeho výkladu o štukách na rožmberské Kratochvíli ale příliš nevěnuje pozornost revizi starých závěrů historiček umění a přejímá je i s chybami.⁷⁴

Pozoruhodné jsou studie moravského historika umění Ondřeje Jakubce o epitafech, kde si pokládá i otázky spíše z oboru historie.⁷⁵ Za vše hovoří citace: „*V tomto směru tedy budou epitafy skutečně vystupovat mnohem více než jako umělecká díla, tak jako jedinečné „historickoantropologické“ ego prameny umožňující snad vhled do konfesních kultur a náboženských mentalit v tomto období. Takové dotazování potom metodicky představuje pokus o průnik umělecko-historických a obecně historických přístupů.*“⁷⁶ Přesně s tímto přístupem se shodují základní teze předkládané diplomové práce, které chtějí využívat

RYCHTEROVÁ, *Rituály, rity a ceremonie. Teorie rituálu a její reflexe v medievistickém bádání*, in: Martin Wihoda (ed.), *Stát, státnost a rituály přemyslovského věku. Problémy, názory, otázky*, Brno 2006, s. 11-23.

⁷⁰ Původní text o slavnostním vjezdu císaře Ferdinanda do Prahy napsal Jan BAŽANT, *Pompa in honorem Ferdinandi 1558*, in: Jana Nechutová (ed.), *Druhý život antického mýtu. Sborník z vědeckého symposia Centra pro práci s patristickými, středověkými a renesančními texty*, Brno 2004, s. 195-205. Později jej se záměrem o výklad symbolické sebezprezentace popsal Václav BŮŽEK, *Symboly rituálu. Slavnostní vjezd Ferdinanda I. do Prahy 8. listopadu 1558*, in: Luděk Březina – Jana Konvičná – Jan Zdichynec (edd.), *Ve znamení zemí Koruny české. Sborník k šedesátým narozeninám prof. PhDr. Lenky Bobkové*, CSc., Praha 2006, s. 112-128.

⁷¹ Radka MILTOVÁ, *"Najde se Ovidia Metamorphosis, o kunstu tělesné lásky". Recepce Ovidiových Metamorfóz v barokním umění v Čechách a na Moravě*, Brno 2008 (= Dizertační práce), s. 7-15, 173, 194; TÁŽ, *Bůh Harpokratés, alegorie mlčenlivosti a Slavkov u Brna*, in: Jiří Kroupa – Michaela Šeferisová Loudová – Lubomír Konečný (edd.), *Orbis artium. K jubileu Lubomíra Slavíčka*, Brno 2009, s. 287-298, zde s. 292, 297; TÁŽ, *Mezi zalíbením a zavržením. Recepce Ovidiových Metamorfóz v barokním umění v Čechách a na Moravě*, Brno 2009; Jan BAŽANT, *Pražský Belvédér a severská renesance*, Praha 2006.

⁷² Např. R. MILTOVÁ, *Najde se Ovidia Metamorphosis*, s. 83-84.

⁷³ Jan CHLÍBEC, *Italské renesanční sochařství v českých státních a soukromých sbírkách*, Praha 2006.

⁷⁴ TÝŽ, *Italští sochaři v českých zemích v období renesance*, Praha 2011, s. 162-171.

⁷⁵ Nejnověji Ondřej JAKUBEC, *Renesanční epitaf v průsečíku historických disciplín a jeho vypovídací možnosti*, ČČH 111, 2013, s. 66-100, zejména s. 83-88. K článku podrobněji v podkapitole III.1.2 Pohřební básně.

⁷⁶ TÝŽ, *Renesanční epitafy v českých zemích a jejich "konfesionalita"*, in: *Epigraphica & sepulcralia III. Sborník příspěvků ze zasedání k problematice sepulkrálních památek, pořádaných Ústavem dějin umění AV ČR, v.v.i., v letech 2008-2010*, Praha 2011, s. 163-193, zde s. 167-168.

panegyriky spolu s ikonografickými obrazy. Vždy je potřebné rozlišovat, komu byly tyto prameny určeny, aby mohl být přečten jejich význam vždy ve správném kontextu: „*I když oba epitafy pracují se shodnou ikonografií, setkáváme se s jakoby jinou její interpretací či kontextualitou.*“⁷⁷ Z Jakubcova příspěvku by se mohl přímo psát návod na to, jak nahlížet historickoantropologickou optikou na uměleckohistorické prameny: „*Klíčovou otázkou samozřejmě zůstává, nakolik jsme schopni vždy identifikovat či definovat prostřednictvím uměleckých zakázek konkrétní konfesijní prostředí.*“⁷⁸

⁷⁷ TAMTÉŽ, s. 169.

⁷⁸ TAMTÉŽ, s. 170.

III. Rožmberská propaganda v humanistické poezii a literatuře

Český humanismus dosud studovali především filologové, přesto i historikové napsali několik podnětných příspěvků, které sledují roli básníků ve světě šlechty druhé poloviny 16. století.⁷⁹ Analyticky se literáty zabýval František Šmahel, který vysledoval řadu statistik – kolik studentů pokračovalo ve svých studiích, jak se během nich živilo nebo jak dlouho studovali.⁸⁰ V českém prostředí má velké zkušenosti s panegyrickým výkladem pramenů Robert Antonín. Na příkladu *Zbraslavské kroniky* hledal ideálního panovníka s vybranými vlastnostmi a ideály. Středověký český král měl být ctnostný, spravedlivý, zbožný, měl bojovat za mír a řád.⁸¹

Odvážným směrem se ubírají cesty Lucie Storchové, která zkoumá komunikační struktury českého renesančního humanismu.⁸² Spíše než aby se pokoušela pronikat k myšlenkovým světům vybraných jedinců, snaží se porozumět podvědomé mentalitě učeneckých skupin jako celku.⁸³ Autorčino sousloví „*citátový charakter humanistické diskursivity*“ vyzrazuje jeden ze základních heuristických problémů při sepisování předkládaného textu.⁸⁴ Jak v záplavě desítek postav na první pohled bezmyšlenkovitě převzatých z emblematických knih do výzdoby rožmberských sídel najít strukturu odporující názoru, že se vše pouze recitovalo? Jak najít spojitosti s Rožmberky v humanistickém básnictví složeném z antických citací? Historikovi znalému symbolické komunikace postačí prvky, které pronikaly jménem Rožmberků mezi uvedené antické motivy. Lucie Storchová nabízí ve své dizertaci velice široký rozhled po pramenech humanistického básnictví, pro které nezbyl prostor v předkládaném textu.⁸⁵ Pro potřeby diplomové práce je nejdůležitější zjistit, ke kterým antickým postavám byli přirovnávání

⁷⁹ Základním kamenem pro studium českého humanismu stále zůstává nedávno doplněná *Rukověť humanistického básnictví*. Karel HRDINA, *Rukověť k písemnictví humanistickému, zvláště pak básnickému v Čechách a na Moravě ve století XVI.*, Praha 1908; Antonín TRUHLÁŘ – Karel HRDINA – Josef HEJNIC – Jan MARTÍNEK, *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě* 1-6, Praha 1966-2012 (dále jen RHB 1-6). S navazováním na filologická pojednání souvisí i používaná terminologie předkládané diplomové práce, která nepřejímá všechny zavedené způsoby jazykovědců. Básně se zde citují jen podle stránek a ne podle veršů, nesleduje se rytmus atp.

⁸⁰ František ŠMAHEL, *Mezi středověkem a renesancí*, Praha 2002, s. 355-356.

⁸¹ Robert ANTONÍN, *Zahraniční politika krále Václava II. v letech 1283-1300*, Brno 2009, s. 69.

⁸² L. STORCHOVÁ, *Paupertate*.

⁸³ „*Analýza latinské humanistické literatury [...] neumožňuje popsat [...] způsoby myšlení.*“ TAMTĚŽ, s. 36. Když autorka výjimečně zmínila některé antické motivy či ctnosti, dále se jimi nezabývala. TAMTĚŽ, s. 177, 180-181.

⁸⁴ TAMTĚŽ, s. 54.

⁸⁵ TAMTĚŽ, s. 336-354.

Rožmberkové či jejich manželky. To je na druhou stranu otázka, na kterou by se v díle Lucie Storchové nenašly odpovědi, byť se vychází ze stejných pramenů.⁸⁶

Využívání letáků, které sloužily k tištění panegyriků i dalších sebeprezentačních textů v raném novověku, obecně shrnul Werner Paravicini, který své encyklopedické heslo v knize *Höfe und Residenzen* doplnil o rozsáhlý seznam další literatury.⁸⁷ Básníky na šlechtických dvorech se zabýval kolektiv autorů v téže syntéze, který nabídl větší množství bibliografie.⁸⁸ Vídeňský institut pro klasickou filologii se deset let zabýval nástroji habsburské politické propagandy. Šlo o slavnostní vjezdy, korunovace, pohřby a další události, které vždy doprovázely panegyriky. S jedním z výstupů z tohoto badatelského projektu seznámila Elisabeth Klecker českého čtenáře ve stati o panegyricích, které byly zobrazovány v podobě nástrojů moci – zbraněmi ctnosti a poezie.⁸⁹

Z řad filologů se antickými motivy v poslední době zabývala Jana Kolářová, která hledala určité rysy antických a biblických motivů ve vybraných protitureckých básních.⁹⁰ Nejhojněji se měl v turcicích objevovat bůh války Mars, který logicky zastínil Apollóna i zbytek Panteonu.⁹¹ V protitureckých básních se měly vyskytovat události, kdy pýcha vedla k pádu slavných měst – Tróje i Říma. Zevrubný průzkum některých turciků prokázal, že zde byly využívány motivy „v předvídatelných kontextech a očekávaným způsobem“.⁹² Badatelka prokázala, že byl výběr antických motivů směřován tak, aby mu mohli čtenáři snadno porozumět. Nakonec poukázala na fakt, že antické motivy nebyly v turcicích příliš zastoupeny, neboť se zde ve větší míře vyskytovala biblická a křesťanská témata.⁹³ Za to

⁸⁶ K Rožmberkům nejbližší TAMTÉŽ, s. 197-198.

⁸⁷ Christian OGGOLDER, *Flugblätter*, in: Werner Paravicini (ed.), *Höfe und Residenzen im spätmittelalterlichen Reich (Residenzenforschung 15/3)*, Osfildern 2007, s. 285-298. Srov. Jana HUBKOVÁ, *Fridrich Falcký v zrcadle letákové publicistiky. Letáky jako pramen k vývoji a vnímání české otázky v letech 1619–1632*, Praha 2010.

⁸⁸ Timo REUVEKAMP-FELBER, *Höfische Dichtung*, in: W. Paravicini (ed.), *Höfe und Residenzen*, s. 115-127.

⁸⁹ Elisabeth KLECKER, *Waffen der Tugend und der Poesie. Breslauer Figurengedichte für Ferdinand III.*, in: Helena Dáňová – Jan Klípa – Lenka Stolárová (edd.), *Slezsko – země Koruny české. Historie a kultura*, Praha 2008, s. 245-261.

⁹⁰ Jana KOLÁŘOVÁ, *Několik poznámek k antickým a biblickým motivům v latinských humanistických básních s protitureckou tematikou*, in: *Studia Moravica 3. Sborník historiografických, filologických a uměnovědných příspěvků přednesených na vědecké konferenci Mars Moravicus, Olomouc 2005*, s. 159-162.

⁹¹ TAMTÉŽ, s. 159-160.

⁹² TAMTÉŽ, s. 160.

⁹³ TAMTÉŽ.

nejspíše mohl strach z vážného tématu, kdy Turkové svou silou ohrožovali celý křesťanský svět.

Kolektiv jihočeských autorů v nedávné době podrobně rozebíral jednu z básní, kde byla reflektována rodinná legenda pánů z Hradce, kterou zdědil Adam Pavel Slavata při sňatku s Marií Makétou z Eggenberku.⁹⁴ Divadelní ztvárnění legendy o dělení růží z roku 1626 měli na starosti žáci koleje jezuitů v Jindřichově Hradci. Důsledným studiem rožmberských legend se zde podařilo autorům prokázat, že dílo bylo sepsáno na základě studia *Rožmberské kroniky* od Václava Březana.⁹⁵ Panegyrik se skládal z několika legend, mezi kterými byla i svatba Pélea s Thetidou, která byla přednesena už při svatbě Viléma z Rožmberka v roce 1561.⁹⁶ Slavata se prezentoval jako nástupce pánů z Hradce i Rožmberků, což bylo reflektováno právě v legendách o dělení a zániku růží. Růže pánů z Hradce i Rožmberků byly téměř zničeny, ale slavatovská orlice dokázala jeden výhonek zachránit. Takto symbolicky si měl Slavata prokázat, že zachránil dva slavné české rody před vyhynutím.⁹⁷

Oslavné básně měly svůj původ v antice.⁹⁸ Znovu byly ve větší míře zavedeny až v 15. století, kdy se oslavné básně staly součástí italské dvorské kultury. Panegyrické texty nejčastěji doplňovaly oslavy přechodových rituálů – narození, sňatky i úmrtí.⁹⁹ Příležitostná latinská poezie umožňovala básníkům získat si přízeň mecenášů. Básníci se učili v různých příručkách, jak by měli vychvalovat adresáty svých básní.¹⁰⁰ Jejich úkolem

⁹⁴ Václav BŮŽEK – Stanislav DOLEŽAL – Josef HRDLIČKA – Miroslav NOVOTNÝ – Rostislav SMÍŠEK (edd.), *Jezuitská divadelní hra Rosa Novodomensis. Zlatá a červená pětিলistá růže na zlatých hroudách jako nástroje tvorby mýtu*, in: Václav Bůžek (ed.), *Šlechta raného novověku pohledem českých, francouzských a španělských historiků*, České Budějovice 2009 (= OH 13), s. 263-305.

⁹⁵ Pokročilý stav zpracování rožmberských legend současnými historiky je i důvodem, proč se předkládané pojednání nesnaží příliš pronikat i do této látky. TAMTÉŽ, s. 282.

⁹⁶ Srov. A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 56, 101-103.

⁹⁷ V. BŮŽEK – S. DOLEŽAL – J. HRDLIČKA – M. NOVOTNÝ – R. SMÍŠEK (edd.), *Jezuitská divadelní hra Rosa Novodomensis*, s. 276-277.

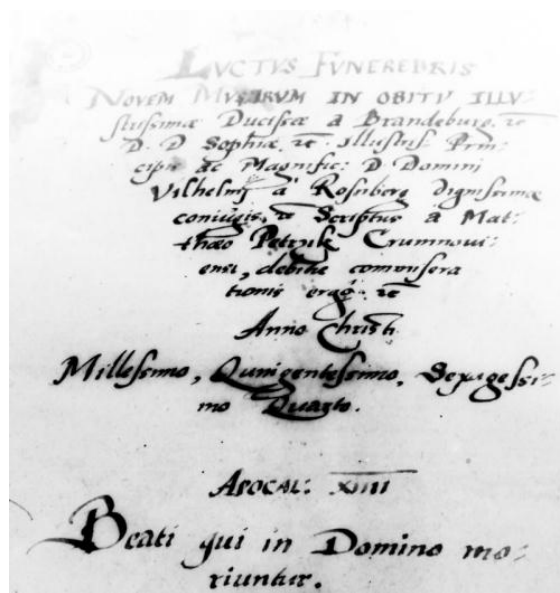
⁹⁸ Blíže Franz RÖMER, *Mode und Methode in der Deutung Panegyrischer Dichtung der Nachaugusteischen Zeit*, *Hermes* 122, 1994, s. 95-113.

⁹⁹ K tomu některé dosavadní výzkumy panegyrické propagandy evropských velmožů: Elisabeth KLECKER, *Herrscherpanegyrik und Selbstdarstellung. Paul von Oberstain und seine Epistola de laudibus Maximiliani (1541)*, in: Vincenc Rajšp – Feliks J. Bister – Miroslav Polzer, *Tu felix Europa. Der Humanismus bei den Slowenen und seine Ausstrahlung in den mitteleuropäischen Raum = Humanizem pri Slovencih in njegovo izžarevanje v srednjeevropski prostor*, Wien-Ljubljana 2011, s. 109-128.

¹⁰⁰ Mezi autory těchto příruček patří Iulius Caesar Scaliger a Jacob Pontanus. Nedávno se jimi zabývala Alice JOUDALOVÁ, *Smuteční poezie Jana Campana Vodňanského*, Olomouc 2011 (= Dizertační práce), s. 15-21. Následující řádky vycházejí z jejího rozboru na citovaných stránkách.

bylo poukázat na vybrané okruhy ctností jejich mecenášů. Ty byly omezovány především povoláním. Vojevůdci měli být udatní (jako Achilleus či Hannibal), teologové zbožní (jako Augustin). Vilém z Rožmberka byl nepochybně zařazen do kategorie nejpřednějších mužů ve společnosti, kam patřili panovníci a vysocí úředníci. Těm měly být přisuzovány pouze obecné vlastnosti (moudrost, spravedlnost, laskavost, udatnost, urozenost). Jejich personifikování do podob slavných postav z antické mytologie či historie už záleželo na básnících. Forma těchto básní musela záviset na životě oslavovaného – jeho místo ve společnosti, urozenosti, povolání, slavným skutkům, věku i pohlaví. U žen byla oslavována věrnost a oddanost (Pénélopé).¹⁰¹

Příležitostné básně mohly být ve formě přání (*gratulatio*), soustrastí (*elegia consolatoria*) či novoročních přání (*strena*).¹⁰² Mezi další útvary patřily epigramy, epitaphia (epitafy, zemřelý mluví o sobě), in insignia (oslava znaků), effigia (popisy osob), emblemata (symbolický básnický výklad), sententiae (přísloví, citáty), anagramy (jméno osoby je psáno prvními písmeny v řádku), akrostichy (první a poslední písmena veršů tvoří jméno), chronostichy (časové určení vyprávěné události v chronogramu – v římských číslicích schovaných v textu). Rožmberkové prožívali iniciační rituály v době manýrismu, což u panegyriků vedlo k různým hříčkám – nejčastěji akrostichům. Vzácně se objevovala i jednoduchá *carmina figurata*, kdy byly básně vytvarovány do podoby různých předmětů.¹⁰³

1. *Luctus funebris* ve tvaru poháru

¹⁰¹ TAMTÉŽ, s. 18-19.

¹⁰² Jan MARTÍNEK, *Drobné literární útvary za humanismu*, Zprávy jednoty klasických filologů 7, 1965, s. 18-19.

¹⁰³ V rožmberských panegyricích to byly jen motivy pohárů. Např. Vincenc MAKOVSKÝ Z MAKOVA, *Elegia in obitum [...] illustri et magnifico heroi [...] Petro Wok [...]*, Pragae 1565 [NKP, sign. 52 C 13, přívazek 6, fol. A1r]. Srov. Josef HEJNIC, *Zu den Anfängen der humanistischen Figural Poesie in Böhmen*, Listy filologické 111, 1988, s. 95-102.

Nejčastějšími žánry příležitostné poezie byla epithalamia (oslava sňatku) a epicedia (oslava zemřelého). Renesanční příručky radily humanistům, které postavy by měli v různých situacích používat. V epithalamiích měli popisovat slavné antické sňatky – např. Pélea a Thetidy.¹⁰⁴ Aktéry svatebních panegyriků se stávali Odysseus s Pénélopé, Aeneas s Didonou, Paris s Helenou, Iason s Médeou, Deukalion s Pyrrhou, Antonius s Kleopatrou či Gracchus s Cornelií.¹⁰⁵ Mezi další často užívané mytologické postavy patřili zejména Venuše s Kupidem, Hymén a Apollón s Múzami.¹⁰⁶

Slavných událostí, jako byly rožmberské svatby a pohřby, využívaly vzdělávací instituce – učenci z pražského vysokého učení i českokrumlovské jezuitské koleje – k sestavování básnických epithalamií a epicedií. Psaní humanistických veršů bylo dáno dobovou módou.¹⁰⁷ Šlo o prestižní způsob vlastní sebe prezentace či sebeidentifikace jednotlivých básníků či jejich institucí. Pražské sborníky básní zastupovali reprezentanti mistrů a studentů. Z jezuitů patřili k autorům spíše příbuzní Rožmberků a jejich dvořanů.¹⁰⁸ Básníci vydávali své panegyriky i z vlastní vůle. V tom případě se někdy snažili je směřovat se svými mecenáši za finanční nebo materiální prostředky.¹⁰⁹ Starší poetové si mohli dovolit i odmítnout některé požadavky – zakázky méně významných či solventních šlechticů. Někdy se přitom vymlouvali na nedostatek času, jindy ale pro ně tato práce byla málo lákavá – nechtěli se zabývat nemravnými texty a nelíbila se jim mecenášova kritika či laxnost v proplacení básní.¹¹⁰

Rožmberským básnictvím se v minulém století zabýval zejména Josef Hejnic.¹¹¹ Ve shrnující studii rozebíral rozdíly mezi humanistickým mecenátem Petra Voka a Viléma z Rožmberka. Staršímu bratru se mělo věnovat 70 procent básnické tvorby, nejčastěji šlo

¹⁰⁴ Jana KOLÁŘOVÁ, *K žánru epithalamia v latinské humanistické poezii*, Česká literatura 55, 2007, s. 25-41, zde s. 27.

¹⁰⁵ TAMTÉŽ, s. 28.

¹⁰⁶ TAMTÉŽ, s. 27-28.

¹⁰⁷ F. ŠMAHEL, *Mezi středověkem a renesancí*, s. 354.

¹⁰⁸ L. STORCHOVÁ, *Paupertate*, s. 240.

¹⁰⁹ Básníci měli někdy i přímo měnit své verše za zlato. TAMTÉŽ, s. 130-131.

¹¹⁰ TAMTÉŽ, s. 138.

¹¹¹ Josef HEJNIC, *K literárním a bibliofilským zájmům dvou posledních Rožmberků*, in: Václav Bůžek (ed.), *Život na dvoře a v rezidenčních městech posledních Rožmberků*, České Budějovice 1993 (= OH 3), s. 223-232; TÝŽ, *Humanistické verše v Březanových životopisech Viléma a Petra Voka z Rožmberka*, Zprávy Jednoty klasických filologů 23, 1981, s. 25-36.

o období 1576-1592.¹¹² Hejnice zajímala především konfesijní politika obou Rožmberků, kteří vyhledávali básníky podle jejich momentální náboženské či politické orientace. Obsah básní, např. antické motivy, již nesledoval. Drobně se zajímal o hesla posledních Rožmberků, zde ale u Petra Voka použil nevhodnou devizu „*láska a milování*“, která neodpovídá žádnému z jeho exlibris.¹¹³

Josef Hejnic vydal při přípravě Pánkovy edice rožmberských životopisů studii, která sledovala humanistické básně v Březanově kronice.¹¹⁴ Hejnicovi se podařilo aktualizovat a doplnit znalosti o básních, které nebyly jinde zaznamenány či dochovány. Byl to jen drobný příspěvek k tématu rožmberských oslavných básní, který se nesnažil o žádné širší srovnávací analýzy. Samostatně se Hejnic zabýval nepříliš rozšířenou svatební písní pro Viléma z Rožmberka z roku 1578 od Jiřího Koppaye.¹¹⁵ V omezené míře se s rožmberskými panegyriky setkali i ostatní rožmberští historiografové – Jaroslav Pánek i badatelé z Jihočeské univerzity.¹¹⁶ Rožmberským mecenátem a vztahy s pražskou univerzitou se zabíral Josef Hanzal.¹¹⁷

Velký pokrok ve studiu rožmberských oslavných básní nastal po přelomu tisíciletí během doktorského studia německé filoložky Annemarie Enneper, která ve své dizertaci zkoumala značné množství rožmberských panegyriků.¹¹⁸ Věnovala se analýze rožmberských oslavných básní, které si ohraničila lety 1551-1611. Předkládaný text pracuje s podobným rozpětím jen s drobným přesahem. Enneper si při jejich analýze pokládala spíše filologické a knihovědné otázky. Zcela mimo okruh jejího zájmu byly antické motivy, které jsou sledovány v předkládané diplomové práci. Antické motivy by v podstatě mohly tvořit další kapitolu deset let staré dizertace. Filoložka nevycházela ze všech známých a přístupných básní, ani je rozebírala podrobně.

¹¹² J. HEJNIC, *K literárním a bibliofilským zájmům*, 224. Annemarie Enneper, která pracovala s větším množstvím básní, přiřadila k Vilémovi ještě větší poměr – 75 procent. A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 21.

¹¹³ J. HEJNIC, *K literárním a bibliofilským zájmům*, s. 228.

¹¹⁴ TÝŽ, *Humanistické verše*.

¹¹⁵ TÝŽ, *L'épithalame de Juraj Koppay en l'honneur de Vilém de Rožmberk*, in: Zborník filozofickej fakulty univerzity Komenského v Bratislavě – Graecolatina et orientalia 5, 1973, s. 211-215.

¹¹⁶ Jaroslav PÁNEK, *Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance*, Praha 1989, s. 263; Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA a kol., *Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce*, Praha 1997, s. 157-160.

¹¹⁷ Josef HANZAL, *Poslední Rožmberkové a Karlova universita*, Jihočeský sborník historický (dále JSH) 32, 1963, s. 153-158.

¹¹⁸ A. ENNEPER, *Die Darstellung*.

Annemarie Enneper se nejprve věnovala rožmberské rodové historii, která se týkala i Orsiniů.¹¹⁹ Pokračovala popisem dvora Petra Voka, který později i publikovala v odborné literatuře.¹²⁰ Následovala kapitola o svatebních panegyricích a svou doktorskou práci zakončila vybranými politickými činy, o kterých psali humanističtí básníci.¹²¹ Ve shrnující kapitole předkládaného pojednání se básně dělí podobně – na svatební, pohřební a na panegyriky.

Enneper nastínila širší odborné veřejnosti jen menší výstupy z jejího badatelského úsilí, které vyčlenila ze dvou kapitol. Nejprve rozebírala báseň k úmrtí Petra Voka od Matěje Cyra, jejíž exemplář se dochoval v Polsku.¹²² V panegyriku si všimla i hesel Petra Voka (*memento mori, cogita aeternitatem*) a drobnou pozornost věnovala i ctnostem Petra Voka (láska, ctnost, víra, vědění, tolerance, mírnost). O jejich srovnání s rožmberskými sídly se už filoložka nepokoušela. Další text pojednával o seznamu osob na dvoře Petra Voka.¹²³ Poslední shrnující stať byla jejím jediným českým výstupem.¹²⁴

V textu jednotlivých básní zajímaly autorku titulatury a rodová propojení.¹²⁵ S tím souviselo téma italských Orsiniů, které měl podle Enneper rozvést až Domináčkův spisek *Argo Pentaloge*.¹²⁶ Filoložka neznala jeho rukopis *Roma*, který měl Domináček vydat o deset let dříve a již v něm řadil Rožmberky k Orsiniům.¹²⁷ U epithalamií se německá badatelka zaměřila na jazykové obraty, které měly více osvětlit titulaturu a zařazení k slavným evropským rodům.¹²⁸ Jen někdy si povšimla i vyřčených ctností.¹²⁹ V epithalamiích ze třetí svatby Viléma z Rožmberka upozorňovala na spojování

¹¹⁹ TAMTÉŽ, s. 45-69.

¹²⁰ TAMTÉŽ, s. 70-88; TÁŽ, *Aula Principis. Der aristokratische Hof der letzten Rosenberger im Spiegel der neulateinischen Hofbeschreibung des Georg Leopold aus Reichenstein*, in: J. Mikulec – M. Polívka (edd.), *Per saecula ad tempora nostra*, s. 345-352.

¹²¹ TÁŽ, *Die Darstellung*, s. 89-119 a 120-149.

¹²² TÁŽ, "Luget omnis Czechia tellus".

¹²³ TÁŽ, *Aula Principis*.

¹²⁴ TÁŽ, *Rosa Bohemiae. Poslední Rožmberkové a česká humanistická kultura*, Cour d'honneur. Hrady, zámky, paláce 3, 1998, s. 30-34.

¹²⁵ TÁŽ, *Die Darstellung*, s. 55-56.

¹²⁶ TAMTÉŽ, s. 58, 131.

¹²⁷ Sigismundus DOMINATIO A PRISNICZ, *Roma seu romanarum antiquitatum fasciculus Rudolpho II. Imperatoridedicatus*, b. m. b. d. [NKP, sign. VII C 11]; Karel HRDINA, *Zikmunda Domináčka z Písnice Roma (seu Romanorum antiquitatum fasciculus)*, in: Sborník prací filologických Josefu Královi k šedesátým narozeninám, Praha 1913, s. 254–258; RHB 2, s. 54-55. Lenka VESELÁ, *Knihy na dvoře Rožmberků*, Praha 2005, s. 70, 223.

¹²⁸ A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 91-98.

¹²⁹ TAMTÉŽ, s. 103.

Rožmberka s císařským dvorem a u jeho manželky na její očekávanou roli matky.¹³⁰ Básně ke sňatku Viléma z Rožmberka s Polyxenou z Pernštejna byly jen velmi stručně shrnuty. Enneper vyjmenovala některé citace, které upozorňovaly na získání Řádu zlatého rouna a na touhu po dědici. V tomto případě pracovala jen s díly od Jiřího Pontany, Nikodéma Frischlina, Jakuba Chimarrahaea, Tomáše Mitise a Jana Rucarda.¹³¹ Logicky jí chyběla česká díla od Šimona Lomnického či Blažeje Jičínského, ze kterých nikdy nevycházela, neboť studovala pouze latinské básně.¹³²

V poslední kapitole hledala zmínky o významných politických činech, kterých Rožmberkové dosáhli v letech 1566, 1585, 1594 a v Polském království v sedmdesátých a osmdesátých letech 16. století. Zde vycházela z posmrtných básní, které tyto skutky často připomínaly.¹³³ Nakonec našla i tři ukázky, které se vztahovaly k patriotickému činu Petra Voka z Rožmberka, který vykoupil v roce 1611 pasovské vojsko.¹³⁴

Annemarie Enneper sice pracovala i s panegyriky umístěnými v zahraničí, ale do svého výzkumu již nezahrnula dedikace s panegyrickým charakterem. Nezajímaly ji texty psané v češtině, němčině, řečtině či polštině. Neprobírala básně detailněji jednu podruhé, pouze si vždy vybrala nějaké téma, u kterého upozornila na několik ukázek z panegyriků. Někdy ani nevyjmenovala všechny autory, kteří o dané události napsali, neboť to nebylo v češtině. Básně nestudovala širším pohledem rožmberské propagandy, která sestávala z celé řady sebezprezentačních forem.

Humanismus na rožmberském dvoře lze rozdělit na tři období.¹³⁵ Na léta, kdy se literáti sdružovali kolem Jana Hodějovského (1550-1583), na rudolfinskou dobu (1583-1592) a na roky po smrti Viléma z Rožmberka (1592-1611). S tímto dělením souviselo mecenášství posledních Rožmberků, které bylo závislé na konfesi příslušných básníků. Vilém

¹³⁰ TAMTÉŽ, s. 109-111.

¹³¹ TAMTÉŽ, s. 114.

¹³² Blažej JIČÍNSKÝ, *O stavu svatého manželství, předně pro čest a chválu boží pro poctivost a památku toho přeslavného sňatku vysoce urozených a široce rozhlášených již v ten stav svatého manželství (bohdá šťastně) a řádně uvedených manželů při času jejich milostí veselí*, Praha 1587 [SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 4, fol. 562r; Strahov, sign. DR I 21d, fol. 7r [Dobřenského foliace č. 326 (295)]]; Dobřenského foliace značí foliant, který se někdy užívá v katalozích starých tisků z Dobřenského sbírky jednolistů 16. století. Seznam rožmberských panegyriků v Dobřenského sbírce vydal Čeněk ZÍBRT, *Sborník V. Dobřenského*, Časopis Musea Království českého 83, 1909, s. 68-107, zde s. 78.

¹³³ A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 127-128, 131-133, 138-139.

¹³⁴ TAMTÉŽ, s. 146-147.

¹³⁵ TÁŽ, *Rosa Bohemiae*, s. 34. Následující řádky vychází z citované strany.

z Rožmberka se v prvním období orientoval na jezuity a utrakvisty, po příchodu Rudolfa II. do Prahy přešel ke katolicismu a ke dvorním básníkům. Petr Vok z Rožmberka nejprve podporoval českobratrské učence a poté za Rudolfa II. utrakvisty, neboť na něj neměl císař tak velký vliv.

Nejoblíbenější autor rožmberských panegyriků byl Šimon Lomnický z Budče.¹³⁶ Ze všech humanistů k nim měl nejbliže a psal v češtině. Vynikal svým humorným a důvtipným přístupem, kterým bavil své čtenáře. Šimon Lomnický nejprve studoval jako stipendista Viléma z Rožmberka v českokrumlovské latinské škole a později v jezuitské koleji v Jindřichově Hradci. Od roku 1582 působil jako rožmberský písař v jeho rodné Lomnici nad Lužnicí, od léta 1584 vlastnil zájezdní hostinec v Ševětíně. Umístění ve strategické poloze a dobrá pověst k němu přiváděly velké množství hostů, mezi které patřili i pražští arcibiskupové a členové císařské rodiny.¹³⁷ Lomnický patřil mezi oblíbence Viléma a Petra Voka z Rožmberka, který mu přátelsky domlouval i sňatek.¹³⁸ Rožmberkové uznávali jeho styl psaní, neboť Petr Vok vychvaloval Lomnického jako poctivého křesťana s dobrou pověstí.¹³⁹ Za projevenou přízeň se básník odměnil Rožmberkům řadou panegyrických dedikací.¹⁴⁰

Lomnický se lišil od ostatních učenců tím, že svá díla orientoval na prostý lid – obyčejné sedláky.¹⁴¹ Šimon Lomnický byl tím pravým básníkem, lidovým humanistou, který odkrýval antická exempla, jež vysvětloval ve srozumitelných příbězích.¹⁴² Velmi nenuceně se snažil vzdělávat a někdy i poučovat o slavných antických postavách. V jeho moralistických dílech neopomenul zmínit římskou Lucretii, Scipiona, Romula či Augusta,

¹³⁶ Miluše FROLÍKOVÁ, *Šimon Lomnický z Budče*, České Budějovice 1974; TÁŽ, *Šimon Lomnický z Budče*, JSH 32, 1963, s. 97-109 (dále citováno s JSH v hranaté závorce).

¹³⁷ Anna KUBÍKOVÁ, *Epizoda ze života Šimona Lomnického z Budče*, Výběr 27, 1990, s. 51-53, zde s. 52.

¹³⁷ TAMTÉŽ.

¹³⁸ TAMTÉŽ.

¹³⁹ TAMTÉŽ.

¹⁴⁰ Zdeněk V. TOBOLKA – František HORÁK (edd.), *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století*, Praha 1926-1967 (dále Knihopis), č. K04940, K01877, K04934, K04983, K04979.

¹⁴¹ Z *Kupidovy střely* cituje M. FROLÍKOVÁ, *Šimon Lomnický*, s. 11.

¹⁴² Lomnického lze považovat za jihočeského patriota a velkého přítele Rožmberků. Viz citace z Lomnického *Komedie*: „Jdi, Maria, k apoštolům, ke všem mým milým přátelům, [...] také i tām v Ševětíně i v rožmberské Lomnici, [...] pověz i v městě Třeboni [...], vkaž do Českého Krumlova, i v městě Budějovicích [...] rovné téhož v Soběslavi [...] zastav se i v Prachaticích, potom odtud v Netolicích [...].“ Milan KOPECKÝ (ed.), *České humanistické drama*, Praha 1986, s. 195-196.

kteří se objevovali i v rožmberské ikonografii.¹⁴³ Sám byl velmi dobře obeznán s antickými ctnostmi, které prezentoval svému publiku v jeho písních. V jednom textu přirovnával lidské vlastnosti k starověkým postavám, když psal o Šalamounově moudrosti, Ciceronově krasomluvnosti, síle Samsonově, Hektorově udatnosti, Davidově zbožnosti a Absolonově kráse.¹⁴⁴ Tamtéž zmínil i Fortunu a Venuši, které mu měly napomoci k užívání si s ženami. K antické Venuši měl Šimon Lomnický vřelý vztah, neboť se sám přiznal, že je „*veliký hříšník, libé Venuše milovník*“.¹⁴⁵ To znamená, že Venuši považoval za necudnou postavu, kterou využíval v poetické řeči k vyjádření nestoudného života.

Je jisté, že Šimon Lomnický znal Tita Livia a jeho dílo.¹⁴⁶ Ve svých textech ale s antickými motivy nerad pracoval. Použil 437 exemplů, z toho ale jen ze 7 procent vycházel z antické látky.¹⁴⁷ S oblíbenými *Příběhy římskými* se Lomnického dílo shodovalo v jedenácti případech starověkých exemplů.¹⁴⁸

V rožmberské knihovně se nejspíše nacházela většina Lomnického děl, z toho přítomnost několika z nich byla i jmenovitě doložena.¹⁴⁹ V roce 1587 získali Rožmberkové *Kroniku o mladém vojvodovi a jeho slavném veselí, jak anjela na svatbu svou pozval, od něhož zase pozván byl*. Dále vlastnili akrostichon na cestu do Polska, kterou podnikl Vilém z Rožmberka – *De profundis clamavi ad te, Domine*. Dalším příspěvkem, který se zachoval v rožmberském archivu, bylo *Iambicum – Volám k tobě z hlubokosti* z roku 1588.¹⁵⁰ To byla pouze Vilémovi dedikovaná parafráze na žalm 129 s jednoduchým akrostichem („*Wylem z Rozmberka*“).

¹⁴³ Jakub KRČ – Vojtěch HLADKÝ (edd.), Šimon Lomnický z Budče, *Kupidova střela, Dětský rápek*, Brno 2000, s. 154; J. A. GABRIEL (ed.), *Šimona Lomnického z Budče Krátké naučení*, s. 154, 184-185.

¹⁴⁴ Šimon LOMNICKÝ, *Dvě písně nové Šimona Lomnického*, Praha 1584 [Strahov, sign. DR I 21d, fol. 26r [Dobřenského foliace č. 345]].

¹⁴⁵ Na citaci naposledy upozornila Lucie PÁTKOVÁ, *K zobrazení žen ve vybrané mravokárné próze Šimona Lomnického z Budče*, Brno 2011 (= Diplomová práce), s. 44.

¹⁴⁶ Liviovi věnoval téměř tři stránky ve svém díle Šimon LOMNICKÝ, *Filozofský život, aneb historický spis o mravech a šlechtěném životu* [...], Praha 1595, s. LXII-LXIII [NKP, sign. 54 F 65].

¹⁴⁷ P. VOIT, *Šimon Lomnický*, s. 53.

¹⁴⁸ Česky vydal František ŠIMEK (ed.), *Příběhy římské. Staročeská gesta romanorum*, Praha 1967.

¹⁴⁹ F. MAREŠ, *Šimon Lomnický*, s. 267. L. VESELÁ, *Knihy*, s. 206.

¹⁵⁰ Šimon LOMNICKÝ, *Illustrissimi domini d. Vilhelmi a Rosi etc [...] gratia recuperandae pacis Poloniam destinati legati dignissimi allusio in psalmum. 129. De profundis clamavi ad te Domine. Iambicum. Volám k tobě z hlubokosti* [...], Pragae 1588 [Strahov, sign. DR I 21d, fol. 6r [Dobřenského foliace č. 325]; SOA Třeboň, Historica Třeboň, inv. č. 6553, sign. 5399/51, fol. 81]. Tiskem vydali Karel WEIS, *Český jih a Šumava v písni IX*, Praha 1929, s. 66; M. FROLÍKOVÁ, *Šimon Lomnický*, s. 20.

Lomnický se často obracel k rožmberskému erb, který poeticky popisoval jako zahrádku růží.¹⁵¹ Skrýval v ní jednoduché symboly.¹⁵² Jednou přirovnal Šimon Lomnický Rožmberky i k antické postavě – Herkulovi. Když popisoval udatného rožmberského rytíře v plné zbroji, měl to být „*srdnatý*“ rytíř Herkules, který vítězně vedl vojska.¹⁵³ V podobném duchu pokračoval i v *Traktátu o tanci*, kde bojoval rožmberský rytíř s Herkulovým mečem.¹⁵⁴ Jinak už v souvislosti oslavou Rožmberků starověké postavy nevyužíval.

Šimon Lomnický velmi často zdůrazňoval potřebu přetrvání paměti o zemřelém. Básník vnímal knihy jako nezničitelné přenašeče paměti o urozenosti oslavovaného, neboť mohou být kdykoliv přepisovány a čteny. Ptal se svých čtenářů, co by oni věděli o dávno zemřelých rytířích či stavitelích měst a zámků, kdyby o nich nikdo nic nenapsal.¹⁵⁵ Proto všem radil vydávat knihy a rýmy, aby bylo jejich jméno zachováno a zůstalo v paměti, aby po nich zbyla památka.¹⁵⁶

Vrcholným dílem Šimona Lomnického byla pohřební píseň nad smrtí Petra Voka v roce 1611. Prosil přitom nástupce jeho předchozích mecenášů – Jana Jiřího ze Švamberka, aby mu na tisk této písně přispěl.¹⁵⁷ Svou žádost vysvětloval výstižnými slovy: „*Když některý slavný potentát prostředkem úmrtí časně ze světa sejde, aby památka jeho se zvukem zvonův nepominula, aby na další časy trvati a zůstávati mohla.*“¹⁵⁸ V několika větách takto uvedl zavedený zvyk, kdy se očekávalo, že zemřelý Rožmberk bude oslavován v panegyricích. Náklady na oslavné verše by ale někdo měl zaplatit, nejlépe ten, který bude po zemřelém těžit majetek i slávu, tedy Švamberkové.

Lomnický i v dalších řádcích vyzradil několik faktů, které se týkaly vydávání panegyriků: „*O něm se vůbec nějaké hodné spisy a písně vydávají, a při pohřbu mrtvého*

¹⁵¹ Z *Kupidovy střeley a Filozofského života* vybíral rožmberské panegyriky Engelbert ŠUBERT (ed.), *Šimona Lomnického z Budče vybrané rýmování*, Praha 1903, s. 23-24.

¹⁵² Například květ růže měl představovat očekávaného potomka. TAMTÉŽ.

¹⁵³ TAMTÉŽ, s. 24.

¹⁵⁴ Šimon LOMNICKÝ, *In arma antiquitatis [...] D. Petri Vok Ursini [...]*, b. m. 1593, in: Týž, *Tanec aneb traktát skrovný o tanci*, Praha 1597 [Strahov, sign. AB V 63, fol. A2v].

¹⁵⁵ J. A. GABRIEL (ed.), *Šimona Lomnického z Budče Krátké naučení*, s. 109.

¹⁵⁶ TAMTÉŽ, s. 110-111.

¹⁵⁷ F. MAREŠ, *Šimon Lomnický*, s. 267.

¹⁵⁸ TAMTÉŽ. Později na text navázal: „[...] *aby památka slavná mého milostivého mrtvého pána na další časy zůstávati, do rukou mnohým se dostati, rozhlásiti i jinam se roznésti a trvati mohla.*“ TAMTÉŽ, s. 268.

dobrým poctivým lidem rozdávají.“¹⁵⁹ Tato slova osvětlila způsob, kterým se pohřební či svatební panegyriky patrně nejčastěji dostávaly k vymezenému okruhu čtenářů. Tištěné jednolisty se zadarmo rozdávaly některým účastníkům pohřbu. Šlo pouze o „*dobré a poctivé*“ lidi, což lze obecně specifikovat jako počestné „*pány a přátele*“ Rožmberků či Švamberků, kteří se pohybovali ve vyšších vrstvách společnosti.¹⁶⁰ Později se Lomnický zmínil, že by chtěl vytisknout 500 exemplářů, což by patrně pokrylo všechny pozvané hosty, pokud by jeden exemplář četlo více lidí.¹⁶¹ K tomu ozřejmil některé další zajímavé okolnosti, které se týkaly vydávání humanistických panegyriků. Šimon Lomnický vysvětloval Švamberkovi, že pohřební píseň již měl složenou, ale chtěl si ji ještě nechat schválit, neboť se „*mnozí na jednom slovíčku urážejí a pravdy trpělivě snášeti nechtějí*“.¹⁶² Poeta se ptal svého budoucího mecenáše, zda by chtěl něco přidat či vymazat ještě předtím, než dílo vydá.¹⁶³ Jeho dotaz nasvědčuje, že byl na podobné chování zvyklý už od Rožmberků, kteří mohli tímto způsobem schvalovat panegyriky k jejich rodinným sňatkům nebo pohřbům.

Básník sice někdy kritizoval ostatní literáty, jindy se ale snažil obhajovat a vysvětloval důvody, proč je nutné psát panegyriky. Pokud by mecenáš chtěl, aby na něj lidé vzpomínali a v dobrém si jej připomínali, měl se starat o to, aby byly jeho skutky a počestné činy písemně zaznamenány.¹⁶⁴ Stavení se může zbořit, nákladný dům shořet, ale písmo zůstane navždy. V této souvislosti soupeřil s architekty a malíři, kteří také žili z vladařovy potřeby se veřejně prezentovat. Vhodně se snažil obhájit význam veršů nad symbolickou výzdobou renesančních sídel. Knihy totiž mohly vejít za každým až do jeho domu.¹⁶⁵

¹⁵⁹ TAMTÉŽ, s. 267.

¹⁶⁰ Václav Březan nazval „*dobrým a poctivým člověkem*“ císařského radu doktora Richhayssera. J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 483.

¹⁶¹ F. MAREŠ, *Šimon Lomnický*, s. 267.

¹⁶² TAMTÉŽ.

¹⁶³ Přesněji „*Cokoli ráčíte tu uznati, přidati, a neb vymazati, prve nežli by to vůbec vyšlo, tak se chci podle milostivého Vaší Milosti poručení zachovati.*“ TAMTÉŽ, s. 267.

¹⁶⁴ „*Aby na něj vzpomínali, v dobrém ho připomínali; teda on má o to státi, pilně, věrně se starati, aby jména a skutků svých, i všelijakých činů ctných paměť písemnou zůstavil, jak zde svůj život strávil.*“ J. A. GABRIEL (ed.), *Šimona Lomnického z Budče Krátké naučení*, s. 107.

¹⁶⁵ „*Totíž stavení se zboří, dům nákladný třebaš shoří, ale písmo vždy zůstane, nikdy býti nepřestane [...] Stavení kdo chce spatřiti, aby věděl co chváliti, jak jest ozdobeno draze, buď v Římě anebo v Praze. Musí k němu blízko jíti, zpodál nemůže ho spatřiti: knihy ty pak k němu přijdou a do tvého domu vejdou.*“ TAMTÉŽ, s. 107-108.

Básníci obecně psali panegyriky z důvodu přímé i nepřímé obživy. Někteří dostávali za básně zapláceno předem, jiní později.¹⁶⁶ Ostatní za ně sice nic nedostali, ale ti spoléhali na to, že se jim jejich snaha splatí z přízně dedikátorů. Velmi trefně tento systém popsal Šimon Lomnický z Budče: „[...] *kerak velmi zhusta a každodenně mnozí i z jiných krajin k Vaší Milosti s papírovými dary běží a je obětují, někteří aby vtip svůj ukázali, jiní aby milostí a darův dostali, aneb se Vaší Milosti v paměť a známost uvésti mohli: já pak ač ne z těchto příčin, ale jsa Vaší Milosti věrný poddaný, na dokázání vděčnosti tuto knížku mou Vaší milosti teď obětují.*“¹⁶⁷ Členové různých institucí zasílali oslavné básně často z vděčnosti, že (by) je některý z mecenášů podporoval.¹⁶⁸ Zajímavé je, že i Lomnický své básně Rožmberkům nevěnoval, ale „obětoval“. Nejspíše tím chtěl ukázat, že šlo o pracnou a nákladnou záležitost, za kterou nedostával náležitě zapláceno.

Druhý z literátů, který si zaslouží samostatnou pozornost, je Václav Březan.¹⁶⁹ Studoval i na univerzitách v Heidelbergu a Štrasburku, ale jen krátce.¹⁷⁰ Od roku 1596 měl na starost rožmberskou knihovnu a archiv, kde působil jako archivář, historik, knihovník a později i kronikář.¹⁷¹ V rožmberských *Životopisech*, které sepisoval pro Petra Voka z Rožmberka, ozřejmil několik zásad, které se týkaly rožmberských panegyriků. K významným sňatkům bylo skládáno „*mnoho veršů*“, „*svatební písničky neb verše*“ či „*rozličná carmina*“.¹⁷² Na pohřbech se přednášely „*latinské orace*“, „*kázání*“, „*carminy a epitafy*“.¹⁷³ Z toho je patrné, že rožmberský archivář sice rozeznával písně od veršů, ale považoval je za shodnou formu sebe prezentace. Jednoznačně doložil, že minimálně na pohřbech se některé panegyriky i četly. Jejich autory nazýval jako „*poety*“. Obzvláště

¹⁶⁶ Šimon Lomnický si stěžoval na dluh Štěpána z Bulvánu, který mu za „*rytmy*“ dlužil „*10 korců žita*“. M. FROLÍKOVÁ, *Šimon Lomnický* [JSH], s. 101.

¹⁶⁷ K Vilému z Rožmberka takto promlouval v předmluvě *Knížky o sedmi hrozných ďábelských řetězích* v roce 1586. K tomu Josef SVÁTEK, *Šimon Lomnický z Budče, jeho věk a literární působení*, Časopis Musea Království českého 34, 1860, s. 336-363, zde s. 360. Původní vydání napsal Š. LOMNICKÝ, *Knížka o sedmi hrozných ďábelských řetězích*, fol. A8v.

¹⁶⁸ Univerzitním hodnostářům bylo doporučeno zaslat za politickou podporu úmrtní epitaphium Kateřiny z Ludanic. J. HANZAL, *Poslední Rožmberkové a Karlova universita*, s. 156.

¹⁶⁹ Srov. J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 662-671.

¹⁷⁰ L. VESELÁ, *Knihy*, s. 94.

¹⁷¹ TAMTÉŽ, s. 95.

¹⁷² J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 288, 336, 702.

¹⁷³ TAMTÉŽ, s. 312, 369, 638.

významný básník získal titul „*poeta laureatus*“.¹⁷⁴ Knihovník někdy humanisty za jejich díla i pochválil: „*Dosti vznešený orátor to byl.*“¹⁷⁵

Svatební básně měly „*vinšovat manželům boží požehnání*“, sloužit „*ku poctivosti manželům*“, byly skládány „*na manželství*“.¹⁷⁶ Měly tedy oslavovat oba novomanžele. Nejvíce jej zaujaly „*obzvláštní*“ verše.¹⁷⁷ Buďto byly zpracovány velmi precizně anebo se od ostatních něčím vymykaly. Kronikář chápal básně jako nezpochybnitelný pramen, který měl prokazovací funkci („*ve verších svých doložil.*“).¹⁷⁸ Nešlo jen o literární dílo, o kratochvilné fiktivní čtení, ale o zcela legitimní způsob k prokazování vlastní urozenosti.

Některé panegyriky skládané k úmrtí Viléma z Rožmberka si Václav Březan pečlivě prostudoval. Rozeznal v nich, že nejvíce pojednávaly „*o růžích a ursinovské genealogii*“.¹⁷⁹ Březan nepochybně porozuměl symbolickému jazyku, ve kterém byli Rožmberkové považováni za růži. Morální exempla, která se skrývala pod historickými příběhy, Březan popsal jako „*rozličné věry*“.¹⁸⁰ Věřoučná kázání vnímal jako rozličnou sestavu příběhů, která si nejspíš vykládal různými způsoby. Sám Václav Březan nebyl zastáncem bájí či pověstí. Svědčí o tom jeho popis knihy o Enšpíglovi: „*Velmi divná a neslýchaná historie Tyla Eulenspiegla, sedláka.*“¹⁸¹

Václav Březan byl pravděpodobně přítomen kázání Matěje Cyra na pohřbu svého mecenáše Petra Voka z Rožmberka, ze kterého si zapamatoval to nejdůležitější: „*Matěj Cyrus vypravoval pěkné věci o hrdinských činech a chvalitebných skutcích rodu pánů z Rožmberka.*“¹⁸² I další kazatel podle archiváře Rožmberky „*pěkně vychvaloval*“.¹⁸³ Knihovník si už nevybavoval konkrétní události ani případná antická přirovnání, přesto porozuměl základnímu principu panegyriků – šlo o oslavu urozenosti rožmberských vladařů, kterou prokazovali hrdinskými činy a skutky.

¹⁷⁴ TAMTÉŽ, s. 336. Titul *laureatus* uděloval básníkům Rudolf II. Srov. Robert John Weston EVANS, *Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576-1612*, Praha 1997, s. 180-181.

¹⁷⁵ J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 312.

¹⁷⁶ TAMTÉŽ, s. 288, 336, 702.

¹⁷⁷ TAMTÉŽ, s. 288, 702.

¹⁷⁸ TAMTÉŽ, s. 336.

¹⁷⁹ TAMTÉŽ, s. 369.

¹⁸⁰ Přesněji „*potom dal se v spravování rozličných věr etc.*“ TAMTÉŽ. Pánek je interpretoval jako „*výpad proti jinověrcům*“.

¹⁸¹ Kniha byla z roku 1557 (Březanův katalog, fol. 718).

¹⁸² V citaci byl upraven slovosled. J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 638.

¹⁸³ TAMTÉŽ, s. 640.

Rožmberský knihovník při spisování rožmberských životopisů udělal zajímavou chybu úsudku, když omylem zařadil báseň od Martina Kuthena k veršům o Vilémově úmrtí.¹⁸⁴ Martin Kuthen v nich upozorňoval na známou kometu z roku 1556. Březan k tomuto chronostichu připočítal dále zmíněné součty, které udávaly číslo 36, což mu vyšlo právě na rok úmrtí Viléma z Rožmberka (1592). Spíše zde šlo o upozornění na další kometu.¹⁸⁵ Březanův omyl vypovídá o tom, že ne všechna symbolická poselství skrytá v humanistickém básnictví mohla být správně pochopena – i když šlo o vzdělané odborníky, kteří Rožmberky moc dobře znali. Někdy se mohlo stát, že nerozkryli zašifrovanou zprávu, jindy si ji mohli sami domyslet. Tento příklad ukazuje, do jaké míry byl Václav Březan ochotný hledat skryté zprávy, jejichž dešifrování bylo v době manýrismu běžné. Svým výpočtem si byl Březan natolik sebejistý, že jej zařadil do rodové kroniky. Patrně to pro něj byla všední záležitost.

Rožmberská propaganda v podobě oslavných básní započala v padesátých letech 16. století. Po svém návratu z Itálie začal Vilém z Rožmberka vést politický život, kde bylo potřebné se i patřičně prezentovat. Už v sedmnácti letech si objednával brnění s loveckými motivy u vyhlášeného platněře, u kterého si svou zbroj nechávali dělat samotní císaři či arciknížata.¹⁸⁶ Právě s arciknížetem již tehdy trávil čas, když byl zván na kratochvíle, které pořádal.¹⁸⁷ Na šlechtických dvorech se nejspíše setkal s potřebou se prezentovat nejen hmotně, v podobě naleštěných brnění, ale i ústy zdatných básníků, kteří uměli vychválit svého mecenáše. Vzhledem k tomu, že se nejspíše i hodlal brzo oženit či získat různá ocenění, potřeboval si do té doby vychovat literárně vzdělané humanisty, kteří by pro něj ochotně psali panegyriky. Bez oslavných básní by se na něj snadno zapomnělo, což patrně nechtěl.

¹⁸⁴ J. HEJNIC, *Humanistické verše*, s. 35.

¹⁸⁵ B. a., *Newe Zeitung Unnd Abcontrafactur der Stadt Creutzennach, sampt einem Wunderzeichen, so alda am Himmel gesehen worden*, Ursel 1592 [BSB, sign. 4 H.ref. 124]; Jaroslav PÁNEK (ed.), *Pamětní záznamy utrakvistického faráře z let 1591-1592 – svědectví o každodennosti předbělohorského maloměsta*, FHB 15, 1991, s. 91-100, zde s. 93.

¹⁸⁶ Miroslav MUDRA, *Platněřství. Výroba zbroje*, Praha 2007, s. 68-69. Více v kapitole IV.4 *All'antica* v hmotné kultuře.

¹⁸⁷ V roce 1552 byl Vilém z Rožmberka pozván arciknížetem Ferdinandem Tyrolským na štvanicí do Roudnice. J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 73. K životu českých šlechticů na arciknížecím dvoře v té době srov. Václav BŮŽEK, *Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem. Šlechta z českých zemí na cestě ke dvorům prvních Habsburků*, České Budějovice 2006 (= Monographia historica 7), s. 75-94.

Předkládaná diplomová práce není knihovědného ani filologického charakteru. Studie vychází ze znalosti rožmberských panegyriků z *Rukověti*, *Knihopisu* i seznamů, které zveřejnily Lenka Veselá s Annemarií Enneper.¹⁸⁸ Původní vydání *Rukověti* bylo podrobnější než to pozdější, díky čemuž byly znovuobjeveny některé již zapomenuté exempláře.¹⁸⁹ Z toho důvodu byly doplněny výzkumy filoložek např. o epithalamium Jiřího Koppaye.¹⁹⁰

Nemálo oslavných básní se již nedochovalo, z toho o některých se ví díky dobovým katalogům či různým zmínekám v knihách, kde autoři připomínali svou předchozí dedikační činnost.¹⁹¹ Výběr několika veršů shromáždil i rožmberský kronikář Václav Březan.¹⁹²

Následující podkapitola rozebírá jednotlivé panegyriky, které sloužily k oslavě posledních Rožmberků. Pouhý výběr básní s antickými motivy či prostá excerpce veršů s důležitými antickými postavami by neumožňovaly plně ilustrovat roli humanistického básnictví, které bylo pevnou součástí rožmberské propagandy. Krátké popisky jednotlivých básní jsou zaměřeny na studium rožmberské propagandy, jejíž součástí jsou i antické motivy. Záměrně jde o výčet bez hlubších interpretací, neboť výklad o antických motivech v širším kontextu má prostor až v kapitole V. Všechny studované texty zde popsány nejsou, jejich katalog je v příloze C.

III.1 Příležitostná poezie

Nejstarší studované rožmberské panegyriky jsou z počátku 16. století, nejmladší z roku 1615. První báseň pro poslední Rožmberky vyšla v roce 1553, ale nedochovala se.¹⁹³ Text

¹⁸⁸ RHB 1-6; Knihopis; A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 157-166. Březanův katalog přiložila v elektronické podobě do své knihy L. VESELÁ, *Knihy*, CD příloha.

¹⁸⁹ O Kodícilově panegyriku pro Viléma z Rožmberka z roku 1575 informuje pouze v dodatcích RHB 2, s. 380.

¹⁹⁰ Jiří KOPPAY, *Epithalamium in nuptias illustrissimi domini, domini Vilhelmi Ursini, domus Rosebergiae gubernatoris, [...] et illustrissimae virginis Annae Mariae [...]*, Viennae 1578 [SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 4, fol. 503v-505v]. Vydal Miloslav OKÁL (ed.), *Georgii Koppay Opera omnia. – Juraj Koppay. Zbrané spisy*, Bratislava 1980, s. 13-15, 126-139.

¹⁹¹ Například Michael Obratkovitsch věnoval své oslavné básně Vilému i Petru Vokovi, ale záznam o nich se dochoval jen v Březanově katalogu. RHB 4, s. 58; L. VESELÁ, *Knihy*, s. 225.

¹⁹² J. HEJNIC, *Humanistické verše*.

¹⁹³ Báseň s názvem *Ad illustrem et magnificum dominum dominum Guilhelmum de Rosis carmen de virtute et excellentia beatorum angelorum* vydal ve Vídni Matyáš Cervus z Jáchymova. Ten v padesátých letech 16. století bydlel i v Českém Krumlově. RHB 1, s. 357; *Index Aureliensis, parima pars, tomus VII*, Geneve 1982, s. 311.

z roku 1653 je v příloženém katalogu panegyriků uveden z toho důvodu, že jej Annemarie Enneper omylem datovala do roku 1553.¹⁹⁴

V katalogu vídeňských tisků se dochovala zpráva o již nezvěstném panegyriku z roku 1553, který oslavoval osmnáctiletého Viléma z Rožmberka.¹⁹⁵ Latinská *elegie* byla nakonec uzavřena klasickým řeckým závěrečným zvoláním „*Τέλος και τω Θεώ δόξα*“ [„*Nakonec dobro zvítězilo*“].

Jednu báseň věnoval Rožmberkovi českokrumlovský školní správce a městský písař Kryštof Kulička v roce 1554.¹⁹⁶ Ten se nejspíše vzdělával v krumlovské škole, poté byl v roce 1553 vyslán na studia do Vitemberku. Kromě ohlášek o tom, jak pokračoval ve studiu, zaslal Vilémovi k Vánocům roku 1554 rukopisnou parafrázi žalmu 59.¹⁹⁷ V tomto případě nešlo o panegyrik, ale o jeden z prvních případů, kdy již Vilém z Rožmberka působil jako mecenáš humanistických literátů.¹⁹⁸ Vilémova investice do Kuličkova vzdělání se mu vyplatila, neboť se Kryštof po návratu ujal vedení českokrumlovské školy, která mohla vychovávat nové humanisty, autory budoucích oslavných básní.

Jeden panegyrik věnoval Vilému z Rožmberka vídeňský profesor Nathanael Balsmann v roce 1556.¹⁹⁹ Patřil mezi první z několika zahraničních humanistů, kteří se Rožmberkovi odvděčovali za jeho přízeň formou příležitostných básní. Tehdy se mohli literáti zaměřit na Vilémovu zdárnou podporu vzdělanosti a kultury v krumlovské škole.²⁰⁰ Balsmann sám se nejspíše svými radami na jejím vzniku podílel.²⁰¹ V jeho verších se neobjevovala antická exempla či starověké postavy, které by Nathanael Balsmann přirovnával k Vilému z Rožmberka. Rozličné múzy, mezi kterými byla i Nemesis, jen doprovázely *Elegii*, která kvůli zaměření na studenty nové školy a podporu humanismu často využívala horu Parnas a její mytologické obyvatele.

¹⁹⁴ Kryštof SIBENEICHER, *Rosensis Crumloviensis Parnassi Idaea* [...], b. m. b. d. [Strahov, sign. DG II 1, s. 268-282]; A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 34.

¹⁹⁵ Michael DENIS, *Wiens Buchdruckergeschichte bis 1560 I*, Wien 1782, s. 504.

¹⁹⁶ Josef HEJNIC, *Českokrumlovský školní správce a městský písař M. Kryštof Kulička*, JSH 41, 1972, s. 19-23. Srov. A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 35.

¹⁹⁷ J. HEJNIC, *Českokrumlovský školní správce*, s. 20.

¹⁹⁸ Kryštof KULIČKA, *Illustri et magnifico d. d. Guilhelmo*, Wittenbergicae 1554 [Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 20a, fol. ???]; RHB 3, s. 112.

¹⁹⁹ Nathanael BALSMMANN, *Elegia ad illustrem dominum Guilhelmum a Rosenberg cum epistola dedicatoria*, Viennae 1556 [SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 20a, fol. 35-49]; RHB 1, s. 132.

²⁰⁰ Josef HEJNIC, *Českokrumlovská latinská škola v době rožmberské*, Praha 1972, s. 29.

²⁰¹ TAMTÉŽ, s. 38.

Sám Vilém z Rožmberka složil jeden drobný distichon v roce 1587: „*Bezbožní již ke zkáze běží, nechť tomu každý věří, neb ti, již zlost dovršili, pokut hrozných zasloužili.*“²⁰² Báseň prokazuje, že vladař rodu rožmberského uvažoval v souladu s dobovými morálními hodnotami. Stavěl se na konzervativnější stranu, která byla pro zbožnost. Pod pojmem „*bezbožní*“ si mohl představovat i své nepřátele – Turky. V tom případě by z verše šlo vyčíst jeho odhodlání a sebevědomí, že bude metla všeho křesťanstva poražena.

V souvislosti s básnictvím na dvorech posledních Rožmberků si drobnou zmínku zaslouží i Theobald Höck z Zweibrückenu. Na něm je zajímavé, že se nikdy nepodílel na rožmberských panegyricích, přestože k tomu měl prostředky, nadání a nepochybně i příležitosti.²⁰³ Většinu ze své básnické sbírky „*Schönes Blumenfeld*“ napsal ještě před svým přesunem do Čech a na rožmberský dvůr, proto z ní nelze vyčíst žádné spojitosti či narážky na Rožmberky.²⁰⁴

III.1.1. Svatební písně

Už první svatbu Viléma z Rožmberka provázela propaganda ve formě panegyrických básní.²⁰⁵ Tehdy v roce 1557 vyzval učitel posledních Rožmberků Gabriel Svěchin z Paumberka profesora pražského vysokého učení Šimona Proxena ze Sudetu, aby oslavil Vilémův sňatek.²⁰⁶ Ten souhlasil a sestavil pro mladého Rožmberka svatební panegyrik.²⁰⁷

²⁰² Takto přečetl latinskou báseň Václav Březan. J. HEJNIC, *Humanistické verše*, s. 32-33. Josef Hejnic jej přeložil jako: „*Bezbožní směřují ku zkáze, která je postihne rychle, pokut čekají kruté na ty, kdož činí jen zlo.*“ J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 705.

²⁰³ Respektive se nedochovaly žádné důkazy, které by potvrdily jeho panegyrickou tvorbu pro Rožmberky.

²⁰⁴ Srov. Václav BOK, *Poznámky k životu a dílu Theobalda Höcka z Zweibrückenu*, in: V. Bůžek (ed.), *Život na dvoře*, s. 233-241, zde s. 233. Srov. L. VESELÁ, *Knihy*, s. 205-206; Václav BŮŽEK, *Rytíři renesančních Čech*, Praha 1995, s. 56-64; J. PÁNEK, *Poslední Rožmberkové*, s. 261-264.

²⁰⁵ Srov. Pavel KRÁL, *Rodinné slavnosti*, in: V. Bůžek a kol., *Světy posledních Rožmberků*, s. 544-572, zde s. 546.

²⁰⁶ J. HEJNIC, *Českokrumlovská latinská škola*, s. 26. Proxenus se vrátil ze zahraničních studijních cest, aby přijal místo profesora na pražské univerzitě. Srov. Dana MARTINKOVÁ, *Humanista a právník Šimon Proxenus ze Sudetu a jeho vztah k Českým Budějovicím*, JSH 41, 1972, s. 189-198, zde s. 189.

²⁰⁷ Šimon PROXENUS, *In nuptiis illustris ac magnifici domini, d. Vilhelmi de Rosis baronis primarii in Regno Bohemiae, et illustrissimae sponsae, principis ac dominae, d. Catharinae, illustrissimi principis ac domini, d. Erici Brunsvicensis filiae, epithalamion*, in: Týž, *In nuptiis illustris ac magnifici de Rosis [...]*, Praegae 1557 [Strahov, sign. A O XVI 12, přívazek 6, NKP sign. 52 C 15, přívazek 41, KNM, sign. 49 B 14, přívazek 5], fol. A4r-C3r. Části básně věnované Českému Krumlovu se věnoval Josef HEJNIC, *Crumlovia, Crumlovium, Český Krumlov*, JSH 42, 1973, s. 77-82, zde s. 81. Textem se zabývala i A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 30, 56, 93-96.

Obecně byla z Proxenových básní znát snaha o demonstraci náboženské snášenlivosti.²⁰⁸ Už v té době byl Vilém z Rožmberka srovnáván s ctnostnými hrdiny (Alexandr Veliký) a italskými Orsinii.²⁰⁹ Šimon Proxenus nazval v předmluvě jeho manželku Kateřinu Minervou, později i Afroditou, která hledala milovaného Adonida (Viléma z Rožmberka).²¹⁰ Nejvíce antických postav se objevovalo v *Epithalamiu*.²¹¹ Podle Proxena měl Vilém přijít na hostinu v doprovodu manželky a spolu se účastnili svatebních slavností, které měly dosahovat velikosti Perseovy svatby.²¹²

S postavou autora básní souvisely múzy, které vkládaly Šimonovi jeho slova do úst.²¹³ Poeta přál Vilémovi, aby dosáhl titulů svého otce a aby se dočkal kýžených potomků.²¹⁴ V další Proxenově básni se novomanželé ocitli v Paridově soudu. V něm se podařilo zvítězit Kateřině svou půvabností nad nehezkou Athénou s Junó i vážnou soupeřkou – krásnou Venuší.²¹⁵

Některé básně v rožmberských panegyrických textech se vztahovaly k zahradě Hesperidek. V roce 1557 to byl rožmberský medvěd, který zavítal do zahrad italské země Orsiniů. Mezi jinými květinami tam našel vykvetlou růži, kterou ihned poznal.²¹⁶ Samotný medvěd zastupoval rod Orsiniů častěji. Objevil se i v básni z roku 1559, kde se v italských zahradách setkal s rožmberskou růží.²¹⁷ I v dalších panegyrických textech byl medvěd spojován s Itálií.²¹⁸ Později se Šimon Proxenus ze Sudetu věnoval Rožmberkům ještě jednou v roce 1584 v předmluvě k *Historickému kalendáři* Prokopa Lupáče.²¹⁹

²⁰⁸ Jiří PEŠEK, *Jiří Melantrich z Aventýna*, Praha 1991, s. 14.

²⁰⁹ A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 95.

²¹⁰ Š. PROXENUS, *In nuptiis illustris*, fol. A2v; TÝŽ, *De Rosa*, in: Tamtéž, fol. A1v.

²¹¹ Epithalamia, tedy oslavné písně na počest nevěsty, byla zpívána během svatebních obřadů už od starověku. Později byla součástí evropské renesanční kultury, která se prosadila u italské šlechty v druhé polovině 15. století. Anthony F. D'ELIA, *The Renaissance of Marriage in Fifteenth-Century Italy*, Cambridge 2004, s. 35-50.

²¹² Š. PROXENUS, *In nuptiis illustris*, fol. C2v.

²¹³ TAMTÉŽ, fol. C1v. Přes múzy směřovali svůj výklad i další dva autoři, jejichž rukopisný epigram a píseň byly zařazeny v archivu vedle oslavné básně z roku 1556. Bernstorpius [!] TAPPIUS, *Epigramma ad Nomen [...] Wilhelmi a Rosenberg* [SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 20a, fol. 51]; Jakub ZIGLER, *Carmina de gloriosissima [...] Guilhelmum a Rosis [...] [SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 20a, fol. 53-55].*

²¹⁴ Š. PROXENUS, *In nuptiis illustris*, fol. C4v.

²¹⁵ TÝŽ, *Aliud*, in: TAMTÉŽ, fol. C4r.

²¹⁶ TÝŽ, *Ursus*, in: TAMTÉŽ, fol. C4v.

²¹⁷ TÝŽ, *Insignia [...] Rosa*, in: TAMTÉŽ, fol. D1r.

²¹⁸ J. KOPPAY, *Epithalamium in nuptias*, fol. 503v.

²¹⁹ Šimon PROXENUS, *Etymologia nominis Vilhelmus Rosensis*, in: Prokop Lupáč, *Rerum Boemicarum Ephemeris, sive Kalendarium historicum, ex reconditis annalium monumentis erutum*, Pragae 1584

V roce 1561 zažil Vilém z Rožmberka velmi pompézní svatební slavnosti, které byly uspořádány v Berlíně.²²⁰ Jejich součástí byl i významný rytířský turnaj.²²¹ V dochovaných popisech festivů se nevyskytovaly žádné náznaky, jak mohla vypadat její ikonografická výzdoba. Starověké motivy v ní mohly být zastoupeny, neboť na svatbě přednesená svatební píseň byla přímo převzata z antického zdroje. Prameny zaznamenaly, že zde básník Michael Haslobius vystoupil se svým panegyrikem krátce před konáním velkého lovu a ohňostroje.²²² Se šestnáctistránkovým oslavným textem pracovala jen Annemarie Enneper, která zveřejnila některé části.²²³ Verše byly napsány podle vzoru Catullovy svatby Pélea a Thetidy, což byl rozšířený námět.²²⁴ Vilém z Rožmberka představoval hrdinu Pélea, který byl vdovcem stejně jako Vilém. Oba se znovu zamilovali a nyní oslavují svůj druhý sňatek. Péleus si bral krásnou nymfu Thetidu, jejíž roli zastávala druhá Vilémova manželka Žofie z Braniboru. Svatby se účastnila řada bohů i dalších mytických stvoření. S nimi byli spojováni braniborští předkové s antickými jmény – Albrecht III. Achilles (Achilles byl syn Pélea a Thetidy), Joachim II. Hektor a další.²²⁵ Haslobius vyjmenoval i vlastnosti, které by měla splňovat Vilémova manželka Žofie. Patřily k nim zbožnost, umírněnost, poctivost, shovívavost, důstojnost, vážnost a vzdělanost.²²⁶

Ze svatby Evy Rožmberské s Mikulášem Zrinským v roce 1564 zbyly stručné oslavné verše o „*hlučné svatbě*“ jen díky Václavu Březanovi.²²⁷ Autor Březanem zaznamenaného eiteostichu měl iniciály C. H. Josef Hejnic odhadoval, že by mohlo jít o Kryštofa Hecyra z Českého Krumlova, českobudějovického písaře.²²⁸ Z ostatních známých literátů měl tyto

[KNM, sign. 60 H 27; Strahov, sign. FK IV 61; BSB, sign. Austr. 2943; DBC, sign. XVI O 1317, fol. B5r]. Exemplář z Knihovny národního muzea v sobě obsahuje řadu přípisů. Mezi nimi byl přidán i latinský záznam u 3. ledna o svatbě Polyxeny z Pernštejna s Vilémem z Rožmberka.

²²⁰ Srov. P. KRÁL, *Rodinné slavnosti*, s. 546, 549-552.

²²¹ O přípravě braniborského kurfiřta Jáchyma II. Hectora na tento turnaj napsal Cornelius GURLITT, *Deutsche Turniere Rüstungen und Plattner*, Dresden 1889, s. 31.

²²² Traugott MÄRCKER, *Sophia von Rosenberg, geborene Markgräfin von Brandenburg*, Berlin 1864, s. 24. Michal Haslobius patřil k předním humanistům německého básnictví. RHB 2, s. 271; A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 39-40.

²²³ Michael HASLOBIUS, *Suevus in Nuptias*, 1561. Část zpřístupnila A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 56, 101-103.

²²⁴ Otakar SMRČKA a kol. (ed.), *Catullus Tibullus Propertius, Pěvci lásky*, Praha 1973, s. 104-117.

²²⁵ A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 101-102.

²²⁶ TAMTĚŽ, s. 103.

²²⁷ J. HEJNIC, *Humanistické verše*, s. 28-29. J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 694.

²²⁸ RHB 2, s. 281.

iniciály alchymista Christoph von Hirschenberg, který ale v Českém Krumlově působil až o 20 let později.²²⁹

Oslavné básně k třetímu a čtvrtému sňatku Viléma z Rožmberka již lze srovnávat s alegorickou výzdobou rožmberských sídel. Protože svatba Viléma z Rožmberka s Annou Marií Bádenskou probíhala v Českém Krumlově, nabízel se nemalý počet učenců k přednesení panegyriků. Tomáš Mitis z Limuz byl dlouholetým tvůrcem rožmberských dedikantů, který jich sestavil nejvíce ze všech.²³⁰ Petru Vokovi věnoval knihu o dobytí Sigtetu už v roce 1566. Roku 1575 si dovolil na jednom tisku umístit erb Viléma z Rožmberka jako nejvyššího purkrabího vedle královského a císařského znaku.²³¹ Jeden z autorů epithalamií, Jan Strialius z Pomnouce u Žatce, byl v letech 1567-1580 městský písař v Českých Budějovicích.²³²

První báseň k sňatku Viléma s Annou Marií Bádenskou byla vydána už v roce 1577.²³³ Rožmberkův alchymista Vincenc Pistalocius vypracoval latinskou i českou verzi spisu o řádné lásce a manželské víře. Pistalocius se v ní sám nazval filozofem, orátorem, poetou a opisem i alchymistou („*jenž znamenité a divné věci vymýšlí*“).²³⁴ Napsal mravokárný text, který měl sloužit obecně všem snoubencům. Nešlo o panegyrik, kde by byli Rožmberkové nějak zvláště oslavováni.

Pouze v úvodu zde Vilém z Rožmberka vystupoval jako urozený, milostivý a laskavý ochránce učených.²³⁵ Alchymista vyzdvihoval několik antických autorů, od kterých čerpal

²²⁹ Tara NUMMEDAL, *Alchemy and Authority in the Holy Roman Empire*, Chicago 2007, s. 31, 101.

²³⁰ Dedikanty z roku 1575: Strahov, sign. AD IV 142, přívazek 2; KNM, sign. 61 G 12, 1580: KNM, sign. 46 D 23, přívazek 2 a 1583: Strahov, sign. AD XVI 54.

²³¹ Tomáš MITIS, *Ad clementiss. Caesarem Maximilianum II., r. Bohemiae etc., et status consultantes de academiae Pragensis instauratione [...]*, Pragae 1575 [Strahov, sign. DR I 21d, fol. 86r [Sborník Dobřenského č. 192]. RHB 3, s. 345].

²³² Jan Strialius patřil mezi zvědavé humanisty, kteří hodně cestovali, budovali si svou knihovnu, zajímal se o dění ve světě (turecké nebezpečí) i ve svém městě (do svého deníku zaznamenával i návštěvu Viléma z Rožmberka). Jan MARTÍNEK, *Vztahy žateckého rodu Strialiů k jižním Čechám*, JSH 42, 1973, s. 15-26; RHB 5, s. 224-227.

²³³ Vincentius PISTALOCIUS, *Ad Illustrissimum et excellentissimum principem, ac heroa magnanimum, et dominum, d. Guilielmum Ursinum a Rosenberga, inclytae ac clarissimae domus Rosenbergiae Gubernatorem [...] in amplissimae celsitudinis suae, et eius quam honorifi centissimarum nuptiarum honorem et laudem*, Pragae 1577 [Strahov, sign. AA XIV 9, přívazek 5]; TÝŽ, *Ku poctivosti a jménu i také chvále svátku svatebního vysoce urozeného pána pana Viléma z Rožmberka [...]*, Praha 1577 [Praha, KNM, sign. 36 B 16]. Blíže ke sňatku P. KRÁL, *Rodinné slavnosti*, s. 552.

²³⁴ V. PISTALOCIUS, *Ad Illustrissimum et excellentissimum principem*, fol. A1r.

²³⁵ TAMTÉŽ, fol. A1v.

jejich myšlenky vedoucí ke šťastnému manželství – Ovidia, Platóna či Valeria Catulla.²³⁶ Autor se zabýval různými nařízeními, která se vztahovala k plození dětí v antickém Římě.²³⁷ Nakonec uváděl příklady některých antických mužů, kteří se dobře chovali ke svým manželkám.²³⁸

Václav Březan napsal do rožmberské kroniky, že k třetímu sňatku Viléma z Rožmberka bylo pro manžele složeno mnoho veršů. Rozhodl se publikovat jen tři disticha, která jej nejvíce zaujala.²³⁹ Šlo nejspíše o text téměř neznámého Abraháma Bocka z Polachu, který působil jako tajný rada v Lipsku.²⁴⁰ Ve slokách citovaných Václavem Březanem nebyly využívány antické reminiscence. Bock v nich vyzdvihoval zejména mládí a věrnost Anny Marie z Bádenu.

K počtě šťastného a plodného manželství byl vytištěn latinský list *Svatební růže* s několika texty od různých autorů. Cropaciova *Růže* byla zasazena do rozkvetlé zahrady, kde se zrodila šťastná láska mezi Vilémem z Rožmberka a Annou Marií z Bádenu. Vilémova cudná a skromná manželka zde měla být zasazena jako růže do Království českého, do kterého byla přivezena: „*Nyní si dejte, novomanželé, hojné sliby a prosby [...] Ať oba milí mají početné potomstvo: Anna Marie učiní Viléma otcem a úrodná réva pak šíří hrozny a Anna Marie zplodí nesčetné růže [= Rožmberky]. Šťastná Anna Marie obdaří Rožmberka mnoha potomky [...] Aby medonosná včela přenesla vůně od Múz a třikrát vznešená růže věčně vzkvétala.*“²⁴¹

Ani v ostatních textech se nevyskytovaly antické reminiscence, jen občasné múzy, nymfy či charitky, které pomáhají básníkům anebo je ochraňuje Rožmberk. Pouze

²³⁶ TAMTÉŽ, fol. A1r-A2v.

²³⁷ TAMTÉŽ, fol. A1r-A3v.

²³⁸ TAMTÉŽ, fol. A4r.

²³⁹ „*Když Kateřina a Žofie zemřely, nastal den smutku — zato šťastný je den, který Annu vám dal. Marie Anna vám přinese důstojnost věrnou svou láskou, s Marií Annou vás dnes manželstvím spojuje Bůh! Stále ať láska vám vzkvétá, též věrnost, potomstvo četné! Rakousy s bavorskou zemí, Bádensko s Růží se spoj!*“ J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 288, 702; J. HEJNIC, *Humanistické verše*, s. 30.

²⁴⁰ Je známá jen jedna jeho báseň z roku 1551. *Allgemeine Deutsche Biographie* 2, Leipzig 1875, s. 762. Jinak to byl spíše politik a více básní bylo skládáno pro něj: Polycarp LEYSER, *Eine Christliche Predigt Gehalten uber der Leich des Weiland Gestrengen [...] Herrn Abraham Bocken auff Klipp: und Salhausen Churfürstlichen Sächsischen Fürnemen und Eltisten geheimbten Raths auch Oberrn Hofrichters des Oberrn Hofgerichts zu Leiptzig*, Dresden 1603 [Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt, sign. gbv:3:1-73553].

²⁴¹ Volně přeloženo z latiny. Jan STRIALIUS Z POMNOUŠE [Strialii de Pomnauss], *Votum*, in: *Rosa nuptialis*, Pragae 1578 [SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 4, fol. 500r].

v *Obrázku nevěsty* byla vyzdvihnuta Ciceronova a Solónova výřečnost.²⁴² Dvě básně od Tomáše Mitise na tomto jednoduše zvěčňovaly symbol Viléma z Rožmberka – jeho heslo *pospíchej pomalu*, které skloňoval a užíval v různých pádech a situacích.²⁴³

Významné *Epithalamium* věnované novomanželům napsal v roce 1578 Jiří Koppay.²⁴⁴ Jediný zástupce uherských humanistů v rožmberských panegyrických básních je známý pro jeho latinskou skladbu *Dvorský život*.²⁴⁵ Z českých badatelů se Koppayově básni věnoval jen Josef Hejnic.²⁴⁶ Letmo se o ní zmínil ještě Jaroslav Pánek, Annemarie Enneper s ní ale nepracovala.²⁴⁷ *Epithalamium* vyprávělo o tom, jak rožmberský rod sahal až do počátků Říma za Aenea či Romula a Rema.²⁴⁸ Vilém z Rožmberka měl v sobě stále nosit ctnost, kterou jeho prapředek Achilles získal hrdinským bojem. K vysoké urozenosti Rožmberkům pomohli i jejich přímější předkové – Jindřich z Rožmberka, který bojoval s českým a francouzským králem proti Angličanům v roce 1346. Jindřich měl vést vojsko ještě udatněji, než by se to podařilo bohu války Martovi. Následoval chvalozpěv na rožmberské rezidenční město Český Krumlov a na slavného předka Petra z Rožmberka. Na Vilémovi z Rožmberka se Koppayovi líbilo jeho odhodlání, s jakým překonával činy svých předchůdců. Zajímavostí je, že chválil i vysokou úroveň jeho latiny, která převyšovala mnohé ostatní šlechtice. Z konkrétních skutků si básník vybral nabídku polské koruny, kterou měl Vilém moudře odmítnout a přenechat Habsburkům.²⁴⁹ Později jej opět nazval Aeneovým potomkem. I když se poeta zabýval i předchozími manželkami, nejvíce pozornosti věnoval Anně Marii. Ta byla obdarována několika bohyněmi – Junó jí měla dát bohatství, Venuše krásu, Pénélopé ctnost a Pallas Athéna rozum.²⁵⁰

²⁴² ANONYM, *In imaginem Sponsae*, in: TAMTÉŽ.

²⁴³ Tomáš MITIS, *Symbolum herois Rosenbergici*, in: TAMTÉŽ.

²⁴⁴ J. KOPPAY, *Epithalamium in nuptias*, fol. 503v-505v. Báseň chybí mezi díly Jiřího Koppaye v *Rukověti* (RHB 3, s. 67-68).

²⁴⁵ Více o básníkovi a jeho díle napsal Josef MINÁRIK, *Renesanční a humanistická literatura světová, česká, slovenská*, Bratislava 1985, s. 111-114.

²⁴⁶ J. HEJNIC, *L'epithalame de Juraj Koppay*. Na Slovensku báseň vydal M. OKÁL (ed.), *Georgii Koppay Opera omnia*, s. 13-15, 126-139.

²⁴⁷ J. PÁNEK, *Vilém z Rožmberka*, s. 260.

²⁴⁸ Následující řádky vychází z uvedeného pramene: J. KOPPAY, *Epithalamium in nuptias*; M. OKÁL (ed.), *Georgii Koppay Opera omnia*, s. 126-139.

²⁴⁹ J. KOPPAY, *Epithalamium in nuptias*, fol. 504r.

²⁵⁰ TAMTÉŽ, fol. 504v. Na tisku oslavné básně se podílel Štěpán Creutzer. Ten působil ve Vídni, kde od roku 1572 vydával oslavné panegyriky pro významné osoby. Creutzer vytiskl pro Maxmiliána II. *Panegyrikus* v roce 1572 a modlitbu o pět let později. Mohl se znát i s rožmberským vládařem, když byl v únoru roku 1576 ve Vídni anebo na svatbě Jana Viléma z Roggendorfu ve Vídni v květnu roku 1577.

Další rozsáhlou *Píseň svatební* složil David Crinitus z Hlaváčova, který Rožmberky oslavoval už předtím v roce 1575.²⁵¹ Jde o sbírku několika básní různých forem. Tento tisk s vyobrazenou růží na titulní straně se dochoval v mnoha exemplářích, z čehož lze usuzovat, že šlo o dílo poměrně rozšířené a známé s mnoha vydanými výtisky. Strahovská verze obsahuje i četnější marginální poznámky. Autor těchto přípisů si toho v latinské básni nejspíše moc nepřčetl, neboť si musel překládat i jednoduchá slovíčka, jako byla „*růže*“ a „*sláva*“ (*rosa* a *gloria*). Ostatní vpisky jsou v češtině, ale s textem básně již nesouvisejí, navíc jsou až z doby po smrti Viléma z Rožmberka – z roku 1593.²⁵²

Crinitovy svatební písně uvozuje říkanka ve čtverci obepínající růži: *Slavná květina růže, to jsou ušlechtilá knížata známá doma i v zahraničí ovlivňující válku i mír.*²⁵³ Po druhé krátké básni oslavující spojení s Rožmberky a Orsinií následuje řecky nadepsaný anagram: „*Semper valemus Gloria*“.²⁵⁴ V další kratší básni je oslavován slavný rod Rožmberků, který opět slavil svatebního boha Hymena.²⁵⁵

Ústřední *Píseň svatební* má celkem 8 stran. V úvodu Crinitus osvětluje původ Rožmberků: „*Růže nevzkvetla v českých zahradách, ale přišla sem z Romulova potomstva: ze známého rodu Orsiniů, kde byl počátek jejich rodu před mnoha staletími. Až poté se rod usadil v české zemi.*“²⁵⁶ Báseň obsahuje četné antické reminiscence, které nejednou souvisely s hvězdami. Lucifer představoval Jitřenku, tedy Venuši, která se v roli hvězdy objevovala i na fasádách českokrumlovského nádvoří. Crinitus upozornil i na Vilémovo heslo *pospíchej pomalu*, které mělo vyjadřovat hrdinské ctnosti. Anna Marie byla podle Crinita skromná, obezřetná, chytrá, prozřetelná, spravedlivá, zbožná, milosrdná, statečná,

Srov. RHB 6, s. 250-251; Christoph RESKE, *Die Buchdrucker des 16. und 17. Jahrhunderts im deutschen Sprachgebiet*, Wiesbaden 2007, s. 970-971; J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 279, 285.

²⁵¹ David CRINITUS, *Illustri heroi* [...], in: David Crinitus, *Carmen nuptiale illustri generoso* [...]: d. d. Guilhelmo Ursino B: de Rosis etc. nec non illustri ac generosae Annae Mariae marchionissae, 1578 [SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 4, fol. 508r; Strahov, sign. AA XIV 9, přívazek 7; KNM, sign. 31 C 2, přívazek 3; NKP sign. 52 c 15, přívazek 14]. David Crinitus napsal panegyrik pro Viléma z Rožmberka už o tři roky dříve: TÝŽ, *Illustri ac magnifico d. d. Vilhelmo Ursino baroni* [...], Pragae 1575 [Strahov, sign. DR I 21b, fol. 90r (Dobřenského foliace č. 197r)].

²⁵² TÝŽ, *Carmen nuptiale*, in: David Crinitus, *Carmen nuptiale*, fol. A1v. V textu bylo použito i několik řeckých slovíček: *anagram* (ΑΝΑΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ), nesprávně napsaná *paměť* (μνεμορ místo μემορ) a od charitek odvozená *milost* (χαρις).

²⁵³ Z volného překladu. TAMTÉŽ, fol. A1r.

²⁵⁴ Stejný použil Crinitus i o tři roky dříve. TÝŽ, *Illustri ac magnifico d. d. Vilhelmo Ursino*.

²⁵⁵ TÝŽ, *Carmen nuptiale*, fol. A2r.

²⁵⁶ TAMTÉŽ, fol. A2v.

nádherná, trpělivá, vytrvalá a střídma. Střídmost sestávala z několika dalších ctností – svatební lásky, krásy, poctivosti, věrnosti, umírněnosti, skromnosti, jemnosti a cudnosti. Nejedna z těchto ctností ve stejné době čerstvě zdobila zdi zámku v Českém Krumlově, kde se sňatek konal.

V další části sbírky se prostřídával akrostichon s chronostichem a anagramem.²⁵⁷ Akrostichon byl tvořen manželskou přísahou, kde byla do sebe zapletena jména novomanželů – Vilém a Anna Marie. Poslední dvě básně jsou věnovány i Petru Vokovi z Rožmberka – nejprve anagram a poté krátká báseň, obojí bez antických reminiscencí.²⁵⁸

Na další významné sbírce svatebních básní se podílel především Petr Kodícil z Tulechova, dále Kašpar Menšík z Menštejna, Jan Kaňha z Veleslavína a Matyáš Gryll z Gryllova.²⁵⁹ Kodícilovy *Insignie domu rožmberského* vychvalovaly oba poslední Rožmberky.²⁶⁰ Vilém vládl zemi jako moudrý, velkorysý, laskavý a výmluvný purkrabí. Vilém zemi ovládal a Petr Vok ji chránil. Oba dohromady tak drželi žezlo Království českého. Kodícilovo hlavní *Epithalamion* čítá 14 stran latinských veršů.²⁶¹ Převážně se zde věnoval lásce mezi Vilémem a Annou Marií.²⁶² Báseň vyprávěla o tom, jak neřestná Venuše vábila Viléma z Rožmberka, ale ten jejímu pokušení odolal. Kodícilův *Epithalamion* i Menšíkovy dodatky zaváděly čtenáře do exotických a mytických zahrad, kde nechyběl Bakchus nabízející víno a Ceres přinášející tisíce jídel, palmy, třešně, moruše i jiné plody lásky, o které pečovala Thysbé.²⁶³ Bohyně Ceres ve skutečnosti tisíce jídel přinesla i do Českého Krumlova, a to účastníkům svatebních hostin. Ač se v textu objevovalo mnoho antických postav, zejména múz, všechny byly jen součástí básnických metafor a nešlo zde žádné konkrétní hrdiny, jejichž vlastnosti by byly přisuzovány Rožmberkům.²⁶⁴

²⁵⁷ TAMTÉŽ, fol. B2v.

²⁵⁸ TAMTÉŽ, fol. B3v-B4r.

²⁵⁹ *Epithalamion de nuptiis illustrissimi principis domini domini Guilhelmi a Rosis etc*, Pragae 1578 [Strahov, sign. AA XIV 9, přívazek 4; KNM, sign. 31 C 2, přívazek 3, fol. A2r-C4r].

²⁶⁰ Petr KODÍCIL, *Insignia domus Rosebergiae*, in: TAMTÉŽ, fol. A1v.

²⁶¹ TÝŽ, *Epithalamion de nuptiis*, in: TAMTÉŽ, fol. A2r-C1r.

²⁶² Jen v jednom úseku získali pozornost i „páni a přátelé“ posledních Rožmberků, kteří přijeli uctít novomanžele: Bohuslav Felix Hasištejnský z Lobkovic, Jindřich z Valdštejna a na Dobrovici, Vilém Trčka z Lípy, Jan Vchynský ze Vchynic a Václav Vřesovec z Vřesova. TAMTÉŽ, fol. B2v.

²⁶³ TAMTÉŽ, fol. B1r-B3v; Kašpar MENŠÍK, *Exclamatio cum iubilosa precatone*, in: TAMTÉŽ, fol. C1v.

²⁶⁴ Příklad jednoho ze známých přirovnání: „Anna Marie bude šťastná po dlouhá léta Sibyliných věštb.“ K. MENŠÍK, *Exclamatio*, in: TAMTÉŽ, fol. C2r.

Matyáš Gryll psal o Rudolfovi II. a o tom, jak se Vilém vždy zastával krále. Měly jej za tyto zásluhy poctit bohyně Junó, Pallas Athéna a krásná Venuše. Na to Venuše řekla, že ostatní bohyně nemají co nabídnout, neboť je Rožmberk povzbuzený bohatstvím a zejména poctami z toho, že je prvním v zemi.²⁶⁵ Bez ostychu tak reagovala na Viléma z Rožmberka jako nejvyššího purkrabího Království českého. Za svou práci měl získávat pocty, což dokládá jeho svědomitou péčí o svou zemi.

Manželce Petra Voka byla věnována velmi malá pozornost.²⁶⁶ Vždy byla součástí panegyriků pro jejího manžela. V jedné dedikaci si autor Johann Habermann Rožmberky příliš nenaklonil, když popletl rožmberské manželky, neboť Kateřinu z Ludanic nazval Annou.²⁶⁷ Svatba Vilémova mladšího bratra Petra Voka z Rožmberka s Kateřinou z Ludanic v roce 1580 byla opěvována mnohem méně než svatební veselí vladaře rodu rožmberského. Zásluhou Václava Březana byly uchovány verše od Jana Fredera.²⁶⁸ Archivář uvedl, že k oslavě sňatku Petra Voka byly vydány i jiné „*svatební písničky a verše*“,“ konkrétněji ale upozorňoval jen na Fredera.²⁶⁹ V jeho výňatku nebyly přítomny žádné antické reminiscence. Jediný původní panegyrik pro Petra Voka z Rožmberka a Kateřinu z Ludanic, který se dochoval, napsal Šimon Lomnický z Budče. Jeho *Píseň o důstojenství svatého stavu manželského* napsal na rozdíl od mnoha ostatních v češtině jen s krátkými latinskými vsuvkami.²⁷⁰

Svatební písně k čtvrtému sňatku Viléma z Rožmberka v roce 1587 dávaly najevo výsostný souhlas české společnosti s manželským svazkem a zvěčňovaly rozsáhlou genealogii rožmberského a pernštejnského rodu.²⁷¹ Jedním z autorů, kteří tyto panegyriky

²⁶⁵ Matyáš GRULL, *Aliud*, in: TAMTÉŽ, fol. C3v.

²⁶⁶ Srov. P. KRÁL, *Rodinné slavnosti*, s. 546-549.

²⁶⁷ „*Petrovi Vokonovi z Rožmberka a na Bechyni etc. a [...] Anně šlechtičně z Ludanic a na Helffenštayně*“ Johann HABERMANN, *Vita Christi život a celá evangelická historia [...]*, Praha 1579 [Knihopis č. K02835]. Srov. L. VESELÁ, *Knihy*, s. 224.

²⁶⁸ J. HEJNIC, *Humanistické verše*, s. 35. J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 712

²⁶⁹ „*Mezi jinými svatebními písničkami neb verši Jan Frederus k poctivosti týmž manželům v Rostocku dal vytisknout epitalamium, v němž při konci tento závěrek položil [...]*.“ Srov. Jaroslav PÁNEK, *Poslední Rožmberk. Životní příběh Petra Voka*, Praha 1996, s. 91-92.

²⁷⁰ Báseň graficky dělí červené akrostichy („*Pan Petr Vok a na Bechyni, jeho milosti císařský komorník*“) a dvě růže. Šimon LOMNICKÝ, *Píseň o důstojenství svatého stavu manželského [...] ku poctivosti a jménu i slavnému svatebnímu veselí Vysoce urozeného Pána pana Petra Voka z Rožmberka a na Bechyni [...]*, Praha 1580. Strahov, sign. DR I 21d, fol. 9r [Dobřenského foliace č. 328 (297)]. Tiskem vydali K. WEIS, *Český jih*, s. 71; M. FROLÍKOVÁ, *Šimon Lomnický*, s. 10.

²⁷¹ A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 115.

tiskli u Jiřího Nigrina v Praze, byl Jakub Chimarraeus.²⁷² V *Epithalamiu* nazval Viléma několikrát příslušníkem slavného starověkého rodu Orsini.²⁷³ Kromě klasických ctností (síla, věrnost, láska, víra, zbožnost) se v básni neobjevovaly antické motivy.

U Michala Peterleho vyšel jednolistový *Epithalamion* od Nikodéma Frischlina.²⁷⁴ Tento vědec patřil k velmi významným německým humanistům.²⁷⁵ Pro jeho názory (např. z astronomie) se často dostával do sporů, kvůli kterým se musel odebírat do exilu.²⁷⁶ V jednom takovém se ocitl i v roce 1587, kdy získal roční stipendium na císařském dvoře v Praze, kde zaujal Rudolfa II. vědeckými pokusy. V Praze se snažil najít si i další případné mecenáše, díky čemuž nepochybně vydal i báseň oslavující sňatek Viléma z Rožmberka a Polyxeny z Pernštejna. Poměrně troufale se v korespondenci nazýval císařským knihovníkem a historikem českým.²⁷⁷ Nejspíše to nebyla jediná speciální oslovení, která si dokázal zařídit, neboť pro Václava Březana to byl „*poeta laureatus*“ [„*vavříny ověnčený básník*“].²⁷⁸ Zatímco jeho vztahy s Vilémem z Rožmberka jsou neznámé, určitě se znal s Adamem II. z Hradce.²⁷⁹ V samotné básni se věnoval všem nymfám – předchozím manželkám Viléma z Rožmberka. To si pamatoval i Václav Březan, který v rodinné kronice zmínil a ocitoval pouze Frischlina.²⁸⁰ Ve své básni sice velebil rožmberský prastarý

²⁷² Ten působil jako ředitel dvorní kapely Rudolfa II. RHB 2, s. 384-385. Srov. A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 41, 116-117.

²⁷³ Jakub CHIMARRAEUS, *Epithalamium in nuptias illustrissimi domini d. Guilielmi Ursini, domus Rosembergicae gubernatoris* [...], Pragae 1587 [SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 4, fol. 552r-557r; NKP, sign. 52 B 49, přívazek 13].

²⁷⁴ Nikodém FRISCHLIN, *Epithalamion in thalamum illustriss: ac generosiss: domini d. Guilhelmi Ursini, supremi domus Rosenbergicae gubernatoris, [...] cum [...] virginem D. D. Polyxenam a Bernestein in Matrimonium duceret*, Pragae 1587 [SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 4, fol. 558r; Strahov, sign. DR I 21a, fol. 85r [Dobřenského foliace č. 85]]. Srov. RHB 2, s. 172-173; A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 41, 116-117.

²⁷⁵ David Friedrich STRAUB, *Leben und Schriften des Dichters und Philologen Nicodemus Frischlin*, Frankfurt am Mayn 1856. Část věnovaná jeho pobytu v Praze je na s. 400-418.

²⁷⁶ K tomu podrobněji a v širším kontextu Ronald G. ASCH, *Europäischer Adel in der Frühen Neuzeit*, Köln 2008, s. 133-135.

²⁷⁷ Samuel M. WHEELIS, *Publish and Perish: On the martyrdom of Philipp Nicodemus Frischlin*, *Neophilologus* 58, 1974, s. 41-51, zde s. 46.

²⁷⁸ J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 336.

²⁷⁹ D. F. STRAUB, *Leben und Schriften*, s. 404.

²⁸⁰ „*Rozličná carmina na též manželství od poetů skládána. Mezi jinými Nicodemus Trischlimus [!], poeta laureatus, byv tehdaž v Praze, toho ve verších svých doložil, že pánu manželky všechny dostaly se pod literou „B“ [...] A co když teprve řeknu, že manželky tohoto pána všechny — jak divná věc — přijmení mají od Be. Nejprve žila s ním paní, jež vzešla z mocného rodu brunšvických vévodů přec, vznešená byla to krev. Druhá se zrodila v knížecím domě, kde Branibor leží, otcem pak třetí se stal bádenský vévoda sám. Po čtvrté s ním nyní vstoupí co nevěsta v svatební lože z Bernštejnů vznešená dívka, Vratislavova dceř.*“ J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 336-337, 705.

rod, ale nikde se nezmiňoval o rodině Orsini, kterou nejspíše ani neznal. Kromě klasických múz a nymf už žádné další antické postavy nepoužíval.²⁸¹

U Jiřího Nigrina vydal jedno ze svých prvních děl Jan Cyaneus z Altwalde u Hlucholaz.²⁸² Svatební ódu věnoval Orsiniu Vilémovi a Polyxeně na jednolistu, který zakončil krátký distichon.²⁸³ Cyaneus opěvoval vznešeně Polyxenu, která měla mít umělecké vlastnosti Minervy, k tomu cudnost a slávu božské Diany.

2. *Fausta precatio*

Badateli velmi opomíjená je graficky nejbohatší oslavná báseň *Fausta precatio*, kterou založil do své sbírky Václav Dobřenský.²⁸⁴ Nejvýznamnější je na gratulaci ke sňatku z roku 1587 zcela neznámý portrét Viléma z Rožmberka. Postarší Vilém zde byl zachycen jako křesťanský rytíř v plátové zbroji s ozdobným límcem. Vilémův medailonek se ocitl mezi oslavujícími ctnostmi – slávou a vítězstvím. Slávu si získal jako nejvyšší purkrabí, což reprezentují vladařské insignie – koruna, jablko i žezlo. Vítězství v bitvách proti Turkům zastupovala postava s mečem a štítem obklopená válečnou kořistí a doplněná znakem Svaté říše římské.²⁸⁵ V levé části tisku jsou zobrazeny teologické ctnosti – víra, naděje a milost. Poté pokračují po stranách kardinální ctnosti – spravedlnost, opatrnost, střídmost, statečnost a trpělivost. Dole je rožmberský znak mezi alegoriemi svornosti a vědění. Poslední dvě

²⁸¹ N. FRISCHLIN, *Epithalamion*.

²⁸² Nepříliš známý tisk, který nezaznamenali ani autoři svazku RHB 1, s. 520-522.

²⁸³ Johannes CYANEUS, *Ode nuptialis. Illustris: ac generosis: domino d. Guilhelmo Ursino*, Pragae 1587 [SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 4, fol. 560r].

²⁸⁴ ANONYM, *Fausta precatio in thalamum Guilhelmi Ursini, domus Rosenbergicae gubernatoris cum Polyxenam a Pernstein in matrimonium duceret*, Pragae 1587 [Strahov, sign. DR I 21a, fol. 84v [Dobřenského foliace č. 84 (51)]]. Srov. A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 58-59; RHB 4, s. 377. Faksimile vydal K. WEIS, *Český jih*, s. 83, popis básně je tamtéž na s. XXXVI.

²⁸⁵ Rolí štítu a meče v sebe prezentaci křesťanského rytíře se zabýval Andreas WANG, *Der "Miles Christianus" im 16. und 17. Jahrhundert und seine mittelalterliche Tradition. Ein Beitrag zum Verhältnis von sprachlicher und graphischer Bildlichkeit*, Bern 1975, s. 75-100. K rožmberským bitvám proti Turkům srov. Václav BŮŽEK, *Setkání s tureckým nebezpečím*, in: V. Bůžek a kol., *Světy posledních Rožmberků*, s. 111-125.

personifikace nejsou pro rožmberské panegyriky příliš typické, což lze vysvětlit tím, že tento rám s ctnostmi mohl být využíván i pro jiné osoby. V textu je nejodvážnější pasáž, kde autor spojoval 900 let starý rod Rožmberků nejen s Romulem, ale i vládcem Aripertem (653-661), králem stovek Sasů a Italů.²⁸⁶ Rožmberský vladař byl popisován jako zástupce krále vznešeného království, který byl roven vynikajícím vojevůdcům Říše. Turkové měli Rožmberka ze strachu považovat přímo za udatného Odyssea.

V roce 1587 vydal Šimon Lomnický z Budče současnými badateli opomíjenou *Kroniku o mladém vejvodovi a jeho slavném veselí*.²⁸⁷ Vznikla ve spojitosti se svatbou Viléma z Rožmberka.²⁸⁸ Vévoda byl bohatý, vysoce urozený, vznešený otec mladíka, který si měl najít manželku, aby mohl zplodit potomka a zachovat rodové dědictví.²⁸⁹ Nejednou se v báji objevovaly nepřímé narážky na Viléma z Rožmberka a jeho manželku. Polyxena z Pernštejna zde byla přirovnávána k několika biblickým postavám (Ester, Judit, Abizag).²⁹⁰ V jedné části *Kroniky* byl popsán doprovodný program čtvrté svatby Viléma z Rožmberka, i když to Šimon Lomnický konkrétně nepřiznal: „[...] na těch hodech bylo rozličnost zpívání, muziky, nástrojů hudebních jiných a jiných, k tomu hojnost stříbra, zlata, hedvábí, zlatohlavu, drahého kamení, oděvu, mnoho her, rozličných kratochvilí, rytířstva, jezdců, kolců i rozličných oděnců.“²⁹¹

Svatební panegyrik napsal novomanželům i Jan Rucardus.²⁹² Ten neměl ve zvyku používat antické motivy, ale spíše srovnával šlechtické znaky s jejich přírodním

²⁸⁶ ANONYM, *Fausta precatio*.

²⁸⁷ Srov. Petr VOIT, *Kronika o mladém vejvodovi od Šimona Lomnického z Budče (cesta od středověké legendy o zázracích k novodobé knižce lidového čtení, jarmareční písní a pohádce)*, Listy filologické 111, 1988, s. 110-119.

²⁸⁸ „Vaší Milosti slavné svatební veselí k jejich sňatku se též připodobniti a přirovnat i slušně může.“ TAMTÉŽ, s. 110. Spisek obsahoval i akrostichy Viléma z Rožmberka a Polyxeny z Pernštejna. TAMTÉŽ, s. 111. Jednu z částí knihy složil Lomnický během průjezdu Polyxeny z Pernštejna Ševětínem 19. února 1587. TAMTÉŽ, s. 112. Knihu Rožmberkové prokazatelně znali. F. MAREŠ, *Šimon Lomnický*, s. 267.

²⁸⁹ Šimon LOMNICKÝ, *Kronika o mladém vejvodovi a jeho slavném veselí, jak anjela na svatbu svou pozval, od něhož zase pozván byl*, Praha 1587. Citováno podle zdigitalizovaného exempláře ze soukromé sbírky přístupného online na <<http://www.detektorweb.cz/index.4me?s=show&lang=1&i=10406&mm=1&xb=4&vd=1>>, cit. 17. 3. 2013, fol. A2r. Petr Voit znal *Kroniku* pouze z několika dochovaných fragmentů, které tento nálezný doplnuje o nové části.

²⁹⁰ P. VOIT, *Kronika o mladém vejvodovi*, s. 112.

²⁹¹ TAMTÉŽ, s. 116.

²⁹² RHB 4, s. 380; A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 40, 115. Jeho *Sacri amores sive canticum canticorum* je uloženo v nepřístupných lobbkovických sbírkách na Nelahozevsi [Roudnická lobbkovická knihovna, zámek Nelahozeves, sign. II Gh 90, přír. 1].

původem.²⁹³ To bylo pro raný novověk velmi časté, když byla žena označována za rostlinu či strom, neboť v určitém věku vykvetla a podobala se rozkvetlému a bujnému stromu.²⁹⁴ Ve čtrnácti letech mohla počít plod stejně, jako květy tvořily semena.²⁹⁵ Motivy přírody, zejména květin a plodů, byly v manýristickém básnictví i výtvarném umění velmi rozšířené, neboť jim každý snadno rozuměl. V tom spočívala i výhoda antických motivů, které byly vnímány jako elitní a vysoce intelektuální prostředek k sebezpřítání.

Se svatbou Viléma z Rožmberka a Polyxeny z Pernštejna dosud téměř nikdo nespojoval spíše katechický tisk *Eheliche Hochzeit Ringe* od faráře Valentina Hennebergera, který vydal v Praze roku 1587.²⁹⁶ Hned na druhé stránce byly vytištěny znaky Viléma (s Řádem zlatého rouna) a Polyxeny. Latinské texty pod znaky oslavovaly slávu a rožmberské vítězství. Pernštejnský rod byl chválen za jejich lovecké schopnosti hodné starověkých hrdinů. Následovala německá dedikace novomanželům Vilémovi a Polyxeně, která obsahovala jen obecné náboženské poučky vytažené z Bible.

V roce 1588 vydal Jan Chmelovec modlitbu pro Polyxenu Rožmberskou z Pernštejna.²⁹⁷ *Modlitba k pánu bohu za Svatý plod* je píseň, kde Polyxena prosila boha o to, aby mohla zplodit svému manželovi dědice. V druhé části modlitby Vilémova manželka opět žádala boha o syna pro manžela. K tomu ale prozradila zajímavou skutečnost, že se lidé Vilémovi kvůli jeho neschopnosti zplodit potomka nejspíše posmívali.²⁹⁸

Ještě v roce 1595 byl vydán svatební chvalozpěv od Jiřího Bartolda z Breitenberka.²⁹⁹ Jezuita považoval Viléma Orsinia z Rožmberka za hrdinu z Olympu, díky kterému

²⁹³ Dostupný panegyrik o pánech z Hradce je zaplněn přirovnáními k zahradě květin. Jan RUCARDUS, *Imagines violae et rosae. Adamo de Nova Domo [...]*, Pragae 1588 [Strahov, sign. DR I 21d, fol. 90r [Dobřenského foliace č. 305 (274)]]].

²⁹⁴ Matouš WOLKNBERGER, *Zahrádka růžová žen plodných [...]*, b. m. 1576, fol. F2v [NKP, sign. NLK: T 280].

²⁹⁵ TAMTÉŽ, fol. F2v-F3r.

²⁹⁶ Valentinus HENNEBERGER, *Eheliche Hochzeit Ringe so aus den aller klärlichsten Golt, des Göttlichen worts zusammen gemacht [...]*, Prag 1587 [NKP, sign. 46 F 36].

²⁹⁷ Jan CHMELOVEC, *Píseň obsahující v sobě modlitbu ku pánu Bohu za svatý plod: Vysoce urozené Paní paní Polyxeně z Rožmberkové z Pernštejna*, Praha 1588 [Strahov, sign. DR I 21d, fol. 8r [Dobřenského foliace č. 327 (296)]]]. Píseň vydal K. WEIS, *Český jih*, s. 21.

²⁹⁸ "[...] a tomu Rodu tvou milostí oslavenému ráč s pomocí mně jemu ženu plodnou k vyvedení Svatého plodu ráč učiniti zlořečenství (jakž lidé nebojánsi smějí mluvit, aby zahanbeni byli)." TAMTÉŽ.

²⁹⁹ Jiří BARTOLD Z BREITENBERKA, *In nuptias Wilhelmi a Rosis [...]*, in: *Panegyrica illustribus magnatibus*, Francofurti 1595, fol. B2v-B3r [Strahov, sign. FK V 12, přívazek 15; NKP, sign. 65 E 4979, přívazek 4]. Srov. RHB 1, s. 154; A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 42, 114, 116-117; R. J. W. EVANS,

vzkvétala a byla propagována rožmberská růže. Polyxena z pernštejnské krve měla jako slunce napomoci k tomu, aby rožmberská zahrada – rod – znovu vzkvétaly.

Na svatbě rožmberského synovce Jana Zrinského v roce 1600 přednesl své verše Šimon Lomnický z Budče, ale žádný jejich výtisk se nedochoval.³⁰⁰ Tehdy již byl Václav Březan ve službách Petra Voka, z čehož lze usuzovat, že se této svatby mohl i účastnit. V jeho popisu veselí přidal i velmi důležitou větu o básníkově roli na svatbě. Šimon Lomnický měl obveselovat hosty svými bystrými dvorskými verši.³⁰¹ Určitě promlouval v českém jazyce, proto mu všichni mohli rozumět. Jeho písně byly vnímány většinou diváků pozitivně, neboť se jimi podle Březana bavili. Zajímavá je archivářova poznámka o tom, že rožmberský lovcí Oldřich Kalenice z Kalenic byl během veselí s Lomnickým v jakémsi rozporu. Jejich pře s oslavnými básněmi patrně nesouvisela, přesto kdyby ano, ukazuje to, že každý příjemce rožmberské propagandy si jejich smysl vykládal po svém. Někdo se veselil, jiný se mohl urazit.

Po smrti Viléma z Rožmberka v roce 1592 žila jeho čtvrtá manželka Polyxena Rožmberská z Pernštejna deset let jako vdova. Poté se vdala za Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic. Jedno drobné přání k jejich sňatku napsal v roce 1603 Martin Bacháček z Nauměřic.³⁰² Vdově Polyxeně věnoval čtyřstránkový panegyrik Baltazar Exner přibližně v roce 1603, kdy působil na dvoře Rudolfa II.³⁰³ Báseň sice dedikoval Polyxeně a Vilémovi, později v textu ale gratuloval i Vojtěchu Popelu z Lobkovic, budoucímu manželovi Polyxeny.³⁰⁴ Exnerův text je antickými postavami zaplněn, a to nejen múzami či charitkami. V textu byla přímo zvýrazněna exempla v podobě zamilovaných dvojic –

Rudolf II. a jeho svět, s. 193-196. Jednu z Bartoldových básní podrobněji rozebírala Kateřina NAAROVÁ, *Poeta Laureatus Jiří Pontanus z Breitenberka a jeho hymnus o svaté Zdislavě: Humanistický básník nebo stratég katolické reformace?*, in: Jan Malura (ed.), *Žánrové aspekty starší literatury*, Ostrava 2010, s. 81-97.

³⁰⁰ J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 552. Blíže ke svatbě Václav BŮŽEK – Ondřej JAKUBEC – Pavel KRÁL, *Jan Zrinský ze Serynu. Životní příběh synovce posledních Rožmberků*, Praha 2009, s. 39-50.

³⁰¹ J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 552.

³⁰² K. HRDINA, *Rukověť k písemnictví humanistickému*, s. 81.

³⁰³ Baltazar EXNER, [Erotopaignion] *sive lusus amoris super festum hymeneium [...] necnon Polyxenae [...] a Bernstain, [...] Wilhelmi Wok Ursini [...]*, Pragae 1603, in: Balthas. Exneri de Hirschenberga Carmina Miscella, Bethaniae 1622 [KNM, sign. 59 F 30, s. 30-35]. Srov. A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 42; RHB 2, s. 112-114.

³⁰⁴ B. EXNER, [Erotopaignion] *necnon Polyxenae*, s. 33.

Aenea s Didonou, Iasona s Médeou a Thisbé již bez Pyrama.³⁰⁵ Nepřítomnost zamilovaného Pyrama mohla symbolizovat Polyxenino ovdovění. Exner využil Polyxenino jméno, které zasadil do homérských bájí. Jedna z dcer Hekabé, která byla spojována s Achilleem, se také jmenovala Polyxena.³⁰⁶ Krásná Polyxena měla svést Achillea pomocí svých očí.

III.1.2. Pohřební básně

Pohřební kázání či smuteční písně byly skládány zemřelým krátce po jejich smrti.³⁰⁷ Jejich význam spočíval v znázornění vzpomínky na sociální a rodové postavení s důrazem na kontinuitu a rodinnou tradici.³⁰⁸ Podobně jako epitafy sloužily k víře v překonání smrti, přípravě na budoucí život. Měly udržovat vzpomínky a paměť na jedince, jejich postavení a skutky.³⁰⁹ Pohřební kázání svými rétorickými figurami přímo konstruovala ideální obraz zemřelého.³¹⁰ Utvářela obraz zemřelého v podobě mocenského, náboženského a morálního vzoru.³¹¹

Z roku 1559, kdy umřela první manželka Viléma z Rožmberka, se příliš elegií nedochovalo.³¹² Archivářským zásahem Václava Březana se podařilo uchovat jedno epitaphium, které nejspíše složil některý z českokrumlovských žáků.³¹³ Zesnulá manželka zde byla označena za antickou nymfu. Báseň končila pozoruhodnou zmínkou o mrtvě narozeném dítěti. Buďto šlo o falešnou zprávu či naději, že první manželka zemřela při nepovedeném porodu, anebo se tak skutečně stalo.³¹⁴

³⁰⁵ TAMTÉŽ, s. 31-32.

³⁰⁶ Exner přímo psal o Polyxeně jako dceři Hekabé a o Achillovi. TAMTÉŽ, s. 33.

³⁰⁷ Detailněji se problematikou pohřebních kázání v 17.-18. století zabývala Radmila PAVLÍČKOVÁ, *Triumphus in mortem. Pohřební kázání nad biskupy v raném novověku*, České Budějovice 2008.

³⁰⁸ O. JAKUBEC, *Renesanční epitaf v průsečíku historických disciplín*, s. 81.

³⁰⁹ TAMTÉŽ.

³¹⁰ TAMTÉŽ, s. 82.

³¹¹ TAMTÉŽ, s. 97.

³¹² K tomu J. HEJNIC, *Humanistické verše*, s. 26-28.

³¹³ ANONYM, *Epitaphium illustrissimae d. d. Katharinae etc., coniugis illustrissimi Gulielmi Ursini, domini a Rosenberg*, [Crumloviae 1559]. Známo pouze z přepisu od Václava Březana. Srov. J. HEJNIC, *Humanistické verše*, s. 27.

³¹⁴ „Mrtvě zrozené dítě již zůstane bez vaší lásky.“ J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 170. Srov. J. HEJNIC, *Humanistické verše*, s. 28; Pavel KRÁL, *Smutek vdovských sídel*, in: V. Bůžek a kol., *Světy posledních Rožmberků*, s. 538-544, zde s. 543-544.

Z pohřbu druhé manželky Viléma z Rožmberka se dochovala i česká píseň s notovým zápisem, avšak bez reminiscence antických námětů.³¹⁵ Rozsáhlá latinská báseň od Matouše Petříka z Krumlova byla naopak plná mytologických postav. *Pohřební smutek devíti múz* měl celkem 14 ručně popsaných stran.³¹⁶ Kromě Žofie byla v básni jednou připomenuta i první manželka Kateřina z Brunšviku.³¹⁷ V básni se objevovaly múzy ve všech variantách – od klasické Melpomené, Erató, přes Parky a Sororky, které byly ve spojení s Foibem. Hned z počátku byla Žofie nepřímou nazvána spanilou Helenou, když se Merkur zmínil o Meneláově manželce. Poté se vyskytovali i konkrétní antičtí hrdinové až u múzy Klió.³¹⁸ Terpsichoré zakončila svůj výstup heslem „*mori memento*“, které měl v oblibě Petr Vok z Rožmberka, nejspíše ale až později. Mohl se již zde inspirovat?

Po smrti Anny Marie Bádenské složil pohřební písně Zikmund Domináček z Písnice, bratr jezuity Jindřicha Domináčka. Václav Březan se o tom vyjádřil, jak „*mezi jinými carminy a epitafy sepsal oraci obšírné kněz Zikmund Domináček z Písnice, farář tehdejší Velešínský, o dokonání běhu života též kněžny Anny Marie. A ač dobře pil, však dosti vznešený orátor to byl.*“³¹⁹ S ohledem na nedochování pramene lze jen odhadem tušit, že zde reflektoval i římský původ Rožmberků, neboť ve svém rukopisu o Římě na to téma místy narážel.³²⁰

Po smrti Viléma z Rožmberka v roce 1592 mu na jeho počest skládalo smuteční písně značné množství literátů.³²¹ Jen někteří z nich je mohli předříkávat přímo během smutečních ceremonií. Dne 10. prosince roku 1592 byla ve farním kostele v Českém

³¹⁵ ANONYM, *Vilém slzí z očí svých* [...], „*Ano, na všem marnost jest, by pak byl živ zde i sto let: tudíž sprchne tvůj květ, Řekové nejsilnější ti též zhynuli. Kteríž všemu světu někdy za divadlo byli, kam se poděli* [SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 27, fol. 32r]. K tomu přepis K. WEIS, *Český jih*, s. 106-108. Ilustraci vydal J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 206-207.

³¹⁶ Protože nebyla vydána tiskem, nejspíše se vyskytovalo jen omezené množství prepisů. Matouš PETŘÍK Z KRUMLOVA, *Luctus funerebris novem musarum in obitu illustrissima ducissae a Brendeburg* [...], Pragae 1564, [SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 27, fol. 35r-42r].

³¹⁷ TAMTÉŽ.

³¹⁸ „*Ó kruté zlo osudu, vždy je třeba trpět [...] Ne takto, manželskou oddaností, zvítězila Pénélopé, žena velkého Odyssea. Nepředstihly ji ctností ušlechtilé Sabinky [...] Takto si chvála nevšímá, jak se chovala Lukrécie, aby se zahubila statečně. Kvůli tomuto zločinu přesto věřím, že manželka Tarquinia Superba nebyla přítomna.*“ TAMTÉŽ.

³¹⁹ J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 312.

³²⁰ S. DOMINATIO A PRISNICZ, *Roma*. K tomu literatura: K. HRDINA, *Zikmunda Domináčka z Písnice Roma*; L. VESELÁ, *Knihy*, s. 70, 223; RHB 2, s. 54-55.

³²¹ Srov. P. KRÁL, *Rodinné slavnosti*, s. 555-572.

Krumlově přednášena jedna „*oraci latinská od jednoho jezuitu*“.³²² Druhého dne opět kázal jeden z jezuitů, který mluvil „*nejvíce o různých a genealogii ursinovské*“ a poté podle Březana vypravoval rozličné báje či exempla.³²³ Nejspíše to byl pražský jezuita Mikoláš Rakovník.³²⁴ Nejmladší ze tří humanisticky nadaných bratrů napsal modlitbu za Viléma Rožmberka, který pocházel ze starověké rodiny italských Orsiniů.³²⁵ Rakovník zde spíše obecněji psal o jednotlivých ctnostech. Za nejpřednější považoval dvě ctnosti – Ciceronovu rozvážnost a spravedlnost.³²⁶ Vychvaloval Vilémovu moudrost a obezřetnost. Obezřetnosti si měl dobře vážit, ale spravedlnost měl poslouchat.³²⁷ Vilém z Rožmberka měl být nositelem božské síly, což byla nesmrtelná ctnost, kterou získal svou upřímností, úctou, laskavostí, slitováním, spravedlností, zájmem o vlast, trpělivostí i stálostí.³²⁸ Vilém měl všechny ctnosti, které upevňovaly jeho důstojnost a zvyšovaly jeho vážnost.³²⁹ Rakovníkova báseň byla doplněna několika dalšími verši, přičemž poslední dva napsal v řečtině.³³⁰

Rozsáhlá sbírka *Funebria Rosae* pochází z textů, na kterých se podíleli studenti a učitelé z českokrumlovského jezuitského gymnázia.³³¹ Sbírká začíná dvěma bohatě zdobenými erby Viléma z Rožmberka.³³² V básnické mluvě básně *Funebria Rosae* byla z antických motivů použita narážka na Ariadninu niť, ale žádné významnější srovnávání

³²² J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 369.

³²³ „[...] *potom dal se v spravování rozličných věr etc.*“ TAMTÉŽ.

³²⁴ Mikoláš byl v době úmrtí Viléma z Rožmberka již zkušeným literátem s třicetiletou praxí. Rakovníkovi se dosud nevěnovalo příliš badatelů. Antonín Truhlář uváděl, že Mikoláš zemřel už v roce 1586. Je nepravděpodobné, aby měl modlitbu za Vilémovu smrt napsanou dopředu, spíše se dožil vyššího věku, než uváděl Truhlář. Srov. Antonín TRUHLÁŘ, *Příspěvky k studiím humanistickým v Čechách VII.: Rakovští z Rakova*, Časopis Musea Království českého 82, 1908, s. 413-442, zde s. 422-423.

³²⁵ Mikoláš RAKOVNÍK, *Nicolai Racovii Religiosi Societatis Iesu, Oratio in exequiis [...] Guilhelmi Ursini [...]*, Pragae 1592 [Strahov, sign. AA XIV 7, přívazek 10, fol. 98r-107v]. Drobnou citaci představila A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 60.

³²⁶ M. RAKOVNÍK, *Oratio in exequiis*, fol. 100v-101r.

³²⁷ TAMTÉŽ, fol. 103r.

³²⁸ TAMTÉŽ, fol. 107r.

³²⁹ TAMTÉŽ.

³³⁰ TÝŽ, *Humus ad Rosam a ΙΙΡΟΣ ΓΗΝ*, in: TAMTÉŽ, fol. 107v.

³³¹ ANONYM, *Funebria Rosae*, Pragae 1592, in: *Illustrissimum Heroa d. d. Guilhelmum Ursinum [...] fundatorem memoria dignissimum immortalis Rosenbergiacum collegium S. J. Crumloviae [...]*, Pragae 1592, fol. 109r-124r [Strahov, sign. AA XIV 7, přívazek 11].

³³² TAMTÉŽ, fol. 109r-110r.

s Vilémem zde nebylo.³³³ Až v básni *Parvus Vilhelmus Vita Astyanax* byl přímo v jejím názvu označen za syna Hektora a Andromaché.³³⁴

V archivu Petra Voka z Rožmberka se nacházela rukopisná *Idyla o smrti Viléma z Rožmberka* od Antonia Steckherra ze Žitavy.³³⁵ I když pojmenoval Viléma jako Orsinie, dále v textu nerozvíjel jeho domnělý italský původ. Oslavoval Rožmberky, kteří se jako lvi bili v bojích proti Turkům, aby ochránili Království české. Jinak přál slavnému rodu, aby ještě vzkvétal, ale nepoužíval přitom antické motivy.

Další velkou sbírku pohřebních písní uvozoval Adam Zálužanský krátkým popsáním rožmberského znaku.³³⁶ V následujících stranách zavedl básník posluchače do bohatých zahrad. Rostly zde bledule, kosatce, hyacinty, lilie, tulipány, smil, chryzantémy, krokusy a především růže, kolem kterých tančily nymfy a múzy. Nad touto zahradou ale zavládla noc, což mělo symbolizovat Vilémův odchod. Jan Kerner z Plzně ve svém příspěvku zveličil jednu Vilémovu vlastnost – svornost.³³⁷ Adam Rosacius napsal panegyrik k oslavě Viléma z Rožmberka a rozšíření rodu Petra Voka. Ani zde se neobjevovaly antické reminiscence.³³⁸

Jan Chorinnus do své básně zařadil několik zajímavých starověkých postav, např. Daria.³³⁹ Velmi anticky laděnou báseň napsal Bohuslav Bavor z Kosmáčova.³⁴⁰ Jde o jednu z nejzajímavějších rožmberských panegyrik se starověkou tematikou, jejíž kritická edice bude nejspíše vydána v samostatném či rozšiřujícím pojednání. Nechyběl zde bůh války Mars, řada antických hrdinů – Achilles, Porsenna, Cloelie, Alexandr, Xerxés či Periklés.

³³³ TAMTÉŽ, fol. 110v.

³³⁴ ANONYM, *Parvus Vilhelmus Vita Astyanax, Eques Bohemus, magno Vilhelmo Ursino Rosumbergio* [...], Pragae 1592, in: TAMTÉŽ, fol. 124r.

³³⁵ Antonius STECKHERR, *Idyllion de obitu* [...], b. m. 1592 [SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 27, fol. 272r].

³³⁶ Adam ZÁLUŽANSKÝ, *In insignia illustris Domus Rosenbergicae* [...], Pragae 1592, in: Adam Zálužanský, *Epicedia in obitum incltyti et illustris herois, et d. d. Gulielmi Ursini de Rosenbergo*, Pragae 1592 [NKP, sign. 52 C 13, přívazek 32, fol. A1r-A4r].

³³⁷ M. Iohannes KHERNERUS PELZENUS, *Qui prodesse studet cunctis*, in: TAMTÉŽ, fol. A4v-B1r.

³³⁸ Po ní ještě přidal řecké verše a latinský chronostichon. Adam ROSACIUS, b. n., in: TAMTÉŽ, fol. B1r-B2v; RHB 4, s. 348-356.

³³⁹ Jan CHORINNUS, *Quas generat* [...], in: A. Zálužanský, *Epicedia in obitum*, fol. B2v-B4v.

³⁴⁰ Bohuslav BAVOR Z KOSMÁČOVA, *Elegie* [...], in: TAMTÉŽ, fol. C1r-C4r. Srov. K. HRDINA, *Rukověť k písemnictví humanistickému*, s. 110.

Další text napsal Václav Messenius z Prahy, který varoval před divokými Turky, již nebezpečně shromažďovali svá vojska.³⁴¹ Jan Brikeří Gevicenus na třech stranách oslavoval Viléma jako vyslance Rudolfa II., poté zavedl čtenáře do fantastického světa přírodních bohů a nestvůr – do lesa dryád a naiád, kde rostly hyacinty či lilie, procházela se zde bohyně Themis a odkud vzlétal bájný pták Fénix.³⁴² Jan Matthaeides přirovnal Viléma mimo jiné k laskavé Themidě.³⁴³ Jan Hubecius Čáslavský se rozepsal o upadající růži, která by velmi ráda ještě zasela nějaká semena. Bez antických motivů psali své další básně Vitus Dentuli Roudnický a Jan Achilles mladší.³⁴⁴ Daniel Scheinoeus Novoelonius v jeho *Idyle* zmínil i podzim (“*Autumnus*“), který byl vyobrazen na Kratochvíli.³⁴⁵ Viktorin Rhacotomus z Vodňan ve své oslavě zmínil Gorgonin likér, Herkulovy sisyfovské skutky.³⁴⁶

Když Václav Zbyšek z Greifenberku psal o hrdinovi Vilémovi, zavítal do starověké trojské mytologie, kde nechyběl Achilles či Hektor.³⁴⁷ Andreas Doctorius z Plzně začal o múzách Thespiadách, ale brzo přešel k líčení Vilémových vlastností – kromě shovívavosti to byla i schopnost být velkým milovníkem, jakým se stal Achilles.³⁴⁸ Byl natolik mírumilovný, že v poctivosti a bezúhonnosti překonal samotného Odyssea.³⁴⁹ Posledním autorem této sbírky byl Pavel Gryll z Gryllova, který na dvou stranách psal o tom, jak zabili jeho vůdce, rožmberského hrdinu.³⁵⁰ Pro Viléma měla plakat Venuše a naříkat, jak purpurová růže nyní stojí v prázdném zámku, prázdném Království nechráněném před bojovnými Turky. Na závěr ještě nazval Petra Voka eritrejským, nepochybně kvůli eritrejské múze Sibyle, která se více soustředila na čtení knihy než na svět kolem ní.

³⁴¹ Václav MESSENIUS, b. n., in: A. Zálužanský, *Epicedia in obitum*, fol. C4r-C4v.

³⁴² Jan Brikeří GEVICENUS, in: TAMTÉŽ, fol. C4v-D1v. K autorovi K. HRDINA, *Rukověť k písemnictví humanistickému*, s. 160.

³⁴³ Jan MATTHAEIDES, b. n., in: A. Zálužanský, *Epicedia in obitum*, fol. D2r-D2v.

³⁴⁴ Vitus DENTULI ROUDNICKÝ, in: TAMTÉŽ, fol. D3r-D3v; Jan ACHILLES MLADŠÍ, b. n. in: TAMTÉŽ, fol. D3v-D4r. K Achillovi K. HRDINA, *Rukověť k písemnictví humanistickému*, s. 24.

³⁴⁵ Daniel SCHEINOEUS NOVOELONIUS, *Idyllion*, in: A. Zálužanský, *Epicedia in obitum*, fol. D4r-E1v.

³⁴⁶ Na Viléma z Rožmberka vzpomínal i v roce 1599, kdy personifikace Bohemia sčítala ztráty v podobě úmrtí významných osob. RHB 4, s. 314-315.

³⁴⁷ Venceslav Zbyšek z GREIFENBERKU, b. n., in: A. Zálužanský, *Epicedia in obitum*, fol. E1v-E2v.

³⁴⁸ Andreas DOCTORIUS, b. n., in: TAMTÉŽ, fol. E2v-E3r.

³⁴⁹ TAMTÉŽ, fol. E3r. V 16. století byl Odysseus znamením stálosti. Sergiusz MICHALSKI, *Die mythologischen Darstellungen Rudolfs II. Eine kurze Übersicht der Problematik*, in: Beket Bukovinská – Lubomír Slavíček (edd.), *Pictura verba cupit*, Praha 2006, s. 199-205, zde s. 199.

³⁵⁰ Pavel GRULL Z GRULLOVA, b. n., in: A. Zálužanský, *Epicedia in obitum*, fol. E3v-E4r.

I po smrti Petra Voka z Rožmberka v roce 1612 zaznamenal Václav Březan spolu s dalšími humanisty průběh smutečních obřadů.³⁵¹ Dne 30. ledna roku 1612 přednášel v Třeboni Matěj Cyrus svůj pohřební panegyrik o úmrtí Petra Voka z Rožmberka. Václav Březan to konkrétně popsal takto: „*O rodu pánů z Rožmberka, hrdinských činech a chvalitebných skutcích, pěkné věci vypravoval.*“³⁵² Po převozu Vokova těla do Vyššího Brodu se i tam ujal neznámý cisterciácký kazatel slov, kterými vychvaloval rod posledních Rožmberků.³⁵³ Panegyrik o úmrtí Petra Voka z Rožmberka od Matěje Cyra byl jako jeden z mála podroben kritice v literatuře.³⁵⁴ Annemarie Enneper ke své stati přiložila i svůj překlad latinského *Apendixu*, který se v České republice nedochoval, do němčiny.³⁵⁵

Cyrus v textu zrekapituloval mnoho faktů o Rožmbercích. Přímou napsal o tom, že jejich rod má původ „*od knížat Ursinů z Itálie*“.³⁵⁶ Vykládal o jeho předcích Vítkovcích a jejich hrdinských činech. U Viléma z Rožmberka ocenil jeho služby pro Habsburky, v soudu zemském a na úřadech nejvyššího komorníka a purkrabího. Tyto funkce plnil s důrazem na *moudrost, rozumnost, opatrnost, rozšafnost, prozřetelnost, starost o dobré obecné a věrná péče o pokoj země.*³⁵⁷ Věrnost vůči vládnoucím Habsburkům měl prokazovat svými jízdy do Polska, za které byl odměněn Řádem zlatého rouna.³⁵⁸ Vilém získal pochvalu za jeho spříznění s kurfiřtskými knížaty ze Svaté říše římské.³⁵⁹

Podobný biogram napsal o čerstvě zesnulém posledním Rožmberkovi. Mladší bratr sloužil na několika císařských dvorech. Vysloužil si přitom velké „*pochvaly ctností*“ za vykonávání „*mnohých rytířských kusů*“. Největší poctivosti se mu mělo dostat v roce 1560,

³⁵¹ Srov. P. KRÁL, *Rodinné slavnosti*, s. 555-572.

³⁵² J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 638.

³⁵³ „[...] vychvalováním pěkným rodu toho rožmberského učinil.“ J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 640.

³⁵⁴ Latinská verze: Mathias CYRUS, *Artium Universarum Excellentissima Ars bene beateque moriendi Sive Concio in obitum Illustrissimi Principis ac D. Dn. Petri Wok Ursini a Rosenberg [...]*, Hanovia 1613 [BSB, sign. 4 Diss. 1126#Beibd.13]. Některé části zpřístupnila A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 62-66. Česká zkrácená verze je přístupná i v pražských knihovnách: Mathias CYRUS, *Artium Universarum Excellentissima Ars bene beateque moriendi, aneb kázání o tom, kterak by člověk křesťanský dobře, šťastně a blahoslaveně život svůj v Pánu dokonati a umřítí mohl, [...] učiněné při pohřbu mrtvého těla slavné a svaté paměti vysoce urozeného a osvíceného knížete a pána pana Petra Woka Ursina z Rožmberka*, Praha 1612 [NKP, sign. 54 G 3045. Strahov, sign. FK I 30 přívazek č. 9]. V samostatném pojednání báseň rozebírá A. ENNEPER, „*Luget omnis Czechia tellus*“.

³⁵⁵ A. ENNEPER, „*Luget omnis Czechia tellus*“, s. 74-78.

³⁵⁶ M. CYRUS, *Ars moriendi*, fol. A3v.

³⁵⁷ TAMTÉŽ, fol. A4v.

³⁵⁸ TAMTÉŽ.

³⁵⁹ TAMTÉŽ, fol. B1r.

kdy si na císařském turnaji vedl tak hrdinsky, že od arciknížete Ferdinanda Tyrolského měl obdržet daň, tedy pochvalu za dobrý výkon.³⁶⁰ Březan uvedl, že když se o tom dozvěděl Vilém z Rožmberka, nechal mu zaslat štědrú odměnu.³⁶¹ Jako vladař rodu rožmberského se měl po roce 1592 chovat ke svým poddaným laskavě a milosrdně.³⁶² V popisu jeho životních milníků nechyběla ani slavné vítězství nad Turky roku 1594 či vyplacení pasovských o 17 let později.³⁶³ Cyrus se příliš nesnažil o symbolický jazyk, do kterého by skrýval různé skryté významy. Proto nepoužíval přirovnání k antickým hrdinům, která se nejvíce nabízela právě u válečných činů. Později ještě Cyrus zmínil dvě Vokova hesla: *memento mori i cogita aeternitatem*.³⁶⁴

Humanista Petra Voka poměrně znal. Když hledal nějaká historická exempla, která se s ním pojí, vzpomenu si na jedno, kterým se Petr Vok často prezentoval. Šlo o Samsona s Dalilou, které měl Petr Vok na Bechyni a patrně i na Kratochvíli.³⁶⁵ V latinské verzi byl tento odstavec přímo nadepsán jako *“Exemplum o Dalile se Samsonem”*.³⁶⁶ Na otázku, jak nahlíželo okolí Rožmberků na motivy, které vidělo na zdech jejich sídel, prokazatelně odpovídá Cyrův text, který pojednává o jednom z nich: *“Vezměme sobě ku příkladu Filištýnské, že navedli ženu jménem Dalilu, připověděvše jí, dali jeden každý z nich tisíc a sto lotů stříbra, aby zvěděla, kde by byla složena síla Samsonova, a oklamajíc jej, aby jej připravila o sílu jeho. Což se stalo s hrozným zlem jeho. Takž i my vyšpehujme bedlivě moc Satanovu, rady, vklady, v nutkání i lákání zla jeho a oholme jej jako Dalila Samsona, totiž o jeho moc připravme jej.”* Cyrus prokazatelně znal toto exemplum, které si díky sebezprezentačnímu úsilí Petra Voka z Rožmberka spojil právě s tímto jihočeským velmožem.

³⁶⁰ TAMTÉŽ.

³⁶¹ J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 179-180.

³⁶² M. CYRUS, *Ars moriendi*, fol. B1v.

³⁶³ TAMTÉŽ, fol. B1v-B2r.

³⁶⁴ *“Jako i tento Pán pan Petr Vok z Rožmberka vždycky před očma nad stolečkem ráčil pracou umrlčí hlavu míti. [...] Těž sobě za Symbolum aneb heslo hlavičku Zlatou umrčí (na níž z jedné strany napsáno bylo Memento mori a z druhé strany Cogita aeternitatem) ráčil dáti udělati a ji svým milým přátelům za dar darovávatí.”* TAMTÉŽ, fol. C4r. (v latinské verzi na s. 13).

³⁶⁵ K Bechyni srov. Aleš STEJSKAL – Ladislav POUZAR, *Renesanční Bechyně. Urbs felix. Katalog výstavy*, Český Krumlov 1998, s. 31-36.

³⁶⁶ M. CYRUS, *Ars moriendi*, fol. D1v. (v latinské verzi na s. 16).

Pohřební píseň o panu z Rožmberka od Šimona Lomnického vyšla tiskem v roce 1612.³⁶⁷ Graficky byl text doplněn o rožmberský znak se štítonoši, rožmberského jezdce.³⁶⁸ Pomocí častého přirovnání nejprve v akrostichu vylíčil konec rodu Rožmberků jako růži, jejíž květ uschl, kořen uvadl a i plot na její zahradě padl.³⁶⁹ Později popsal zánik i jako “*dům slavný se zbořil, krásná věž padla, sloup pevný se zlomil*”.³⁷⁰ Opět se zde Lomnický věnoval rožmberským insigniím, které nesl rožmberský rytíř – zbroj a meč, se kterými už bylo dobojováno.³⁷¹ V samotné pohřební písni potvrdil, že Petr Vok patřil v urozené společnosti mezi velmože splňující požadované ctnosti: “*Při císaři králi pro své mnohé ctnosti došel velké chvály [...]*”.³⁷² Krom chvály jeho štědrosti se později věnoval i napojením na římské Orsinie a Vítkovce: “*[...] ten rod přestal Ursinovský dávný, jenž mnoho set let stál a byl velmi slavný. Z Vítkovcova kmene, rodu šlechteného [...]*”³⁷³ Šimon nejvíce přisuzoval Petru Vokovi věrnost a spravedlnost, tedy vlastnosti vladaře.³⁷⁴

Je zajímavé, že za pohřební píseň pro Petra Voka dostal Lomnický od Švamberků jen čtyři kopy, ale za smuteční píseň pro Jana Zrinského ze Serynu dostal dvacet kop grošů míšeňských.³⁷⁵

III.1.3. Panegyriky

Mnohé příležitostné verše oslavující poslední Rožmberky nesouvisely s přechodovými rituály, jichž se jako hlavní aktéři účastnili. Většinou se týkaly různých významných událostí, které souvisely s jejich povoláním. Šestnáctiletý Vilém z Rožmberka byl poprvé oslavován v textu písničím o účastnících výpravy do Itálie z roku 1551.³⁷⁶ Vít Orcinus

³⁶⁷ Šimon LOMNICKÝ, *Pohřební píseň o panu z Rožmberka, totiž o smrti a pohřbu Jeho milosti vysoce urozeného pána pana Petra Voka z Rožmberka a na Třeboni [...]*, b. m. 1612 [Univerzita Karlova v Praze, Evangelická teologická fakulta, sign. I K 2604, fol. 81r-98r].

³⁶⁸ TAMTÉŽ, fol. 81v, 82v.

³⁶⁹ TAMTÉŽ, fol. 81v-82r.

³⁷⁰ TAMTÉŽ, fol. 87v.

³⁷¹ TAMTÉŽ, fol. 82v.

³⁷² TAMTÉŽ, fol. 85r.

³⁷³ TAMTÉŽ, fol. 87r.

³⁷⁴ TAMTÉŽ, fol. 90v.

³⁷⁵ F. MAREŠ, *Šimon Lomnický*, s. 268.

³⁷⁶ Tiskem jej vydal až deset let po výpravě Vít Orcin PEKELSKÝ, *Idyllion*, Pragae 1561, in: *Secunda farrago elegiarum et idylliorum ab aliquot studiosis poeticae Bohemis scriptorum [...]*, [Pragae] 1561 [KNM, sign. 49 D 7; Strahov, sign. AD IV 93/b, fol. 256r-256v]. Srov. A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 30, 50-51. Pramen přepsal Jan JENÍK Z BRATŘIC, *Pamětihodno bývalého slavného národu českého. Autograf neuberský*, Praha 1810, s. 254 – 272, zde s. 258-260 [KNM, sign. V D 6/1].

Pekelský se spíše věnoval jeho italským a českým předkům, kteří na rozdíl od Viléma stihli něco dokázat. Patřil mezi ně Jindřich z Rožmberka, který zemřel statečně v bitvě. Objevovaly se zde i konkrétní Vilémovy ctnosti – byl zdvořilý, svorný, zbožný a skromný.

Zpočátku nebyl Vilém z Rožmberka pro humanisty příliš zajímavý a objevoval se povětšinou jen v dedikacích, které někdy obsahovaly i chvalozpěvy na Rožmberky. Na svého patrona takto myslel Gabriel Jodocus, když text věnovaný vzkříšení Ježíše Krista dedikoval Vilému z Rožmberka. V roce 1567 uvedl Viléma jako urozeného knížete, který je slavný pro jeho ctnost (virtus).³⁷⁷

Oslavný verš k zvolení Viléma z Rožmberka za nejvyššího purkrabího Království českého v roce 1570 do rožmberské kroniky zaznamenal Václav Březan.³⁷⁸ Vilém v něm byl nazván pražským Caesarem. Pod přání se podepsal někdo s pseudonymem „*Gerard Druides*“. Nejspíše nešlo o anagram, jak se domníval Josef Hejnic, neboť z těch by vycházely ještě méně pravděpodobnější varianty jména – Darius Dredger, Eduard Gerides/Griders či Gradus Derider.³⁷⁹ Skutečný autor této básně nejspíše zůstane utajen.

Více pozornosti se dostalo Vilému z Rožmberka až v roce 1575. David Crinitus sestavil na jednom listu anagram pro Viléma z Rožmberka a Vratislava z Pernštejna.³⁸⁰ Ze stejného roku pochází dedikant pro Viléma z Rožmberka v knize epištol.³⁸¹ Vilémovi se ale příliš nevěnoval, pouze jej zde Mitis nazval místokrálem.³⁸²

Další oslavný panegyrik sestavil pro Rožmberky v témže roce Petr Kodícil.³⁸³ V několika drobných verších vylíčil Viléma z Rožmberka jako slavného pražského

³⁷⁷ Gabriel JODOCUS, *Illustrissimo et excellentissimo domino, domino Guilhelmo a Rosis, Crumloviae domino, domus Rosenbergensis gubernatori* [...], in: Týž, *Eidyllion, de Laetabunda resurrectione redemptoris* [...] Guilhelmi a Rosis [...], Pragae 1567 [NKP, sign. 52 C 6, přívazek 39].

³⁷⁸ Josef Hejnic odhadoval za autora Gerarda Druida. J. HEJNIC, *Humanistické verše*, s. 29; J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 226, 696.

³⁷⁹ G. JODOCUS, *Illustrissimo et excellentissimo domino*. Vhodný anagram zkoušel najít autor předkládaného pojednání za pomoci několika počítačových programů (Anagram solver).

³⁸⁰ Anagram pro Viléma zněl: „*Semper valemus Gloria*“, tedy „*Sláva vždy zvítězí*“. D. CRINITUS, *Illustri ac magnifico domino domino Petro Vuockio*.

³⁸¹ Tomáš MITIS, *Georgii Aemylii Paraphrasis Heroica* [...], Pragae 1575 [Strahov, sign. AD IV 142, přívazek 2; KNM, sign. 61 G 12, fol. *2r-*2v].

³⁸² „*Hac Roseberge tibi Prorex*.“ TAMTÉŽ.

³⁸³ Petr KODICIL, *Carmina nuptialia in Honorem doctrina* [...], Lipsiae 1576 [Strahov, sign. EZ II 55]. V přívazku č. 15 (Petr KODICIL, *De felici adventu invictissimi ac serenissimi principis ac d. d. Maximiliani* [...], Pragae 1575) je oslavná báseň pro Viléma z Rožmberka: Petr KODICIL, *In laudem generosi ac magnifici herois et domini: domini Vilhelmi a Rosenberga*.

purkrabího a Petra Voka již jako vojenského velitele. Měli chránit žezlo Království českého pomocí svých ctností – moudrost, velkorysost, milosrdnost a výmluvnost.

Thoman Strobel srovnával Viléma z Rožmberka s Hektorem z Tróje, Šalamounem, Karlem Velikým, rytířem Rolandem a Reinholdem.³⁸⁴ Strobel v podobném duchu vychvaloval v roce 1560 i císaře Maxmiliána, ale tentokrát použil místa – Trója, Babylon, Jeruzalém, Řím, Kartágo a postavy – Faraon, Darius, Alexandr, Hanibal, Antiochus a Ježíš Syrakúský.³⁸⁵

Z roku 1585, kdy obdržel Vilém z Rožmberka Řád zlatého rouna, se dochoval jen malý počet oslavných textů.³⁸⁶ Spisek od belgického básníka Jakuba Vivaria byl jedním z mála, který reagoval na udělení Řádu zlatého rouna Vilému z Rožmberka.³⁸⁷ Dozvěděl se o něm i Václav Březan, který vyzdvihl právě Vivariův popis, avšak věděl o panegyricích od dalších autorů.³⁸⁸ V díle Jakuba Vivaria nechyběly Pieridky, Thalie, Aonidky a Charitky, tedy obecné nymfy či múzy.³⁸⁹ Vivarius zdůraznil i Vilémův boj proti Turkům.³⁹⁰ Druhým panegyrikem byl *Argo Pentaloge* od Jindřicha Domináčka z Písnice.³⁹¹ Václav Březan uvedl, že Jindřich Domináček z Písnice svými verši Viléma z Rožmberka potěšil.³⁹² Archivář takto jednoznačně doložil, že Rožmberkové vnímali panegyriky, na které si mohli sami i vytvářet názor. Ne všechny je mohly potěšit do takové míry, jak se stalo u Domináčkova latinského spisku.

³⁸⁴ Thoman STROBEL, *Lobspruch* [SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 5, fol. 18-21].

³⁸⁵ Edici pramene zpřístupnil Joseph CHEMEL (ed.), *Die Handschriften der k.k. Hofbibliothek in Wien im Interesse der Geschichte, besonders der österreichischen* 2, Wien 1841, s. 260-267.

³⁸⁶ Slavnostnímu procesu udílení Řádu zlatého rouna se věnoval V. BŮŽEK, *Symboly rituálu. Slavnost Řádu zlatého rouna*.

³⁸⁷ Jakub VIVARIUS, *Donum Philippi Regis Catholici, Oblatum Illustribus ac Generosis Dominis, D. Wilhelmo Ursino a Rosis Bohemiae Proregi* [...], Pragae 1585 [NKP, sign. 52 B 49, přívazek 10; [shodné vydání:] TÝŽ, *Donum Philippi Regis Catholici, Oblatum Illustribus ac Generosis Dominis, D. Wilhelmo Ursino a Rosis Bohemiae Proregi* [...] [= přívazek 11]. V literatuře prozatím nebylo publikováno i umístění v knihovně premonstrátů na Strahově [Strahov, sign. AA XIV 3, přívazek 21].

³⁸⁸ „Průběh slavnosti ku poctivosti Viléma z Rožmberka byl od Jakoba Vivaria a dalších velmi ozdobě vypsán.“ J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 321.

³⁸⁹ TAMTÉŽ, přívazek 10 či 11, fol. A2.

³⁹⁰ TAMTÉŽ, fol. A1v.

³⁹¹ Oba poetové byli přítomni slavnostního předání v Praze a Landshutu. O životě Domináčka po roce 1587 napsal V. BŮŽEK, *Rytíři renesančních Čech*, s. 80-85. Vybrané citace z básně uložené v lobkovických sbírkách zpřístupnila A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 36, 53, 59, 131.

³⁹² „Jindřich z Písnice, kancléř rožmberský, dle zalíbení pánu a oslavení toho skutku napsal drahně veršů latinských. [...] Proces též slavnosti ku poctivosti týmž dvěma pánu od přítomného poety Jakoba Vivaria i jiných velmi ozdobě vypsán.“ J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 321.

Domináček z Písnice upozorňoval na Vilémovy zásluhy, kterých dosáhl v boji proti Turkům roku 1566.³⁹³ Jako další významný počín byla považována výstavba jezuitské koleje v Českém Krumlově.³⁹⁴ Písnice v básni neopomenul ani předchozí tři Vilémovy manželky, které nazýval podle bohyně Junó.³⁹⁵ Uznal i Vilémův původ v italském rodu Orsini.³⁹⁶ Z názvu básně (*Argo*) vyplývá, že Vilém z Rožmberka zastával roli Iásona, kterému se podařilo po řadě hrdinských činů získat bájně Zlaté rouno.

O udílení Řádu zlatého rouna psal i Paul Zehendtner z Zehendtgruebu v roce 1587. Krátce se zde zmínil o některých činech rožmberského velmože.³⁹⁷ Během popisů historie udílení Řádu se autor zaměřil i na bájněho Iásona, kterému se podařilo Zlaté rouno získat.³⁹⁸

Kolem roku 1590 napsal drobné panegyriky pro Rožmberky i jejich oblíbený básník Šimon Lomnický z Budče. Báseň začínající slovy „*Vím zahrádku utěšenou*“ líčila rožmberský znak jako zahrádku v černém lese, kterou proplouvala říčka a chránili ji dva medvědi.³⁹⁹ Básníková slova mohla skrývat mnoho významů. Vždy kvetoucí zahrada mohla představovat město Český Krumlov, které svlažovala Vltava a chránili jej poslední dva Rožmberkové. Anebo mohlo jít o symbolické ztvárnění rodu Rožmberků uprostřed Evropy.

Druhý panegyrik *Arma illustris* s vyobrazením rožmberského jezdce, věrné kopie toho ze stropů na Kratochvíli a v Třeboni, vyprávěl o jeho vzniku, tedy původu jezdce.⁴⁰⁰ Rožmberští předci dostali za svůj statečný boj pro české krále jezdeckou pečeť, kterou se mohli pyšnit i jejich potomci, neboť „*co se s ctností dobude, mnoho věku trvat bude*“. Nakonec básník osvětlil Vilémovo heslo *festina lente*, podle kterého by každý měl „*povlovně chvátati a mírný ve všech činech býti*“. Jen díky tomu si může renesanční kavalír

³⁹³ A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 131.

³⁹⁴ TAMTÉŽ. Srov. J. PÁNEK, *Poslední Rožmberkové*, s. 217.

³⁹⁵ A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 59.

³⁹⁶ TAMTÉŽ, s. 58.

³⁹⁷ Paul ZEHENDTNER Z ZEHENDTGRUEBU, *Ordentliche Beschreibung mit was Ceremonien* [...], Dilligen 1587, s. 99, 115, 133.

³⁹⁸ TAMTÉŽ, s. 15-17.

³⁹⁹ Šimon LOMNICKÝ, *Vilém z Rožmberka a na Českém Krumlově ... vím zahrádku utěšenou*, in: Týž, *Kupidova střela, aneb knížka užitečná, v níž se všelijaká chlípnost a zlá bujnost těla zapovídí a postupuje* [...], Praha 1590 [Strahov, sign. AA XV 35, fol. VII; J. KRČ – V. HLADKÝ (edd.), *Šimon Lomnický z Budče, Kupidova střela*, s. 13].

⁴⁰⁰ Šimon LOMNICKÝ, *Arma illustris ac magnifici... rožmberský slavný dome*, in: Týž, *Kupidova střela*, fol. VIII. Vydali J. KRČ – V. HLADKÝ (edd.), *Šimon Lomnický z Budče, Kupidova střela*, s. 15.

navždy uchovat svou čest. Vzletně se věnoval Šimon Lomnický popisu rožmberských zbraní i v *Traktátu o tanci*. Herkulův meč a naleštěná zbroj Viléma z Rožmberka měly zahnat nepřátelská vojska.⁴⁰¹

V první sbírce *Epigrammat* od Samuela Frencelia z roku 1593 bylo několik básní věnováno zemřelému Vilému z Rožmberka.⁴⁰² V žádné z nich nebyly použity antické motivy. V roce 1602 oslavoval Bartoloměj Cirrinus drobnými veršíky Petra Voka z Rožmberka, který měl zdobit svou zemi úsudkem, schopností, vírou a oddaností.⁴⁰³ Verše naznačily i rodovou tradici, neboť měl Petr Vok získat své ctnosti od svých předků. Ve stejném roce Petra Voka oslavoval i Pavel z Jizbice.⁴⁰⁴

3. Arma illustris

S dalšími poměrně opomíjenými panegyriky přišli učitelé soběslavského gymnázia v roce 1613.⁴⁰⁵ Melichar Agricola z Lubina, Michael Gehler a Benjamin Ursinus vydali velmi poučné přednášky o Rožmbercích, které zařadili po bok mnoha slavných postav z českých i antických dějin. Melichar Agricola zde vysvětloval, že i když už uplynuly dva roky od Vokovy smrti, oslavné básně se stávají stále

⁴⁰¹ Š. LOMNICKÝ, *In arma antiquitatis*.

⁴⁰² Samuel FRENCELIUS, *Epigrammatum Salomonis Frencelii A Fridenthal, Poetae L. Caesarii Sylvula prima*, b. m. 1593, s. 91-92, 96-98 [Strahov, sign. EP XII 29]. Byly to texty: *Nuncupatorium Illustriss domino domino Guilielmo Ursino de Rosenberg* (s. 91-92), *In insignia Illustrissimi domini domini Guilielmi de Rorenberg [!] Ursini [...]* (s. 96-97), *De Ursis eiusdem* (s. 97) a *De Misso sibi aureo Argenteoque Munere: Ad eundem Illustriss. Principem Guilielmum Ursinum de Rosenberg* (s. 97-98).

⁴⁰³ Bartoloměj CIRRINUS, *Anagramma Illustrissimi principis domini domini Petri Woc*, in: Týž, *Epigrammatum liber ad Mecoenates et amicos scriptorum auctore Barptolomaeo Cirrino Rochecano [...]*, Pragae 1602 [Strahov, sign. AC III 56, přívazek 3, fol. A2r-A4r]; RHB 1, s. 362-363.

⁴⁰⁴ Pavel z JIZBICE, *Ad Petrum-Vock de Rosis, Heroa illustrissimum*, in: Týž, Paulli a Gisbice Pragensis Periculorum poeticonum partes tres [...], Pragae 1602 [Strahov, sign. AC III 56, přívazek 9, s. 134-135]; RHB 2, s. 468.

⁴⁰⁵ [Melichar AGRICOLA – Michael GEHLER – Benjamin URSINUS], *Exequiae Posthumae Petri Voconis Ursini de Rosenberg*, Gorlicii 1613 [Vědecká knihovna v Olomouci, sign. 29.096, přívazek č. 3]. Některé ukázky zpřístupnila A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 37, 139, 147, která pracovala s exemplářem ve Vratislavské knihovně. Olomoucké umístění tohoto tisku patrně dosud nebylo publikováno.

významnějšími a mohou se ještě více šířit po světě.⁴⁰⁶ Agricola měl potřebu opěvovat “*vůni Růže*”, neboť podle něj stále schází vrchní rožmberský panegyrik. Oslavoval Vokovu tělesnou krásu, výmluvnost, půvab s rozumem, válečnou slávu, zkušenost a prozíravost. Připomenul jeho válečné skutky – bránění Komárna – i důvody jeho zvolení za vůdce protitureckého vojska.⁴⁰⁷ Později chránil Království české jako pták svá mláďata proti hadu, když se vyrovnal s Pasovskými. Literát pochválil Petra Voka za jeho oddanou pomoc zahraničním vyslancům, kterým ukazoval české pamětihodnosti a velkolepě je obdarovával. V politice vždy bojoval za pravdu, choval se mírně a navíc podporoval i umění. Nakonec odvětil, že přestože je Rožmberk již po smrti, jeho nebeské ctnosti budou žít věčně.⁴⁰⁸ Antické postavy nepoužíval tak často jako jeho kolegové. Při popisu počátku rodu Rožmberků se zmínil o jejich nejstarším prapředkovi Romulovi a o jeho spříznění s italským rodem Orsiniů.⁴⁰⁹

Michael Gehler začal svou přednášku k žákům gymnázia v Soběslavi výkladem o významu rožmberské růže.⁴¹⁰ Ve svém textu chtěl studentům představit exempla, která mohla být srovnávána s životy posledních Rožmberků. Patřila mezi ně Miltiadona a Themistokleova vítězství.⁴¹¹ Vlastnosti Petra Voka z Rožmberka přirovnával k antickým hrdinům – Petr Vok zachránil Království české před Pasovskými stejně, jako svou zemi hrdinně bránil Achilles.⁴¹² Mezi jeho vlastnosti patřily statečnost, víra a smysl pro spravedlnost.⁴¹³

Rožmberkové dosáhli vlastností starověkých hrdinů, kdy Achilles měl nést jejich štít a Hektor s Aeneem jejich helmu.⁴¹⁴ Michal Gehler vyprávěl o vojevůdci Scipionovi Afrikanovi, který se svou legií zvítězil nad Hannibalem, čímž nepochybně poukazoval na

⁴⁰⁶ Zevrubně popsal báseň již K. HRDINA, *Rukověť k písemnictví humanistickému*, s. 474. V tomto odstavci se vychází z jeho popisu.

⁴⁰⁷ Srov. V. BŮŽEK, *Setkání s tureckým nebezpečím*.

⁴⁰⁸ K. HRDINA, *Rukověť k písemnictví humanistickému*, s. 474.

⁴⁰⁹ Melichar AGRICOLA, *Melch. Agricolae Philologi et Poetae Nobilis Caesarei Illustriss. Gymnasi Rosenbergiaci Pro-Rectoris in beatissimum obitum incluti Principis ac Herois, Dn. Petri – Voconis Ursini de Rosis*, in: *Exequiae Posthumae Petri Voconis*, fol. D1r-F3r, zde fol. D3v.

⁴¹⁰ Michael GEHLER, *Mich. Gehleri Philosoph. et medic. Doctor rectoris rymn. Rosenb. Oratio [...]* *celsiss. Princip. de Rosis*, in: *Tamtěž*, fol. B1r-C3v.

⁴¹¹ TAMTÉŽ, fol. B1r.

⁴¹² A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 146.

⁴¹³ M. GEHLER, *Mich. Gehleri Philosoph. et medic. Doctor*, fol. B1r.

⁴¹⁴ TAMTÉŽ, fol. B1v.

rožmberské skutky v čele protitureckých armád.⁴¹⁵ Později nazval Petra Voka Achilleem za to, že stejně jako on bránil svou vlast, tentokrát proti Pasovským.⁴¹⁶ Rožmberkové se měli chovat natolik odvážně a ušlechtilé, jako Iáson s Argonauty na své cestě pro Zlaté rouno.⁴¹⁷

Rožmberky spojoval s italskými Orsinii, mezi kterými zmínil i Virginia Orsiniho z 15. století.⁴¹⁸ Nermalou pozornost věnoval i přímým rožmberským předkům. Matku posledních Rožmberků Annu z Roggendorfu vylíčil jako členku starověkého rodu.⁴¹⁹ V tomto panegyriku byli Rožmberkové označeni za potomky trojského Priama.⁴²⁰ Viléma z Rožmberka představil žákům jako významného vyslance při volbě polského krále.⁴²¹ Gehler velmi často promlouval o známých postavách ze starověkých i středověkých dějin. Šlo mu o to, aby mezi osobnosti známé z kronik zařadil i Rožmberky, jejichž sláva měla žít věčně. V tom se inspiroval i hesly Petra Voka z Rožmberka.⁴²²

Po drobném Agricolově anagramu zakončil přednášky učitel matematiky Benjamin Ursinus.⁴²³ Ten vyzdvihoval rožmberskou podporu přírodních věd, astronomů i školství. Za prvního z Rožmberků označil Vítka, u kterého se zajímal, zda měl gótské či langobardské kořeny a jak mohl být spřízněn s Orsinii. Několik dalších stran věnoval řešení různých rodinných vztahů mezi rožmberskými předky.⁴²⁴ V panegyrické části vychválil Rožmberky jako nejlaskavější rod, který se nikdy nechoval jako zlé monstrum Medúza.⁴²⁵ I Benjamin Ursinus znal Homérův popis Achillova štítu a Aeneovy a Hektorovy helmy, které zdobila růže.⁴²⁶ Nenápadně tím chtěl naznačit jejich příbuzenství s Rožmberky. Z opakovaného citátu u obou učitelů lze vydedukovat, že si o něm někdy společně vyprávěli. Aktivně hledali způsoby, jak by vychválili rod červené pětilisté růže a své poznatky mezi sebou

⁴¹⁵ TAMTÉŽ, fol. B2r. Srov. V. BŮŽEK, *Setkání s tureckým nebezpečím*.

⁴¹⁶ M. GEHLER, *Mich. Gehleri Philosoph. et medic. Doctor*, fol. C1v.

⁴¹⁷ TAMTÉŽ, fol. C3r-C3v.

⁴¹⁸ TAMTÉŽ, fol. B2r.

⁴¹⁹ TAMTÉŽ, fol. B4r-B4v.

⁴²⁰ TAMTÉŽ, fol. B1v.

⁴²¹ TAMTÉŽ.

⁴²² TAMTÉŽ, fol. C3r.

⁴²³ Melichar AGRICOLA, *Anagramma eidem principi Petrus Voco Ursinus de Rosis. Vir justus consors Deo rupes*, in: Tamtáž, fol. F3v; Benjamin URSINUS, *Beniaminis Ursini Gymnasi Rosenbergiaci Mathematici, De Originibus Rosenbergiacis Divinatio*, in: Tamtáž, fol. F4r-H4r.

⁴²⁴ TAMTÉŽ, fol. G1v-H1r.

⁴²⁵ TAMTÉŽ, fol. H1v.

⁴²⁶ TAMTÉŽ, fol. H2r.

i sdíleli. Podobně se po Gehlerovi opakoval i v líčení Scipionových skutků proti Hannibalovi.⁴²⁷

Vzácně se objevovaly i oslavné básně pro rožmberské úředníky. V roce 1591 napsal Bohuslav Bavor z Kosmáčova a Václav Sudlický z Miličina oslavnou báseň pro Petra Veselského, prefekta v Miličině.⁴²⁸ Nejednou zde Bavor vybíral motivy z Ovidiových *Proměn*. Většinou používal zlé postavy, které měly varovat před neřestným způsobem života. Patřili mezi ně Kentaur Hylaeus či pes Ichnobates, stejně jako Gorgony, Charybda, nymfa Castalie či další nestvůry. Bavor se věnoval popisu vzniku nové lásky, která vedla k manželství oslavovaného Petra Veselského.⁴²⁹ V této souvislosti není vylučitelné, že i výzdoba českokrumlovského purkrabství směřovala k reprezentaci rožmberských úředníků.

III.1.4. Dedikace

S oslavnými básněmi někdy souvisejí i dedikace, věnování, která se psala na začátku knih. Jak již bylo naznačeno, literáti se svými dedikacemi zavděčovali za štědrost a dobrotivost, které se jim od Rožmberků dostávalo.⁴³⁰ Rožmberkové jsou v nich někdy glorifikováni ve stejném duchu jako v básních, tedy jsou i přirovnáváni k některým slavným postavám z antických dějin. Výsadní postavení Rožmberků v Království českém vedlo k tomu, že jim literáti věnovali své knihy poměrně často.⁴³¹ V některých dedikacích mohli být Rožmberkové oslavováni podobně jako v samotných panegyricích – pomocí postav z antických dějin či mytologie. Z toho důvodu byly do výzkumu zařazeny i některé významnější dedikace či blahopřání od známějších autorů. Lenka Veselá těchto dedikací napočítala 129, ovšem zařadila mezi ně i tištěné panegyriky.⁴³² Nezapočítávala přitom rukopisné básně. Annemarie Enneper jich v *Knihopisu* zaznamenala 56.⁴³³

⁴²⁷ TAMTÉŽ, fol. H3r-H2v.

⁴²⁸ Iohannis MECZIRZ, *Carmen. De Nuptiis clarissimi, doctrina, prudentia, autoritate, et virtute praestantis d. Petri Veselini, magnifici & generosissimi herois d. d. Guilhelmi Vrsini a Rosis praefecti in oppido Miliczin sposi* [...], Pragae 1591. Srov. RHB 1, s. 90; RHB 5, s. 470.

⁴²⁹ I. MECZIRZ, *Carmen*, fol. A2v.

⁴³⁰ Sebastián Oks vysvětloval, že minuci kvůli přání umírajícího Mikoláše Šúda. SOA Třeboň, Rukopisy Třeboň, signatura C8, kart. 4, sign. 37, fol. 26r-26v.

⁴³¹ K dedikacím srov. L. VESELÁ, *Knihy*, s. 210-229; J. HEJNIC, *K literárním a bibliofilským zájmům*, s. 224.

⁴³² L. VESELÁ, *Knihy*, s. 214.

⁴³³ A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 18.

Z kalendářů užívaných rožmberskými úředníky lze odvodit, že dedikační texty o jejich pánovi četli i podřízení Viléma z Rožmberka.⁴³⁴ Úředníci ovládali latinský jazyk a se znalostí latinských autorů mohli rozumět latinským panegyrickým textům a snadněji i číst v symbolickém projevu výzdoby rožmberských sídel, která často navštěvovali. Sám úředník si vyznačil latinsky citát o vladařské šlechtnosti.⁴³⁵

Petr Vok z Rožmberka byl poprvé v oslavné básni zaznamenán nejspíše až v roce 1565 v textu Vincenta Makovského z Makova. Elegie se vztahovala k pohřbu císaře Ferdinanda I. v Praze. Petru Vokovi byla jen věnována.⁴³⁶ Vincent Makovský z Makova byl příbuzný s Jeronýmem Makovským a Janem Makovským z Makova. Jeroným sloužil jako komorník Petra Voka z Rožmberka a pracoval i jako alchymista Viléma z Rožmberka.⁴³⁷ Později sloužil u Rudolfa II.⁴³⁸ Jan Makovský působil v padesátých letech 16. století jako učitel Petra Voka.⁴³⁹

V souvislosti se svatbou Viléma z Rožmberka mu věnoval v roce 1578 svůj tisk Jan Kocín z Kocínětu.⁴⁴⁰ Spíše než o pouhou dedikaci zde skutečně šlo o panegyrik, což autor i přiznal.⁴⁴¹ V předmluvě chválil pod rozměrným rožmberským znakem Vilémovy ctnosti a jeho oddanost vlasti, neboť on byl základním pilířem národa.⁴⁴² Zatímco Viléma přirovnal k Odysseovi a Achilleovi, oslavoval zde i nejvyššího písaře Království českého Michala

⁴³⁴ Příkladem může být Kodícilova minuce z roku 1575, kde nejsou marginální přípisky jen v kalendáři, ale v podobě podtrhování i v textové části s dedikacemi a ponaučeními. SOA Třeboň, Rukopisy Třeboň, signatura C8, kart. 5 sign. 44, fol. 53v-55r, 56r, 65r. Některé z vyznačených pasáží se týkaly válek v Germánii: „*A tak ty války a krvavé nepokoje v dolejších zemích, ne tak snadně jak začaly, přestanou.* [...]“

⁴³⁵ „*Seneca: Clementia nullum magis quam Principem decet.*“ [Nikoho nectí šlechtnost více nežli vladaře]. TAMTÉŽ, fol. 55r.

⁴³⁶ V. MAKOVSKÝ Z MAKOVA, *Elegia in obitum*, fol. A2r. Srov. RHB 3, s. 246; Martin HOLÝ, *Ve službách šlechty. Vychovatelé nobility v českých zemích (1500-1620)*, Praha 2011, s. 229; A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 39.

⁴³⁷ Jan LINTNER, *Z historie soběslavských rodin*, Časopis Rodopisné společnosti československé 3, 1931, s. 17-21, zde s. 18. O Jeronýmovi Makovským se často zmiňoval i kronikář Řehoř Smrčka ze Sabinova. K tomu Lenka NOVOTNÁ, *Poznamenání některých pamětí od léta Páně 1587. Paměti soběslavského primasa Řehoře Smrčky ze Sabinova (1587-1605)*, České Budějovice 2008, (= Diplomová práce), s. 176, 204, 205.

⁴³⁸ Srov. V. BŮŽEK, *Rytíři renesančních Čech*, s. 86-93; TÝŽ, *Alchymie v každodenním životě vrchních komorních služebníků Rudolfa II.*, in: Ivo Purš – Vladimír Karpenko (edd.), *Alchymie a Rudolf II. Hledání tajemství přírody ve střední Evropě v 16. a 17. století*, Praha 2011, s. 647-654.

⁴³⁹ A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 39.

⁴⁴⁰ Jan KOCÍN, *Prolusio scholastica politicae Exercitationis*, Praga 1578, fol. 1-7 [BSB, sign. bvb:12-bsb10192759-2].

⁴⁴¹ TAMTÉŽ, fol. 6v.

⁴⁴² TAMTÉŽ, fol. 2r-2v.

Španovského, kterého označil za nejvěrnějšího společníka Acháta z Vergiliovy Aeneidy.⁴⁴³ Vychvaloval rožmberský antický původ i spojení s germánskými rodinami.⁴⁴⁴ V souvislosti s Vilémovými manželkami si vzpomněl na starověkého řeckého malíře Timantha, který v Pompejích namaloval Agamemnonovu dceru Ífigénii.⁴⁴⁵ Měla být obětována kvůli bohyni Artemis. Této oběti se snažil zabránit Achilles. Kocín nepochybně schválně zvolil tyto dvě postavy, aby propojil Viléma Achillea z Rožmberka zachraňujícího svou Annu Ífigénii Marii Bádenskou. Ífigénia měla být obětována kvůli tomu, aby mohlo vyplout řecké vojsko za unesenou Helenou do Tróje. Kocín se krátce zmínil o Petru Vokovi, jehož zájmy srovnával s římským básníkem Publiem Vergiliem.⁴⁴⁶

Později věnoval Kocín své vydání *Historie církevní* od Eusebia Petru Vokovi z Rožmberka.⁴⁴⁷ Vychválil jeho moudrost a lásku k umění.⁴⁴⁸ Poté podrobněji vysvětloval, proč je důležité číst historické knihy, kde lze najít příklady hodné následování. Dále v textu vzpomínal na Viléma z Rožmberka, který jej ve Štrasburku štědře podporoval, za což se mu odvděčil dedikací.⁴⁴⁹ Nejspíše šlo o zmiňované věnování z roku 1578. Kocín se přiznal k tomu, že mu jde o to si naklonit Petra z Rožmberka právě tímto věnováním, proto i zdůrazňoval, že Petr pochází ze slavného a předního rodu Království českého.⁴⁵⁰

V roce 1584 dedikoval svůj *Historický kalendář* oběma Rožmberkům Prokop Lupáč.⁴⁵¹ Na následující straně byla vytištěna Proxenova *Etymologie* ke jménu Viléma z Rožmberka.⁴⁵² Kromě Hesperidek se v něm žádné jiné antické motivy neobjevovaly.

⁴⁴³ TAMTÉŽ, fol. 3r.

⁴⁴⁴ TAMTÉŽ, fol. 7r.

⁴⁴⁵ TAMTÉŽ, fol. 7v.

⁴⁴⁶ TAMTÉŽ.

⁴⁴⁷ Překladovou edici vydal Jan Ev. KRBEC (ed.), *Desatero knih Historie církevní od Eusebia příjmením Pamfilii, onda cesarejského biskupa, řeckým jazykem sepsané, potom od Jana Kocína z Kocínětu, předního písaře radního v Menším městě pražském, z řeči latinské v českou přeložené [...]*, Praha 1855, s. VII-XVI.

⁴⁴⁸ TAMTÉŽ, s. VII.

⁴⁴⁹ TAMTÉŽ, s. XV.

⁴⁵⁰ TAMTÉŽ, s. XVI.

⁴⁵¹ Nejprve oslovil znakem a věnováním Viléma z Rožmberka, na konci předmluvy pochválil za literární mecenášství i Petra Voka z Rožmberka. Prokop LUPÁČ, *Insignia Illustris Domus Rosenbergiae*, in: Týž, *Rerum Boemiarum Ephemeris, sive Kalendarium historicum, ex reconditis annalium monumentis erutum*, Pragae 1584 [KNM, sign. 60 H 27; Strahov, sign. FK IV 61; BSB, sign. Austr. 2943; DBC, sign. XVI O 1317], fol. A2v, A3r, B4r-B4v.

⁴⁵² Š. PROXENUS, *Etymologia nominis Vilhelmus Rosensis*, fol. B5r.

V roce 1585, kdy byl Vilému z Rožmberka udělen Řád zlatého rouna, mu byla dedikována kniha o *Křesťanském rytíři* od Johanna Meyera z Ingolstadtu.⁴⁵³

Wolfgang Bucerus věnoval Vilému z Rožmberka rukopis písně o vzkříšení Ježíše Krista v roce 1586.⁴⁵⁴ Zde byly pouze v úvodu použity múzy. Ve stejném roce Vilémovi věnoval tisk Jan Stráněnský, který působil v Jindřichově Hradci.⁴⁵⁵

Blažej Jičínský nechával v letech 1587-1589 tisknout tři písně, ve kterých hlásal svá morální poselství. První dvě z roku 1587 dedikoval Vilémovi z Rožmberka a Polyxeně z Pernštejna, poslední jen Vilémovi. Jednolist *O stavu svatého manželství* byl obecný moralistický text, ve kterém spíše jen skrytě narážel na čerstvé novomanžele z rodu Rožmberků a Pernštejnů.⁴⁵⁶ V dedikaci byli zastoupeni jako „*vysoce urození a široce rozhlášení manželé*“. Že šlo o Viléma a Polyxenu, bylo nejvíce zřetelné z vytištěného rožmberského a perňštejnského erbů. V textu byli vloženi do akrostichu („*Pan Wylím z Rozmberka, Paní Poleksyna z Pernsstejna*“), o kterém se autor zmínil v závěru: „*na další lidem památku toho přeslavného sňatku tuto jsem písničku složil, po verších jména položil*“. Polyxena zde vystupovala jako šlechtná žena, která má za úkol vyvést Vilémovi plod – potomka. Jako rozumná a poctivá žena, která vyzdvihovala ctnost nad krásou, měla přinést čest svému manželovi.

Týž autor ve stejném roce vydal ještě druhé kázání, kde byly podobné znaky i akrostichy.⁴⁵⁷ *K vejstraze bezbožným* je opět moralistický text, který nabádá k víře a ctnostnému životu. Jičínský varoval před hrozícím vojenským nebezpečím i bližícím se

⁴⁵³ Johannes MEYERER, *Beschreibung von eim warhaftigen Ritter Christi, wie und womit er gewapnet muß seyn*, Ingolstatt 1585 [Bayerische Staatsbibliothek München, sign. VD16 M 5125, fol. 3r].

⁴⁵⁴ Guolfoanqo BUCERO, *Elegia in natalem Domini ac Saluatoris nostri Jesu Christi [...] ad illustrissimum Prinsipem ac Dominum Dominum Guilielmum [...]*, 1586 [SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 17, fol. 247v].

⁴⁵⁵ Jan STRÁNĚNSKÝ, *Zahrádka duchovní k potěšení všem věrným v zármutcích postavením Lidem z písem svatých*, Praha 1586 [NKP, sign. 54 F 214]. Více k Janu Stráněnskému napsal Jan MUK, *Tomáš Rešl z Jindř. Hradce a Jan Stráněnský z počátek, spisovatelé staročestí*, in: Sborník Společnosti přátel starožitností 36, 1928, č. 3, s. 82-86, 123-133.

⁴⁵⁶ B. JIČÍNSKÝ, *O stavu svatého manželství*, fol. 562r. Píseň přepsal J. J. z BRATŘIC, *Pamětihodno* 1, s. 273-276. Poprvé vyšla tiskem v roce 1929. K. WEIS, *Český jih*, s. XXVII. Následující řádky vychází z tohoto pramene.

⁴⁵⁷ Blažej JIČÍNSKÝ, *K vejstraze bezbožným, ku potěšení pobožným všem pána Boha milujícím lidem, k těmto posledním a nebezpečným letům. Na jméno Viléma z Rožmberka a na Českém Krumlově a Třeboni, Rytíře Tovaryšstva Zlatého Rouna [...]*, Praha 1587. Srov. K. WEIS, *Český jih*, s. 44-46; Knihopis č. K03564 [Praha, Strahov, sign. DR I 21d, fol. 323r [Dobřenského foliace č. 323]].

konci světa. Kritizuje svět, který je „*vesel v kratochvíli, až se k svému konci chýlí*“. Ani zde se neobjevovaly žádné konkrétnější narážky na Rožmberky či Pernštejny.

Na Viléma z Rožmberka pamatovali i polští literáti. Bartoloměj Paprocký z Hlohol mu věnoval svůj spis o tom, jak probíhala polská korunovace v roce 1587: *Pamięć nierządu w Polsce*.⁴⁵⁸ Pod rožmberským erbem s Řádem zlatého rouna a medvědy – štitonoši začínalo třístránkové věnování, ve kterém nazval Viléma ozdobou českého národa. Jinak více se už ale Rožmberkem nezabýval a ani dále v šedesátistránkovém textu o něm nehovořil.

Nepříliš známý dedikant věnoval Rožmberkům Octavio Strada v roce 1588 v jeho rukopisu o historii papežů.⁴⁵⁹ Strada děkoval za podporu pro jeho otce Jacopa Stradu a snažil se získat přízeň i pro sebe různým vychvalováním, mezi které patřilo i upozornění na příbuzenství mezi římskými Orsinii a Rožmberky.⁴⁶⁰

O dva roky později vyšla u stejného pražského tiskaře Buriana Waldy píseň *O duchovním rytíři*.⁴⁶¹ Kromě rožmberského znaku zde byl i císařský a dvě alegorie. Nalevo byl zobrazen rytíř a napravo personifikace víry s křížkem a beránkem, která zdůrazňovala, že šlo o rytíře duchovního. Emblematické ztvárnění básně se u rožmberských oslavných básní příliš neužívalo. Zde stál rozkročený křesťanský rytíř ve zbroji připravený chránit svou zemi s mečem a štítem v rukou. Nadpis emblému („*Bud' stálý, boží rytíři*“) nabádal ke stálosti, což odpovídá i heslu Viléma z Rožmberka. Píseň měla sloužit všem křesťanským rytířům, kteří se snažili získat slávu, jež by jim poskytla věčný posmrtný život v lidské paměti.

Křesťanský rytíř se měl vybavit duchovním mečem, kterým by bojoval proti ďáblu. Pancíř spravedlnosti měl nabýt zásluhou za dodržování ctností. Svě zbraně (děla) měl

⁴⁵⁸ Bartoloměj PAPROCKÝ Z HLOHOL, *Pamięć nierządu w Polsce przez dwie fakcye uczinionego w roku 1587, którego skutki co daley to gorsze a ku wielkiej się skazie rzeczy pospolitey zaczęły*, Rožmberk 1588, fol. A1r-A2v [Biblioteka Publiczna w Dzielnicy Mokotów m.st. Warszawy, sign. 24597]. Srov. Josef KARÁSEK, *Polská dedikace Paprockého Vilémovi z Rosenberka*, *Časopis Matice moravské* 27, 1903, s. 1-13, 130-145.

⁴⁵⁹ Edici Vatikánského exempláře vydal Beda DUDÍK (ed.), *Iter Romanum* 1, Wien 1855, s. 226-227.

⁴⁶⁰ Více informací k rukopisu je v části diplomové práce věnované rodině Stradů (kapitola IV).

⁴⁶¹ Blažej JIČÍNSKÝ, *Vysoce urozenému pánu panu Vilémovi z Rožmberka [...] O Duchovním rytíři*, Praha 1589 [Strahov, sign. DR I 21d, fol. 5r [Dobřenského foliace č. 324 (293)]]. Částečně vydal K. WEIS, *Český jih*, s. 50-52.

ozdobit křesťanským symbolem – křížem. Byl povinen bojovat pro své království a za věčnou slávu.

Další dedikace byla zapsána v rukopisném neilustrovaném německém opisu středověkého alchymistického spisku *Růžová zahrada filozofů*.⁴⁶² Kromě dedikantu zde figuroval Vilém i ve formě akrostichu rozloženém po celém pětistránkovém textu („*Wilhelm Herr von Rosenberg*“). Toto rukopisné dílo není příliš známé i díky tomu, že se zde autor nepodepsal. Později připsané iniciály v třeboňském exempláři také příliš nenapoví. Autor díla Christoph von Hirschenberg v té době pracoval jako alchymista pod patronátem Viléma z Rožmberka. Namlouval mu, že pro něj vytvoří kámen mudrců.⁴⁶³ K Vilémovi se dostal poté, co působil u císaře Rudolfa II., pro kterého sepsal alchymistickou encyklopedii symbolů chemických prvků.⁴⁶⁴ U Viléma dlouho nepobyl, neboť mu namluvil, že v zemi rozmnoží jeho zakopané zlaté dukáty. Ty ovšem ukradl.⁴⁶⁵ Merkur, Venuše a Mars zde hrají pouze roli planet, které jsou používány v alchymistickém textu. I když tyto motivy nechybí na českokrumlovských fasádách, nevyskytují se na nich žádné další alchymistické náměty.

V literatuře je zaznamenáno téměř totožné vydání, jen vyšlo o sedm let později a Hirschenberg jej tentokrát věnoval landkraběti Vilému IV. Hessenskému či Vilému z Zimmernu. I oni měli vlastní akrostichon (Wilhelm landtgraff zu Hessenn, Wilhelm Graf und Herr zu Zimern).⁴⁶⁶ Rožmberkové vlastnili český překlad téhož díla od roku 1578, které bylo věnováno přímo Vilému z Rožmberka. Podílel se na něm alchymista Jaroš Griemiller z Třebeska, který jej nechal doplnit i bohatými ilustracemi.⁴⁶⁷

Mnozí vzdělanci odmítali věřit některým mystickým prvkům, které používali alchymisté, astrologové a hvězdáři. Povětšinou se jim nelíbilo, že za své „*pohádky*“

⁴⁶² Christoph von HIRSCHENBERG, *De Rosario Philosophico et Rosis Philosophicis*, Třeboň 1583 [SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 20a, fol. 61-69]. Ručně psaný exemplář.

⁴⁶³ T. NUMMEDAL, *Alchemy and Authority*, s. 31, 101.

⁴⁶⁴ Jedna stránka je reprodukována v knize Charles John Samuel THOMPSON, *Alchemy and Alchemists*, Toronto 2002², s. 211.

⁴⁶⁵ Henry Carrington BOLTON, *The follies of science at the court of Rudolph II*, 1576-1612, Milwaukee 1904, s. 37.

⁴⁶⁶ Joachim TELLE, *Der Alchemist im Rosengarten. Ein Gedicht von Christoph von Hirschenberg für Landgraf Wilhelm IV. von Hessen-Kassel und Graf Wilhelm von Zimmern*, Euphorion 71, 1977, s. 283-305.

⁴⁶⁷ Jaroš GRIEMILLER Z TŘEBSKA, *Rosarium philosophorum sive pretiosissimum donum Dei*, b. m. 1578 [NKP, sign. 17 E 77].

vyžadovali i značné obnosy peněz. Václav Březan takto kritizoval pro přílišnou modernost a drahotu i italské výtvarníky. Mikuláš Dačický z Heslova popsal tento stav, kdy hvězdáři si jen vymýšlí lži, kterým věří vysoce urození pánové a platí jim za to.⁴⁶⁸

Další dedikant s několika verši pro zesnulého Viléma z Rožmberka, jehož sláva měla být věčná, vydal Adam Zálužanský v rámci vydání svého *Herbáře* v roce 1592.⁴⁶⁹ Často se objevovaly dedikace v podobě novoročních přání. Roku 1597 takto blahopřál k Novému roku rudolfinský hudebník Gregorio Turnini ve své sbírce italských *canzonett*.⁴⁷⁰ Italský skladatel oslavoval rožmberský rod za jeho podporu hudby, k čemuž využil přirovnání k antickým múzám.

Petru Vokovi věnoval svůj spis Jan Brachmann, který zrovna v roce vydání působil jako rektor školy v Českém Krumlově (1558-1600).⁴⁷¹ V úvodu pro něj sestavil anagram (*Petr Vvog a Rosenbergs* se proměnil ve větu *Ut rubes pro sano grege [abys zářil pro zdravé stádo]*). Ten vysvětloval tak, že Růže pochází ze země a má zářit směrem k nebi. Věnoval se i Petrovu heslu *in silentio et spe*. Byl toho názoru, že s vírou lze doufat v poklidný život a že v tichu člověk zůstane v bezpečí. Ve svém textu chválil i českokrumlovské zahrady.

K vydání Vergiliových básní přidal Jan Černovický několik veršů věnovaných Rožmberkům.⁴⁷² Nejzajímavější z nich byla *In prosapiam pervetustam inclitae domus Rosenbergicae*, ve kterých Rožmberky zasadil do mytologického světa imaginace plného víl i jiných stvoření.⁴⁷³ Jáchym z Těchenic se po studiích v Praze účastnil jako voják tažení

⁴⁶⁸ “Hvězd a oblaků hadači jsou jen daremní tlachači. [...] sem i tam ledacos bájí [...] předce ty jich smyšlenkám věř, o to jse s nimi nehádej, za lži jim peníze dávej, zvláště tu, kdež pochlebují, a vysocí tomu chtějí.” Eduard PETRŮ (ed.), *Zrcadlo skutečnosti. Kniha o středověké, renesanční a barokní parodii*, Praha 2002, s. 113.

⁴⁶⁹ A. ZÁLUŽANSKÝ, *In insignia illustris Domus Rosenbergicae*, fol. A1v.

⁴⁷⁰ Michaela Rossi ŽÁČKOVÁ, *Gregorio Turini. Život a dílo hudebníka s několika rožmberskými střípky v závěru*, FHB 19, 1998, s. 59-81, zde s. 72-73.

⁴⁷¹ Joannes BRACHMANN, *TEPIINOTES illustriss. principis ac Domini Dn. Petri Wog a Rosenberg domus Rosenbergicae gubernatoris cum descriptione illustris horti in nova urbe Cromlov plantati*, Lignicii 1600 [Die Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek in Dresden, sign. VD16-ZV21745]. K Brachmannovi blíže Bernhard LIESS, *Johann Heermann (1585-1647): Prediger in Schlesien zur Zeit des Dreißigjährigen Krieges*, Münster 2003, s. 32.

⁴⁷² Jan ČERNOVICKÝ, *Decas Augustissimorum ex amplissima [...] archiducum Austriae familia imperatorum breviter Virgiliano carmine contexta una cum descriptione domus Rosenbergicae nec non aliis quibusdam ad amicos scriptis authore Ioanne Czernoviceno*, Pragae 1605 [Strahov, sign. AA XIV 14, přívazek 24; NKP sign. 52 C 9, přívazek 1, fol. E1r-E4v]. Srov. A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 43.

⁴⁷³ TÝŽ, *In prosapiam pervetustam inclitae domus Rosenbergicae*, in: Tamtéž, fol. E1v-E3r.

proti Turkům vedeném Petrem Vokem v roce 1594.⁴⁷⁴ V roce 1612 věnoval Petru Vokovi svůj *Traktát*.⁴⁷⁵

III.1.5. Historickoantropologické úvahy

Panegyrické texty mohou stejně jako ostatní prameny být studovány i z hlediska jejich využívání majitelem. Nejvíce napoví konkrétní marginální přípisky, které při jejich používání v knize zanechal. Ty mohou mít několik významů – deníkové či účetní záznamy, pouze někdy souvisejí i s danou básní. Mohou to být gramatické či tematické narážky, anebo prosté zdůraznění textu pro případ, že by se k němu chtěl čtenář později vrátit.

Strahovskou verzi pohřebního kázání od Matyáše Cyra někdo četl a nejspíše se nad ní i zamýšlel, neboť si pisatel v jednom odstavci o blížící se smrti zapsal krátkou modlitbu: „*Pane, smiluj se nad [námi]*“.⁴⁷⁶ Mnichovská verze latinského vydání téže písně byla ještě mnohem více používaná. V první části si čtenář s vypsáním rukopisem a elementární znalostí řečtiny jen jednou poznamenal drobné latinské vysvětlení k danému odstavci.⁴⁷⁷ Pozorněji se textu básně věnoval až v její druhé části, která byla jen v latinské verzi. Podtrhával si jména rodů, měst a králů.⁴⁷⁸ Spíše než zmiňované slavné předky posledních Rožmberků si čtenář podtrhával jména zahraničních knížat. U Viléma z Rožmberka jej zaujalo označení *kníže*, u Petra Voka z Rožmberka si označil jeho narozeniny a jméno matky Anny Rožmberské z Roggendorfu.⁴⁷⁹ Údaj o narozeninách jej zaujal natolik, že vedle textu připsal jména dalších slavných mužů, kteří se narodili 1. října, např. německý humanista Johannes Sturm. Čtenář si dále všiml Petrova spojení s císařem Ferdinandem I. a záznamů o hrdinských činech oslavovaných v panegyricích. U záznamu o smrti Petra Voka si podtrhl výčet jeho vlastností – ctností. U Petra Voka jej zajímala jeho svatba i vyrovnání se s Pasovskými v roce 1611.⁴⁸⁰ Nejdůsledněji si vyznačil odstavec o vyhynutí

⁴⁷⁴ A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 43-44.

⁴⁷⁵ Jáchym z TĚCHENIC, *Illustrissimo Principi ac Dno. Dno. Petro Wok Wolphgango de Rosis*, in: Týž, *Tractatus Iuris Spiritualis [...]*, Pragae 1612 [KNM, sign. 37 B 11, přívazek 2], fol. A1v-A2r.

⁴⁷⁶ M. CYRUS, *Ars Moriendi*.

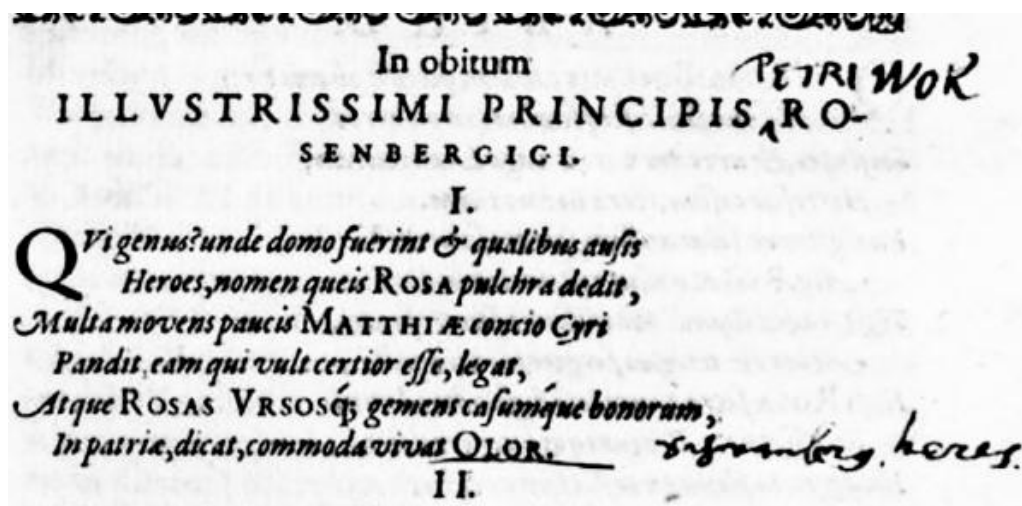
⁴⁷⁷ TAMTĚŽ, s. 6.

⁴⁷⁸ TAMTĚŽ, s. 26.

⁴⁷⁹ TAMTĚŽ, s. 27-28.

⁴⁸⁰ TAMTĚŽ, s. 29.

rožmberského rodu, kde byly označeny všechny řádky.⁴⁸¹ Majitel tisku rozpoznal i drobnou zmínku o italském rodu Orsini či Janu Zrinském.⁴⁸²

4. Přípisky v básni *Ars Moriendi*

Tento čtenář zasahoval i do přiložené oslavné básně Jana Vodňanského, které do nadpisu přidal Petra Voka, opravil jeden překlep a latinsky psanou „labuť“ správně vyluštil jako „páni ze Švamberka“. Zejména tato činnost svědčí o tom, že báseň pečlivě četl, přemýšlel nad ní a hledal v ní i skryté hádanky.⁴⁸³ Vzdělaný čtenář rozpoznal v textu básně odkaz na rod Švamberků, který nikde jinde v tisku nebyl zmiňován. Nebyla to pro něj samozřejmost, protože jinak by slovo „labuť“ nepodtrhával. Nepochybně proto nepocházel z jihočeského prostředí. Je možné, že si v nějakém jiném zdroji zjistil, kdo by se mohl pod labutí skrývat a po úspěšném zjištění si vedle slůvka „Olor“ vítězně a sebechvalně připsal „schwamberg heres“. Nejspíše si poznamenal správné řešení hádanky proto, aby na ni nezapomněl či aby mohl ostatním ukázat, že ví, o koho jde.

Zajímavé přípisky zůstaly v strahovském exempláři *Carmen nuptiale* od Davida Crinita.⁴⁸⁴ Výtisk se dostal nábožensky založenému čtenáři, který dobře neuměl latinský jazyk. Využíval jej spíše k poznámkám o svých tovaryších a nákupech.

5. Přípisky na *Carmen nuptiale*

⁴⁸¹ TAMTÉŽ, s. 31.

⁴⁸² TAMTÉŽ, s. 34, 36.

⁴⁸³ TAMTÉŽ, s. 37.

⁴⁸⁴ D. CRINITUS, *Carmen nuptiale*, fol. A2v-A3r, B3v.

V latinských verších toho patrně příliš nerozluštil, neboť si na první straně překládal elementární slova „*rosa*“ jako „*růže*“ a „*gloria*“ jako „*sláva*“.⁴⁸⁵ Vypovídá to o tom, že renesanční vzdělanci oslavným básním ve skutečnosti příliš nerozuměli. Znali nejspíše jen několik latinských slovíček. Přesto mohli v textu rozeznat i odkazy na oslavence či zmíněné starověké motivy.

Jen vzácně si někdo vyznačoval antické postavy. Vlastník Pistalociova chvalozpěvu si podtrhl pouze jednu necelou větu: „*Císař Tiberius jednoho rytíře zbavil hejtmanství* [...]“.⁴⁸⁶ Vzhledem k tomu, že ostatní postavy z antických dějin si nevyznačoval, musel jej Tiberius nějak zaujmout. Nejspíše jej na rozdíl od ostatních znal.

Vpisky často napoví o tom, jak bylo s výtiskem nakládáno, kolik lidí jej četlo. Na deskách knihy *Carmina nuptialia* vzkazovala dětskou rukou jistá Dorotka, aby Pavel přišel na masopust.⁴⁸⁷ Nejspíše to byla jeho budoucí milenka/manželka, případně dcera některého z jeho přátel.

U studia oslavných básní se nabízí i genderově laděné otázky. U jediné zástupkyně ženských básnířek, Alžběty Vestonie, badatelky hledaly její ženské vidění humanistického světa.⁴⁸⁸ Její nevlastní otec Eduard Kelley byl rožmberský alchymista v roce 1584. Po smrti Kelleyho roku 1597 ji hostil Jindřich Domináček z Písnice. Pro Petra Voka napsala své básně v roce 1603.⁴⁸⁹ Nazývala jej nejslavnějším velmožem a mecenášem, což bylo ve srovnání s oslovováním Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic osobitější, zato zde zanikaly jeho válečné zkušenosti.⁴⁹⁰ Petra Voka označila za patrona všech chudých, chválila jeho štědrost, kterou poznala i jako dcera obdarovaného alchymisty Kelleyho. Její přístupy se příliš nelišily od těch mužských, jen z té štědrosti pro chudé lze vyčíst více ženský pohled.

Více je patrný genderový rozdíl v básních, kde se liší pohled na ženu a na muže. Oddělená mužská a ženská role byla jasně patrná i v rožmberských panegyricích. Šimon

⁴⁸⁵ TAMTÉŽ, fol. A1r.

⁴⁸⁶ V. PISTALOCIUS, *Ku poctivosti a jménu*, fol. A3r.

⁴⁸⁷ P. KODICIL, *Carmina nuptialia*.

⁴⁸⁸ Lucie STORCHOVÁ, *Alžběta Johanna Westonia – rara avis v humanistické res publica litteraria*, in: Eduard Petrů (ed.), *Alžběta Johanna Vestonie, Proměny osudu* (= Thesaurus Absconditus VI), Brno 2003, s. 149–165; Jana KOURKOVÁ, *Srovnání topoi v díle Alžběty Jany Vestonie s jinými latinsky píšícími humanistickými básníky*, Brno 2008 (= Diplomová práce).

⁴⁸⁹ Českou edici vydal E. PETRŮ (ed.), *Alžběta Johanna Vestonie*, s. 15–17.

⁴⁹⁰ Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic byl označován za nejurozenějšího hrdinu. J. KOURKOVÁ, *Srovnání topoi*, s. 17.

Lomnický líčil ideální manželku jako poctivou, ctnou, věrnou, dobrou a stydlivou.⁴⁹¹ Její úkol byl zřejmý – porodit svému manželu potomka. Manželkám Viléma z Rožmberka byly přisuzovány ctnosti antických bohyň, které se poměrně shodovaly s pohledem Šimona Lomnického. Měly být krásné jako Venuše, ctné jako Pénélopé, rozumné podle Pallas Athény, cudné po vzoru Minervy a Diany.⁴⁹² Vzhledem k tomu, že byly oslavovány spolu se svým manželem, bývaly jim přidělovány slavné zamilované dvojice ze starověku. Exempla se schovávala pod spojením Afrodity hledající Adonida, Thetidy, která se vdávala za Pélea, Aenea s Didonou a Iasona s Médeou.⁴⁹³ Částečně by mezi ně měly patřit i ty ženy, u kterých jejich milenec nebyl konkrétně označován za Viléma z Rožmberka, přesto jej šlo v podtextu vytušit. Patří sem Pénélopé s Odysseem, Polyxena s Achilleem a Thisbé s Pyramem.⁴⁹⁴

V panegyricích byli Rožmberkové často označováni za Romulovy potomky, což vypovídalo o jejich vysoké urozenosti.⁴⁹⁵ Ostatní přirovnání už byla úzce spjata s vymezeným okruhem ctností, kterých měli Rožmberkové dosáhnout. Konkrétně šlo zejména o laskavost,⁴⁹⁶ milosrdnost a milostivost,⁴⁹⁷ moudrost a rozumnost,⁴⁹⁸ obezřetnost a opatrnost,⁴⁹⁹ spravedlnost,⁵⁰⁰ stálost a trpělivost⁵⁰¹ či upřímnost.⁵⁰²

⁴⁹¹ J. A. GABRIEL (ed.), *Šimona Lomnického z Budče Krátké naučení*, s. 120.

⁴⁹² Š. PROXENUS, *In nuptiis illustris*, fol. A2v; TÝŽ, *De Rosa*; J. KOPPAY, *Epithalamium in nuptias*, fol. 504v; J. CYANEUS, *Ode nuptialis*.

⁴⁹³ Š. PROXENUS, *In nuptiis illustris*, fol. A2v; A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 101-103.

⁴⁹⁴ M. PETŘÍK, *Luctus funerebris*, fol. 39v; B. EXNER, [Erotopaignion] *sive lusus amoris*, s. 31-32.

⁴⁹⁵ D. CRINITUS, *Carmen nuptiale*, fol. A2v; M. AGRICOLA, *Philologi et Poetae Nobilis*, fol. D3v.

⁴⁹⁶ M. RAKOVNÍK, *Oratio in exequiis*, fol. 107r; A. ZÁLUŽANSKÝ, *Methodi herbariae*; P. KODICIL, *Insignia domus Rosebergiae*; V. PISTALOCIUS, *Ad illustrissimum et excellentissimum principem*, fol. A1v; A. ZÁLUŽANSKÝ, *Epicedia in obitum*, fol. D2r-D2v; M. CYRUS, *Ars moriendi*, fol. B1v; M. AGRICOLA, *Anagramma eidem principi Petrus Voco*, fol. H1v.

⁴⁹⁷ P. KODICIL, *Carmina nuptialia*; V. PISTALOCIUS, *Ad illustrissimum et excellentissimum principem*, fol. A1v; M. CYRUS, *Ars moriendi*, fol. B1v.

⁴⁹⁸ M. RAKOVNÍK, *Oratio in exequiis*, fol. 100v-101r; P. KODICIL, *Carmina nuptialia*; P. KODICIL, *Insignia domus Rosebergiae*; M. CYRUS, *Ars moriendi*, fol. A4v; Š. PROXENUS, *In nuptiis illustris*, fol. B1r; M. PETŘÍK, *Luctus funerebris*.

⁴⁹⁹ M. RAKOVNÍK, *Oratio in exequiis*, fol. 100v-101r, 103r; M. CYRUS, *Ars moriendi*, fol. A4v.

⁵⁰⁰ M. RAKOVNÍK, *Oratio in exequiis*, fol. 100v-101r, 103r, 107r; Š. LOMNICKÝ, *Pohřební píseň o panu z Rožmberka*, fol. 90v; M. GEHLER, *Mich. Gehleri Philosoph. et medic. Doctor*, fol. B1r; B. JIČÍNSKÝ, *Výsoce urozenému pánu panu Vilémovi z Rožmberka*.

⁵⁰¹ M. RAKOVNÍK, *Oratio in exequiis*, fol. 107r; ANONYM, *Fausta precatio*.

⁵⁰² M. RAKOVNÍK, *Oratio in exequiis*, fol. 107r; A. ZÁLUŽANSKÝ, *Epicedia in obitum*, fol. E2v-E3r.

V epithalamiích (svatebních písních) byl Vilém z Rožmberka srovnáván s hrdinským Achilleem, udatným Odysseem a ctnostným Alexandrem Velikým.⁵⁰³ V posmrtných elegiích se skladba přirovnávaných postav neměnila, stále to byl milovník Achilles a mírumilovný Odysseus, místy doplněný o Hektora.⁵⁰⁴ V panegyricích byl Vilém z Rožmberka nejprve srovnáván s Hektorem z Tróje či moudrým a spravedlivým Šalamounem.⁵⁰⁵ Při udílení Řádu zlatého rouna byl nepřímo považován za Iásona.⁵⁰⁶ V panegyrických dedikacích se opět stal Odysseem a Achilleem.⁵⁰⁷

Petr Vok z Rožmberka byl stejně jako jeho bratr spojován se statečným a spravedlivým Achilleem, který bránil svou vlast, odvážným a ušlechtilým Iásonem, Hektorem a Herkulem.⁵⁰⁸ S Petrem Vokem souviselo i několik exempel – o Dalile se Samsonem, o Scipionovi, který zvítězil nad Hannibalem a Miltiadona či Themistokleova vítězství.⁵⁰⁹

Celkově antické postavy kladly větší důraz na bojové ctnosti – statečnost a udatnost. Výše vypsanému seznamu konkrétních ctností více odpovídají někteří panovníci – Alexandr Veliký a Šalamoun, kteří byli známi i pro svou moudrost, spravedlnost, trpělivost či upřímnost. Pouhé určování významných antických postav a dohledání jim příslušících ctností není dostačující. K následné interpretaci je potřebné využít dobové sekundární prameny, které umožní poskytnout realistický náhled někdy i konkrétních příjemců – diváků – rožmberské propagandy. Vybraná anticky laděná témata jsou takto zpracována v šesté kapitole předkládané diplomové práce.

Nebylo prokázáno, že by se skladba vybraných antických postav proměňovala časem, kdy Rožmberkové stárli. Výběr antických postav příliš nezávisel na situaci, zda byli Rožmberkové právě povyšováni anebo pohřbíváni. Jiný okruh antických dvojic byl doložen u svatebních epithalamií, kam byly vybírány zamilované páry. Rožmberkové byli téměř vždy srovnáváni s mužskými postavami a jejich manželky s ženskými.

⁵⁰³ A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 95; J. KOPPAY, *Epithalamium in nuptias*, fol. 503v-505v; ANONYM, *Fausta precatio*.

⁵⁰⁴ ANONYM, *Parvus Vilhelmus vita Astyanax*, fol. 124r; A. ZÁLUŽANSKÝ, *Epicedia in obitum*, fol. E1v-E3r; T. STROBEL, *Lobspruch*.

⁵⁰⁵ T. STROBEL, *Lobspruch*.

⁵⁰⁶ A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 58.

⁵⁰⁷ J. KOCÍN, *Prolusio scholastica politicae*, fol. 3r.

⁵⁰⁸ M. GEHLER, *Mich. Gehleri Philosoph. et medic. Doctor*, fol. B1r-B1v, C1, C3r-C3v; Š. LOMNICKÝ, *In arma antiquitatis*; M. AGRICOLA, *Anagramma eidem*, fol. H2r.

⁵⁰⁹ M. CYRUS, *Ars moriendi*, fol. B1r, B2r, D1v.

Při výběru postav nezáleželo na vyznání literáta. Vyznání se projevovalo jen v počtu použitých antických přirovnání, kdy náboženští kazatelé spíše promlouvali o bohu než o trojských válkách. Na vybírané antické motivy neměla výmalba šlechtických sídel velký vliv, neboť Achilleové a Odysseové se na jejich zámeckých zdech neobjevovali. S rožmberskou ikonografií se přesto některé postavy shodují, zejména u Romula a Samsona s Dalilou to určitě nebude náhoda. Tato dvě významná témata jsou níže rozebírána v samostatných kapitolách. Písemné panegyriky neobsahovaly příliš humoru. Zcela byl vyloučen z pohřebních písní a moc se neuplatnil ani ve svatebních verších.⁵¹⁰ Rožmberská komika se prezentovala pouze v ikonografii ve formě grotesek či odkazů na Bakchanálie.

Souhrnem vychází, že pokud humanista uvažoval o tom, kterou antickou postavu si vybere, aby potěšil Rožmberky, nejčastěji se rozhodoval pro Odyssea s Achilleem. Nezřídka k tomu ještě přidali Romula, aby odkázali na jejich nejstaršího předka, se kterým byli spjati skrze italské Orsinie.

Lišili se nějak místní literáti z Českého Krumlova a Prahy od těch zahraničních? Rozdílly byly znát v tom smyslu, že ti zahraniční v mnohem větší míře označovali Rožmberky za Orsinie. Z těch "vlastních" je zmiňoval jen rektor rožmberského gymnázia v Soběslavi Michael Gehler a Šimon Lomnický z Budče či Jindřich z Písnice. Ostatní "cizí" znalci Orsiniů se s Rožmberky už příliš neznali: Melichar Agricola, Jiří Bartold z Breitenberka, David Crinitus, Jan Cyaneus z Altewalde, Michael Gehler, Jakub Chimarraeus, Mikoláš Rakovnick a Antonius Steckherr ze Žitavy.⁵¹¹

Je velmi pravděpodobné, že značná část „*pánů a přátel*“ posledních Rožmberků antickým motivům příliš nerozuměla. Jestliže raně novověký šlechtic zapsal do památníku pod motiv Pyrama a Thisbé verše, které pronášela Didó, svědčí to o jeho nepochopení ilustrace.⁵¹² Znal jakýsi verš, který ale přisoudil ke zcela jiné události. U výzkumu antických motivů v panegyricích nelze spoléhat na to, že každý literát vymýšlel antické postavy přímo na oslavence. Humanisté někdy napsali jeden panegyrik, který postupně věnovali různým osobám a v textu jen měnili jména.⁵¹³

⁵¹⁰ J. KOLÁŘOVÁ, *K žánru epithalamia*, s. 31.

⁵¹¹ K jednotlivým básníkům viz výše v této podkapitole (III.1).

⁵¹² Marta VACULÍNOVÁ, *Latinské průpovědi a citáty v památnících Knihovny národního muzea*, FHB 22, 2006, s. 111-120, zde s. 112.

⁵¹³ L. VESELÁ, *Knihy*, s. 224.

Neznalost latiny mezi „*pány a přáteli*“ posledních Rožmberků vedla jihočeského básníka Šimona Lomnického z Budče k tomu, že po smrti Petra Voka z Rožmberka mu sestavil panegyrik v češtině.⁵¹⁴ Nesnažil se předvést svůj um ve složitých latinských verších, ale využil svůj talent a potřebu oslovit co nejvíce posluchačů.

Rozuměli latinským oslavným básním hosté šlechtických kratochvílí do takové míry, aby v nich uměli rozpoznat symbolická poselství? Nemuseli si umět přeložit celou báseň, ale mohli vnímat určité archetypální antické postavy, ke kterým byli Rožmberkové přirovnáváni. Václav Budovec z Budova s humanisty psal latinsky, zatímco s mnohými šlechtici, mezi které patřil i Petr Vok z Rožmberka, komunikoval česky.⁵¹⁵ Když seděli hosté na rožmberské svatbě a při čekání na jídlo jim už třetí pěvec přednášel některou z čerstvě složených panegyrik, nejspíše jen pár účastníků v sále mohlo rozumět všem pracně skrytým významům. Někteří latinu ovládali, ale nemuseli se soustředit na celý přednes, už kvůli vypitému alkoholu či zájmu o pokrm nebo přítomnou dámu.⁵¹⁶ Mnozí mohli zbystřit ve chvílích, kdy básník mocně zvolal – *Hektor, Caesar* či *Romulus* a snad u toho i významně pohlédl na oslavence, kterého právě přirovnal k antickému hrdinovi.⁵¹⁷ Běžný posluchač panegyriků mohl zaznamenat spíše jen některá klíčová slovíčka, která si mohl spojit s jeho vlastní znalostí antických dějin. Případně mu dokreslovala jeho pohled na malované zdi a stropy, na které hleděl při nudných chvílích.

Na koho mířila rožmberská propaganda? Nepochybně jim velmi záleželo na tom, jak na jejich sebeprezentační úsilí zareagují vzácní zahraniční hosté – papežští delegáti, členové významných evropských rodin či císaři a jejich rodinní příslušníci.⁵¹⁸ Museli být připraveni na všechny. Na negramotné vesničany i na vzdělané a urozené návštěvníky, kteří často znali i krásy italských vil. Konkrétně na tuto otázku odpověděl Rožmberkům blízký

⁵¹⁴ Š. LOMNICKÝ, *Pohřební píseň o panu z Rožmberka*.

⁵¹⁵ Julius GLÜCKLICH (ed.), *Václava Budovce z Budova korrespondence z let 1579-1619*, Praha 1908, s. 21, 22, 51, 98-101, 103-104, 107-113.

⁵¹⁶ Znalost latiny rožmberských úředníků prokazují jejich latinské přípisky do jimi užívaných kalendářů. Latinsky si psal mezi dvěma zápisy o přítomnosti na Kratochvíli jeden úředník v květnu roku 1599. SOA Třeboň, Rukopisy Třeboň, signatura C8, kart. 4, sign. 63, fol. 11.

⁵¹⁷ Tato úvaha je podložena spíše na nepřímých důkazech. Někteří vzdělanci si při čtení básní všimli určitých antických postav, které si v textu vyznačili. Podobným způsobem mohla zaujmout určitá osoba i posluchače ústního přednesu básně. Jen o tom neponechal jasně dané svědectví jako čtenář, který si podtrhával básnické pasáže. K tomu výše v této podkapitole.

⁵¹⁸ J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 345 (papežský vyslanec v Českém Krumlově), s. 349 (Ferdinand Tyrolský přespal na zámku Kratochvíle).

humanista Šimon Lomnický v tisku, který vydal ve spojitosti se čtvrtým sňatkem Viléma z Rožmberka v roce 1587: „*A pro poctivost takového svatebního veselí sezvání byli mnozí znamenití, dobří a poctiví lidi, knížata, páni, rytířstvo, zemané tu okolní i také lid obecný, aby všichni chudí i bohatí, přítomni jsouce, těch hostů svatebních a jeho veselí účastní býti a zakusiti mohli.*“⁵¹⁹ Podle jihočeského lidového literáta a svého času rožmberského úředníka měla být propaganda cílena na všechny vrstvy společnosti. V panegyrické propagandě byl Šimon Lomnický výjimečný v tom, že se jí snažil zpřístupnit masám, a tak své oslavné básně psal zejména česky. Počítal s tím, že jeho básně budou číst až tisíce lidí.⁵²⁰

III.2. Rukopisy a staré tisky

Rožmberská knihovna rukopisů existovala již ve 14. století.⁵²¹ Později byla doplňována o staré tisky a sbírky grafik.⁵²² Knihy se do ní dostávaly darováním, zděděním (i po institucích) výměnou či zakupováním. Naopak darováním putovaly některé knihy pryč, např. k českokrumlovským jezuitům. Vilém z Rožmberka vlastnil dva až tři tisíce knih, které byly uloženy na zámku v Českém Krumlově.⁵²³ Vilém nakupoval knihy spíše k praktickému využití než kvůli sběratelské vášni, která postihla jeho bratra. Až Petr Vok přetvořil rodovou knihovnu v reprezentativní sbírku o deseti tisících kusech.⁵²⁴ Mladší bratr budoval svou knihovnu souběžně se svým bratrem na zámku v Bechyni.⁵²⁵ V sedmdesátých letech 16. století tvořila polovinu jeho sbírky náboženská literatura, historická díla ji

⁵¹⁹ Š. LOMNICKÝ, *Kronika o mladém vejvodovi*, fol. A2v.

⁵²⁰ Šimon Lomnický plánoval vydat 500 výtisků pohřební písně Petra Voka z Rožmberka. Pokud by jeden výtisk četli čtyři čtenáři, celkově by jeho báseň vidělo 2000 lidí. František MAREŠ, *Šimon Lomnický z Budče v archivu Třeboňském*, Časopis Musea Království českého 82, 1908, s. 265-271, zde s. 267. Otázkou počtu možných čtenářů podobného typu pramene – novin – se zabývá Kateřina Pražáková, která uvažuje o tom, že jeden exemplář prošel rukama Rožmberků, jejich manželek, nejspíše k nim měli přístup i nejvyšší úředníci a dvorní dámy. Kateřina PRAŽÁKOVÁ, *Obraz Polsko-litevského státu a Moskevského velkoknížectví v raně novověkém zpravodajství české šlechty (1450-1618)*, České Budějovice [patně 2013], s. 188-189 (= Dizertační práce). Děkuji Kateřině Pražákové za prozatím nepublikované informace.

⁵²¹ L. VESELÁ, *Knihy*, s. 37. V české historiografii jsou dějiny rožmberské knihovny již poměrně zpracované. J. HEJNIC, *K literárním a bibliofilským zájmům*; L. VESELÁ, *Knihy*, s. 37-92.

⁵²² K rožmberským grafikám Pravoslav KNEIDL, „*Picturae et Kunststuck*“ v *Březanově katalogu rožmberské knihovny*, in: V. Vlnas – T. Sekyrka (edd.), *Ars baculum vitae*, s. 84-86.

⁵²³ L. VESELÁ, *Knihy*, s. 43-70.

⁵²⁴ TAMTÉŽ, s. 71-73.

⁵²⁵ TAMTÉŽ, s. 73.

zaplňovala z jedné desetiny.⁵²⁶ Do Třeboně se rodová knihovna přestěhovala v roce 1602, když Petr Vok přišel o českokrumlovské panství.⁵²⁷ Václav Březan se ke spravování rožmberské knihovny dostal v roce 1596.⁵²⁸ Detailněji se jí věnoval od roku 1602 na Třeboni. S několika pomocníky pracoval na katalogu rožmberských knih v letech 1602-1608.⁵²⁹

Rožmberkové své knihy půjčovali svým manželkám, četli je ve svých pokojích a některé si vezli i na venkov do letních sídel.⁵³⁰ Rožmberské knihy směli užívat i jejich úředníci a příslušníci několika profesí – lékaři, alchymisté, knihovníci, hudebníci a nepochybně i umělci.⁵³¹

Je třeba vycházet z předpokladů, že samotné vlastnictví vybraných tisků nemusí dokazovat jejich znalost či čtenářský zájem.⁵³² Vzhledem k vysokému počtu knih v rožmberské knihovně by bylo bezpředmětné zabývat se jmenovitě knihami z jednotlivých oborů, u kterých není prokázáno, že je Rožmberkové četli.⁵³³ Více specifických informací nabízí výzkum knih s rožmberským exlibris, ve kterých se dochovaly rukopisné zápisky jejich vlastníků.⁵³⁴

Přínos předkládaného pojednání ke studiu rožmberské knihovny spočívá v uvedení katalogu starých tisků a grafik, které Rožmberkové jednoznačně vlastnili a užívali, neboť je používali umělci jako předlohy pro výzdobu rožmberských sídel.⁵³⁵ V tomto případě se nepodařilo dohledat konkrétní exempláře, u kterých by mohly případné marginálie napovědět více o jejich používání. Některé z těchto knih by se mohly vyskytovat zejména

⁵²⁶ TAMTÉŽ, s. 76. Srov. SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 20a, fol. 108r-112r.

⁵²⁷ L. VESELÁ, *Knihy*, s. 79.

⁵²⁸ TAMTÉŽ, s. 95. Následující řádky vychází z téže stránky.

⁵²⁹ Ke katalogu zejména TAMTÉŽ, s. 109-133. Březanův katalog začali využívat historikové i k podrobnějším rozborům vybraných témat – např. Ameriky. Kateřina PRAŽÁKOVÁ – Pavel MAREK, *Dotyky Nového světa*, in: V. Bůžek a kol., *Světy posledních Rožmberků*, s. 25-34.

⁵³⁰ L. VESELÁ, *Knihy*, s. 83-86.

⁵³¹ TAMTÉŽ, s. 85-87.

⁵³² Po studiu desítek moravských knihoven, které byly srovnávány s ikonografickou výzdobou sídel jejich majitelů, dospěla k tomuto názoru Radka MILTOVÁ, *Ovidiovy Metamorfózy a jejich recepcce v kultuře 17. století v Čechách a na Moravě*, in: Milena Bartlová – Lubomír Konečný – Lubomír Slavíček (edd.), *Libosad. Studie o českém a evropském barokním umění*, Praha 2007, s. 44-82, zde s. 56. Obecně před ukvapenými závěry ze znalostí vlastnictví knih varoval R. DÜLMEN, *Historická antropologie*, s. 70-72.

⁵³³ Přesto tento přístup využili K. PRAŽÁKOVÁ – P. MAREK, *Dotyky Nového světa*.

⁵³⁴ L. VESELÁ, *Knihy*, s. 83-92.

⁵³⁵ Úvaha se zakládá na skutečnostech, že mnohé knihy, ve kterých se nacházely předlohy k malbám na rožmberských zdech, byly uvedeny v katalogu rožmberské knihovny. K tomu více v příloze B.

ve Švédsku, ale ani po poradě s badatelkou, která se jim ve švédských knihovnách věnovala, se předložené knihy s rožmberským ex libris nepodařilo najít.⁵³⁶

Využívané rukopisy pocházejí podobně jako staré tisky z různé provenience. K základním pramenům diplomové práce slouží rukopisné oslavné básně, které Rožmberkům zaslali jejich autoři. Někdy mohlo jít jen o soudobý ruční přepis básně. Jistá pozornost byla věnována i rukopisům, které patřily do rožmberské knihovny. Mezi nejzajímavější z nich patřil text o topografii Říma od Domináčka z Písnice, který daroval Vilém z Rožmberka jezuitům.⁵³⁷ Nevydaný rukopis *Roma* vypráví o topografii a dějinách Říma. Z velké části byla data převzata z Palladiova díla *In Roma* z roku 1572.⁵³⁸ Domináček neopomenul zdůraznit původ Rožmberků v italském rodu Orsini, kterým se ve své knize věnoval. Pražský rukopis vlastnila jezuitská kolej v Českém Krumlově, do které se možná dostal i přímo z rožmberské knihovny. Václav Březan chválil Domináčkovu vznešenost, se kterou psal o smrti Anny Marie z Bádenu, i když mu vyčítal, že příliš pil.⁵³⁹

Český renesanční čtenář se mohl často setkat s antickými exemplary v různých příručkách. Většinou se v historických příbězích skrývala ponaučení, která vnímali soudobí autoři jako užitečný nástroj k výchově a vzdělání mládeže.⁵⁴⁰ Říkalo se jim „*historie*“ či „*legendy*“.⁵⁴¹ Historie se dále mohly dělit na pohanské, křesťanské a historie všeho světa.⁵⁴² Někteří autoři přitom nevnímali rozdíly mezi biblickými a světskými příběhy, které brali za stejný zdroj inspirace.⁵⁴³ Pokud z antického příběhu vzešlo nějaké ponaučení, mohl být označen za morální exemplum či historický příklad.⁵⁴⁴ Mytologické příběhy a bajky byly označovány za fabule či podobenství.⁵⁴⁵ Patřily pod ně i poetické fabule, které

⁵³⁶ E-mailová korespondence s Lenkou Veselou [online], 14. 6. 2011, <vesela.lenka1@seznam.cz>.

⁵³⁷ S. DOMINATIO A PRISNICZ, *Roma*.

⁵³⁸ Blíže K. HRDINA, *Zikmunda Domináčka z Písnice Roma*; L. VESELÁ, *Knihy*, s. 70, 223; RHB 2, s. 54-55.

⁵³⁹ J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 312.

⁵⁴⁰ Uvažovali tak Šimon Lomnický, Václav Dobřenský i Matouš Walkenberský. P. VOIT, *Šimon Lomnický*, s. 54.

⁵⁴¹ TAMTÉŽ, s. 40.

⁵⁴² TAMTÉŽ.

⁵⁴³ TAMTÉŽ.

⁵⁴⁴ TAMTÉŽ, s. 41.

⁵⁴⁵ TAMTÉŽ.

vyprávěly o historických postavách se smyšlenými příběhy.⁵⁴⁶ Ilustrované Ovidiovy *Metamorfózy* vlastnil i Petr Vok z Rožmberka.⁵⁴⁷

Při výzdobě interiérů zámku Kratochvíle byly použity desítky předloh z albového vydání *Dějiny Říma* z roku 1572 s doprovodným latinským osmiverším.⁵⁴⁸ Podobný typ knih byl mezi šlechtici velmi oblíben. Volné listy byly popisovány památným podpisem s věnováním často v podobě známého verše. Emblematické vydání *Dějiny Říma*, které sloužilo štukatérovi na Kratochvíli jako podklad, se pravděpodobně nedochovalo. Mohlo zůstat v Čechách i být odvezeno jako válečná kořist do Švédska. V České republice se patrně žádný exemplář této knihy nenachází. Jediné vydání *Icones Livanae*, které se zůstalo ve švédských knihovnách, nepatřilo do rožmberských sbírek.⁵⁴⁹ Zda obrázkové vydání *Dějiny Říma* využíval i Vilém z Rožmberka, nelze vzhledem k jeho nedochování dokázat. Podle Václava Březana patřily mezi Vilémovy oblíbené knihy *Příběhy římské*, z čehož se lze domnívat, že rožmberský vladař četl podobný typ knih.⁵⁵⁰

Přestože knihovna Petra Voka obsahovala především náboženské spisy, v roce 1573 do ní patřilo i německé vydání *Dějiny Říma* od Tita Livie.⁵⁵¹ Rožmberkové vlastnili množství historických a mytologických knih.⁵⁵² Rožmberská knihovna obsahovala desítky až stovky historických knih, které pojednávaly i o starověkém Římě.⁵⁵³ Emblemata byla minimálně od sedmdesátých let 16. století součástí knihovny Petra Voka na Bechyni.⁵⁵⁴ V dalších

⁵⁴⁶ TAMTÉŽ.

⁵⁴⁷ SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 20a, fol. 75r.

⁵⁴⁸ Milada Lejsková se jako první zabývala systematickým hledáním předloh k malířské výzdobě nejen rožmberských sídel. Autor předkládané studie historičku umění doplnil o nové vlastní poznatky a opravil některé omyly. Srov. M. LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, *Výjevy z římské historie*; TÁŽ, *K malířské výzdobě rožmberské Kratochvíle*, *Umění* 11, 1963, s. 360 – 370.

⁵⁴⁹ Kungliga biblioteket – Sveriges nationalbibliotek, sign. RAR: 161 C 4 [Jost AMMAN, *Icones Livianae: praecipuas Romanorum historias magno artificio ad vivum expressas oculis repraesentantes, succinctis versibus illustratae: per Philippum Lonicerum*, Francofurti ad Moenum 1572 (Březanův katalog, fol. 1763)]. Za ověření původu knihy děkuji Janu Ottossonovi ze Švédské národní knihovny. E-mailová korespondence s Janem Ottossonem [online], 17. 6. 2011, <Jan.Ottosson@kb.se>.

⁵⁵⁰ J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 47; F. ŠIMEK (ed.), *Příběhy římské*.

⁵⁵¹ SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 20a, fol. 73r.

⁵⁵² Jen pro příklad je zde uváděna ilustrovaná *Odyssea* z roku 1538 i pozdější verze bez ilustrací. HOMERUS, *Odyssea Augustae Vindellicorum* [...], 1538. Březanův katalog, fol. 769 [BSB, sign. VD16 H 4709]. HOMERUS, *Odisea*, Frankfurt 1570. Březanův katalog, fol. 782 [BSB, sign. VD16 H 4710].

⁵⁵³ Sigismund GESLEN, *Appiani Alexandrini Romanarum historiarum lib. XII* [...], Leyden 1588. (Březanův katalog, fol. 615); Cornelius NEPOS, *De vita excellentium imperatorum Bardum Pomer*, b. m. 1594 (Březanův katalog, fol. 678); David CHYTRÄUS, *Chronologia historiae Herodoti et Thucydidis*, Argentorati 1563 (Březanův katalog, fol. 688).

⁵⁵⁴ SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 20a, fol. 75r.

letech se u něj objevovaly klasické emblematické knihy od známých autorů.⁵⁵⁵ Rožmbekové vlastnili i raný přepis Antialkoránu Václava Budovce od Pavla Lhenického.⁵⁵⁶

III.3. Grafiky

Sbíрку grafických listů na rožmbekském dvoře prozatím studovali badatelé na základě znalostí Březanova katalogu či účtů a korespondence.⁵⁵⁷ V nich se téměř žádný konkrétní záznam nedochoval. Grafiky byly v rožmbekské knihovně volně vkládány do desek anebo byly vlepené do knih. Nejspíše proto byl Václav Březan ve svém katalogu grafických listů velmi stručný. Z toho důvodu patří rožmbekská grafická sbírka mezi nejméně prozkoumané části rožmbekské knihovny.⁵⁵⁸ K dalšímu prohloubení znalostí o složení rožmbekské grafické sbírky napomůže katalog v příloze předkládané diplomové práce, který shromažďuje veškeré použité grafické listy, které sloužily jako předlohy k výzdobě sídel Rožmbeků. Využívání grafik jako předlohy může odpovědět i na otázku, kdy se začala rozvíjet rožmbekská grafická sbírka alb a jednolistů.

Nejčastěji se grafiky spolu s letáky či oslavnými básněmi získávaly nákupy, které kromě Rožmbeků prováděli i jejich úředníci či umělci.⁵⁵⁹ Několik obchodů s grafickými listy bylo doloženo v účtech a kronikách. Příkladem nákupu grafik s antickou tematikou může být sbírka antických nápisů na někdy i antických památkách.⁵⁶⁰

Petr Vok v roce 1604 získal „*figuru města Říma*“.⁵⁶¹ Do výzdoby třeboňského zámku si nechal na počátku 17. století zasadit obrazy římských postav – dvanáct císařů.⁵⁶² Další

⁵⁵⁵ Vincenzo CARTARI, *Imagines Deorum, qui ab antiquis colebantur* [...], Lugduni 1581 (Březanův katalog, fol. 679).

⁵⁵⁶ Březanův katalog, fol. 35.

⁵⁵⁷ S účty pracovala Marie KULDOVÁ, *Umění a umělecké řemeslo na dvoře posledních Rožmbeků v letech 1590-1611-1616*, České Budějovice 1997 (= Diplomová práce), s. 62-63.

⁵⁵⁸ P. KNEIDL, „*Picturae et Kunststuck*“.

⁵⁵⁹ Roku 1604 nakupoval malíř Tomáš Třebochovský v Linci grafiky pro Petra Voka z Rožmbeka. František MAREŠ, *Materialie k dějinám umění, uměleckého průmyslu a podobným*, in: Josef L. Píć a kol., *Památky archeologické a místopisné 17, 1896*, sl. 637-660, zde, sl. 645.

⁵⁶⁰ Tobias FENDT, *Monumenta sepulcrorum cum epigraphis ingenio et doctrina excellentium virorum [...] de archetypis expressa* [...], [Wrocław] 1574 [Śląska Biblioteka Cyfrowa, sign. 224919 III]. Březanův katalog, fol. 1014.

⁵⁶¹ F. MAREŠ, *Materialie* 17, sl. 240.

⁵⁶² TAMTÉŽ, sl. 654. Srov. M. KULDOVÁ, *Umění a umělecké řemeslo*, s. 78.

panovníci viseli na obrazech v Císařském pokoji v Českém Krumlově v roce 1600.⁵⁶³ Mohl je kupovat spíše ze sběratelských důvodů. Proto si vybíral celé cykly a ne jen vybrané císaře, které měl v oblibě.

Mimo hlubší pozornost historiků se skrýval záznam v rožmberských životopisech o daru 18 grafik s Venuší.⁵⁶⁴ Tento soubor zaslal Jáchym Oldřich z Hradce v roce 1598 Petru Vokovi z Rožmberka. Šlo o sérii, ve které Venuše figurovala jen na několika motivech, ostatní pocházely z Ovidiových *Proměn*.⁵⁶⁵ Nepochybně nebude náhoda, že ve stejném roce vyšlo druhé vydání Paprockého *Nové kratochvíle, kterouž tři bohyně, totiž Iuno, Pallas a Venuše, na svět přišly*, z toho v roce 1598 byl vydán díl věnovaný Venuši.⁵⁶⁶ Nejspíše šlo o módní záležitost, když se v té době snažili renesanční šlechtici více dozvědět o antických postavách. Paprockého spis byl patrně ironicky dedikován dosud neženatému Janu Zbyňkovi Zajícovi z Házmburka.⁵⁶⁷ Pravděpodobně to autor myslel jako navedení k tomu, aby si již našel manželku. Konkrétněji to bylo v knize řešeno prostřednictvím bohyně Junó, která mu měla kromě potěšení a obveselování přivést i manželku.⁵⁶⁸

Mezi grafické listy, které byly vydány pro Viléma z Rožmberka, patří zcela neznámý výtisk astronomického kalendáře Viléma z Rožmberka.⁵⁶⁹ Měl sloužit pro výpočet epaky. Střed listu tvoří rozšířená ilustrace rožmberského jezdce. Nápis kolem něj se týkal *motta pospíchej pomalu*. V prvním grafickém kruhu byly zobrazené práce související s ročním obdobím. Ve vnějším okruhu byl vytištěn zvěrokruh, který doplňovaly i antické postavy u astrologie – Merkur, Venuše s Cupidem, Samson se lvem, spravedlnost s bláznem, několik králů a dalších postavy. Erby v rozích patřily Vilémovi a jeho prvním třem manželkám, což

⁵⁶³ Aleš STEJSKAL, *Inventář interiérového textilu zámku Třeboň z roku 1602. Možnosti komparace s vybavením Českokrumlovské rezidence Petra Voka z Rožmberka*, Výběr 38, 2001, s. 119-145, zde s. 131.

⁵⁶⁴ J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 542. Přestože tato informace badatele zaujala, nepokoušeli se nalézt dotýčnou sadu grafických listů. Ladislav VARCL a kol., *Antika a česká kultura*, Praha 1978, s. 290.

⁵⁶⁵ Étienne Delaune, 1572 [British museum, sign. 1834,0804.187].

⁵⁶⁶ Bartoloměj PAPROCKÝ Z HLOHOL, *Nová Kratochvíle, s kterouž tři bohyně, totiž Junó, Pallas, a Venuše na na svět přišly* [...], b. m. 1597, s. 221 [Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa (= DBC), sign. XVI.Qu.3581]. Tento díl vlastnil i Petr Vok z Rožmberka (Březanův katalog, fol. 891).

⁵⁶⁷ TAMTÉŽ, s. 21.

⁵⁶⁸ TAMTÉŽ. V knize Bartoloměje Paprockého se odráží dobový pohled na antické postavy. Přestože starověké krále považoval Paprocký za pohany, byli to milovníci ctností (TAMTÉŽ, s. 7). Venuše Aleši Berkovi z Dubé podporuje „dobrou a veselou mysl“ (TAMTÉŽ, s. 228). Paprocký srovnával Berku s Aktaiónem z *Proměn*. (TAMTÉŽ).

⁵⁶⁹ Národní archiv Praha, sbírka grafik, inv. č. 219, sign. I B 15.

datuje grafiku do let 1578-1587. Dole napsaný řecký nápis „ΣΠΕΥΔΕ ΒΡΑΔΕΟΣ” měl opět upozornit na plynutí času v Rožmberkově hesle *pospíchej pomalu*. Číselníky v kruzích značí řadu kalendářů. Nejjednodušší je křesťanský kalendář pro roky 1576-1626. V ostatních kruzích byly využity nedělní písmena (litera dominical A-G), intervaly, data liturgických rituálů – Septuagesima (předpostní doba), Velikonoce, Advent. Dále několik typů počítání letopočtů: měsíční cykly (1-19), sluneční cyklus (1-28) a římská indice (1-15). Poslední řada značila, kolik dnů byl starý měsíc k 1. lednu, tzv. *epactae*.

III.4. Ostatní písemné prameny

Mezi další písemné prameny patří inventáře, ego dokumenty či účetní záznamy. V žádném z nich nebyl nalezen dostatečný počet antických motivů, které by mohly být podrobeny srovnávací analýze. Nejužitečnější inventářem je obrazový soupis nádobí Polyxeny z Pernštejna, který prokazuje značný vliv antiky na výtvarnou podobu reprezentativní hmotné kultury.⁵⁷⁰ Ostatní inventáře – zámecké i seznamy šperků – vždy nabízely jen drobnosti.⁵⁷¹ Velmi ilustrativní by byly nákresy rožmberských staveb včetně Kratochvíle, které vznikly v roce 1602, ovšem nedochovaly se.⁵⁷²

Výzkum minucí s přípisky, do kterých si psali poznámky rožmberští úředníci, nepřinesl příliš relevantní výsledky.⁵⁷³ Cestovní deníkové záznamy Petra Voka naznačily jeho zájem

⁵⁷⁰ Rofsáhlou, ne však úplnou, obrazovou edici inventáře vydal Edmund Wilhelm BRAUN (ed.), *Die Silberkammer eines Reichsfürsten Das Lobkowitz'sche Inventar*, Leipzig 1923. Nedávno několik stran zpřístupnili Jaroslav PÁNEK – Eliška FUČÍKOVÁ – Martin GAŽI – Roman LAVIČKA – Petr PAVELEC – Robert ŠIMŮNEK (edd.), *Rožmberkové. Rod českých velmožů a jeho cesta dějinami*, České Budějovice 2011, s. 342-347.

⁵⁷¹ Aleš STEJSKAL, *Inventáře zámku (letohrádku) Kratochvíle*, Český Krumlov 2005-2006 (nevydaný strojopis je uložen v archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích). Seznamy šperků jsou v SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 13, fol. 102r-102v. Srov. Václav BŮŽEK – Hana BŮŽKOVÁ, *Klenoty v renesančních a manýristických domácnostech na jihu Čech*, JSH 63, 1994, s. 23-43.

⁵⁷² Bartoloměj Beránek měl namalovat obrazy a mapy krumlovského a netolického panství. Malíř měl „obryšovat“ a „malbami vymalovat“ i rožmberské zámky v Českém Krumlově a na Kratochvíli. Karel ŠMRHA, *Dvorní malíř Petra Voka z Rožmberka B. Beránek-Jelínek*, Časopis rodopisné společnosti v Praze 1942, s. 89-93, zde s. 92.

⁵⁷³ SOA Třeboň, Rukopisy Třeboň, signatura C8. Srov. Aleš STEJSKAL, *Deníky nebo úřednické zápisníky? (Studie k problematice funkce a používání tištěných kalendářů z doby posledních Rožmberků)*, Archivum Trebonense 10, 2002, s. 116-151.

o výzdobu šlechtických sídel. Když byl na cestách po Nizozemí, poznamenal si do deníku, že některé zámecké komnaty zdobily mimo jiné i malby.⁵⁷⁴

Antické motivy se neobjevovaly ani při zevrubném průzkumu rožmberské korespondence, která byla sledována v archivech v Českých Budějovicích, Jindřichově Hradci, Praze a zejména v Třeboni.⁵⁷⁵ Účty prozradily některé principy, podle kterých fungovaly vztahy mezi zadavatelem a umělcem.⁵⁷⁶ Přesto šlo jen o velmi obecné texty, které nikdy nenapověděly více o výběru konkrétních motivů. Z tohoto stručnějšího souhrnu vyplývá, že neefektivnější je studium panegyriků, u kterých se postavy ze starověkých dějin vyskytovaly nejčastěji. Na rozdíl od obecných starých tisků byly v panegyricích srovnávány přímo s Rožmberky.

V ritualizovaném prostředí pijáckých zábav Petra Voka z Rožmberka na Bechyni vznikl jeden z unikátních pramenů – *Pokutní registra* Petra Voka z Rožmberka.⁵⁷⁷ Kromě složení rožmberských hostů napověděla *Pokutní registra* o jejich náladě, vážnosti i míře vypitého alkoholu. Někteří hosté Petra Voka mohli porozumět i antickým motivům v rožmberské propagandě, neboť do *Pokutních register* zapistovali citáty z Homéra či Ovidia.⁵⁷⁸

Dvě ilustrace z *Pokutních register* byly inspirovány groteskním pojetím šašků a bláznů z karnevalů.⁵⁷⁹ Petr Pavelec přišel s myšlenkou více se zabývat ikonografickým rozborem dvou kreseb, které byly dosud vysvětlovány velmi váhavě a mylně.⁵⁸⁰ Podařilo se mu určit, že jedna z ilustrací souvisela s příběhem o kouzelníkovi Virgilovi, který podpaloval císařovu dceru. Je to především doklad toho, že účastníci pijáckých veselí vnímali obrazovou formu

⁵⁷⁴ Jaroslav PÁNEK, *Zahraniční cesty posledních Rožmberků a jejich kontakty s evropským dvorským prostředím*, in: V. Bůžek (ed.), *Život na dvoře*, s. 11-32, zde s. 17.

⁵⁷⁵ SOkA České Budějovice, Archiv města České Budějovice, Chronologická řada; SOA Třeboň, Cizí rody – registratura, z Bádenu, Braniborští markrabí, Brunšvičtí vévodové, Hodějovský z Hodějova, Lomnický z Budče, de Lara, Orsini, Ursini, z Rožmberka; SOA Třeboň, pobočka Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce (inv. č. 368, sign. II C 3, kart. 7, inv. č. 392, sign. II H 2, kart. 23, inv. č. 398, sign. II L 2, kart. 25); Cizí rody Jindřichův Hradec; *Historica Jindřichův Hradec* (inv. č. 135, kart. 4); Národní archiv Praha, Stará manipulace (inv. č. 1678, sign. K 99, kart. 1208, 1217-1218); Sbíрка autografů (sign. 1327, kart. 43, sign. 1742, kart. 54); Archiv národního muzea v Praze, sign. F 232, kart. 184; Genealogická sbírka H, Rožmberkové; Josef Hlávka, Sbíрка autografů a pečeti: Rožmberkové.

⁵⁷⁶ F. MAREŠ, *Materialie* 17, sl. 642-654.

⁵⁷⁷ Srov. Václav BŮŽEK, *Pijácké zábavy na dvorech renesančních velmožů (Ambras – Bechyně)*, in: V. Bůžek, – P. Král (edd.), *Slavnosti a zábavy*, s. 137-161.

⁵⁷⁸ TAMTÉŽ, s. 149-150.

⁵⁷⁹ Petr PAVELEC, *O žhavém ženském pohlaví aneb Variace na renesanční gender téma podle pokutních register Petra Voka z Rožmberka*, přednáška ze dne 8. 10. 2012, České Budějovice. Srov. Michail Michajlovič BACHTIN, *Francois Rabelais a lidová kultura středověku a renesance*, Praha 2007, s. 110.

⁵⁸⁰ P. PAVELEC, *O žhavém ženském pohlaví*.

rožmberské propagandy. Sami jí přejali a obrazovou formou ji dále rozvíjeli i v pijáckých knihách. Motiv úzce souvisel s tematikou *Síly žen nad muži*, kterou měl v oblibě Petr Vok z Rožmberka. Je to i nepřímé svědectví o možných tématech, která při těchto setkáních muži vedli. Jedním z nich s největší pravděpodobností bylo i téma *Síly žen nad muži*, které je v předkládaném pojednání rozvíjeno v páté kapitole.

6. Pokutní registra Petra Voka s kouzelníkem Virgilem

Rožmberkové se ocitali v řadě dalších humanistických děl, kde mohli být přirovnáváni i k antickým postavám. V Hodějovského sbírkách *Farrago* se objevovali Rožmberkové několikrát – v prvním díle v seznamu účastníků cesty do Itálie roku 1552 a poté i v podrobnějším zápisu. Vilém z Rožmberka byl popisován hned jako druhý po Vratislavu z Pernštejna. Autor se věnoval především jeho předkům.⁵⁸¹ Ve druhém díle *Farragií* hrál Vilém z Rožmberka roli renesančního velmože, který si umí užívat šlechtických kratochvílí. Vilém měl pozvat Hodějovského na hony k Veselí nad Lužnicí, avšak on jako starý muž a přítel múz se na takové kratochvíle neměl hodit. Autor se tam tázal Hodějovského, jak by on unikl medvědu a kanci.⁵⁸² Ve čtvrtém díle opět reagovali na Rožmberka, který prý příliš nepřál múzám, tedy nepodporoval humanisty.⁵⁸³

V písemné korespondenci nepatřily antické motivy do ústředního zájmu Rožmberků a jejich „pánů a přátel“. Nepřímo to lze interpretovat ze zpráv, které zaslali Rožmberkům účastníci různých slavnostních inscenací. Václav Budovec ani Vilém Slavata nepopisovali Petru Vokovi antickou výzdobu slavobrán, které nepochybně jako účastníci významných

⁵⁸¹ *Secunda farrago*, fol. 256r-256v.

⁵⁸² Matouš COLLINUS, *De venatione baronis Rosensis*, in: *Secunda farrago*, fol. 104r-104v. Srov. K. HRDINA, *Rukověť k písemnictví humanistickému*, s. 441.

⁵⁸³ K tomu podrobněji K. HRDINA, *Rukověť k písemnictví humanistickému*, s. 452. Na jiném místě jej pochválili za podporu kostela. TAMTÉŽ, s. 457.

slavností viděli.⁵⁸⁴ Z obrazové symboliky se zajímali jen o barvu oblečení.⁵⁸⁵ V popisech festivít jim šlo o zachycení průběhu rituálů. Oblíbený byl i raněnovověký bulvár, kde se řešilo uspořádání průvodů a zejména důvody, které vedly k tomu, že se jich někdo schválně neúčastnil.⁵⁸⁶

⁵⁸⁴ Petr MAŤA, *Oslavy jubilejního léta 1600 v Římě a česká šlechta*, JSH 66-67, 1997-1998, s. 111-117.

⁵⁸⁵ TAMTÉŽ, s. 116.

⁵⁸⁶ Při popisování vjezdu Matyáše do Vratislavi se Václav Budovec nesnažil psát Petru Vokovi o ikonografické výzdobě. Spíše se mu vyprávěl o tom, jak se průvodu neúčastnil biskup kvůli jeho rozepři s Münsterberským knížetem. J. GLÜCKLICH (ed.), *Václava Budovce z Budova korrespondence*, s. 107.

IV. All'antica a ikonografie

Antickou ikonografickou výzdobu rožmberských sídel lze dělit na profánní anticko-mythologické motivy a biblické příběhy, které spolu dohromady tvořily alegorické personifikace ctností či neřestí.⁵⁸⁷ Přečtení těchto motivů nebylo jednoduché, neboť význam alegorií zůstával pro nevzdělané zahalen. Podobně jako byly v básnických verších skryty symbolické vzkazy i obrazy v sobě schovávaly příběhy, které bylo potřebné dedukcí rozluštit. Personifikace měly stejně jako literární exempla pouze naznačit morální ponaučení, které z nich mělo vyplývat. Neměly být konkrétní.

Ikonografická výzdoba ve stylu *all'antica* se dochovala zejména na venkovních fasádách rožmberských zámků. Uvnitř rožmberských sídel s výjimkou Kratochvíle příliš původních omítek nezůstalo, z toho jen málokde se objevovaly antické motivy. Nejvíce se jich vyskytovalo na fasádách nádvoří zámku v Českém Krumlově a v interiérech vily Kratochvíle. Na fasádě zámku v Bechyni byly zobrazeny biblické scény.⁵⁸⁸ Na ostatních sídlech nejspíše žádné antické motivy zobrazovány nebyly.

Renesanční humanismus přejímal antickou mytologii v pokřesťanštěné podobě. Humanisté se museli nějak vyrovnat s tím, že používali pohanské symboly z předkřesťanské doby.⁵⁸⁹ Navázali na práci středověkých učenců, kteří se těmito otázkami zabývali již od konce starověku. Už ve 4. století n. l. radil Basileios Veliký, aby si křesťanští čtenáři z pohanské literatury vybírali jen užitečné informace, podobně jako když včely přistávaly jen na některých květinách.⁵⁹⁰ Někteří renesanční filozofové podporovali myšlenku, že by se za ctnosti měly považovat jen skutky Ježíše Krista a neuznávali Pompiliovu víru, Katonovo hrdinství či Caesarovu shovívavost, tedy ctnosti vyjadřované prostřednictvím antických hrdinů.⁵⁹¹ Jiní učenci, např. Bartolomeo Facio, naopak hledali v ctnostném chování antických postav podobné skutky, které jim připomínaly

⁵⁸⁷ Jaromír NEUMANN, *Rudolfínské umění I. Dějinné místo – slohová orientace – ideové kořeny – ikonografie*, Umění 25, 1977, s. 400–448, zde s. 433.

⁵⁸⁸ K tomu nové srovnání s výzdobou na Kratochvíli Václav BŮŽEK – Ondřej JAKUBEC, *Kratochvíle posledních Rožmberků*, Praha 2012, s. 214–217.

⁵⁸⁹ Nedávno se tímto tématem zabývala Jill KRAYE, *Pagan Virtue in Pursuit of Christian Happiness: Renaissance Humanists and the Revival of Classical Ethics*, in: G. Althoff (ed.), *Zeichen – Rituale – Werte*, s. 55–68.

⁵⁹⁰ TAMTÉŽ, s. 55.

⁵⁹¹ TAMTÉŽ, s. 59.

křesťanství.⁵⁹² Šimon Lomnický se s antikou v době posledních Rožmberků vyrovnal tak, že starověké postavy označoval za neznabohy, nevěřící pohany.⁵⁹³ I pohané přesto mohli prokazovat nemalou uctivost, např. vůči svému bližnímu.⁵⁹⁴ V tom se měli Římané podobat Turkům, kteří projevovali vůči svým rodičům větší úctu, než jakou k nim chovali křesťané.⁵⁹⁵ Renesanční umělci odůvodňovali užívání starověkých postav právě díky tomu, že jim mohli přisuzovat i křesťanské ctnosti. Víru se přitom snažili přehlížet.

Architekti, malíři a štukatéri působili v rožmberských službách vždy několik let. Pokud by se dochovala i nějaká korespondence, plánová dokumentace či jakékoliv poznámky z jejich práce, mohly by být významným pramenem pro předkládaný text. Takový pramen byl objeven u jejich sousedů pánů z Hradce.⁵⁹⁶ Jako nejstarší ikonograficky použitelné dílo lze využít vedutu s Kratochvílí z druhé poloviny 17. století.⁵⁹⁷ Malba prokázala, že *uomini famosi* zdobilo letohrádek po celém obvodu jeho ohradní zdi. Cyklus známých postav byl zobrazen i na hlavní budově, kde jsou patrné hlavy starověkých panovníků.

V pozadí některých rožmberských architektonických plánů mohli stát i významní antikváři z rodiny Stradů.⁵⁹⁸ Mezi osoby s největšími zkušenostmi s antickým motivy v prostředí české renesance patřil Jacopo Strada (1507-1588) a jeho příbuzní.⁵⁹⁹ Jen drobné ústřížky z jeho korespondence prozrazují důležitost starověkých námětů na středoevropských dvorech. Arnoštu Habsburskému (1553-1595) chtěl navrhnout palác,

⁵⁹² TAMTÉŽ, s. 60.

⁵⁹³ J. KRČ – V. HLADKÝ (edd.), *Šimon Lomnický z Budče, Dětinský rápek*, s. 273.

⁵⁹⁴ TAMTÉŽ.

⁵⁹⁵ TAMTÉŽ.

⁵⁹⁶ Josef HRDLIČKA, *Příběh renesančního křesla*, *Dějiny a současnost* 23, 2001, č. 1, s. 12-17.

⁵⁹⁷ Jindřich Verle, *Veduta Kratochvíle*, 1686, vystaveno na zámku Kratochvíle.

⁵⁹⁸ Srov. Hilda LIETZMANN, *Das Neugebäude in Wien: Sultan Süleymans Zelt, Kaiser Maximilians II. Lustschloss: ein Beitrag zur Kunst- und Kulturgeschichte der zweiten Hälfte des sechzehnten Jahrhunderts*, Vienna 1987, s. 110-139, zejména s. 129. Velmi podnětně o vlivu Stradů při rozhodování o výzdobě šlechtických sídel psal Dirk Jacob JANSEN, *The Case for Jacopo Strada as an Imperial Architect Private*, in: L. Konečný – B. Bukovinská – I. Muchka (edd.), *Rudolf II, Prague and the World*, s. 229-235.

⁵⁹⁹ Ke Stradovi naposledy Volker HEENES, *Jacopo Strada – Goldschmidt und Maler, Antiken- und Münzhändler, Sammler und Antiquarius Caesarius*, in: Dietrich Hakelberg – Ingo Wiwjorra (edd.), *Vorwelten und Vorzeiten. Archäologie als Spiegel historischen Bewußtseins in der Frühen Neuzeit (= Wolfenbütteler Forschungen 124)*, Wiesbaden 2010, s. 295-310. O Stradovi na dvoře Rožmberků již uvažoval Václav BŮŽEK, *Zwischen dem rudolfinischem Prag und den Höfen der Magnaten mit dem Wappen der fünfblättrigen Rose*, in: L. Konečný – B. Bukovinská – I. Muchka (edd.), *Rudolf II, Prague and the World*, s. 75-80, zde s. 76.

který by se podobal římským či neapolským, se zahradami, rybníčky a fontánami.⁶⁰⁰ Chtěl pro něj pořádat maškarní plesy a turnaje. Kromě toho by pro něj zařídil i kunstkomoru se starožitnostmi a mincemi či knihovnu.⁶⁰¹ Podobně i Albrechtu V. Bavorskému navrhoval celý italský palác.⁶⁰²

Jacopo Strada se přátelil s Vilémem z Rožmberka v první polovině sedmdesátých let 16. století.⁶⁰³ Vilém jej doporučoval jako „starého, dobrého, známého muže“.⁶⁰⁴ Vilém navštívil Jacopovu kunstkomoru, která jej musela zaujmout natolik, že byl jedním z prvních, komu ji později chtěl Strada prodat.⁶⁰⁵ Nepochybně spolu Vilém s Jacopem často hovořili o antických památkách, které Viléma natolik uchvacovaly, že si od Strady půjčoval jeho kresby Traianova antického oblouku.⁶⁰⁶ Když Vilém odmítl zakoupit Stradovu knihovnu, přestali se nejspíše stýkat.⁶⁰⁷ Vzájemné styly v osmdesátých letech 16. století, které by se teoreticky mohly týkat koncepce výzdoby či architektury rožmberských sídel, by po sobě jistě zanechaly více pramenů. Žádné se ale nedochovaly.

Ve sbírce grafik Jacopova syna Octavia Strady mezi kresbami od Giulia Romana se jeden náčrtek nápadně podobá jednomu z krbů, které byly zhotoveny na Kratochvíli.⁶⁰⁸ Rožmberští malíři i štukatéři se většinou inspirovali v archivu grafik a starých tisků Viléma či Petra Voka z Rožmberka. Ti si buďto vybírali jednotlivé grafické listy, anebo pracovali se stručnými obrázkovými knihami, které nepřesahovaly 200 stran. Octavio Strada přesto mohl navrhnout koncepci Kratochvíle či některé prvky její výzdoby, které byly posléze využity, jak nasvědčuje kresba krbu (zde na s. 225). Stačilo by zaslat obkreslený krb

⁶⁰⁰ Gabor ALMASI, *The Uses of Humanism Johannes Sambucus (1531-1584), Andreas Dudith (1533-1589), and the Republic of Letters in East Central Europe*, Leiden – Boston 2009, s. 112.

⁶⁰¹ TAMTÉŽ.

⁶⁰² V. HEENES, *Jacopo Strada*, s. 305.

⁶⁰³ K vazbě Jacopa Strady na Viléma z Rožmberka V. BŮŽEK – O. JAKUBEC, *Kratochvíle*, s. 230-232.

⁶⁰⁴ „[...] *der gute alte Mann wohl bekannt* [...]“. Hilda LIETZMANN, *Der kaiserliche Antiquar Jacopo Strada und Kurfürst August von Sachsen*, *Zeitschrift für Kunstgeschichte* 60, 1997, s. 377-399, zde s. 390, 398.

⁶⁰⁵ Antonín RYBIČKA – Felix E. ZUB, *Dva příspěvky k dějinám Stradů z Rosbergu*, in: *Sborník historický* 2, 1884, s. 48-50; Josef SALABA, *Ke stykům Viléma z Rožmberka s Jakubem Stradou*, in: Josef L. Píč a kol., *Památky archeologické a místopisné* 20, 1902-1903, sl. 279-280.

⁶⁰⁶ Pro českého čtenáře stále neznámé prameny naposledy uvedla H. LIETZMANN, *Der kaiserliche Antiquar*, s. 384.

⁶⁰⁷ TÁŽ, *War Jacopo Strada als Antiquar Rudolfs II. in Prag tätig?*, in: L. Konečný – B. Bukovinská – I. Muchka (edd.), *Rudolf II, Prague and the World*, s. 236-238.

⁶⁰⁸ Náčrtek pochází ze sbírky kreseb Giulia Romana a jeho spolupracovníků sesbíraných Octaviem de Strada. *Selectarum inventionum collectaneum ex diversis auctoribus*, fol. 75 [Strahov, sign. DL III 3]. Srov. R. J. W. EVANS, *Rudolf II. a jeho svět*, s. 160-161, 188.

v některém z dopisů anebo jej načrtnout přímo pod text zprávy. Jisté spojení mezi Octaviem Stradou a Vilémem z Rožmberka právě v době dokončování hlavní budovy Kratochvíle dokládá Stradův dedikant v rukopisné knížce o historii papežů.⁶⁰⁹ V rukopisu z roku 1588 jej nazýval nejuctívanějším mecenášem, který podporoval svou milostí a dobrosrdečností jeho otce – Jacopa Stradu. V témže roce se nejspíše rozhodovalo o budoucí vnitřní výzdobě letohrádku Kratochvíle. Octavio neopomenul v dedikantu zdůraznit Vilémovy starověké kořeny, když psal o tom, jak mu jeho historické sepisování připomnělo nejslavnější rod římských Orsiniů, ze kterých pochází i Vilém z Rožmberka.

Stradové patřili mezi ty vzdělance, kteří při návštěvě zámeckých sídel uměli bezpečně určit, co které motivy znamenají.⁶¹⁰ Jacopo Strada se při jedné z těchto návštěv spokojil s obecným určením, že se nacházel v sále s Ovidiovými bájemi. Předpokládal, že adresát jeho dopisu zná *Metamorfózy* a umí si představit jejich obrazové ztvárnění a patrně i symbolický význam. Stejně by se nepochybně vyjadřoval i při návštěvě Kratochvíle, kde by Ovidiovy báje určil v přízemí. V prvním patře by rozeznal všechny alegorie a měl by určit i řadu motivů z liviovských poezií.

Antické motivy bývaly v renesanci prezentovány pomocí emblémů. Pražská emblematika se rozvinula za Rudolfa II., kdy zapadala do hravého manýristického stylu života. Praha v té době neměla moc mytografů, kteří by pracovali na vlastních příručkách, které sloužily jako vzorníky i vysvětlovací encyklopedie. Známé je pouze pojednání od Octavia Strady, nicméně jeho emblémy byly natolik spjaty s panovníky a církevními hodnostáři, že si čeští šlechtici nemohli dovolit z nich příliš vycházet.⁶¹¹ Množství panovníků by Stradové viděli při návštěvě Českého Krumlova. Některé z nich mohli rozeznat, ale většina z vládců měla zůstat anonymní.

⁶⁰⁹ Edici latinského dedikantu rukopisu z Vatikánské knihovny vydal B. DUDÍK (ed.), *Iter Romanum* 1, s. 226-227. Následující řádky vychází z této edice.

⁶¹⁰ Jacopo Strada při své návštěvě Palazza del Te rozpoznal příběhy z *Proměn* v Sálu psyche, když pokoj popsal jako „*pitture con historie d'intorno di fabule di Ovidio*“ [malby s příběhy z Ovidiových bájí]. Luba FREEDMAN, *Classical Myths in Italian Renaissance Painting*, Cambridge 2011, s. 51.

⁶¹¹ Jacobus TYPOTIUS, *Symbola varia diversorum principum sacrosanctae ecclesiae et sacri imperii Romani cum uberrima isagoge Iac. Typotii familiaris aulae et historiographi sacrae caes. r.q. m. Tomus secundus. Ex musaeo Octavii de Strada* [...], Pragae [1601-1603] [NKP, sign. 52 A 28].

Mezi další z autorů alegorické výzdoby rožmberských sídel patřil sochař Alexandr Colin, jehož sochy byly z Innsbrucku převezeny na Kratochvíli v roce 1586.⁶¹² Právě z jeho dílny pocházely známé „*divné vodní stroje a obrazy*“, které s výtkou k jejich vysoké ceně popisoval Václav Březan.⁶¹³ S jeho díly se Vilém z Rožmberka nejspíše setkal při návštěvě Innsbrucku, kde Colinovy sochy zdobily „*zvířecí zahradu*“.⁶¹⁴ Sochaře nejvíce proslavila tvorba císařských kenotafů. Pro ostatní šlechtu spíše navrhoval fontánky.⁶¹⁵ Ty většinou zdobily nymfy a mořské panny.⁶¹⁶ Na Kratochvíli mohly být zaslány i fontánky s tematikou z Ovidiových *Proměn*. Colin už dříve vyrobil téměř metrový model fontány s Dianou, který byl nejspíše vzorem k fontánce ve skutečné velikosti.⁶¹⁷

Mezi nejznámější rožmberské umělce patří v literatuře hojně rozebíraní malíři Bartoloměj Beránek-Jelínek, Gabriel de Blonde a Jiří Widman. Štukatéry vedl Antonio Melana. Bartoloměj Beránek-Jelínek byl jihočeský malíř, který k Rožmberkům nastoupil v roce 1585.⁶¹⁸ V letech 1585-1587 a 1589-1591 pracoval na malířské výzdobě Bechyně. V roce 1590 měl za úkol vyzdobit věž českokrumlovského zámku, nejspíše postavami *uomini famosi*. Mimoto se podílel i na výzdobě nábytku, hudebních nástrojů a pro Rožmberky maloval i portréty. Když zasílal Petru Vokovi z Rožmberka v roce 1610 novoroční pozdrav, připojil i namalovaný symbol Petra Voka.⁶¹⁹ Chtěl udělat Petru Vokovi radost tím, že mu zaslal jeho oblíbené motto. Patrně plánoval vrátit se do služeb Petra Voka a zvolil podle něj nejvhodnější způsob, jak si opět získat Rožmberkovu přízeň – emblematickou. Je to jeden z mála přímých písemných dokladů o tom, že Rožmberkové komunikovali s vnějším světem symbolickým jazykem profánní ikonografie a že tento proud informací byl zachycen a někdy i opětován.

⁶¹² Jarmila KRČÁLOVÁ, *Renesanční stavby Baldassara Maggiho v Čechách a na Moravě*, Praha 1986, s. 38.

⁶¹³ „*Toho roku na Kratochvíli v oboře Netolické divní vodní strojové a obrazové, skrze něž voda tekla, postaveny [byly].*” J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 335.

⁶¹⁴ Ernst Friedrich BANGE, *Die Deutschen Bronzestatuetten des 16. Jahrhunderts*, Berlin 1949, s. 156.

⁶¹⁵ H. LIETZMANN, *Das Neugebäude*, s. 142-147.

⁶¹⁶ Reinhard ZIMMERMANN, *Iconography in German and Austrian Renaissance Gardens*, in: John Dixon Hunt (ed.), *Garden History. Issues, Approaches, Methods*, Washington 1992, s. 97-118, zde s. 103.

⁶¹⁷ Model se dochoval ve Victoria and Albert Museum v Londýně, sign. M.1-1955.

⁶¹⁸ Většinu relevantních pramenů shrnul K. ŠMRHA, *Dvorní malíř Petra Voka*. Navázaly na něj životopisné příspěvky, které napsaly Anna KUBÍKOVÁ, *Příspěvek k životopisu Bartoloměje Beránka-Jelínka*, JSH 63, 1994, s. 175-177, zde s. 175; Jarmila KRČÁLOVÁ, *Doplňky k životopisu malíře Bartoloměje Beránka*, Umění 12, 1964, s. 511-513.

⁶¹⁹ F. MAREŠ, *Materialie* 17, sl. 637.

Své si o těchto umělcích myslel Šimon Lomnický z Budče. Stavení se podle něj mohla zbořit, nákladný dům shořet.⁶²⁰ Jak již bylo naznačeno, poeta soupeřil s architekty a malíři, kteří také žili z vladařovy potřeby se veřejně prezentovat. Domy prý byly často přestavovány, proto mohly reprezentovat vždy jen současného majitele.⁶²¹ Šimon Lomnický tvrdil, že další z nevýhod drahé symbolické výzdoby bylo, že k přečtení jejího významu bylo potřebné jít k ní blízko. Při jiné příležitosti Lomnický opět připomínal značnou nákladnost stavění nových domů, ze kterých bude mít majitel jen malou „*chloubu a chválu*“.⁶²² Narážel zde na stavění přepychových sídel, které mohlo vést i k bankrotu. Proto radil vždy stavět s mírou, což odpovídá i heslu Viléma z Rožmberka – *pospíchej pomalu*. Tento vzorec chování se shoduje s mravokárným varováním Šimona Lomnického, aby se šlechtici příliš nevyváděli, nevzpínali, aby se nechovali nadutě, zpupně, hrdě, chlubně, tedy pyšně.⁶²³

⁶²⁰ „*Totíž stavení se zboří, dům nákladný třebaš shoří, ale písmo vždy zůstane, nikdy býti nepřestane [...]* Stavení kdo chce spatřiti, aby věděl co chváliti, jak jest ozdobeno draze, buď v Římě anebo v Praze. Musí k němu blízko jíti, zpodál nemůže ho spatřiti: knihy ty pak k němu přijdou a do tvého domu vejdou.“ J. A. GABRIEL (ed.), *Šimona Lomnického z Budče Krátké naučení*, s. 107-108.

⁶²¹ TAMTÉŽ.

⁶²² TAMTÉŽ, s. 140.

⁶²³ Šimon LOMNICKÝ, *Začíná se knížka proti ohyzdné pýše vnitřní*, in: Týž, *Pejcha života aneb pobožná knížka proti všelijaké nádhernosti a pejše vnitřní i zevnitřní, kteráž se nyní náramně ve všecky stavy vkořenila, na nejvyšší vzrostla a vystoupila a oboje pohlaví mužské i ženské sobě podmanila a opanovala. Pro uvarování ďábelské pejchy a oblíbení Kristovy pokory mnohými důvody a pěknými příklady stvrzená, prostě sepsaná a v nově vůbec vydaná od Šimona Lomnického z Budče, Praha 1615 [NKP, sign. 54 D 152, přívazek 2, s. 754 (fol. A2v)].*

IV.1. Český Krumlov jako symbol moci vladaře rodu rožmberského

Hlavním prostorem k uskutečňování rožmberského panegyrického programu byl po celé 16. století Český Krumlov.⁶²⁴ Město se stalo za působení Viléma a Petra Voka z Rožmberka centrem kulturního dění. Vilém k jihočeskému městu natolik přilnul, že zde nechal pohřbít svou manželku Annu Marii a nakonec i sebe.⁶²⁵

Znalec výtvarného projevu českokrumlovského zámku Jan Müller se dosud nevěnoval identifikaci konkrétních císařů na krumlovských fasádách.⁶²⁶ Nalezené motivy blíže nerozebíral. Autor předkládaného pojednání identifikoval s pomocí nalezených předloh pět motivů z fasád českokrumlovského.⁶²⁷

Obecně má k interpretaci významu symbolické výzdoby v českokrumlovském zámku nejbližší Marina Dmitrieva-Einhorn.⁶²⁸ Český Krumlov je potřebné vnímat jako rezidenční město posledních Rožmberků, kteří v něm chtěli podporovat humanistickou kulturu. Rožmberkové se tak mohli sami vzdělávat rozhovory s místními vzdělanci, ve kterých si vychovávali i autory panegyriků. Jevišťem pro vedení erudovaných rozhovorů mělo být celé město, které ohraničovaly brány postavené nejspíše podle antických vzorů. K nejpoklidnějším chvilčkám zde sloužily zámecké zahrady. K tomu, aby i tuto komunitu mohli přesvědčovat o hloubce své urozenosti a humanistickému rozletu, sloužila symbolická výzdoba na fasádách zámku.

„*Přeskvostně vystavený*“ hrad a později zámek v Českém Krumlově se vždy vyjímal nad městem.⁶²⁹ Bylo potřebné zvolit náměty, které osloví širokou veřejnost a zaujmou i učenou společnost. Většina obyvatel jihočeského městečka nikdy neviděla Ambras, ve

⁶²⁴ Václav BŮŽEK, *Aristokratický dvůr a rezidenční město (Český Krumlov mezi 16. až 18. stoletím)*, in: Týž (ed.), *Život na dvorech barokní šlechty (1600-1750)*, České Budějovice 1996 (= OH 5), s. 365-397; Jan MÜLLER, *Český Krumlov. Hrad a zámek*, Praha 1996.

⁶²⁵ Srov. P. KRÁL, *Rodinné slavnosti*, s. 555-557.

⁶²⁶ Jan MÜLLER, *Nové poznatky o renesanční nástěnné malbě na zámku v Českém Krumlově*, in: V. Bůžek (ed.), *Život na dvoře*, s. 379-385. Tento historik umění se zamýšlel i nad důležitými panegyrickými literárními díly – připomenul Canterovo drama *Rosa Rosensis* i Boučkovu báseň, která srovnávala Petra V. z Rožmberka s antickými postavami. Týž, *Antický motiv ve výzdobě renesančních sídel pánů z Rožmberka. Jagellonská předehra*, JSH 68, 1999, s. 35-46, zde s. 40.

⁶²⁷ Krále Romula, císaře Tiberia s Caligulou, neznámou ženu a válečníka. British museum, sign. AN89080001 [Virgil Solis, Seven busts of figures from Roman antiquity, 1540]; Herzog Anton Ulrich-Museum, sign. VSolis AB 3.34 [Virgil Solis, Tiberius I., Zwölf römische Kaiser in Rollwerkrahmen]; sign. VSolis AB 3.35 [Vigil Solis, Caligula, Zwölf römische Kaiser in Rollwerkrahmen].

⁶²⁸ Obecnější výklad podala Marina DMITRIEVA-EINHORN, *Triumphbogen für den Kaiser: Die rudolfischen Motive in der Residenzstadt von Vespasiano Gonzaga*, in: L. Konečný – B. Bukovinská – I. Muchka (edd.), *Rudolf II, Prague and the World*, s. 31-39.

⁶²⁹ M. CYRUS, *Ars moriendi*, fol. B2v.

kterém se Vilém z Rožmberka při koncepci svého sebeprezentačního programu v Českém Krumlově inspiroval. Ambras u Innsbrucku byl místními obyvateli vnímán úplně jinak. I když je poměrně objemný, v tyrolské krajině nebyl tolik na očích jako zámek v Českém Krumlově. Symbolická výzdoba zámku Ambras se skrývá až v nádvoří. To znamená, že výzdoba Ambrasu necílila na veřejné publikum, ale jen na vyvolené, kteří se dostali všemi branami až do nádvoří hlavní budovy. Proti tomu českokrumlovské postavy, busty a hlavy na fasádách – *uomini famosi* – se stejnou mírou prezentovaly na venek směrem k městu i do omezeně přístupného nádvoří. Mohlo by se to vysvětlit jako určitá otevřenost rožmberského vladaře vůči vnějšímu světu.

Proč bylo na českokrumlovských fasádách tolik postav ze starověku, středověku i raného novověku? Takto nejspíše chtěli Rožmberkové ukázat svou historii, kolik mají slavných i méně známých předků. Patřili mezi ně válečníci, úředníci i státníci, povětšinou věrní patrioti své země, kteří budovali čest svého rodu. Rožmberkové chtěli ukázat, že tato čest vzrůstala již po staletí. Paměť vysoké urozenosti byla veřejnosti prokazovaná pomocí „*theatrum virtutis et memoriam*“.⁶³⁰

Heroický panteon na českokrumlovských nádvořích vnímali návštěvníci jako sourodý celek. Volba motivů byla promyšlená v tom smyslu, že Rožmberkové nikde neumísťovali žádné zvýrazněné poutače, které by šipkou a vysvětlujícím nápisem všem vysvětlily, že toto je starověký Romulus, jehož krev koluje i v žilách místního pána. Vilém z Rožmberka vždy využíval nenucenou sebe prezentaci, která vybízela i k různým hříčkám. V duchu manýrismu mohl Vilém po svém zámku provázet své významné hosty a ptát se jich, jak by nahlíželi na některé motivy, neboť je každý skutečně mohl číst trochu jinak.

Groteskní manýristické ilustrace jsou nedílnou součástí výzdoby českokrumlovského purkrabství, interiérů Kratochvíle i Rožmberka. Přes svou antickou inspiraci míří grotesky do moderního manýristického světa zaplněného smyšlenými postavičkami. V ornamentech hraje velkou roli fantazie, která vyjadřuje svobodu a volnost ve smýšlení a radostném životu pozdní renesance.⁶³¹ Tyto „obludy“, jak si Vasari postěžoval, mohli mnozí vnímat jako něco barbarského, co narušuje řád světa, neboť se to lišilo od přirozených a pevně

⁶³⁰ M. DMITRIEVA, *Triumphbogen*, s. 35.

⁶³¹ M. M. BACHTIN, *Francois Rabelais*, s. 40.

daných tvarů.⁶³² Mezi odpůrce manýristických příšer lze zařadit rožmberského archiváře Václava Březana, který chválil jen encyklopedickou výzdobu *uomini famosi* na českokrumlovském hrádku, ale jiné manýristické vymoženosti neuznával.⁶³³

Na zámku v Českém Krumlově byly namalovány desítky panovníků z různých dob, kteří dohromady tvořili tzv. *uomini famosi*.⁶³⁴ Očima renesančního vzdělance takový cyklus popsal Humanista Poggio Bracciolini (1380-1459), který tvrdil, že sochy, malby a busty předků sloužily k velebení rodového jména.⁶³⁵ Po srovnání s panegyriky lze určit význam těchto maleb, které měly sloužit jako příklady vhodné k napodobení především pro slávu rožmberských potomků.⁶³⁶ V Českém Krumlově byli mezi římskými císaři určeni Caligula, Romulus a Tiberius. Předlohy ke Caligulovi s Tiberiem pocházely z cyklu dvanácti císařů.⁶³⁷ Pro českokrumlovské fasády nebyl vybrán žádný další císař. V tom se lišila forma reprezentace Viléma z Rožmberka od jeho bratra, který v Třeboni vystavoval všech dvanáct císařů.⁶³⁸ Proč neměl být ve Vilémově sídle César, Claudius, Domitianus, Flavius, Galba, Nero, Nerva, Octavianus Augustus, Titus Vespasianus a Traianus?⁶³⁹ Na antických postavách na zdech českokrumlovského zámku většinou chybí jednoznačně identifikovatelný atribut, podle kterého by se mohly postavy rozeznat. V tom byl výběr předloh pro Ambras jednodušší, že alespoň polovinu z vládců na nádvoří bylo možné určit díky štítům.⁶⁴⁰

Na předloze s Romulem byli ještě císaři Marcus Opellius Macrinus a Lucius Aurelius Commodus. Ti ale pro fasády Českého Krumlova nebyli vybráni.⁶⁴¹ Nebyli namalováni ani na římské letohrádku Kratochvíle, jejíž podoba se dochovala z pozdější veduty.⁶⁴² Na čelní

⁶³² TAMTÉŽ.

⁶³³ „Toho roku [1586] na Kratochvíli v oboře netolické divní vodní strojové a obrazové, skrze něž voda tekla, postaveni. Mnoho na to nákladu šlo, a nic stálého nebylo; tudy jen cizozemci [Alexandr Colin] peníze vyšídili.“ J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 335.

⁶³⁴ K tomu Christiane L. JOOST, *Poggio and Visual Tradition: "Uomini famosi" in Classical Literary Description*, *Artibus et Historiae* 12, 1985, s. 57-74.

⁶³⁵ Podle textu vytištěného roku 1538 TAMTÉŽ, s. 58.

⁶³⁶ M. RAKOVNÍK, *Oratio in exequiis*, fol. 98r.

⁶³⁷ Herzog Anton Ulrich-Museum, sign. VSolis AB 3.34 [Virgil Solis, Zwölf römische Kaiser in Rollwerkrahmen].

⁶³⁸ F. MAREŠ, *Materialie* 17, sl. 654. Srov. M. KULDOVÁ, *Umění a umělecké řemeslo*, s. 78.

⁶³⁹ Herzog Anton Ulrich-Museum, sign. VSolis AB 3.32-344 [Zwölf römische Kaiser in Rollwerkrahmen].

⁶⁴⁰ Např. César, Hektor či Artuš. British Museum, sign. AN88099001; AN634336001; AN88103001 [Virgil Solis, Nine Worthies].

⁶⁴¹ British museum, sign. AN89080001 [Virgil Solis, Seven busts of figures from Roman antikvity, 1540].

⁶⁴² Jindřich Verle, *Veduta Kratochvíle*, 1686, umístěno na zámku Kratochvíle.

straně Kratochvíle bylo namalováno jen pár antických císařů, převažovali zde středověcí králové spolu s Turky. Macrinus byl pro renesanci poměrně neznámý, proto ani neměl žádné atributy. Machiavelli se odmítal zabývat se Macrinem podrobněji, neboť vládl krátce a sklízel hluboké opovržení.⁶⁴³ Mohl být chápán jako méně známá personifikace neřestí.

Kromě toho, že byl Commodus představován jako statný Herkules, se v renesanci prezentovaly i jeho lovecké schopnosti.⁶⁴⁴ Známa ilustrace připomínala událost, kdy Commodus zastřelil svým lukem leoparda ve chvíli, kdy hrozilo, že v aréně zabije jednoho ze zločinců.⁶⁴⁵ Commodus mohl být pro Rožmberky příliš útočný, Vilém z Rožmberka se nikdy neztotožňoval se silově orientovanými postavami, jako byl Hektor či Herkules. I když měl malíř možnost na fasády českokrumlovského zámku namalovat Commoda s Macrinem, neudělal to, neboť neodpovídali obrazu, ve kterém se chtěl Vilém z Rožmberka představit či před kterým by chtěl varovat. Podle Machiavelliho měl Commodus odpornou a krutou povahu, žil zahálčivým způsobem života plným gladiátorských her.⁶⁴⁶ Vilémovi z Rožmberka patrně nevyhovoval krutovládce, který nepokračoval v odkazu svého otce.⁶⁴⁷

IV.2. Kratochvíle jako symbol pozemského ráje na zemi

Vily na venkově měly sloužit k odpočinku. Vysocí úředníci vyhledávali klid na svých zámečcích daleko od velkých měst, aby mohli kultivovat svou duši.⁶⁴⁸ Letohrádek byl oázou, kde „*duch unavený městskou činností nabere svěžesti a klidu. Člověk zde bude moci pokojně přistoupit ke studiu literatury a k rozjímání*“.⁶⁴⁹ Čeští urozenci na Kratochvíli zvali své přátele kvůli lovům, ale doprovodný program mohl být podobný – poslech hudby, procházky po zahradě, stolní i společenské hry.⁶⁵⁰

⁶⁴³ Josef HAJNÝ (ed.), *Niccolo Machiavelli, Úvahy o vládnutí*, Praha 2001, s. 62.

⁶⁴⁴ Commodus jako Herkules – British museum, sign. AN340981001 [Speculum Romanae Magnificentiae, anonym 1587-1589].

⁶⁴⁵ British museum, sign. AN177654001 [Adriaen Collaert, Venationes Ferarum, Avium, Piscium, 1596].

⁶⁴⁶ J. HAJNÝ (ed.), *Niccolo Machiavelli, Úvahy o vládnutí*, s. 59.

⁶⁴⁷ TAMTÉŽ, s. 60.

⁶⁴⁸ James Sloss ACKERMAN, *The Villa. Forma and Ideology of Country Houses*, London 1995, s. 73, 109; Jiří KROUPA, *Vila – ideál a historická skutečnost*, in: Jana Máchalová (ed.), *Příběhy slavných italských vil*, Praha 2009, s. 16-25, zde s. 17.

⁶⁴⁹ Z Palladia vycházela citace, která byla vydána TAMTÉŽ, s. 22 (upraveno).

⁶⁵⁰ Na Kratochvíli byly v inventářích doloženy vrhcáby (stolní hra pro dva hráče). *Inventář na všelijaké věci jeho Milosti páně, které zůstávají při zámku Kratochvíli. Těž je napotřebí, které jsou v polnost Václava*

Významným místem, kde byla patrná silná snaha ukázat vysokou urozenost Rožmberků, se stala vila Kratochvíle u Netolic.⁶⁵¹ Štukem i malbami vyzdobený letohrádek posloužil Vilémovi z Rožmberka jen krátce na konci osmdesátých let 16. století.⁶⁵² Přestože se nedochovaly relevantní písemné důkazy, které by historika ubezpečovaly o záměru Viléma z Rožmberka vybudovat letohrádek právě v duchu italských vil, analogicky lze použít podobnou stavbu – vídeňskou Neugebäude.⁶⁵³ Při koncipování o něco větší vily se císař Maxmilián II. ptal po plánech zahrad a vil v Římě. V zahradách svého letohrádku si chtěl vystavit „rozličné antické objekty“.⁶⁵⁴ Podobnou stavbu v menším měřítku potom chtěl mít i Vilém z Rožmberka, který se ve svých sebeprezentačních aktivitách snažil napodobit habsburskou propagandu.

Ikonografii letohrádku Kratochvíle rozebíral autor předkládaného pojednání ve své bakalářské práci.⁶⁵⁵ Zde se pokusil nahlédnout do symbolického světa raně novověkých velmožů. Svě teze příliš nestavěl na využívání humanistické literatury či korespondence nebo účtů. Text vybudovaný na teoretických předpokladech nelze v dalších fázích výzkumu symbolické výzdoby dostatečně obhájit. Studie především poukázala na množství otázek.

Nová kniha *Kratochvíle posledních Rožmberků* úzce souvisí s tématem předkládaného textu.⁶⁵⁶ Byl zde položen základ k několika důležitým myšlenkám, které lze přijmout, avšak bylo by vhodné je dále rozvíjet. Ve vile sloužící k důstojnému odpočinku byly projektovány dvě roviny sebeprezentace, a to ikonografie ovidiovské poezie a liviovské historie.⁶⁵⁷ Přízemí vily, které bylo umístěno ve stejné výši, jako se nacházela okolní zahrada, obora a početné ohrady se zvířaty, bylo úzce propojeno s přírodním řádem.

Ptáčníka při voboře. A při mlýnech jeho milosti páně, na panství netolickém, sepsán v sobotu po Svatém Linharthě, Léta 1597 [SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, Vrchní úřad Český Krumlov, sign. II B 7II, fol. 2v].

⁶⁵¹ V. BŮŽEK – O. JAKUBEC, *Kratochvíle*; Milena HAJNÁ – Petr PAVELEC – Zuzana VAVERKOVÁ, *Zámek Kratochvíle*, České Budějovice 2011; Jiří KUBEŠ, "Tehdáž, když v voboře před morem bytností jsem byl." *Zásobování letohrádku Kratochvíle v letech 1592-1602*, in: *Historie 1997. Sborník prací z Celostátní studentské vědecké konference*, Brno 1998, s. 143-180.

⁶⁵² Ke konceptu venkovských vil J. BURCKHARDT, *Geschichte der Renaissance*, s. 190-202.

⁶⁵³ O vile napsala stále nepřekonanou studii H. LIETZMANN, *Das Neugebäude*.

⁶⁵⁴ Dopis z roku 1568 přeložil do angličtiny G. ALMASI, *The Uses of Humanism Johannes Sambucus*, s. 118.

⁶⁵⁵ Petr KINDLMANN, *Římské motivy v sebeprezentaci renesančního velmože. Symbolická výzdoba ve Zlatém sále letohrádku Kratochvíle*, České Budějovice 2010 (= Bakalářská práce).

⁶⁵⁶ Po umělecko-historické stránce je z hlediska tématu diplomové práce nejhodnotnější poslední kapitola. V. BŮŽEK – O. JAKUBEC, *Kratochvíle*, s. 191-235.

⁶⁵⁷ TAMTÉŽ, s. 203.

Kratochvíle byla chápána jako rajská zahrada – Hesperidek, Venuše a jiných postav z antické mytologie.⁶⁵⁸ O patro výše se majestátně tyčil nadřazený prostor pro imperiální symboliku upevňující mocenské a novomanželské ctnosti. Autoři uvedli kořeny, ze kterých pramení inspirace k prezentaci moci a ctností na Kratochvíli. Byly naplněny křesťanskoantickou a moralistně mytologickou látkou.⁶⁵⁹ Úkolem pro historika je zjistit, nakolik mohli těmto tématům porozumět běžní hosté Kratochvíle, zda je byli schopni rozeznat. Mnohé o tom napovídá oslavné básně, které se skládaly přímo pro Rožmberky. Nevyužívání panegyrických textů svázalo autory spíše k úvodním obecným polemikám nad původem zkoumaných motivů.

Sémanticky autoři zařazují Kratochvíli podle toho, jak daleko byla umístěna od hlavních rezidencí a kterou mohla mít druhotnou funkci. Je vhodné rozlišovat pohled na Kratochvíli jako letohrádek v době krátkodobého působení Viléma z Rožmberka a na Kratochvíli jako vilu v letech, kdy na ní Petr Vok z Rožmberka trávil i delší dobu. Obojímu by odpovídalo zmíněné slůvko *Lustschloss*.⁶⁶⁰ Manýristická nestálost a různorodost pojetí ve vnímání Kratochvíle se prokazuje tím, že se pro ni mohou užívat i další názvy – *garden lodge* a zejména *casa di signore*.⁶⁶¹

Text knihy naráží na několik stále nejasných dat či témat. Kdy byla dokončena malířská výzdoba interiérů hlavní budovy – už v roce 1590 anebo pokračovala i za působení Petra Voka z Rožmberka? V knize se autoři několikrát správně potýkají s možností, že na koncepci její výzdoby se podílel i Petr Vok.⁶⁶² Prozatím byly všechny předlohy k ikonografické výzdobě letohrádku vydány ještě za života Viléma z Rožmberka (tedy do roku 1592), proto je stále možné, že veškeré návrhy schvaloval ještě Vilém.

Kde na Kratochvíli pobývala čtvrtá manželka Viléma z Rožmberka – Polyxena z Pernštejna? Ve druhém patře vily, později fraucimorském pokojíku, by patrně nebyly dostatečně reprezentativní prostory. Své komnaty mohla mít i v Leptáči. Autoři publikace si jsou jisti, že šlo o „bílý sály“, i když se odvolávají jen na ikonografii a zahraniční

⁶⁵⁸ TAMTÉŽ, s. 206.

⁶⁵⁹ TAMTÉŽ, s. 218.

⁶⁶⁰ TAMTÉŽ, s. 72.

⁶⁶¹ TAMTÉŽ, s. 67-77. Samotní Rožmberkové nazývali v běžné korespondenci Kratochvíli jako „zámek“. Z dopisu Petra Voka: „[...] stalo se na zámku Kratochvíli v oboře léta 1598.“ SOA Třeboň, Cizí statky – Třeboň, sign. 385, fol. 1v.

⁶⁶² V. BŮŽEK – O. JAKUBEC, *Kratochvíle*, s. 48, 88.

analogie v rozvržení prostor.⁶⁶³ Z této hypotézy vychází i v hlubším výkladu o původní zamýšlené roli zámečku, která měla sloužit Vilémovi z Rožmberka a jeho manželce.

Monografie přináší i řadu ikonografických objevů. Patří mezi ně Hestie, Jupiter s Ió, Pan se Sýrinx, zrození Adónida, Apollón zabíjející draka, nymfy, múzy a několik dalších spíše opatrně odhadovaných postav z Ovidiových *Proměn* či římské historie.⁶⁶⁴ V následné interpretaci motivů už má každý badatel volnější pole působnosti. V tomto případě to ale byly teze podepřené o pevné základy ve znalosti italských vil 15. a 16. století.⁶⁶⁵

S ohledem na zaměření předkládané diplomové práce, která není uměleckohistorickým textem, byla případná ikonografická analýza všech motivů nahrazena přehledným katalogem v příloze. Předkládané pojednání vychází i z některých novějších znalostí na poli ikonografie. Nově bylo určeno několik motivů z cyklu *Síly žen nad muži*. V dolních sálech byly identifikovány další postavy pocházející z předloh od Abrahama de Bruyna a ze školy Marcantonio Raimondiho.⁶⁶⁶ V jednom pokoji byl určen mořský kentaur a nejspíše i Kirké.

V obecnějším smyslu se lze shodnout s výsledky bádání Ondřeje Jakubce, který dělí prostor Kratochvíle vertikálně na spodní poetické a horní liviovské motivy.⁶⁶⁷ Hierarchické dělení paláců, kdy horní patra obsahovala pravdivé motivy, zatímco přízemí patřilo vymyšleným mytologickým scénám, by mělo odpovídat dobovému ikonografickému myšlení, které nadřazovalo vyvýšené motivy.

Kdo měl přístup k rožmberské Kratochvíli? Zpočátku to museli být její původní majitelé a umělci, kteří se podíleli na její stavbě a výzdobě – Jakub Krčín z Jelčan, Baltazar Maggi z Arogna, Antonio Melana a Jiří Widman. V Nové Kratochvíli pobýval v roce 1602 Vokův komorník Jan Hagen ze Švarcpachu i Jan Zrinský ze Serynu.⁶⁶⁸ V jedné z bašt bydlel netolický měšťan Jan Slon.⁶⁶⁹ Další z domků obýval Martin Grejnar z Veverí na Mysletíně, rožmberský úředník.⁶⁷⁰ Sousedil s ním Jindřich Daniel Švarc ze Semanína –

⁶⁶³ TAMTÉŽ, s. 108, 123, 137, 148.

⁶⁶⁴ TAMTÉŽ, s. 78-108.

⁶⁶⁵ TAMTÉŽ, s. 191-235.

⁶⁶⁶ P. KINDLMANN, *Římské motivy*, s. 51, 129, 131,

⁶⁶⁷ V. BŮŽEK – O. JAKUBEC, *Kratochvíle*, s. 78.

⁶⁶⁸ František KAŠIČKA a kol., *Kratochvíle – vila. Stavebně historický průzkum*, Praha 2006 (deponát v NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, a.č. 6963), s. 17, 19.

⁶⁶⁹ TAMTÉŽ, s. 19.

⁶⁷⁰ TAMTÉŽ, s. 20.

českobratrský kazatel.⁶⁷¹ Kromě dalších služebníků zde sídlili ještě úředníci Jáchym Metych z Čečova, Adam Záhorka ze Záhořic či Václav Marek z Bavorova.⁶⁷² Zmínění úředníci se nejspíše dovnitř Kratochvíle dostávali tak často, že jim její výzdoba zevšedněla a příliš ji nevnímali.

Výjimečnost ikonografického programu uvnitř Kratochvíle spíše ocenili návštěvníci z okruhu rožmberských „pánů a přátel“, kteří byli pozváni na lov či svatbu.⁶⁷³ O hostech, kteří směli vstoupit i do rožmberských interiérů, nejmýstižněji prozradila *Pokutní registra* Petra Voka na zámku Bechyni. Ten si k sobě zval rytířské služebníky, erbovní měšťany, církevní osoby a zejména sousedy z blízkých statků.⁶⁷⁴

Jak mohli návštěvníci Kratochvíle porozumět její výzdobě? V renesanci bylo běžné, že umělci po dokončení výzdoby šlechtických komnat provedli svého pána po nově vymalovaných místnostech a dlouze jim vysvětlovali, co motivy znamenají.⁶⁷⁵ Je pravděpodobné, že je po své vile provedl sám Vilém z Rožmberka, který jim mohl vysvětlovat, co scény představují. Nejspíše už nemusel vysvětlovat jejich význam, ale slovní určení bylo v některých případech nutné. Je možné, že si hosté směli zapůjčit i emblematické knihy, podle kterých byly zobrazované příběhy či symboly namalovány. Mohlo to být latinské obrazové vydání *Dějin Říma – Icones Livianae* či kniha o zvířatech zobrazovaných v dolních sálech – *Thierbuch*. Ostatní předlohy již pocházely ze samostatných grafik či příliš rozměrných tisků – Ovidiových *Proměn*.⁶⁷⁶

Do Kratochvíle pronikly některé bohyně – Juno a Pallas Athéna. Ostatní scény lze za antické považovat jen částečně, protože směřují k židovským dějinám. Umělec na Kratochvíli skutečně navrhoval, aby byl Bílý sál vymalován scénami z římské historie, jak

⁶⁷¹ TAMTÉŽ.

⁶⁷² TAMTÉŽ, s. 21.

⁶⁷³ Na Kratochvíli se ženili i rožmberští úředníci. J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 358, 498.

⁶⁷⁴ V. BŮŽEK, *Pijácké zábavy*, s. 146. Srov. Aleš STEJSKAL, *Veřejné intimity raně novověkého vladaře mezi Bechyní a Ambrasem*, Cour d'honneur. Hrady, zámky, paláce. 3, 1998, s. 27-28, zde s. 28.

⁶⁷⁵ Když císař Karel V. navštívil v roce 1530 Palazzo del Te, velmi obdivoval antické motivy zasazené do horoskopu v Sala dei Ventì. Strávil celou hodinu konverzací s kardinálem Cibó, po kterém chtěl vysvětlení každého z motivů. Autorem tohoto horoskopu byl patrně astrolog Lucas Gauricus. Ernst Hans GOMBRICH, *The Sala dei Ventì in the Palazzo del Te*, Journal of the Warburg and Courtauld Institutes 13, 1950, s. 189-201, zde s. 199.

⁶⁷⁶ Z albového frankfurtského vydání *Proměn* se čerpalo pouze v jednom medailonku s Apollónem a Dafné, ostatní motivy pochází z dosud neznámého tisku, příp. samostatných grafik. Srov. V. BŮŽEK – O. JAKUBEC, *Kratochvíle*, s. 86-89.

byl zvyklý z celkového pojetí reprezentační výzdoby letohrádku.⁶⁷⁷ Vilém z Rožmberka či jeho bratr si nepřál mít římské scény i zde. V malém zlatém pokoji dal přednost aktuálně na dvoře Rudolfa II. prodávaným, resp. čerstvě ze zahraničí dodávaným scénám o ženách, které převládly nad muži.⁶⁷⁸ Těm se dostalo pozornosti v lunetách, zatímco na stropě převládly starozákonní příběhy o Samsonovi – stejné, které si oblíbil i Petr Vok z Rožmberka, jenž Samsona na Bechyni nechal zpodobnit vícekrát, jednou i s Dalilou. Velice drahé, zlatem a diamanty vykládané, manželské lože Petra Voka dovezené v devadesátých letech 16. století z Milana nasvědčuje, že do osobních pokojů rožmberských vladařů neměl přístup málokdo.⁶⁷⁹

O tom, zda skutečně do Vilémovy ložnice měli přístup hosté, se zamýšlela již Jarmila Krčálová, podle které byl jeho pokoj namalován nejprve ve spěchu a domalován až později.⁶⁸⁰ Ústřední motiv se Samsonem a Dalilou byl až později doplněn i okolními čtyřmi obrazy z cyklu o těchto postavách. Junó s Athénou byly spolu s loutnistkou namalované ještě v první fázi. Samson nechyběl ani v interiérech Rožmberského paláce na Pražském hradě, kde mělo jeho motiv šest kobereců již v roce 1570. Už v té době mohl Rožmberkovi zevšednět a zapadnout do každodenního života Viléma z Rožmberka.⁶⁸¹

IV.3. Antické motivy ve městech posledních Rožmberků

Je otázkou, nakolik mohla reflektovat antické dědictví Rožmberků okolní města. Podobně jako městské domy v Telči i českokrumlovská stavení nesla některé znaky svých pánů – především růže.⁶⁸² Ale mohly mytologické motivy např. na domech v Prachaticích odkazovat i na Rožmberky? Domy čp. 29 a 30 obsahovaly i scény se skutky Herkula. Ty si ale ve výzdobě zámeckých sídel Rožmberkové nepřipomínali. S Herkulem se Vilém z Rožmberka setkal v roce 1573, když zhlédl představení hry Herkules v Olomouci. Jistě to

⁶⁷⁷ M. LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, *K malířské výzdobě rožmberské Kratochvíle*, s. 366.

⁶⁷⁸ Grafiky pocházejí z roku 1589, což byla i doba, kdy byly využity jako předlohy k malbám na Kratochvíli. J. KRČÁLOVÁ, *Grafika a naše renesanční nástěnná malba*, s. 279.

⁶⁷⁹ A. STEJSKAL, *Inventář interiérového textilu zámku Třeboň*, s. 131.

⁶⁸⁰ M. LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, *K malířské výzdobě rožmberské Kratochvíle*, s. 366.

⁶⁸¹ Jarmila KRČÁLOVÁ, *Palác pánů z Rožmberka*, *Umění* 26, 1970, s. 469-485, zde s. 479.

⁶⁸² Obecněji nad smyslem fasád ve střední Evropě Marina DMITRIEVA-EINHORN, *Rhetorik der Fassaden. Fassadendekoration in Böhmen*, in: Andrea Langer – Georg Michels (edd.), *Metropolen und Kulturtransfer im 15. – 16. Jahrhundert: Prag – Krakau – Danzig – Wien*, Stuttgart 2001, s. 150-170, zde zejména s. 167-170. Srov. J. KRČÁLOVÁ, *Grafika a naše renesanční nástěnná malba*.

pro něj nebyla neznámá postava.⁶⁸³ Herkules v renesanci znamenal demonstraci odvahy a síly. Za svého předka jej považovali Habsburkové už od roku 1515.⁶⁸⁴

Prachatická radnice z roku 1571 s rožmberským znakem v centru svého průčelí a nápisem Viléma z Rožmberka připomínala spravedlivý soud. K Rožmberkovi se hlásili pouze jeho znakem, ať už z důvodů loajálnosti, nebo vděčnosti za to, že jim daroval původně rožmberskou budovu. Námětově se ale již radnice obracela k typickým alegorickým scénám se spravedlností. Přestože ve výzdobě radnice, která se vztahovala čistě k soudní tematice, převažovaly biblické náměty, neodpustili si Prachatičtí využít i některé antické prvky. Vlastně to byl navrhovatel díla – Martin Bolffart, který využil stejné umělce, již se podíleli i na rožmberských staveních v Českém Krumlově.⁶⁸⁵ Je možné, že sklep byl skutečně zasvěcen Bakchovi právě proto, že zde bývalo ukládáno víno, jak se domnívala Milada Lejsková. Přízemí se mohlo považovat i díky přítomnému Merkurovi za centrum obchodu, zatímco horní patra s vlastními sály byla zasvěcena Minervě, Martovi a Jupiterovi. Ceres měla zastoupení v podstřeší, podle Milady Lejskové právě kvůli obilí, které zde mohlo být uloženo.⁶⁸⁶ Ceres nechyběla ani na Kratochvíli či poblíž Bakcha v Českém Krumlově. Jasnější náměty spojené s láskou nebo hrdinstvím na prachatické radnici s výjimkou Herkula bojujícího s hydrou nalézt nelze. Starověké příběhy z Thebského a Kambýsova soudu převzaté z Plútarcha a Herodota směřovaly podobně jako Aristotelovy citáty k zachycení spravedlivého soudu. I Herkules představuje vítězství dobra nad zlem.⁶⁸⁷

Biblické scény na radnici zachycují úplatkáře nebo spravedlivé soudce, kromě obecných alegorických figur je zajímavá i rozpolcená postava vousatého muže s medvědí tlapou.⁶⁸⁸

⁶⁸³ Aleš STEJSKAL, *Divadelní představení v Českém Krumlově v roce 1556. Příspěvek ke kulturním dějinám rezidenčního města*, Výběr 33, 1996, s. 254-267, zde s. 255.

⁶⁸⁴ Stephen ORGEL, *The example of Herkules*, in: W. Killy (ed.), *Mythographie der frühen Neuzeit*, s. 25–47, zde s. 25. K herkulovské propagandě ve formě panegyrických a ikonografických pramenů F. POLLEROB, *From the "exemplum virtutis"*.

⁶⁸⁵ Milada LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ – Karel ŠMRHA, *Soudní tematika a výzdoba průčelí staré radnice v Prachaticích*, Umění 8, 1960, s. 601-611, zde s. 609.

⁶⁸⁶ TAMTÉŽ, s. 601.

⁶⁸⁷ Pro srovnání o Herkulovi v zahradě Hesperidek v italské vile Tivoli napsala Anna SCHREURS, „*Herkules verachtet die einstigen Gärten der Hesperiden im Vergleich mit Tibur*“ – *Die Villa d'Este in Tivoli und die memoria dell'antico*, in: Wolfram Martini (ed.), *Architektur und Erinnerung*, Göttingen 2000, s. 107-127.

⁶⁸⁸ Informace, ze kterých se vychází v tomto odstavci, publikovali František MAREŠ – Jan SEDLÁČEK, *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století* 38,

Mytologické výjevy zastupuje Herkules porážející draka. Na fasádách městského sídla Viléma z Rožmberka – Knížecím či Rožmberském domě z roku 1573 – se dochovala směsice různých témat. Připomínají se světské radovánky a některé biblické scény. Vilém z Rožmberka se mohl představovat ve svatém Jiřím na koni jako křesťanský rytíř, který ubíjí svého nepřítele – draka. Mezi mytologické postavy by se mohla zařadit i mořská panna či nymfa. Ve výzdobě fasády domu, kde přebýval Vilém z Rožmberka, se pamatovalo i na dobývání Prachatic husity, ale přímo, bez antických prvků. Další propojení s Rožmberky nabízí oslava českých králů na Sytrově domě z roku 1604, která kopíruje stejné motivy z českokrumlovského zámku a patrně i Kratochvíle. I alegorické postavy slávy, vítězství i opatrnosti byly ovlivněny antikou. Historické postavy a bitvy v Heydlově domě se mohou díky přítomné rožmberské růži přisuzovat Rožmberkům. Rumpalův dům se mohl odvděčit svým pánům bitvou z antického prostředí. Nejspíše jde o bitvu u Milvijského mostu známou ze zámku v Litomyšli.⁶⁸⁹ Dům čp. 14, původní městská solnice, měl na arkýři rožmberského jezdce a nápis s Vilémem z Rožmberka a rokem výstavby – 1573.

Tzv. Krčínův dům v Českém Krumlově nenesl výraznější stopy antiky připomínající rožmberské dědictví. Zato své vlastní tvrze si Jakub Krčín nechával zdobit mytologickými figurami. Některé mohly být namalovány již v zámečku, který přestavěl z Leptáče, ale více doložené jsou v jeho pozdější tvrzi v Křepevicích.⁶⁹⁰ Vdovský dům matky posledních Rožmberků, Anny z Roggendorfu, měl na sobě sice latinské morální ponaučení o poklidném životě, ale to nesměřovalo k antice.⁶⁹¹

Politický okres Prachatický, Praha 1913, s. 247-278; Vlasta DVOŘÁKOVÁ – Helena MACHÁLKOVÁ, *Malovaná průčelí české pozdní gotiky a renesance*, Zprávy památkové péče 14, 1954, s. 33-73.

⁶⁸⁹ Srov. Jarmila KRČÁLOVÁ, *Renesanční nástěnná malba v Čechách a na Moravě*, in: Jiří Dvorský (ed.), *Dějiny českého výtvarného umění II/1. Od počátku renesance do závěru baroka*, Praha 1989, s. 62-91, zde s. 65, 83.

⁶⁹⁰ Jarmila KRČÁLOVÁ, *Italské podněty v renesančním umění českých zemí*, *Umění* 33, 1985, s. 54-82, zde s. 75; Petr CHOTĚBOR, *Sídlo Jakuba Krčina z Jelčan v Křepevicích*, in: V. Bůžek (ed.), *Život na dvoře*, s. 349-351, zde s. 350.

⁶⁹¹ Anna KUBÍKOVÁ, *Rožmberský dům a zbrojnice na Novém městě v Českém Krumlově*, *Výběr* 29, 1992, s. 162-165, zde s. 162-163.

IV.4. *All'antica* v hmotné kultuře

Mnohé antické motivy se mohly objevovat na reprezentativních předmětech, které Rožmberkové používali během slavnostních okamžiků. Pokud se chtěli účastnit významných rytířských kratochvílí, museli si na turnaje obléci pečlivě vyzdobené brnění.⁶⁹² Rytířskou zbroj nejednoho šlechtice v 16. století zdobili starověcí hrdinové. Když si sedmnáctiletý Vilém z Rožmberka v roce 1552 objednával reprezentativní rytířskou zbroj, její výzdoba měla obsahovat i bitevní scény, kde mohly bojovat i antické postavy.⁶⁹³ V Innsbrucku si ji Rožmberk objednal u Jörga Seusenhofera, kterému doručil i svůj nákres, jak by měla zbroj vypadat.⁶⁹⁴ Konkrétně se na brnění měly vyskytovat zlacené růže, bitevní scény a zlacené pásy s trofejemi, tedy spíše vojenské motivy. Seusenhofer byl velmi známý platněř, u kterého si nechával vytvářet svá nejlepší brnění arcikníže Ferdinand Tyrolský. Některá z nich se dochovala v muzejních sbírkách, jedno bylo zobrazeno i ve svatebním kodexu z roku 1582 a další na Ferdinandově portrétu.⁶⁹⁵ V roce 1556 si Vilém objednal ještě druhou zbroj, tentokrát z Landshutu.⁶⁹⁶ Z pozdějších dob už nepocházejí žádné záznamy o konkrétní výzdobě rožmberských brnění. Antické motivy nebyly součástí výzdoby dochovaných rožmberských pohřebních štítů, ani se neobjevovaly na rožmberských portrétech.⁶⁹⁷

Pokud si chtěli Rožmberkové k sobě pozvat významné hosty, bylo potřebné jim prezentovat skvostnou výbavu. Na speciálních skříňkách bývaly vystavené poháry, ze kterých si hosté nalévali.⁶⁹⁸ Na slavnostní přípitky jim sloužily zdobené humpeny, které mohly kromě heraldických motivů zdobit i antické motivy. O podobě několika set kusů nádobí Polyxeny Lobkovické z Pernštejna, bývalé manželky Viléma z Rožmberka, se ví zejména z dochovaného obrazového inventáře. Některé kusy měly i profánní figurativní

⁶⁹² Brnění pro Petra Voka z Rožmberka bylo dováženo z Norimberka. Aleš STEJSKAL – Václav BŮŽEK, *Výzbrojní program Petra Voka z Rožmberka (Příspěvek k poznání mentality raně novověkého velmože)*, FHB 15, 1991, s. 179-268, zde s. 188.

⁶⁹³ M. MUDRA, *Platněřství*, s. 68-69.

⁶⁹⁴ Více k Seusenhoferovi C. GURLITT, *Deutsche Turniere Rüstungen*, s. 29, 36, 72-75.

⁶⁹⁵ Ilustrace portrétu a drobná zmínka o platněři vyšla i v knize V. BŮŽKA, *Ferdinand Tyrolský*, obr. č. 7 (též i obálka), s. 176. Vyobrazení ze svatebního kodexu vyšlo např. u V. SANDBICHLER, *Die Hochzeit Erzherzog Ferdinands II*, s. 64-65.

⁶⁹⁶ M. MUDRA, *Platněřství*, s. 69.

⁶⁹⁷ Více Blanka KUBÍKOVÁ, *Celofigurové podobizny Viléma z Rožmberka. Příspěvek k jejich ikonografii a k problematice rožmberské portrétní galerie*, FHB 26, 2011, s. 439-478.

⁶⁹⁸ Aleš STEJSKAL, *Rožmberská a švamberská kunstkamera na počátku 17. století a její inventář*, in: Archivum Trebonense 2001, s. 66-85.

výzdobu. Většinou šlo až o nádoby získané po smrti jejího Viléma z Rožmberka.⁶⁹⁹ Nástěnnou výzdobu některých rožmberských sálů doprovázely poháry s loveckými motivy.⁷⁰⁰ S loveckou tematikou souvisí i antická Diana z roku 1600 zobrazená na jednom z nejvíce vyzdobených kusů nádobí, které sestávalo z nádoby na víno a hodinového stojku.⁷⁰¹ Tento kus se zachoval i v originále a je přístupný v muzejní sbírce v Nizozemí.⁷⁰² S rožmberskou reprezentací v hmotné kultuře se pojí i nemalé výdaje za nádoby, zdobené poháry a další předměty. Pro předkládanou studii jsou ale důležité konkrétní údaje o vybraných motivech, které z účtů vyčíst nelze.⁷⁰³

Původní exempláře z rožmberských sbírek se nejspíše zachovaly v různých evropských sbírkách, z toho jsou známy zejména předměty uložené v České republice. Na zámku v Jindřichově Hradci se dochovala konvice s odklápěcím víkem, kterou s Rožmberky pojí rytina rožmberského jezdce.⁷⁰⁴ Podle předloh Hanse Bocksbergera jej patrně zdobil Matyáš Meier.⁷⁰⁵ Rožmberský jezdec se nachází mezi gryfem a českým lvem a je doprovázen loveckými motivy.⁷⁰⁶ Shodné téma zdobilo sgrafitovou fasádu domu tkalcovského

⁶⁹⁹ E. W. BRAUN (ed.), *Die Silberkammer eines Reichsfürsten*, s. 10-32. K inventářům obecněji Václav BŮŽEK, *Adelige und bürgerliche Nachlassinventare des 16. und 17. Jahrhunderts in den böhmischen Ländern*, in: Josef Pauser – Martin Scheutz – Thomas Winkelbauer (edd.), *Quellenkunde der Habsburgermonarchie (16.-18. Jahrhundert). Ein exemplarisches Handbuch*, Wien-München 2004, s. 468-476; Andrea HOLASOVÁ, *Poznámky k problematice studia inventářů raněnovověkých šlechtických sídel jako jednoho z pramenů poznání kultury společnosti*, *Theatrum historiae* 2, 2007, s. 109-122.

⁷⁰⁰ E. W. BRAUN (ed.), *Die Silberkammer*, s. X, obr. č. 19 (fol. 41-46).

⁷⁰¹ TAMTÉŽ, s. XXX, obr. č. 62 (fol. 412), popis na s. 28-29. Srov. J. PÁNEK – E. FUČÍKOVÁ – M. GAŽI – R. LAVIČKA – P. PAVELEC – R. ŠIMŮNEK (edd.), *Rožmberkové*, s. 345.

⁷⁰² Rijksmuseum, sign. BK-17010.

⁷⁰³ Rožmberské účty za nádoby studovala M. KULDOVÁ, *Umění a umělecké řemeslo*, s. 54-46.

⁷⁰⁴ K tomu bez uvedení doprovodné literatury nejnověji J. PÁNEK – E. FUČÍKOVÁ – M. GAŽI – R. LAVIČKA – P. PAVELEC – R. ŠIMŮNEK (edd.), *Rožmberkové*, s. 364.

⁷⁰⁵ Původní provenienci v Jindřichově Hradci uvádí Josef NOVÁK, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Jindřicho-Hradeckém*, Praha 1901, s. 106. Stejně jako ve výstavním katalogu ani zde nebyl identifikován Hans Bocksberger, který je na konvici označen jen jako Hans Boxberger. Gryf pochází ze stejné knihy, která sloužila jako předloha malířům v přízemí letohrádku Kratochvíle. Georg SCHALLER, *Thierbuch, Sehr Künstliche und wolgerissene Figuren, von allerley Thieren durch die weitberühmten AMMAN, Jost unnd Hans Bocksperger, sampt einer Beschreibung ihrer Art, Natur und Eigenschafft, auch kurzweiliger Historien, so darzu dienstlich. Menniglich zum besten in Reimen gestellt. Durch den Ehrnhafften und Wolgelehrten Georg Schallern von München. Allen Kunstliebhabern zu ehren und sonderm gefallen in Truck geben und verlegt*, Franckfort am Mayn 1582, s. 173 [BSB, sign. VD16 S 2261].

⁷⁰⁶ K loveckým motivům Matthias MÜLLER, *Das Schloss als Bild des Fürsten – Herrschaftliche Metaphorik in der Residenzarchitektur des Alten Reiches (1470-1618)*, Göttingen 2004, s. 348-349.

a pekařského cechu v Prachaticích z roku 1572.⁷⁰⁷ Smysl motivu se nabízí v alchymistickém propojení Slunce a Luny v podobě lva a gryfa.⁷⁰⁸

Dochovaný pohár, který zhotovil Hans Heinrich Rabenhaupt pro Petra Voka z Rožmberka, byl svým pojetím a výzdobou jednoznačně inspirován antickými vzory.⁷⁰⁹ Pohár byl oslavou plodivost ženy – byl vytvarován do tvaru lodičky, která měla připomínat ženské přirození.⁷¹⁰ Výzdoba poháru směřovala k oslavě sňatku rodu Rožmberků a pánů z Ludanic. Mohl to být dar pro manželku Petra Voka, která se od něj kvůli nemoci značně oddalovala.⁷¹¹ Symbolicky jej posvětily pro Rožmberky poměrně nevídané alegorické motivy se zvířaty nesoucími rostlinu patrně s plody.⁷¹² Je zajímavé, že hmyz na poháru se shoduje s mouchami zobrazenými v *Pokutních registrech* Petra Voka, kde poletovaly kolem dvou bláznů i u zapalované ženy. Nejspíše souvisely s kultem pijáků, kteří se soustředili kolem Petra Voka z Rožmberka. Stejný druh hmyzu se pohyboval i kolem druhého dochovaného kusu nádobí s bohyní Dianou.⁷¹³

Některé vystavované kusy nádobí se mohly dědit a po generace uchovávat jako památka. Renesančním velmožům mohly připomínat dar od vzácného hosta či blízké osoby. Proto si je ponechávali a svěřovali je pouze svým synům, aby se mohla rodinná paměť přenášet i nadále.⁷¹⁴

⁷⁰⁷ Rožmberský znak nebyl mezi gryfem a lvem, ale vedle nich. Pod nimi byly podobné zvířecí motivy, které jsou i na konvici. Nákras fasády domu z roku 1884 publikovali J. PÁNEK – E. FUČÍKOVÁ – M. GAŽI – R. LAVIČKA – P. PAVELEC – R. ŠIMŮNEK (edd.), *Rožmberkové*, s. 571.

⁷⁰⁸ J. NEUMANN, *Rudolfinské umění*, s. 434.

⁷⁰⁹ Rijksmuseum, sign. BK-17122. O působení Rabenhaupta na dvoře Petra Voka z Rožmberka psali V. BŮŽEK – H. BŮŽKOVÁ, *Klenoty*, s. 26.

⁷¹⁰ Z takto vytvarovaných pohárů si měly připíjet ženy. O tom Ludwig IGÁLFFY-IGÁLY, *Die Ambraser Trinkbücher Erzherzog Ferdinands II. von Tirol*, Wien 2010, s. 17-18; V. Bůžek, *Pijácké zábavy*, s. 141-142.

⁷¹¹ Více Pavel KRÁL, *Soužití mužů a žen v rodinách posledních rožmberských velmožů*, in: V. Bůžek a kol., *Světy posledních Rožmberků*, s. 526-537, zde s. 536.

⁷¹² Zvířata nesla plody ke stromu, jehož střed tvořily alianční znaky Rožmberků a Ludaniců. Kromě rostliny měl jeden pták ještě náhrdelník s růží, který si měla připnout Kateřina z Ludanic jako symbol jejího připojení k rodu červené pětilisté růže. Pohár měl povzbudit manžele k naději, že se ještě dožijí potomka. Nejspíše brzo po jeho zhotovení ale Kateřina z Ludanic zemřela.

⁷¹³ Rijksmuseum, sign. BK-17010.

⁷¹⁴ Ve své závěti odkázal Jan Jiří ze Švamberka své manželce všechno nádobí kromě čtyř koflíků, na které se pojily vzpomínky na dar jeho otci a dědovi. „*Pro památku*“ měly být ponechány jeho synům. F. MAREŠ, *Materialie* 17, sl. 241.

Nádech antiky mívaly i cukrovinky, které bývaly tvarovány do různých soch. Rožmberkové se s nimi mohli setkat především na pražských hostinách.⁷¹⁵ Rožmberkové si takové cukrovinky objednávali, jejich konkrétní podoba je neznámá. Výzdobu některých svatebních dortů tvořily marcipánové postavičky antických bohů.⁷¹⁶ V souvislosti se sňatky bylo potřebné namalovat i kulisy a ozdoby.⁷¹⁷

Rožmberkové do své domácnosti kupovali i klenoty s antickými postavami.⁷¹⁸ Vlastnili medailon s historickou postavou, bohyní štěstěny, Venuší a Kupidem i neznámý předmět s bohem vína.⁷¹⁹

Mezi hmotné prameny, kde se mohly objevovat i antické motivy, patří kachlová kamna.⁷²⁰ Většinou šlo o bitevní scény.⁷²¹ Některá kamna byla ozdobena Herkulovy činy.⁷²² Často bývala do šlechtických rezidencí zakupována přímo na objednávku zadavatele. Potvrzují to nálezy kachlů s rožmberským erbem.⁷²³ Nálezy kachlů poukázaly na pozoruhodnou skutečnost, že orsiniovský znak spolu s medvědy štítonoši byl využíván již v 15. století.⁷²⁴ Kachle se Samsonem bojujícího se lvem z let 1450-1550 napověděly, že se s tímto motivem Rožmberkové ztotožňovali ještě před jeho ztvárněním v Kratochvíli či Bechyni.⁷²⁵ Úlomky kachlů nalezené pod Rožmberským palácem v Praze naznačily přítomností perňštejnského znaku, že pocházely z komnat Viléma z Rožmberka a jeho ženy

⁷¹⁵ Eliška FUČÍKOVÁ (ed.), *Tři francouzští kavalíři v rudolfínské Praze*, Pierre Bergeron, Jacques Esprinhard, Francois de Bassompierre, Praha 1989, s. 64.

⁷¹⁶ Markéta z Pallantu měla na svatebním dortu v roce 1613 Lunu (Dianu), Junó, Lukrécii, Kupida a Merkura. Nikola MICHŇOVÁ, *Svatba Adama ze Schwarzenberku s Markétou z Pallantu roku 1613*, České Budějovice 2011 (= Bakalářská práce), s. 43-44.

⁷¹⁷ U jihočeských Švamberků bylo doloženo pomalování svatebního lůžka. F. MAREŠ, *Materialie* 17, sl. 647.

⁷¹⁸ Bohyně s Paridem byla doložena na přezce Kateřiny Rožmberské z Brunšviku. V. BŮŽEK – H. BŮŽKOVÁ, *Klenoty*, s. 40.

⁷¹⁹ SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 13, fol. 102r-102v.

⁷²⁰ Kamna v rožmberských útech rozebírala M. KULDOVÁ, *Umění a umělecké řemeslo*, s. 46-47. Pro Český Krumlov vyšly studie jen se středověkými nálezy do počátku 16. století. Michal ERNÉE, *Gotické kamnové kachle z hradu a zámku v Českém Krumlově*, České Budějovice-Praha 2008.

⁷²¹ Vladimír BRYCH – Dana STEHLÍKOVÁ – Jaromír ŽEGKLITZ, *Pražské kachle doby gotické a renesanční*, Praha 1990, s. 134-137.

⁷²² TAMTÉŽ, s. 138.

⁷²³ J. PÁNEK – E. FUČÍKOVÁ – M. GAŽI – R. LAVIČKA – P. PAVELEC – R. ŠIMŮNEK (edd.), *Rožmberkové*, s. 198-208.

⁷²⁴ Vladimír BRYCH, *Kachle s motivem pětিলisté růže*, s. 198.

⁷²⁵ TAMTÉŽ, s. 203, 205-206.

Polyxeny z Pernštejna.⁷²⁶ Většina kachlů z Rožmberského paláce byla bez žánrových motivů. Pokud se některé vyskytovaly, šlo patrně o biblické motivy, které tvořily i výzdobu fasád v Bechyni či interiérů v Českém Krumlově – Samson, Ester či Zuzana v lázni.

S ohledem na nedostatečně zpracování archeologických nálezů v literatuře byl proveden výzkum archeologických nálezů z Rožmberského paláce v Praze.⁷²⁷ Nejzajímavějším objevem byla alegorie chudoby, kterou měli Rožmberkové i na fasádách v Českém Krumlově a na Kratochvíli, kde byla i v interiérech.⁷²⁸ O chudobě se rozepsal Šimon Lomnický, který českému čtenáři osvětloval její význam.⁷²⁹ Chudí se nemusí bát, že by o něco přišli, díky čemuž mají čistou mysl. V chudobě viděl především počestnou poctivost. Byla protikladem pyšnosti, nadutosti a nevěře, které se dopouštěli zbohatlíci.⁷³⁰ Tento motiv nejspíše souvisel i s životním mottem Viléma z Rožmberka, které je rozebíráno v kapitole V.5.

Když navštívil francouzský vyslanec Prahu, často si během návštěv bohatých hostin všiml hmotné kultury. V popisech nebýval příliš konkrétní, přesto se jednou zmínil, že obdivoval i nástěnné obrazy.⁷³¹ Ve svých sídlech měli Rožmberkové vystavenou řadu obrazů. O složení rožmberské sbírky obrazů se nedochovalo příliš zpráv. Císařskému pokoji vévodilo v českokrumlovském zámku kolem roku 1600 devět obrazů s římskými císaři.⁷³² Petr Vok měl tento cyklus nepochybně oblíbený, neboť na zámku v Třeboni si jich nechal namalovat dvanáct.⁷³³

Antické náměty mohly obsahovat i nástěnné koberce.⁷³⁴ Mohly tvořit i výzdobu výšivek a krajek, které předváděla Polyxena Rožmberská z Pernštejna svým hostům.⁷³⁵ Nejspíše byly antické motivy namalovány i na truhlách a skříních, které zdobil Bartoloměj Beránek

⁷²⁶ Petr CHOTĚBOR, *Diskusní příspěvek k referátu "Rožmberský palác na Pražském hradě"*, in: V. Bůžek (ed.), *Život na dvoře*, s. 363-365.

⁷²⁷ Většina z kachlů, které byly nalezeny během archeologických výzkumů pod Rožmberským palácem v Praze, stále nebyla archeology patřičně zkatalogizována. Bylo nahlédnuto přibližně do 150 beden v archeologickém depozitáři pod Pražským hradem, kde jsou kachle uloženy. Děkuji všem pracovníkům, kteří mi umožnili přístup do archeologických depozitářů a archivu restaurátorských zpráv.

⁷²⁸ Archeologický ústav Akademie věd České republiky, Praha, v. v. i., pracoviště Pražský hrad, inv. č. 1866.

⁷²⁹ J. A. GABRIEL (ed.), *Šimona Lomnického z Budče Krátké naučení*, s. 23.

⁷³⁰ TAMTĚŽ, s. 28.

⁷³¹ E. FUČÍKOVÁ (ed.), *Tři francouzští kavalíři*, s. 57.

⁷³² TAMTĚŽ, s. 82.

⁷³³ F. MAREŠ, *Materialie* 17, sl. 654. Srov. M. KULDOVÁ, *Umění a umělecké řemeslo*, s. 78.

⁷³⁴ A. STEJSKAL, *Inventář interiérového textilu zámku Třeboň*, s. 126.

⁷³⁵ E. FUČÍKOVÁ (ed.), *Tři francouzští kavalíři*, s. 56.

v Českém Krumlově.⁷³⁶ Z toho nejzdobnější měli Rožmberkové psací stůl, jehož pomalování bylo nejdražší.⁷³⁷

IV.5. Ikonografie jako pramen osobní povahy

Kdy se ikonografické dílo může považovat za pramen osobní povahy? Nejjednoznačnější jsou případy, kdy se do antických námětů sebestylizovali samotní zadavatelé, a to formou svých podobizen či alespoň znaků. Velmi podnětné by byly i písemné prameny zaznamenávající komunikaci mezi zadavatelem a umělcem. V některých z nich by se mohly objevovat důkazy o tom, do jaké míry se zadavatel podílel na výběru konkrétních motivů. Vybírali si jen téma a jednotlivé postavy již hledali umělci sami ve sbírkách svého zaměstnavatele? Anebo jim přímo poskytli předlohy, ze kterých měli výtvarníci vycházet?

Všeobecně se předpokládá, že konkrétní výzdobu renesančních sídel zadávali svým umělcům přímo majitelé panství – v tomto případě Vilém a Petr Vok z Rožmberka. Jde spíše o předpoklad podepřený o dobové vzorce chování, které se užívaly v 16. století. Příkladem může být literární představa Enšpíglu, po kterém landkrabě hessenský přímo žádal: „*Milý mistře, co chcete a palác náš malovati od počátku landkrabův Hessenských a kterak se přátelili s králem Uherským i s jinými knížaty a pány, též jak dlouho to stálo, a to abyste nám velmi krásně udělal.*“⁷³⁸ Byť jde o fiktivní citaci, odráží ideální představu o tom, nakolik se vlastníci sídel podíleli na procesu tvorby propagandistického sebeprezentačního programu – symbolické výzdoby svých sídel. Zároveň je zde ukázána snaha o sebeprezentaci prostřednictvím genealogického spříznění s významnými rody z dávné minulosti.

Vlastní iniciace zadavatelů pro výběr ikonografických motivů je u Rožmberků prokazatelná jen velmi vzácně. Někdy se stalo, že zahlédli nějaký zajímavý předmět a požadovali udělat kopii i pro sebe. U Petra Voka z Rožmberka to bylo prokázáno v jedné „objednávce“. Zaslechl zprávu o tom, že v kapucínském klášteře na Pohořelci (dnešní Strahov) byla kamna postavená „*divným způsobem*“.⁷³⁹ Petra Voka tato zvěst zaujala natolik, že si zažádal o nakreslení „*mustru*“, nejspíše aby tento nákres mohl později předat

⁷³⁶ M. KULDOVÁ, *Umění a umělecké řemeslo*, s. 50.

⁷³⁷ TAMTÉŽ, s. 65.

⁷³⁸ Antonín GRUND (ed.), *Kratochvilné rozprávky renesanční*, Praha 1952, s. 153.

⁷³⁹ F. MAREŠ, *Materialie* 17, sl. 642.

k okopírování. Svědčí to o tom, že sám o své vůli vybíral výzdobu do svých sídel a tento výběr nenechával jen na vůli jeho zaměstnanců.

Účty prokázaly, že v některých případech byly zadávány předlohy i rožmberským malířům. Ti měli podle zadání malovat zdi rožmberských pokojů.⁷⁴⁰ Petr Vok z Rožmberka navrhoval předlohu pro italského mistra Antonia Comettu, když měl opravit věž kostela tak, „*jakž mustr od jeho milosti pána vydán jest*“.⁷⁴¹ Později měl malíř Tomáš Třebochovský pomalovat stěny pokoje „*podle mustru*“ i pro Švamberky.⁷⁴² U Viléma z Rožmberka lze podobné chování pouze předpokládat.

Ve výsledné výzdobě se Rožmberkové nikdy nesnažili příliš veřejně sebestylizovat do vystavovaných postav. Vilém z Rožmberka nenechal přidat svůj erb k žádné z antických postav, které zdobily vilu Kratochvíli. Ani v Českém Krumlově nebyl nikdy rožmberský erb zasazen přímo do některé ze scén. Rožmberské erby a jejich znaky v podobě jezdců bývaly téměř vždy zobrazovány samostatně. Rožmberkům postačilo vložit svůj znak do středu sálu, z čehož mělo být patrné, že se prezentovali všemi ctnostmi, které byly v sále vystaveny. Odpovídá to jejich stylu propagace, kde vždy užívali celé cykly ctností, které měl dodržovat správný vladař.⁷⁴³

Pouze jednou nechal Petr Vok z Rožmberka zasadit svůj znak i přímo do namalovaného motivu. Na fasádu zámku v Bechyni nechal v roce 1587 umístit svůj znak na jeden ze stanů.⁷⁴⁴ V nádvoří byla zobrazována vítězná bitevní scéna, která vzpomínala na porážku Turků. Nad bitvou byli zachyceni jezdci spolu se svým táborem, jehož hlavní stan byl označen rožmberským erbem. Podobné stany namaloval i Jindřich Hýzrle z Chodů do svých pamětí, když vzpomínal na vojenský tábor Petra Voka z Rožmberka.⁷⁴⁵ Poslední Rožmberk nechal na svůj zámek zobrazit vzpomínku na vojenské tažení, ve kterém byli

⁷⁴⁰ Ze smlouvy o vymalování stropu v třeboňské knihovně z roku 1608: „[...] *nach bewussten und fürgezeigten Muster* [...]“. TAMTÉŽ, sl. 651.

⁷⁴¹ Jarmila KRČÁLOVÁ, *Domenico Benedetto a Antonio Comettové v jižních Čechách*, Umění 26, 1978, s. 34–55, zde s. 43.

⁷⁴² Edici smlouvy mezi malířem a zadavatelem z roku 1615 zpřístupnil F. MAREŠ, *Materialie* 17, sl. 657.

⁷⁴³ V. BŮŽEK – O. JAKUBEC, *Kratochvíle*, s. 109–112.

⁷⁴⁴ J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 479–480. K výzdobě zámku v Bechyni srov. J. KRČÁLOVÁ, *Renesanční nástěnné malby zámku Bechyně*; Zuzana HLAVICOVÁ, *Maliřská výzdoba Rožmberského sálu na zámku Bechyně*, Brno 2006 (= Bakalářská práce).

⁷⁴⁵ Jaroslav SIMONIDES (ed.), *Příběhy Jindřicha Hýzrla z Chodů*, Praha 1979, s. 54–55. Původní ilustrace nebyla vybrána do tištěného vydání knihy. Heinrich HIESSLERLE VON CHODAW, *Reiss-Buch und Leben*, Praha b. d., fol. 18r [KNM, sign. VI A 12].

Rožmberkové nenápadně představováni jako vítězni křesťanští rytíři, kteří v zájmu své země a slávy svého rodu porazili nebezpečné nepřátele. Drobná ilustrace dokazuje, že i Petr Vok se vžíval do scén, kterými si nechal vyzdobit své sídlo. Petr využil trvanlivosti hmotného pramene, který měl v následujících staletích připomínat jeho slavný skutek. Bitva se nesnažila být příliš konkrétní. Nejspíše nešlo o tažení z roku 1594, během kterého už měla být výmalba zámeckého nádvoří několik let hotová. Petr Vok zde mohl vzpomínat na vojenské skutky svého bratra z roku 1566.⁷⁴⁶

IV.6. Svět soukromý a vnější, ženskost v ikonografii

Do nejširšího okolí Rožmberkové veřejně ukazovali svou urozenost pomocí *uomini famosi* – cyklu starověkých, středověkých i renesančních vládců, vojevůdců a dalších postav. Navenek se chtěli velmoži červené pětিলisté růže představit jako vysoce urození šlechtici s dlouhým rodokmenem, který sahá až do antiky. Při vstupu do českokrumlovského a bechyňského nádvoří už návštěvníci viděli i ctnosti, jichž Rožmberkové a jejich předci dosáhli ve službách pro vlast – zejména vojenských. Nástěnné malby na fasádách ukazovaly rožmberské vlastnosti pomocí snadno čitelných alegorií – cyklů ctností i samostatných postav, které byly někdy i popsány. Tajemněji se prezentovali pomocí Ovidiových *Proměn*, které byly zasazeny do grotesek i mezi alegorie ctností. Historická exempla se na českokrumlovských fasádách libovolně mísila s mytologickými scénami, proto vedle sebe mohly být postavy z *Proměn*, římských i českých dějin. Konkrétněji to byla například Athéna, Horatius Cocles a svatý Jiří. Příliš nezáleželo na tom, odkud byly motivy přejaty, vždy se měla ilustrovat vybraná exempla.⁷⁴⁷

Uvnitř rožmberských sídel byl nejvíce omezen cyklus samostatných hlav, bust a postav (*uomini famosi*). Reprezentativní místnosti se jinak příliš nelišily od venkovních nádvoří. Stále se zde představovaly obecné vladařské vlastnosti Rožmberků v podobě exemplů či alegorií ctností a neřestí.⁷⁴⁸

Až v soukromých komnatách se ikonografie proměňovala. Pouze v místnostech, kam smělo jen minimum osob, se vyskytovala témata svědčící o vnitřních pocitech posledních

⁷⁴⁶ Srov. V. BŮŽEK, *Setkání s tureckým nebezpečím*.

⁷⁴⁷ J. KRČÁLOVÁ, *Renesanční nástěnné malby zámku v Českém Krumlově*, s. 358-366.

⁷⁴⁸ Více O. JAKUBEC, *Pozdně renesanční sídla*, s. 239.

Rožmberků. V Českém Krumlově šlo zejména o motivy, které souvisely s touhou po dědici. Na Kratochvíli i Bechyni byly znázorněny názory Rožmberků na ženy, které je nejspíše příliš neposlouchaly. V bechyňské ložnici Petra Voka byly navíc zobrazovány motivy, které souvisely s jeho životním postojem – heslem *memento mori*.⁷⁴⁹

Místnosti určené rožmberským manželkám či jejich fraucimorům se téměř nedochovaly. Pouze na Kratochvíli se odhaduje, že měly Polyxeně sloužit dvě místnosti.⁷⁵⁰ Tuto hypotézu nepodpořily, ale ani nevyvrátily inventáře, které většinou pocházely až z dob po smrti Viléma z Rožmberka.⁷⁵¹ První ženské komnatě vévodil motiv Allucia se Scipionem, kteří se přeli o snoubenku. S milostnou tematikou souvisely i páry opeřenců a kupidové. Dva postranní emblémy s Lukrecií a alegorií chudoby mohly prezentovat Polyxenu a Viléma z Rožmberka. Lukrécie nepochybně uváděla Polyxenu jako vysoce ctnostnou ženu, která si své cti váží více než svého života. Vilém z Rožmberka je vedle zobrazen v podobě muže se závažím a okřídlenou rukou. Tento motiv je obrazovým ztvárněním Vilémova hesla *pospíchej pomalu*. Pospíchat má okřídlená ruka, které brání v pohybu závaží. Tíha tlačí génia na zem, což odpovídá druhé polovině hesla, aby se pohyboval pomalu. Z vybraných motivů pro tuto místnost je znát skromnost a střídmost, kterou se zde Rožmberkové nenápadně představovali. Výběr milostného motivu z Liviových *Dějin Říma* právě pro tuto místnost svědčí o tom, že Rožmberkové skutečně rozuměli štukovým reliéfům. Uměli od sebe rozeznat různá exempla, proto sem bylo vloženo jedno, které bylo projevem lásky Viléma z Rožmberka k Polyxeně.

Ve druhé místnosti už byly příběhy z římské historie, které nijak nesouvisely se ženami. Scény s Muciem Scaevolou, Marcem Curtiem i Romulem doprovázely okolní a teologické kardinální ctnosti, které měly zdůrazňovat. Navíc zde byl Tarquinius Superbus, který přijímal posla z Gábií, což svědčilo o sebe prezentaci rožmberského vyslance. Zde žádné ženy nebyly, proto místnost nejspíše neměla sloužit Polyxeně.⁷⁵²

Umírající Lukrécie se ukazovala jako počestná manželka, která dala přednost sebevraždě před zneuctěním. Postava Lukrécie doplňovala cyklus ctností a neřestí i na českokrumlovském purkrabství z roku 1578. V oslavných básních byla Lukrécie

⁷⁴⁹ TAMTÉŽ, s. 245-246.

⁷⁵⁰ V. BŮŽEK – O. JAKUBEC, *Kratochvíle*, s. 108, 123, 137, 148.

⁷⁵¹ A. STEJSKAL, *Inventáře zámku (letohrádku) Kratochvíle*.

⁷⁵² Srov. V. BŮŽEK – O. JAKUBEC, *Kratochvíle*, s. 127-129.

spojována s kardinální ctností Statečností. Podle Petříka z Krumlova se statečně zahubila, čímž získala svou slávu.⁷⁵³

Příběh o Lukrecii byl sepsán pro „*pocitivé a věrné manželky*“.⁷⁵⁴ Římanka Lukrecia byla násilím a pod hrozbou výhrůžek zneuctěna. Nebála se a po vysvětlení svého příběhu jejím blízkým se probodla dýkou. Renesanční příběh o Lukrecii vykládá, že každá žena by měla zvolit raději smrt před životem bez poctivosti.⁷⁵⁵ Jde o morální exemplum symbolizující ženskou věrnost, upřímnost a poctivost, tedy manželské ctnosti.

V lunetách pokoje Viléma z Rožmberka byly namalovány scény s proradnými ženami. Šlo o Šalamouna, kterého donutilo patnáct žen poklonit se sošce, a o Heliogabala s moudrými ženami spolu s dalšími třemi prozatím neznámými scénami.⁷⁵⁶ Pokaždé se zde muž ocital v ženském zajetí. Podobně působí nástropní motivy se Samsonem, který přišel o svou božskou moc, protože Dalila prozradila tajemství o síle jeho vlasů. V těchto motivech, které měl v oblibě i Petr Vok z Rožmberka na Bechyni, se ukazuje ne příliš pozitivní pohled posledních Rožmberků na ženy.⁷⁵⁷ Šlo opět o odevzdanost, kdy Rožmberkové selhali v roli ploditelů, za což mohly jejich manželky. Podobně doplňovaly mořské nymfy jako tajemné svůdkyně mužů osm maleb pod okny Zlatého sálu s motivy mořských bohů.⁷⁵⁸ Stejným symbolickým významem se mohly ubírat postavy v okenních špaletách dolních sálů, např. Danaé.⁷⁵⁹

Motiv s Coriolanem a prosícími ženami ve Zlatém sále na Kratochvíli odkazoval na lásku k rodině.⁷⁶⁰ Vilém z Rožmberka se sám představoval jako milosrdný manžel, který podlehl citům ke své ženě a vlasti. Mohl si rožmberský vladař při pohledu na obraz vzpomenout i na některou z příhod ze svého vlastního života. Hradčanské měšťanky v dochovaném dopise prosily císaře Rudolfa II. o zmírnění trestu jejich manželům, potrestaným za nerespektování jurisdikce od Viléma z Rožmberka.⁷⁶¹ Mohl si Vilém

⁷⁵³ M. Petřík z KRUMLOVA, *Luctus funerebris*.

⁷⁵⁴ Bedřich VÁCLAVEK (ed.), *Historie Kratochvilné a utěšené*, Praha 1950, s. 151-153.

⁷⁵⁵ TAMTÉŽ.

⁷⁵⁶ P. KINDLMANN, *Římské motivy*, s. 182. Srov. V. BŮŽEK – O. JAKUBEC, *Kratochvíle*, s. 101-108.

⁷⁵⁷ Srov. P. KRÁL, *Soužití mužů a žen*.

⁷⁵⁸ P. KINDLMANN, *Římské motivy*, s. 142-143.

⁷⁵⁹ TAMTÉŽ, s. 51.

⁷⁶⁰ TAMTÉŽ, s. 93-97. Některé ctnostné Římanky zmínil Baltazar Castiglione. Adolf FELIX (ed.), *Baldassare Castiglione, Dvořan*, Praha 1978, s. 223. Věhlas dalších ženských hrdinek byl srovnán i s novodobými ženami na s. 227-228.

⁷⁶¹ SOA Třeboň, Historica Třeboň, inv. č. 6151, sign. 5095.

vzpomenout na tuto událost? V motivu se obecně personifikovala teologická ctnost naděje a kardinální statečnost žen, zejména matek a manželek. Nejvíce se ale v Coriolanově činu zrcadlila láska.

Výzdoba rožmberských sídel zachytila i některé antické ženské hrdinky, které se měly ukázat povětšinou jako ctnostné královny, aby se v nich mohly vzhlížet manželky posledních Rožmberků. Velkou roli si získaly ženské postavy především ve Zlatém sále na Kratochvíli.⁷⁶² Ve Zlatém sále to byla ctnostná Sofonisbe, hrdinné římské patronky prosící Coriolana i Cloelie utíkající ze zajetí. Výjevy se Sofonisbe stejně jako již zmíněná Lukrécie v Kratochvíli i Českém Krumlově ukázaly ctnostné ženy, kterým záleželo víc na jejich cti než na vlastním životě. Motivy se Sofonisbe měly za úkol zdůraznit důležitost počestného života z pohledu jeho manželky Polyxeny. Zatímco Vilém byl někdy v panegyricích považován za udatného Odyssea, jeho manželkou měla být vznešená, moudrá a oddaná Pénélope.⁷⁶³

⁷⁶² P. KINDLMANN, *Římské motivy*, s. 60-143; V. BŮŽEK – O. JAKUBEC, *Kratochvíle*, s. 109-138.

⁷⁶³ M. Petřík z KRUMLOVA, *Luctus funerebris*, fol. 39v.

V. Antické motivy ve světě posledních Rožmberků

V.1. Rožmberkové ve světě antických ctností

Člověk českého raného novověku měl za úkol pracovat na své dobré pověsti. Šimon Lomnický z Budče to líčil tak, že ten, „*kdo je oděn ctnou pověstí, nemá na sobě neřestí*“.⁷⁶⁴ Úkolem každého šlechtice bylo snažit se dosáhnout co nejvíce ctností a vyhnout se neřestem. Ctnost představoval Lomnický i jako dobrou vlastnost vhodnou k zdravému člověku.⁷⁶⁵ Dále básník uváděl, že jen ten, kdo se bude od svého mládí chovat počestně, bude moci zastávat i významnější úřady.⁷⁶⁶ To platilo zejména o Vilému z Rožmberka, který mohl jen s dobrou pověstí dosáhnout na místo nejvyššího purkrabího Království českého.

Renesanční ctnosti bývaly zobrazovány ve formě obrazů – příběhů na zámeckých fasádách – i proto, že mnozí obyvatelé zkrátka neuměli číst. Z toho důvodu s nimi rožmberský vladař komunikoval formou obrazů. Někteří sice uměli číst, ale neznali latinu, ve které byla psána většina panegyrických textů. Proto vydával Šimon Lomnický moralistická díla v češtině, aby se mohla roznést i mezi prostší lid. Ctnosti měly být přítelem těla i duše, měly přinášet člověku štěstí i lásku nehledě na jeho majetek či výmluvnost.⁷⁶⁷ K ctnostem bylo potřebné se propracovat, nikdo se s nimi nenarodil.⁷⁶⁸ To platilo zejména o urozených, kteří se bez ctností neobešli.⁷⁶⁹ Mezi ně patřili příslušníci rodu červené pětিলisté růže.

Vilém z Rožmberka navazoval v propagaci svých ctností na svého strýce Petra V. z Rožmberka, jenž se už od svých studií se „*vší pilností učil ctnostem*“.⁷⁷⁰ Petrova výchova směřovala k humanistickým ideálům křesťanského rytíře. O tom psal

⁷⁶⁴ J. A. GABRIEL (ed.), *Šimona Lomnického z Budče Krátké naučení*, s. 160. Tímto dílem se nejnověji zabýval Martin BLÜMEL, *Jazyk Šimona Lomnického z Budče*, České Budějovice 2008 (= Diplomová práce), s. 12-25.

⁷⁶⁵ J. A. GABRIEL (ed.), *Šimona Lomnického z Budče Krátké naučení*, s. 53-54.

⁷⁶⁶ TAMTÉŽ, s. 160.

⁷⁶⁷ „*Ctnost jest přítel tělu, duši [...] Kdo jest ctnostného života, nesníží ho žádná psota, neb ctnost pod štěstí nesluší, protivná věc ji nezruší. A kdo ji oblíbí sobě, ten jistě vždy v každé době bude ctěn, také milován a náležitě šetřován, ne proto, že jest bohatý, výmluvný, na slovo vzatý, ale proto, že jest ctnostný, naskrze bude milostný.*“ TAMTÉŽ, s. 53-54.

⁷⁶⁸ „*Ctnost, ta se žádným nezrodí, z přírody pak nepochodí, než musí se nabývati, velmi pracně dobývati.*“ TAMTÉŽ, s. 54.

⁷⁶⁹ „[...] *neb bez ctnosti urození, žádnému nic platno není.*“ TAMTÉŽ, s. 58.

⁷⁷⁰ Státní oblastní archiv Třeboň (dále SOA Třeboň), CR – registratura, z Rožmberka, sign. 2, fol. 15r.

i českokrumlovský kaplan, že Petr V. měl být „*oddán duchovnímu rytířstvu*“.⁷⁷¹ Po studiích v zahraničí si k sobě Petr zval učence, kteří pro něj vytvářeli humanistická oslavná díla, v nichž nechyběly ani antické prvky.⁷⁷² Zatímco dochovaná výzdoba na rožmberských sídlech pochází až z dob posledních Rožmberků, oslavné básně se zachovaly ještě z období, kdy žil jejich strýc Petr V. z Rožmberka.

Básník Šimon Bouček popisoval všeobecný obraz Petra V. z Rožmberka, ve kterém vyzdvihoval určité ctnosti – péči o stát, zbožnost, moudrost, laskavost a výřečnost.⁷⁷³ Vychvaloval jeho bedlivost a horlivost v úřadě, obětavost, zbožnost, nestrannost v soudech, bdělost nad úředníky, mírnost a laskavost v kárání.⁷⁷⁴ Podobné vychvalování bylo očekáváno i od autorů panegyriků posledních Rožmberků.

Václav Březan líčil Viléma z Rožmberka jako „*heroického a udatného*“.⁷⁷⁵ Přisoudil mu obecnější vlastnosti vyjádřené slovy „*rozumný, učený, střídmy*“. Nakonec jeho ctnosti ideálního vladaře sečetl souhrnně: „*Sumou byl pán všech ctností plný, střídmy, mírný, pokojný, udatný, milosrdný a spravedlivý, umělý, rozumný, štědrý, však s dobrým, rozmyslem, hospodářský, etc.*“⁷⁷⁶

Vilém z Rožmberka se musel a patrně i chtěl na veřejnosti ukazovat jako ideální vladař v podobě křesťanského rytíře, který dodržuje co nejvíce křesťanských ctností.⁷⁷⁷ Proto si zvolil sebezprezentační strategii, v níž se nechal zobrazovat v podobě antických hrdinů, kteří měli poukázat na jeho kladné vlastnosti a vysokou urozenost, která sahala do dob antického Říma. „*Šlechtné ctnosti*“ Viléma z Rožmberka vyzdvihovali humanističtí autoři kalendářů

⁷⁷¹ TAMTÉŽ.

⁷⁷² Přestože Petr V. Kulhavý své synovce vzorně připravoval na život renesančních velmožů, spory o majetek s matkou Viléma a Petra Voka nakonec vedly k odloučení. J. PÁNEK, *Vilém z Rožmberka*, s. 27-28.

⁷⁷³ Helena BUSINSKÁ (ed.), *Renesanční poesie*, Praha 1975, s. 9. Bouček byl průvodce Jindřicha z Rožmberka do Itálie roku 1511. Básně vydával v letech 1535-38. K tomu J. HEJNIC, *Českokrumlovská latinská škola*, s. 62; J. MÜLLER, *Antický motiv*, s. 40; Josef TRUHLÁŘ, *Humanismus a humanisté v Čechách za krále Vladislava II.*, Praha 1894, s. 75. Šimon Bouček navázal na starší filozofický traktát z roku 1497. Podle něj se měli řídit i pražští konšelé při správě obce. TAMTÉŽ, s. 76. Obecně o básníkovi Josef HEJNIC (ed.), *Šimon Bouček Venkovánek. Chvilé rozkošné, vážné i teskné*, Plzeň 1979.

⁷⁷⁴ J. TRUHLÁŘ, *Humanismus a humanisté v Čechách*, s. 76.

⁷⁷⁵ J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 332.

⁷⁷⁶ TAMTÉŽ, s. 371.

⁷⁷⁷ To se mu, jak je patrné z výše zmíněné Březanovy citace, povedlo.

již od poloviny šedesátých let 16. století.⁷⁷⁸ Tvůrci minucí vychvalovali vladařské ctnosti – moudrost, lásku a svornost.⁷⁷⁹

Mladý Vilém z Rožmberka se snažil potvrdit své místo na vrcholu stavovské společnosti. K tomu potřeboval, aby jej ostatní vnímali jako vysoce urozeného velmože s antickými předky. V tomto směru se mu začalo dařit už ve věku 21 let, když byl v minuci zdůrazněn počátek jeho původu ve „*starožitných římských knížatech*“.⁷⁸⁰

Rožmberkové navazovali na rodinnou tradici šíření rodové legendy, kterou zdědili po svých předcích.⁷⁸¹ Jedním z prvních, kteří veřejně provolávali Rožmberky za dědice italského rodu, byl Filip Beroald. Rok po příjezdu Oldřicha z Rožmberka do Itálie (1488) mu věnoval spis *Annotationes in auctores antiquos*, kde jej označil za mytologického Achillea.⁷⁸² S trójským Achilleem byli nejčastěji srovnáváni i poslední Rožmberkové.⁷⁸³

Vilém z Rožmberka poznal potřebu sebe prezentace urozenosti k politickým bojům už ve sporu s pány z Plavna v roce 1556.⁷⁸⁴ Jeho nepřátelé prozatím vnímali jen Rožmberkovy středověké kořeny.⁷⁸⁵ O dva roky později se Vilém začal aktivně zajímat o spojení svého rodu s Orsinii, když se tázal Františka Orsinioho z Blagaj, kdy se jeho předkové odstěhovali.⁷⁸⁶

Přestože se snažili Rožmberkové podporovat své spojení s Orsinii, ne všichni jim uvěřili. Bartoloměj Paprocký z Hlohov je v rožmberské kapitole v *Diadochu* nijak přímo nespojoval. V méně významné stati o rodu Vítů z Rzavého přímo uvedl, že to byli Italové, kdo se snažil namluvit své příbuzenství s Rožmberky, které nastalo až za Karla IV.⁷⁸⁷

⁷⁷⁸ „Pro mnohé šlechtné ctnosti, kterýmiž vaše milost v svém mladém věku stvrditi se ráčíte.“ SOA Třeboň, Rukopisy Třeboň, signatura C8, kart. 4, sign. 35, fol. 171r. Kalendář byl užíván, měl přípisky na fol. 157r, 152r, 151r.

⁷⁷⁹ TAMTÉŽ, sign. 27, fol. 36r.

⁷⁸⁰ TAMTÉŽ, sign. 35, fol. 172r.

⁷⁸¹ Rožmberskými legendami se v nedávné době podrobně zabýval Josef Hrdlička, který shrnul i starší literaturu. Josef HRDLIČKA, *Jak se utváří paměť. Legenda o dělení růží a její proměny na počátku 17. století*, in: V. Bůžek – P. Král (edd.), *Paměť urozenosti*, s. 68-87.

⁷⁸² J. TRUHLÁŘ, *Humanismus a humanisté v Čechách*, s. 101.

⁷⁸³ A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 95; J. KOPPAY, *Epithalamium in nuptias*, fol. 503v-505v; ANONYM, *Fausta precatio*; J. KOCÍN, *Prolusio scholastica politicae*, fol. 3r.

⁷⁸⁴ Srov. J. PÁNEK, *Zápas o vedení české stavovské obce*.

⁷⁸⁵ „Kdež pán [Vilém] z Rožmberka pravíc, že by předkové a všechen rod jeho od starodávna od jejich milostí císařů a králů českých a všech tří stavů Království českého před mnohými léty a pamětmi lidskými obdařeni byli.“ Srov. J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 93.

⁷⁸⁶ František MAREŠ – Theodor WAGNER, *O původu Vítkovců*, ČsČH 25, 1919, s. 213-235, zde s. 226.

⁷⁸⁷ Irena HRABĚTOVÁ, *Erbovní pověsti v českých spisech Bartoloměje Paprockého z Hlohov*, Brno 1992, s. 27.

Konkrétněji psal: „*Vlaši namluviti chtěli pánům z Rožmberka, že jsou z Vlach pošlí od Ursinů, ale kdy a z jaké příčiny do Čech přijeli, to se neukazuje.*“⁷⁸⁸ Paprocký zřejmě bádá pouze v archivech a neohlížel se na aktuálně probíhající panegyrickou propagandu. Byla pro něj důležitější ověřená fakta než smyšlené panegyriky, které měly sloužit jen k obohacování jejich autorů a posilování jména jejich mecenášů.

Příslušníci vedlejších větví rodu Orsini opravdu zneužívali své jméno a snažili se přiživit na rodu červené pětিলisté růže, jehož členové byli nuceni jim pomáhat. Kněžna Beatrix Vitelia Orsini žádala Petra Voka z Rožmberka o zaslání peněz na základě dohody z roku 1596.⁷⁸⁹ Svou prosbu odůvodňovala i tím, že děti, které chtěla nechat žít a učit na dvoře Petra Voka z Rožmberka, pocházejí z římského rodu Orsini, ze kterého byl počat i rod Petra Voka.⁷⁹⁰ Rožmberkové s takovými smlouvami souhlasili, neboť je potřebovali ke své sebe prezentaci. Soudobí Orsiniové měli nejspíše za tuto úplatu veřejně prohlašovat Rožmberky za jejich příbuzné, když takto argumentovali i v korespondenci.⁷⁹¹ Obecně ti, kteří těžili z přízně Rožmberků anebo si ji chtěli získat, se jim snažili vždy zavděčit tak, že je spojovali s jejich italskou rodinou.⁷⁹²

Když si chtěl Jan Vchynský ze Vchynic získat Rožmberkovu přízeň, poslal mu římské přísloví i s dodatkem o Vilémově původu: „*Veršiček pak a staré římské přísloví proto jsem napsal, poněvadž vaše milost z kmene a rodu těch slavných Římanů ráčíte pocházeti.*“⁷⁹³ Italský původ i „*hrdinské ctnosti*“ Viléma z Rožmberka v různých funkcích, radách či soudech zdůraznil v dedikaci kalendáře užívaného na rožmberském dvoře Petr Kodiceil z Tulechova roku 1582. Mimoto uvedl, že měl Vilém z Rožmberka zalíbení ve čtení historických spisů.⁷⁹⁴

I Kryštof Harant z Polžic a Bezdruzic v úvodu svého cestopisu plného antických citátů poznamenal, že „*od Římanů si ostatní pak jako z nějakého pramene svůj původ berou.*“

⁷⁸⁸ Bartoloměj PAPROCKÝ Z HLOHOL, *Diadochos id est successio [...] jinak posloupnost knížat a králův českých, biskupův i arcibiskupův pražských a všech tří stavův slavného království českého [...]*, b. m. 1602 [Biblioteka Jagiellońska, Kraków, sign. 5879, s. 296].

⁷⁸⁹ SOA Třeboň, Cizí rody – registratura, Ursini, inv. č. 2.

⁷⁹⁰ „*A poněvadž předřečená dítká z rodu a kmene Ursinského římského, z kteréhož i Vaše milost pojíti jste ráčili: jsou pošlí...*“ TAMTÉŽ, fol. 1r.

⁷⁹¹ Srov. J. PÁNEK, *Poslední Rožmberkové*, s. 290-291.

⁷⁹² Viz řada příkladů v kapitole III.1 Příležitostná poezie.

⁷⁹³ *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu VII*, Praha 1891, s. 403.

⁷⁹⁴ SOA Třeboň, Rukopisy Třeboň, signatura C8, kart. 5, sign. 46, fol. 27r-27v.

Harant si při této zmínce o římském lidu patrně vzpomněl právě na Rožmberky, jejichž původ podle nich sahá až k Římanům.⁷⁹⁵ Přestože velmože okolí považovalo za urozeného nástupce římských Orsiniů, chtěl posílit tuto ideu i za pomoci výzdoby svých sídel, kterou směřoval do světa antiky. V některých případech se mohlo stávat, že za domnělého prapředka byla vybírána i konkrétní osoba. V případě Rožmberků to často býval Romulus.⁷⁹⁶

V.2. Starověcí panovníci jako bájní prapředkové Rožmberků⁷⁹⁷

V renesanci se běžně projevoval sebeprezentační archetyp ve formě určitého typu antického hrdiny. Dobrý válečník byl veleben jako Hektor, zatímco moudrý vládce jako César. Před každou významnou slavností bylo nutné demonstrovat svou identitu pomocí literární, umělecké, ale i ústní či řemeslné činnosti.⁷⁹⁸ S touto formou sebeprezentace započaly italské rody, na které později navázali Habsburkové a Rožmberkové. Gonzagové si nechávali vymalovat intelektuální hrdiny – Alexandra Velikého, Césara a Scipiona, příslušníci rodu d'Este zobrazovali svou povahu v podobě Hektora a Karla Velikého.⁷⁹⁹ V propagandě těchto italských rodů se nejspíše hledali inspiraci i Rožmberkové. Ti se snažili přiblížit spíše císařské rodině, která jim byla v hierarchicky uspořádané společnosti nadřazená.

K Herkulovi nebo Romulovi se hlásili v zásadě všichni Habsburkové od Maxmiliána I. po Josefa II.⁸⁰⁰ Maxmilián I. se přímo zmínil v korespondenci, že se cítil být spřízněný s Herkulem.⁸⁰¹ Rožmberkové v sebeprezentaci dávali přednost Samsonovi před Herkulem, nejspíše protože Samson pro ně byl přijatelnější kvůli jeho biblickému původu.⁸⁰² Českokrumlovský Tiberius mohl mít na brnění lví hlavu, Herkulův znak, ale malíř se

⁷⁹⁵ Karel Jaromír ERBEN (ed.), *Kryštof Harant, Kristofa Haranta z Polžic a z Bezdržic a na Pecce atd. Cesta z království Českého do Benátek, odtud do země Svaté, země Judské a dále do Egypta, a potom na horu Oreb, Sinai a sv. Kateřiny v pusté Arábii I*, Praha 1854, s. XXVI.

⁷⁹⁶ ANONYM, *Fausta precatio*. Více v následující podkapitole.

⁷⁹⁷ Rozšířenou verzi podkapitoly publikoval Petr KINDLMANN, *Ctnosti římských vladařů na rožmberském dvoře v 16. století*, in: *Historie 2011. Sborník prací z celostátní studentské vědecké konference historie 2011*, Opava 2012, s. 205-224.

⁷⁹⁸ V. BŮŽEK a kol., *Společnost českých zemí*, s. 221-222.

⁷⁹⁹ Marie TANNER, *The last descendant of Aeneas: the Hapsburgs and the Mythic image of the Emperor*, Yale 1993, s. 115-116.

⁸⁰⁰ S. MICHALSKI, *Die mythologischen Darstellungen*, s. 199.

⁸⁰¹ Karl VOCELKA – Lynne HELLER, *Život Habsburků*, Praha 2011, s. 122.

⁸⁰² F. POLLEROB, *From the "exemplum virtutis"*, s. 54-55.

rozhodl ji z předlohy nepřevzít.⁸⁰³ U ostatních antických postav a císařů si už vybírali. Rudolf II. se prezentoval především v podobě Aenea, Herkula, Marta a Odyssea.⁸⁰⁴ Z římských císařů se nechal ztělesnit do Augusta.⁸⁰⁵ Aeneas měl připomínat Rudolfovy znalosti a jeho intelektuální vlohy.⁸⁰⁶ Aeneas posloužil Rudolfovi stejně jako Karlu V. i díky Řádu zlatého rouna, který souvisel s bájí o Argonautech.⁸⁰⁷ Herkules spolu s bohem války Martem a císařem Augustem odkazoval na Rudolfova domnělá válečná vítězství nad Turky.⁸⁰⁸ Rudolf II. se stylizoval jako obránce křesťanské víry proti nevěřícím Minervinou chytrostí či Merkurovou svižností.⁸⁰⁹

Ve značné oblibě byl cyklus dvanácti císařů. Rudolf II. jej vlastnil třikrát, jeden měl i Petr Vok z Rožmberka.⁸¹⁰ Tento motiv se objevoval u mnoha dalších šlechtických rodů.⁸¹¹ V císařském sále Ambrasu Ferdinanda Tyrolského byli ve štku vyvedeni Augustus, Caligula, César, Claudius, Domicianus, Galba, Nero, Otho, Tiberius, Titus, Vespasianus a Vitellius.⁸¹² V evropském šlechtickém prostředí se cyklus objevoval kvůli jeho univerzálnímu morálnímu ponaučení. Měl prezentovat tradici a historické povědomí o antických kořenech nejurozenějších rodů.⁸¹³ V římských císařích se humanistickými očima zobrazovala inteligence a síla – atributy raně novověkého císaře.⁸¹⁴

⁸⁰³ Herzog Anton Ulrich-Museum, sign. VSolis AB 3.34 [Tiberius I., Zwölf römische Kaiser in Rollwerkrahmen].

⁸⁰⁴ K. VOCELKA – L. HELLER, *Život Habsburků*, s. 122; S. MICHALSKI, *Die mythologischen Dartellungen*, s. 199.

⁸⁰⁵ S. MICHALSKI, *Die mythologischen Dartellungen*, s. 204.

⁸⁰⁶ Ve štukovém provedení využívali Aenea v Království českém k prezentaci ctností a morálních ideálů Habsburkové v letohrádku Hvězda a Gryspekové na Nelahozevsi. Jarmila KRČÁLOVÁ, *Ke genezi štukové výzdoby letohrádku Hvězda*, *Umění* 21, 1973, s. 407-414; J. CHLÍBEC, *Italští sochaři*, s. 118-121.

⁸⁰⁷ K. VOCELKA – L. HELLER, *Život Habsburků*, s. 120.

⁸⁰⁸ Na Rudolfově bustě byl Herkules zachycen spolu s Minervou a personifikací Vítězství. Podrobení Turci byli doloženi na Rudolfově portrétu z roku 1603, kde se císař nazýval Augustus. Jejich důslednější interpretace zůstává otevřená. Lars Olof LARSSON, *Portréty císaře Rudolfa II.*, in: Eliška Fučíková – James M. Bradburne – Beket Bukovinská – Jaroslava Hausenblasová – Lubomír Konečný – Ivan Muchka – Michal Šroněk (edd.), *Rudolf II. a Praha. Císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy, Praha – Londýn – Milán 1997*, s. 122–130, zde s. 127-129.

⁸⁰⁹ R. J. W. EVANS, *Rudolf II. a jeho svět*, s. 204.

⁸¹⁰ Jürgen ZIMMER, *Aus den Sammlungen Rudolfs II.: "Die Zwölff Heidnischen Kayser sambt Iren Weibern"*, *Studia Rudolphina* 10, 2010, s. 7-47, zde s. 7.

⁸¹¹ TAMTÉŽ, s. 12-14.

⁸¹² Thomas KUSTER, *Das Kaiserzimmer*, in: Sabine Haag (ed.), *All'Antica. Götter & Helden auf Schloss Ambras*, Innsbruck 2011, s. 39-43.

⁸¹³ TAMTÉŽ.

⁸¹⁴ J. ZIMMER, *Aus den Sammlungen Rudolfs II.*, s. 24-25.

Karel V. a Matyáš Habsburský se prezentovali konzulem Scipionem.⁸¹⁵ Pro renesančního člověka byl tento vojevůdce oblíben kvůli taktickým schopnostem, se kterými porazil silnějšího Hannibala. Symbolickým jazykem raně novověkého člověka představoval vytrvalost a vlídnost.⁸¹⁶ Tyto dvě ctnosti nebyly cizí ani Vilémovi z Rožmberka, a to kvůli jeho heslu *pospíchej pomalu*.⁸¹⁷ V rožmberské propagandě se Scipio příliš neobjevoval, více se o něm zmiňoval jen Michael Gehler.⁸¹⁸ Spolu s Alluciem byl zobrazen i ve štku na Kratochvíli. Nejvíce zobrazovanou štukovou postavou na Kratochvíli byl zakladatel Říma Romulus.

Za děti Romulovy byl rod červené pětিলisté růže označen už v roce 1536.⁸¹⁹ Další spojení Rožmberků s Romulem proběhlo o čtyřicet let později. První dvě svatby Viléma z Rožmberka se částečně nesly i v duchu antické mytologie, kde vystupovaly Sabinky, Pénélopé či múzy.⁸²⁰ David Cirinitus z Hlavačova uváděl, že rožmberská růže sice nevzkvétala v italských zahradách, tedy nepochází přímo z Itálie, ale že přímými potomky Romula byli italští Orsiniové. Až v nich viděl počátek rodu, který se později usadil v Království českém.⁸²¹ Štěpán Creuzer jako jediný označoval Rožmberky ve své básni za potomky Aenea.⁸²² Vídeňský básník použil stejná přirovnání, na která byl zvyklý u básní sestavených k oslavě Habsburků, neboť se s rožmberským panegyrikem patrně ani nesešel.⁸²³ Romulus a Remus byli v jeho oslavném textu pouze vedlejšími postavami, které založily Řím, město „*udatných a ctnostných mužů*“.⁸²⁴ Podobného názoru byl i Ondřej Jakubec, který odhadoval, že poslední Rožmberkové považovali za svého prapředka Aenea.⁸²⁵

⁸¹⁵ Veronika SANDBICHLER, *Identifikationen: Helden, Götter und Triumphe. Die Habsburger und ihre antiken Vorbilder im 16. Jahrhundert*, in: S. Haag (ed.), *All' Antica*, s. 120-123.

⁸¹⁶ TAMTÉŽ.

⁸¹⁷ J. PÁNEK, *Poslední Rožmberkové*, s. 51.

⁸¹⁸ M. GEHLER, *Mich. Gehleri Philosoph. et medic. Doctor*, fol. B2r.

⁸¹⁹ J. PÁNEK – E. FUČÍKOVÁ – M. GAŽI – R. LAVIČKA – P. PAVELEC – R. ŠIMŮNEK (edd.), *Rožmberkové*, s. 269.

⁸²⁰ M. Petřík z Krumlova, *Luctus funerebris*, fol. 39v.

⁸²¹ D. CRINITUS, *Carmen nuptiale*, fol. A2v-B4r.

⁸²² J. KOPPAY, *Epithalamium in nuptias*, fol. 503v.

⁸²³ Elaine FULTON, *Catholic belief and survival in late sixteenth-century Vienna. The case of Georg Eder (1523-87)*, Hampshire 2007², s. 10, 48-50, 101.

⁸²⁴ J. KOPPAY, *Epithalamium in nuptias*, fol. 503v.

⁸²⁵ O. JAKUBEC, *Pozdně renesanční sídla*, s. 243.

Spojení s Romulem bylo zopakováno i při svatbě Viléma z Rožmberka s Polyxenou z Pernštejna v roce 1587. Delší část oslavného letáku uvozovala věta: „*Však ty, z rodu Romulova, [...]*“.⁸²⁶ Kromě básní se tentokrát prezentoval rožmberský vladař i štukovou výzdobou na Kratochvíli, kde byl Romulus zastoupen celkem čtyřikrát.⁸²⁷ Ve Zlatém sále byl zobrazen počátek Romulova života, kdy jej příroda zachránila, a jeho konec, kdy se vznesl do nebes, čímž si získal nesmrtelnost.⁸²⁸

Naposled bylo Romulovo příbuzenství s Vilémem z Rožmberka připomenuto krátce po jeho smrti.⁸²⁹ Ve všech těchto básních nezastupoval Romulus žádnou na první pohled viditelnou vlastnost. V případě poslední básně byl Rožmberk srovnáván s Odysseovou udatností, ale k Romulovi se v rožmberském básnictví nepřisuzovala žádná ctnost.⁸³⁰ Vilém z Rožmberka měl ve zvyku se prezentovat jinotajnými symboly, které bylo obtížné rozpoznat.⁸³¹ V této taktice Rožmberk následoval poučky z Castiglioneho *Dvořana*, který radil, aby sebechválu naznačoval jen mezi řádky.⁸³²

Jeden z možných pohledů na Romula zanechal Niccolo Machiavelli.⁸³³ V očích italského humanisty byl Romulus moudrý, vznešený, statečný a velkorysý.⁸³⁴ Autor Vladaře vyzdvihoval Romulovy zákonodárné činy.⁸³⁵ Zabýval se jeho vraždami vlastního bratra a sabinského krále, které byly obě zachyceny i na Kratochvíli.⁸³⁶ Přiznával, že sice přitom Romulus nebyl dobrým příkladem pro ostatní, ale jeho činy ospravedlňovaly důležitější záměry.⁸³⁷

⁸²⁶ ANONYM, *Fausta precatio*. Srov. A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 59.

⁸²⁷ Romulus a Remus s vlčící, Romulus zabíjející Rema, Romulus zabíjející Caeninského krále a Romulus předkládající zákony. Srov. M. HAJNÁ – P. PAVELEC – Z. VAVERKOVÁ, *Zámek Kratochvíle*, s. 78 a 102.

⁸²⁸ Pavel KUCHARSKÝ – Čestmír VRÁNEK (edd.), Titus Livius, *Dějiny I*, Praha 1971, s. 61-62.

⁸²⁹ A. ZÁLUŽANSKÝ, *Epicedia in obitum*.

⁸³⁰ TAMTĚŽ; ANONYM, *Fausta precatio*; J. KOPPAY, *Epithalamium in nuptias*, fol. 503v.

⁸³¹ Vilém z Rožmberka používal skryté symboly v určitých motivech (vladaři, bitvy, ctnosti...), ale Petr Vok z Rožmberka se projevoval v ještě pozdější manýristické době; k sebezprezentaci mu sloužila hádankovitá emblematika. Srov. Milada LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, *Program štukové výzdoby tzv. Soudnice zámku v Bechyni*, *Umění* 21, 1973, s. 1-17.

⁸³² A. FELIX (ed.), *Baldassare Castiglione, Dvořan*, s. 52.

⁸³³ O vlivu Machiavelliho příruček v Království českém uvažoval Václav BŮŽEK, *Svědectví o šíření Machiavelliho idejí v Čechách koncem 16. století*, *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis – Historica* 30, 2001, s. 59-65.

⁸³⁴ J. HAJNÝ (ed.), *Niccolo Machiavelli, Úvahy o vládnutí*, s. 175-176.

⁸³⁵ TAMTĚŽ, s. 190.

⁸³⁶ TAMTĚŽ, 175-176.

⁸³⁷ TAMTĚŽ.

Romulus představoval nejstaršího Římana, čili příbuzného, ke kterému se Vilém z Rožmberka hlásil. V myšlení raně novověkého velmože zastával Romulus funkci nejurozenějšího člena toho nejvýznačnějšího rodu, který byl znám. Proto se mohl Vilém z Rožmberka nechat titulovat jako *vysoce urozený*, čímž se povyšoval nad svým okolím, které bylo pouze *urozené* či *neurozené*.⁸³⁸ Rožmberkovo sebeprezentační úsilí se mu vydařilo, neboť i zahraniční šlechtici či papežští vyslanci ho považovali za nejbohatšího a nejpřednějšího v Čechách.⁸³⁹ Obecně byli Romulus a Remus s vlčicí uznáváni za symbol Říma, ke kterému se Rožmberkové ochotně hlásili kvůli propagaci jejich rodové legendy.⁸⁴⁰

Největší pozornosti se Romulovi dostalo na rožmberské Kratochvíli. Vilém z Rožmberka nechal znázornit své ctnosti v reprezentačním Zlatém sále a v předpokojí.⁸⁴¹ Romulus byl zachycen na čtyřech štukových reliéfech vycházejících z *Dějin Říma* Tita Livia. S oslavnými básněmi se nejvíce ztotožňoval motiv Romula a Rema s vlčicí. Obraz měl připomínat prapočátek Říma, kterého se dotýkal i rožmberský rodokmen, spřízněný s Orsinii. Jako jeden z prvních to vylíčil Jacob Canter v básni *Rosa Rosensis*, když v úvodu zdůraznil příchod Orsiniů, potomků Aenea, do Říma.⁸⁴²

Motiv, na kterém byly zachráněny dvě děti odsouzené k záhubě, mohl představovat vítěznou snahu o přežití rodu. Když se prováděla štuková výzdoba na Kratochvíli, Vilém z Rožmberka se ještě domníval, že by jeho rod nemusel zaniknout, že by mu manželka

⁸³⁸ Více k problematice šlechtické titulatury Petr MAŤA, *Svět české aristokracie (1500-1700)*, Praha 2004, s. 67-76.

⁸³⁹ V roce 1581 uvažoval Don Juan de Borja o předání Zlatého rouna Vilémovi z Rožmberka, neboť byl „nejbohatší a nejpřednější v Čechách“. Vojtěch KROUŽIL, *Diplomatické mise dvou větví habsburské dynastie 1577-1583*, Brno 2010 (= Diplomová práce), s. 63. Podobně byli zaujati i papežští nunciové při návštěvě dvora Viléma z Rožmberka. K tomu P. MAREK, *Poslední Rožmberkové očima zahraničních diplomatů*, s. 148-149.

⁸⁴⁰ S vlčicí byli Romulus a Remus namalováni např. na letáku z roku 1552: Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel, sign. grafik/2-1-geom-2f-00042 [Die römische Wölfin auf dem Kapitol].

⁸⁴¹ Milada Lejsková se jako první zabývala systematickým hledáním předloh k výjevům v rožmberských sídlech. Ve své práci autor předkládané studie historičku umění doplnil o nové vlastní poznatky a opravil některé omyly. Srov. M. LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, *Výjevy z římské historie*; TÁŽ, *K malířské výzdobě rožmberské Kratochvíle*; P. KINDLMANN, *Římské motivy*; František KOTĚŠOVEC, „*Festina lente*.“ *Vilém z Rožmberka a recepcce antiky v renesanci*, Vodňany a Vodňansko 6, 2004, s. 29-45; F. DI. STŘEDA (pseudonym), *Umělecké památky 3, Zámek Kratochvíle*, Praha 1916, s. 23-24; August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého VII*, Praha 1890, s. 112.

⁸⁴² J. TRUHLÁŘ, *Humanismus a humanisté v Čechách*, s. 74. V kodexu této hry byla vysvětlena i červená rožmberská růže, která v původní bílé barvě patřila Venuši a byla přebarvena krví, když se spěchající bohyně lásky poranila o trn. J. MÜLLER, *Antický motiv*, s. 40.

Polyxena ještě zplodila dědice.⁸⁴³ Analogií s vlčicí chtěl Vilém ukázat, že i on měl ještě šanci pokračovat v rodu, stejně jako šanci na život dostali Romulus a Remus u řeky Tiber.

Ve zbývajících scénách Rožmberk prokazoval své vladařské ctnosti křesťanského rytíře.⁸⁴⁴ Vilém z Rožmberka byl předurčen k tomu, aby se prezentoval ve více ctnostech. Radil mu to už jeho učitel, který jej v téměř otcovském nařízení nabádal k dodržování všech ctností.⁸⁴⁵ Ale jak se Vilémovi podařilo propagovat své vlohy navenek? Byl tak skutečně vnímán?

Svou udatnost a statečnost prokázal Vilém na Kratochvíli jako Romulus zabíjející Rema a Caeninského krále.⁸⁴⁶ Štukatér Antonio Melana byl kvůli využívání pouze jednoho albového vydání Dějin Říma poměrně omezen počtem předloh, proto nebyl Vilém znázorněn i jako udatný Odysseus, jak bylo využito v básni vydané patrně jen rok před pořizováním štuků na Kratochvíli.⁸⁴⁷ Odysseův příběh mohl být pouze naznačen na malbách s tematikou mořských bohů pod okny Zlatého sálu. Romulus předkládající zákony zastával funkci Aemilia, kterého vyzdvihoval Šimon Bouček za jeho péči o stát.⁸⁴⁸

Obecnější výklad nabízí srovnání s Romulem vystaveným v habsburských sídlech. Dolní část jižní stěny Španělského sálu na Ambrasu doprovázely výjevy z Romulova života.⁸⁴⁹ Ferdinand Tyrolský se v sále prezentoval především jako silný, odvážný a chrabří Herkules.⁸⁵⁰ Výjevy s Romulem a Remem po stranách sálu měly pouze připomínat bájně prapředky Habsburků.⁸⁵¹ Když Španělským sálem procházel roku 1574

⁸⁴³ P. KRÁL, *Soužití mužů a žen*, s. 528.

⁸⁴⁴ O panovnických ctnostech Habsburků K. VOCELKA – L. HELLER, *Život Habsburků*, s. 121-123. Modely obrazů ctností se zadávaly v příručkách – Daniel KORTE (ed.), *Erasmus Rotterdamský, O výchově křesťanského vladaře*, Praha 2009; A. FELIX (ed.), *Baldassare Castiglione, Dvořan*; Jaroslav SIMONIDES (ed.), *Lukasz Górnicki, Polský dvořan*, Praha 1977.

⁸⁴⁵ Pavel KRÁL, *Dětský svět rožmberských bratrů*, in: V. Bůžek a kol., *Světy posledních Rožmberků*, s. 515-525, zde s. 524.

⁸⁴⁶ Motív poprvé správně určila M. LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, *Výjevy z římské historie*, s. 292.

⁸⁴⁷ ANONYM, *Fausta precatio*.

⁸⁴⁸ H. BUSINSKÁ (ed.), *Renesanční poesie*, s. 9.

⁸⁴⁹ K Ambrasu srov. Veronika SANDBICHLER – Karl SCHÜTZ – Christian BEAUFORT-SPONTIN, *Schloss Ambras*, Wien 1996. Ikonografickou dokumentaci k Ambrasu zveřejnila Veronika SANDBICHLER, *Castrum Ameras 13.-20. Jahrhundert : Ansichten, Modelle, Pläne*, Wien 1995.

⁸⁵⁰ V. BŮŽEK, *Ferdinand Tyrolský*, s. 206.

⁸⁵¹ TAMTÉŽ.

Vilém z Rožmberka, mohl si obrazů s Romulem a Remem všimnout a inspirovat se, i když není zcela jisté, zda v době jeho návštěvy už byly namalovány.⁸⁵²

Ve velmi omezené míře se v humanistickém básnictví, které sloužilo k oslavě rožmberského rodu, objevovali i další římské panovníci. Šimon Proxenus rozdělval antické vladaře na ctnostné a neřestné podle jejich urozenosti.⁸⁵³ Kdo se již jako urozený narodil, měl přirozené vlohy k rozvoji svých ctností, což platilo o Alexandrovi Velikém, Bellerofontovi, Hippolytovi, Josefovi a Scipionovi. Naopak neurození byli podněcováni choutkami po ničení. To se týkalo asyrského krále Kambýsa, konzula Marca Antonia, císaře Nerona a krále Sardanapala.⁸⁵⁴ Protiklad ctností a neřestí hrál v renesanci značnou roli. Antičtí vladaři se dělili na milované vladaře a zatracované tyrany.

Castiglione tvrdil, že „*kdyby odstranili všechny neřesti, zmizely by i ctnosti.*“⁸⁵⁵ Erasmus Rotterdamský vysvětloval renesanční vnímání vladařů – tyranů velmi srozumitelně: „*Dokonce i příklady nejhorších vladařů mohou někdy více podněcovat ke ctnosti než příklady vladařů nejlepších nebo průměrných.*“⁸⁵⁶ V tom spočíval hlavní smysl k zobrazování neřestí i na fasádách zámku v Českém Krumlově, aby křesťanský rytíř podněcoval ke ctnostem. Některé postavy se v průběhu života i měnily z čestných v neřestné, jak psal Daniel Adam z Veleslavína Petru Vokovi z Rožmberka, císař Nero se nejprve choval šlechtně, ale později jako ukrutný tyran hanebně.⁸⁵⁷

Oba císaři byli českokrumlovskému vzdělanci dobře známi. Z dob Petra V. Kulhavého se dochovaly stovky přípisů v knize o životech dvanácti císařů.⁸⁵⁸ Pečlivý čtenář si zapisoval poznámky ke každému z císařů. Tiberius ve srovnání s ostatními vladaři studenta příliš nezaujal, poznámky byly strohé, ale u Caliguly byla každá strana doplněna o několik

⁸⁵² V roce 1574 absolvoval Vilém z Rožmberka na Ambrasu zasvěcení do společenství boha Bakcha, což dokládá jeho zápis v knize „*Trinkbücher:*“ L. IGÁLFFY von IGÁLY (ed.), *Die Ambraser Trinkbücher*, s. 64-65.

⁸⁵³ Š. PROXENUS, *In nuptiis illustris*, fol. 1v [A3].

⁸⁵⁴ TAMTÉŽ.

⁸⁵⁵ A. FELIX (ed.), *Baldassare Castiglione, Dvořan*, s. 103

⁸⁵⁶ D. KORTE (ed.), *Erasmus Rotterdamský, O výchově křesťanského vladaře*, s. 111. V rožmberské knihovně se Erasmove výchova vladaře nevyskytovala (Březanův katalog, fol. 49).

⁸⁵⁷ Jan Václav ROZUM, (ed.), *M. Daniele Adama z Veleslavína práce původní*, Praha 1853, s. 230-231.

⁸⁵⁸ Gaius SUETONIUS TRANQUILLUS, *Vitae XII Caesarum*, Bononiae 1488 [Jihočeská vědecká knihovna, oddělení rukopisů a starých tisků ve Zlaté Koruně, sign. 2BI 37].

souvětí.⁸⁵⁹ Podobně na tom mohli být o několik desetiletí později bratři Vilém a Petr Vok z Rožmberka, kteří nejenže vlastnili tisíce knih, ale mnohé z nich i prokazatelně četli.⁸⁶⁰

Návštěvníci Kratochvíle nejspíše pohlíželi na štukového Romula jinak než na jeho bustu v Českém Krumlově.⁸⁶¹ Na zámeckých fasádách byl Romulus zasazen mezi různé osoby, z toho někteří vladaři mohli patřit i mezi neoblíbené tyrany. Dobový pozorovatel je nejspíše neuměl rozeznat, neboť nebyli podepsaní. Někteří z nich ani mít jméno nemohli, neboť už na předloze představovali bezejmenné válečníky.⁸⁶² Proti tomu na Kratochvíli bylo možné Romula bezpečně identifikovat, neboť tam byl zasazen do známých exemplů – příkladů z římské historie.⁸⁶³

V.3. Rožmberský rytíř v podobě antického hrdiny

Romulus založil jeden z prvních rytířských řádů. Proto mu byl přisuzován i prapůvod (křesťanských) ctnostných rytířů.⁸⁶⁴ Je pravděpodobné, že Vilém z Rožmberka toužil být uznáván za vysoce urozeného křesťanského rytíře.⁸⁶⁵ Když jím byl skutečně roku 1585 jmenován, začal se i jako rytíř titulovat a i ostatní jej tak nazývali.⁸⁶⁶ Kromě toho, že se jako křesťanský rytíř prezentoval ve výzdobě sídel, na pečeti či v básních, sám se i jako křesťanský rytíř choval.⁸⁶⁷

Pojem *rytíř* se vyskytuje v češtině od roku 1300, jeho latinská verze *miles* byla zaznamenána už v 10. století.⁸⁶⁸ Spojení *miles Christi*, které označovalo bojovníka za

⁸⁵⁹ TAMTÉŽ, fol. 63r-108r.

⁸⁶⁰ L. VESELÁ, *Knihy*, s. 46-50.

⁸⁶¹ Srov. P. KINDLMANN, *Římské motivy*, s. 62-65, 69-72.

⁸⁶² Nově nalezená předloha od Josta Ammana, viz obrazová příloha [Herzog Anton Ulrich-Museum, sign. JAmman WB 3.23, inv. č. 472, Ansbach 1590].

⁸⁶³ Srov. V. BŮŽEK – O. JAKUBEC, *Kratochvíle*, s. 115-125.

⁸⁶⁴ „Začátek rytířů posel u Římanů z počátku jejich panování za Romula.“ K. J. ERBEN (ed.), *Kristofa Haranta Cesta*, s. 244.

⁸⁶⁵ O tom s nadhledem Ondřej JAKUBEC, *Jako křesťanští rytíři. Šlechtické reprezentace v pozdně renesančních výzdobách*, *Dějiny a současnost* 33, 2011, č. 4, s. 30-33.

⁸⁶⁶ Např. v dopise z roku 1587 se psalo „Vysoce urozenému Vilémovi z Rožmberka [...] rytíři slavného tovaryšství zlatého rouna...“ J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 358. K předání Zlatého rouna srov. V. BŮŽEK, *Symboly rituálu. Slavnost Řádu zlatého rouna*.

⁸⁶⁷ Obecně ke křesťanským rytířům Miroslav ŽITNÝ, *Ideál křesťanského rytířství v očích Štastného Václava Pětipeského z Chýš a Egrberku na přelomu 16. a 17. století*, České Budějovice 2011 (= Diplomová práce); V. BŮŽEK a kol., *Společnost českých zemí*, s. 162-181.

⁸⁶⁸ Wojciech IWANCZAK, *Po stopách rytířských příběhů*, Praha 2001, s. 35.

křesťanskou víru, pochází z poloviny 14. století.⁸⁶⁹ Za prvního českého ochránce křesťanstva byl považován Boleslav II. v Kosmově *Kronice*.⁸⁷⁰ Už od vzniku křesťanství mělo působit Kristovo vojsko bojovníků. Boží bojovníci nejprve vedli duchovní svaté války, později to již byli rytíři v plné zbroji.⁸⁷¹ Posláním středověkých křesťanských rytířů byla účast na křížových výpravách.⁸⁷² Úkolem křesťanského rytíře bylo bojovat proti nevěřícím.⁸⁷³ Středověký křesťanský rytíř pronikl i k Rožmberkům ve formě *Příběhů římských*, které s oblibou četl Vilém z Rožmberka. Konkrétněji šlo o příběhy *O rytíři a cizoložné ženě* či *O jednom rytíři*.⁸⁷⁴

Literární renesanční hrdinové navazovali především na středověké rytířské eposy. Často bojovali s pomocí svých vlastností – ctností – s vrtkavou štěstěnou a její nestálostí.⁸⁷⁵ Cílem bylo zvítězit v ne zcela vyrovnaném zápase. Renesanční hrdinové většinou toužili po uznání, kterého dosahovali svými činy. Sebevědomě využívali svých vlastností, které je nakonec měly přivést ke slávě.⁸⁷⁶ Měli inspirovat a vést k morálním způsobům života. V renesanci měly Herkulovy bojovné činy symbolizovat vítězství mysli nad vším ostatním.⁸⁷⁷ Šestnácté století oslavovalo Herkulovu vůli ovládat hněv a trpělivost, nikoliv jeho ve středověku vychvalované svaly.⁸⁷⁸

Nejzřetelněji prokazovali v renesanci hrdinství šlechtici, kteří se účastnili válečných bojů.⁸⁷⁹ Svými bojovnými skutky měli navazovat na své předky, aby hájili čest a slávu svého rodu.⁸⁸⁰ Václav Budovec z Budova zastával konkrétnější názor, že křesťanský rytíř by měl bojovat proti Turkům.⁸⁸¹ Vilém z Rožmberka přímo proti Turkům příliš nebojoval,

⁸⁶⁹ TAMTÉŽ, s. 38.

⁸⁷⁰ TAMTÉŽ, s. 199.

⁸⁷¹ TAMTÉŽ, s. 200.

⁸⁷² TAMTÉŽ, s. 201.

⁸⁷³ TAMTÉŽ, s. 203.

⁸⁷⁴ F. ŠIMEK (ed.), *Příběhy římské*, s. 147-148, 202-205.

⁸⁷⁵ Zdeněk KALISTA, *Tvář baroka*, Praha 1982, s. 48.

⁸⁷⁶ Mario DI CESARE, 'Not Less but More Heroic': *The Epic Task and the Renaissance Hero*, *The Yearbook of English Studies* 12, 1982, s. 58-71, zde s. 62-63.

⁸⁷⁷ Podle Cantariho a Contiho příruček z let 1551-1556. TAMTÉŽ, s. 40.

⁸⁷⁸ TAMTÉŽ.

⁸⁷⁹ „[...] kteří se hrdinsky s Vlchy bili [...], hrdinství své prokázali [...], po té bitvě od téhož císaře na rytířstvo pasováni byli.“ Josef POLIŠENSKÝ (ed.), *Bartoloměj Paprocký, Zrcadlo Čech a Moravy*, Praha 1941, s. 33.

⁸⁸⁰ „Toho rodu pánové až doposud jsou lidé hrdinských skutků, následující v tom příklad dávny svých slavných předků.“ TAMTÉŽ, s. 81.

⁸⁸¹ Noemi REJCHRTOVÁ (ed.), *Antialkorán. Václav Budovec z Budova*, Praha 1989, s. 327.

ale protiturecké armádě velel.⁸⁸² Mohla jej k tomu vést touha vyrovnat se svým předkům či snaha zalíbit se císaři, každopádně zachoval se jako křesťanský rytíř.

Rožmberkové se v podobě křesťanského rytíře představovali už od středověku. Rožmberský jezdec patřil po staletí mezi jejich atribut, kterým mohli na pečetích prokazovat své místo v Království českém, jež reprezentovali na válečných výpravách. Cyrus o nich počátkem 17. století psal jako o *znamenitých, vysoce a dalece vznešených a náramně hrdinských mužích*.⁸⁸³ Hrdinně se zachovávali v bojích proti nepřátelům. Nejvíce byl oslavován Petr I. z Rožmberka, který „*vkročil do předního houfu nepřátelského anglického*“, a se svými muži jej porazil.⁸⁸⁴ Nejinak tomu bylo i u posledních Rožmberků. Za skutečného křesťanského rytíře se Vilém z Rožmberka považoval až od roku 1585, kdy byl jmenován rytířem Řádu zlatého rouna. Od té doby se tak začal titulovat i ve svých podpisech. Petr Vok z Rožmberka jezdecké motivy přejal a nechal si rytíře na koni namalovat i do Třeboně. Místnost poté nazýval prostě „*v světnici velké, jak kůň vyskakuje*“.⁸⁸⁵

Poslední Rožmberkové se nemínili primárně prezentovat jako bojovní rytíři, neboť základní boj ve válkách byla práce pro ty méně urozené. Nejvyšší úředníci neměli čas ani potřebu objíždět kolbiště rytířských turnajů, což byla oblíbená kratochvíle např. Zajíce z Házmburka či Pavla Korky z Korkyně.⁸⁸⁶ Pro Viléma a jeho mladšího bratra byla role válečníka jen jednou z mnoha povinností, které museli jako vladaři rodu rožmberského splňovat.

Hrdinské atributy křesťanských rytířů lze interpretovat z většiny ctnostných motivů, kterými se představovali poslední Rožmberkové ve výzdobě svých sídel.⁸⁸⁷ S významnými

⁸⁸² Srov. V. BŮŽEK, *Setkání s tureckým nebezpečím*; J. PÁNEK, *Vilém z Rožmberka*, s. 128.

⁸⁸³ M. CYRUS, *Ars moriendi*, fol. A3v.

⁸⁸⁴ TAMTÉŽ, fol. A4r.

⁸⁸⁵ F. MAREŠ, *Materialie* 17, sl. 650.

⁸⁸⁶ Další účastníky oblíbených turnajů zmiňoval Jaroslav PÁNEK, *Der Adel im Turnierbuch Erzherzog Ferdinands II. von Tirol (Ein Beitrag zur Geschichte des Hoflebens und der Hofkultur in der Zeit seiner Statthalterschaft in Böhmen.)*, FHB 16, 1993, s. 77-96. O rytířském turnaji v Českém Krumlově, kde byl Vilém z Rožmberka patrně pouze pořadatel, napsala Anna KUBÍKOVÁ, *Turnaj neboli rytířské klání na dvoře pana Viléma z Rožmberka*, Výběr 43, 2006, s. 51-54.

⁸⁸⁷ Symbolickou komunikací mezi křesťanskými rytíři se zabývají Václav BŮŽEK, *The Manifestation of Religious Identity in the Symbolic Communications of Ferdinand of Tyrol*, in: Milena Bartlová – Michal Šroněk (edd.), *Public Communication in European Reformation. Artistic and other Media in Central Europe 1380-1620*, Praha 2007, s. 89-102; TÝŽ, *Sebeprezentace křesťanského rytíře*; M. ŽITNÝ, *Ideál křesťanského rytířství*.

hrdiny byl Vilém z Rožmberka srovnáván už v roce 1557, kdy byly ctnosti Viléma z Rožmberka personifikovány v hrdinských postavách.⁸⁸⁸ Jen v některých panegyricích byl Vilém z Rožmberka spojován s konkrétními hrdiny. Např. Turkové se jej měli bát jako udatného hrdinu Odyssea, jehož vůdcovské schopnosti byly připomínány roku 1587.⁸⁸⁹

V ikonografické propagandě se Vilém z Rožmberka do boje za čest svého rodu vydával jako Horatius proti Curiatům. Mezi další hrdiny patří i Cocles, který bojoval proti Etruskům na Kratochvíli i v Českém Krumlově. Lev na Coclově štítě ve Zlatém sále letohrádku připomíná českého lva na rozdíl od jeho předlohy. Vilém tak chtěl bránit Království české, nikoliv Řím, jak to bylo původně v případě Cocla.⁸⁹⁰

Hrdinně se na Kratochvíli zachoval i Manlius a Valerius vůči Galovi. Na příběhu Tita Manlia mohla Viléma z Rožmberka zaujmout nebojácnost, s jakou se Titus pustil do nerovného boje. Vilém z Rožmberka určitě toužil po tom, aby jej společnost vnímala jako hrdinu, který se bije za svou vlast i za čest svého rodu. Manlius v souboji proti Galskému obrovi hájil i čest svého otce a vítězstvím zajistil slávu i pro své potomky. Viléma nepochybně zaujal příběh, ve kterém vítězství vedlo k nemalé slávě jednoho rodu. Je podivné, že si nechal rožmberský vladař vyzdobit své sídlo hrdinou, který nechal později popravit svého syna. S bojem Gala proti Římanovi souvisel i přivlastněný zlatý řetěz. Podobně jako Titus Manlius bojoval za svou vlast a odměnil se zlatým řetězem svého protivníka, rožmberskému vladaři udělili Řád zlatého rouna za jeho služby u katolických Habsburků. Stejně jako byl oslavován hrdinný Manlius, i Vilém z Rožmberka se dočkal několika panegyrických básní.⁸⁹¹ Zlatý řetěz se ve výzdobě rožmberských sídel dochoval např. na nádvoří jezuitské koleje v Českém Krumlově a v interiérech Kratochvíle na krbu s nápisem *festina lente*, vždy kolem znaku Viléma z Rožmberka. Zlatý řetěz s beránkem byl umístěn již v roce 1585 i na všechny pečeti Viléma z Rožmberka.⁸⁹²

Stateční hrdinové představovali v očích renesančního velmože ideál křesťanského rytíře, ke kterému rožmberský vladař patrně vzhlížel. Římané svůj boj zvítězili důvtipem,

⁸⁸⁸ „[...] *Guilielmus de Rosis* [...] *habet exempla illustrium virtutum in personis Heroicis* [...].“
A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 94. Srov. Š. PROXENUS, *In nuptiis illustris*, fol. A3r.

⁸⁸⁹ ANONYM, *Fausta precatio*.

⁸⁹⁰ P. KINDLMANN, *Římské motivy*, s. 84-86. Horatius Cocles byl znázorněn i v letohrádku Hvězda. Milada LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, *K ikonologii figurálních štuků Hvězdy*, *Umění* 11, 1963, s. 209–212, zde s. 209.

⁸⁹¹ Srov. V. BŮŽEK, *Symboly rituálu. Slavnost Řádu zlatého rouna*, s. 300-301.

⁸⁹² Tento odstavec vychází z P. KINDLMANN, *Římské motivy*, s. 32, 100-104.

vírou, statečností a obezřetností. Dostalo se jim slávy a byli zapsáni do historie. Tyto vlastnosti tvoří i samostatné figury. Samostatné alegorické postavy (např. statečnost, obezřetnost, sláva a historie) ve Zlatém sále vily Kratochvíle doprovázely okolní příběhy a zdůrazňovaly jejich poslání. Podobné kardinální ctnosti byly ale velice běžné, i na českokrumlovském zámku se jim dostalo pozornosti.⁸⁹³

Vilém z Rožmberka se symbolickou výzdobou reprezentativních sálů představil jako ctnostný křesťanský rytíř s antickými předky. Skryté náznaky poukazovaly na loajalitu Viléma z Rožmberka k Habsburkům. Na Kratochvíli ve scéně se třemi prosícími muži se chtěl Vilém poklonit císaři Římsko-německé říše zobrazeného se štítem s habsburskou orlicí.⁸⁹⁴ V postavě Horatia Coela se vžil do role křesťanského rytíře bránícího Království české.⁸⁹⁵ Tím, že byl na Coelův štít přimalován lev, byla prokázána myšlenka o stylizaci českých velmožů do postav z antických dějin, podobně jako to bylo u stanu s rožmberským znakem na fasádě zámku v Bechyni. Vilém z Rožmberka si zvolil dějiny Říma, aby se mohl vžít do rolí slavných hrdinů, pro které byla čest, vlast a rodina přednější než vlastní život.

V.4. Antické motivy lásky a plodnosti

Partnerky posledních Rožmberků bývaly často označovány za antické Venuše.⁸⁹⁶ V rudolfínské Praze byla bohyně lásky vnímána dvěma způsoby. Mohla hrát svůdnou ženu, která obírala muže o rozum.⁸⁹⁷ V rožmberských panegyricích ji takto líčil Petr Kodíčil.⁸⁹⁸ V jiných souvislostech byla považována za ušlechtilou podporovatelku intelektu a umění.⁸⁹⁹

⁸⁹³ J. KRČÁLOVÁ, *Renesanční nástěnné malby zámku v Českém Krumlově*, s. 363.

⁸⁹⁴ P. KINDLMANN, *Římské motivy*, s. 65-68.

⁸⁹⁵ TAMTÉŽ, s. 84-86.

⁸⁹⁶ Roku 1557 přirovnal Šimon Proxenus ze Sudetu Kateřinu Rožmberskou z Brunšviku k Venuši, která hledala svého Adonida (= Viléma z Rožmberka). JANA FREJLACHOVÁ, *Svatba Viléma z Rožmberka s Kateřinou Brunšvicovou. Příspěvek k renesančním slavnostem*, České Budějovice 1995 (= Diplomová práce), s. 20. V básni *De Rosa* byla připomenuta jejich nešťastná láska, kde Adonis zemřel probodnutím kopím, které posléze obarvilo růži na rožmberskou červenou. Š. PROXENUS, *De Rosa*, fol. A1v. V básni byla Venuše nazvána Kyperskou bohyní.

⁸⁹⁷ J. NEUMANN, *Rudolfínské umění*, s. 431.

⁸⁹⁸ P. KODÍČIL, *Epithalamion de nuptiis*, fol. B1r-B3v.

⁸⁹⁹ TAMTÉŽ.

Bohyně s planoucím srdcem měla symbolicky oslavit manželky posledních Rožmberků. Obrazy Venuše byly zvoleny pro nádvoří zámku v Českém Krumlově, interiéry Kratochvíle i hradu Rožmberk. Venuše mohla mít na jižní stěně zadního nádvoří českokrumlovského zámku i ve Zlatém sále na Kratochvíli podobu Polyxeny Rožmberské z Pernštejna.⁹⁰⁰ Na obraze v Rožmberku stála Venuše v pozadí manželského páru, který měl symbolizovat soužití rožmberského synovce Jana Zrinského ze Serynu s Marií Magdalénou Novohradskou z Kolovrat.⁹⁰¹ Ne všechny zmíněné Venuše ale symbolizovaly manželky. Některé mohly obecněji zastupovat novomanželskou lásku, jako tomu bylo v panegyricích.⁹⁰²

Kvůli nákladným sňatkům posledních Rožmberků byly na jejich sídlech často přistavovány nové místnosti. Nové prostory bývaly vymalovány svatební symbolikou.⁹⁰³ V Českém Krumlově i na Kratochvíli byly v několika místnostech a nádvořích využity milostné scény z rozšířených *Proměn* od Ovidia.⁹⁰⁴ Na českokrumlovské úřední budově v roce 1578 byly přejaty z *Metamorfóz* převážně scény o lásce.⁹⁰⁵ Ovidiovy *Proměny* se nedochovaly jen na zámku. Pro srovnání v domě čp. 14 na Latránu v Českém Krumlově byly využity několikrát.⁹⁰⁶ Ovidius byl v době posledních Rožmberků velmi dobře znám, jak uváděl Šimon Lomnický z Budče.⁹⁰⁷ Český čtenář na konci 16. století mohl znát

⁹⁰⁰ Nádvoří českokrumlovského zámku bylo vymalováno v roce 1588. J. KRČÁLOVÁ, *Renesanční nástěnné malby zámku v Českém Krumlově*, s. 366.

⁹⁰¹ V. BŮŽEK – O. JAKUBEC – P. KRÁL, *Jan Zrinský ze Serynu*, s. 122-124.

⁹⁰² V básni měla Venuše – láska přinést vytoužený závěr sňatku v podobě spojeného lůžka, kde měli být počati vytoužení potomci. Š. PROXENUS, *In nuptiis illustris*, fol. C4v.

⁹⁰³ V roce 1577 byli z Prachatic spěšně povoláni malíři, aby se mohly včas dokončit blíže neurčené práce na zámku v Českém Krumlově. Tehdy se patrně pospíchalo kvůli sňatku s Annou Marií z Bádenu. J. KRČÁLOVÁ, *Renesanční nástěnné malby zámku v Českém Krumlově*, s. 358. Mohlo jít o dokončení maleb na fasádách předního nádvoří českokrumlovského zámku s bitevními scénami, planetárním cyklem a alegoriemi smyslů. Srov. J. MÜLLER, *Nové poznatky o renesanční nástěnné malbě*.

⁹⁰⁴ V době, kdy motivy *Proměn* pronikaly do výzdoby rožmberských sídel, Rožmberkové vlastnili vydání z let 1564 a 1579. Březanův katalog, fol. 1791.

⁹⁰⁵ Seznam motivů je v katalogu v příloze předkládané diplomové práce. Srov. Petr PAVELEC, *Nástěnné malby na průčelí Nového purkrabství zámku v Českém Krumlově*, *Zprávy památkové péče* 65, 2005, č. 6, s. 473-482, zde s. 477.

⁹⁰⁶ Šlo o Smrt Pyrama a Thisbé, Héliu s Leukothoe a Venuši s Martem. J. KRČÁLOVÁ, *Grafika a naše renesanční nástěnná malba*, s. 277-278. Srov. Milada LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, *Ještě k předlohám Virgila Solise*, *Umění* 7, 1959, s. 66-68, zde s. 67.

⁹⁰⁷ „Jeho život i knihy téměř všude a ve všech rukou jsou [...]“. R. MILTOVÁ, *Ovidiovy Metamorfózy*, s. 56.

kroniku o Pyramovi a Thisbé i z překladů. Zjednodušeně v ní šlo o to, že na začátku byla zakázaná láska dvou milenců a na konci smrt.⁹⁰⁸

Západní stěny zadního nádvoří českokrumlovského rožmberského zámku vymalované v roce 1588 měly směřovat k alegorickému zobrazení lásky. Vypovídají o tom Fortuna, Venuše s Amorem i Kefalos s Prokridou a Meleagros s Atalanté. Meleagra předává Atalantě hlavu kalydonského kance na českokrumlovském purkrabství a zároveň i v nádvoří. Zálužanský v roce 1592 zvolil pro svou báseň přesně ty postavy, které byly vybrány i pro českokrumlovské nádvoří – štěstěnu, Venuši i Pallas Tritonii s múzami.⁹⁰⁹ Athéna s múzami byla i poblíž svatby Persea s Andromedou, dalšího motivu, který měl oslavovat sňatek.

Při vstupu do letohrádku Kratochvíle procházel každý návštěvník pod motivem s Apollónem, který marně stíhal svou lásku Dafné.⁹¹⁰ Na znamení své lásky k Polyxeně se Vilém z Rožmberka představoval jako Apollo zamilovaný do Dafné, kterou pronásledoval. Protože od ní očekával zplození potomka, který by jako jeho dědic mohl zabránit v zániku rodu Rožmberků. Kvůli neopětované lásce se nymfa proměnila ve strom. Před svým nastávajícím utíkala i budoucí manželka Neptuna na parapetech pod okny Zlatého sálu. Bůh moří na malbách brázdil mořskou vodu na mušli, aby svou milovanou dohonil. Znamenaly ženy Vilémovo zoufalství v podobě žen, které jej opouštěly, aniž by mu plodily potomka? I namalovaná „středověká“ loutnistka mohla vést k prezentaci lásky či plodnosti.⁹¹¹ Dafné se neobjevovala v rožmberském panegyriku, patrně to bylo téma typické spíše pro výtvarné ztvárnění. Scéna hned nad vstupem do letohrádku musela mít určitý symbolický význam. Pod touto malbou musel projít každý návštěvník zámku. Šlo o ústřední motto letohrádku, které mělo evokovat jeho základní poslání. Hmotné znázornění lásky Viléma k jeho ženě Polyxeně.

⁹⁰⁸ B. VÁCLAVEK (ed.), *Historie Kratochvilné*, s. 144-150.

⁹⁰⁹ A. ZÁLUŽANSKÝ, *Epicedia in obitum*.

⁹¹⁰ P. KINDLMANN, *Římské motivy*, s. 144.

⁹¹¹ Srov. V. BŮŽEK – O. JAKUBEC, *Kratochvíle*, s. 228.

V.5. Životní motta v podobě antických přísloví

Do symbolické sebe prezentace patřily i osobní slogany, které měly jednoduchou formou vyjadřovat osobní postoje, povahy či ideály Rožmberků.⁹¹² U Viléma z Rožmberka to bylo prosté *festina lente* [pospíchej pomalu], Petr Vok kolem sebe šířil zejména heslo *in silentio et spe* [v tichosti a naději] i kult *memento mori* [pamatuj na smrt] někdy doplněný o heslo *cogita aeternitatem* [mysli na věčnost]. Jedno jediné heslo Viléma z Rožmberka, které využíval 47 let, ukazuje na Vilémovu prozívatelnost, s jakou koncipoval svůj politický program.⁹¹³ Zato Petr Vok z Rožmberka měl několik hesel, která vypovídají o jeho nestálosti. Renesančnímu kavalírovi se nabízela možnost stáhnout se do sebe a užívat si života ve svém vlastním prostředí. V tomto ohledu věnoval Vilém z Rožmberka více energie k budování svého kréda navenek než Petr Vok, který se o to pokoušel až po smrti svého bratra.

Vilémovo motto *festina lente* se objevovalo na jeho supralibrech, ale i v řadě oslavných básní.⁹¹⁴ Svým heslem byl velmi známý. Dačický po jeho smrti poznamenal: „*Symbolum jeho bylo: festina lente.*“⁹¹⁵ Nepoužíval českou verzi (*pospíchej pomalu*) ani řeckou (*σπεῖθε βραδέως*), která se objevila pouze na astrologickém kalendáři Viléma z Rožmberka.⁹¹⁶

Pokud se vychází čistě z panegyrické literatury a ikonografických pramenů, je obtížné prokázat, nakolik Rožmberkové skutečně těmto symbolům rozuměli. O tom, že do výzdoby zdí nebo stropů dali zobrazit své ideje, svědčí životní motta dochovaná na jejich zámcích. Nápis *festina lente* použil Vilém z Rožmberka na krbu v reprezentačním sále na Kratochvíli. S tímto heslem se Vilém z Rožmberka skutečně ztotožňoval, dokazuje to opakující se vlastnoruční nápis *festina lente* v knize, kterou Vilém z Rožmberka užíval.⁹¹⁷

⁹¹² TAMTÉŽ, s. 188-192.

⁹¹³ L. VESELÁ, *Knihy*, s. 46-48.

⁹¹⁴ Š. LOMNICKÝ, *Arma illustris ac magnifici*; D. CRINITUS, *Carmen nuptiale*, fol. A2v.

⁹¹⁵ J. MIKULEC (ed.), *Mikuláš Dačický*, s. 143.

⁹¹⁶ „*Σπεῖθε βραδέως*“ ve formě supralibros uvádí jen J. HEJNIC, *K literárním a bibliofilským zájmům*, s. 227. Kalendář z roku 1576 se dochoval v Národním archivu v Praze, sbírka grafik, inv. č. 219, sign. I B 15.

⁹¹⁷ L. VESELÁ, *Knihy*, s. 48, obr. č. 4.

Velmi podrobně napsal o Vilémově hesle Šimon Lomnický z Budče.⁹¹⁸ Básník poznal, že přísloví zastupovalo ctnosti mírnost a skromnost. V duchu Vilémova hesla doporučoval konat bez chvátání i zaváhání. V jiném případě Vilémovo motto vysvětloval podobně: „*Kdo chce chválu obdržeti, festina lente v paměti má míti a zachovati, to jest: povlovně chvátati. Mírný ve všech činech býti, tak věčnou čest bude míti.*“⁹¹⁹ Rožmberk si nejvíce vážil mírnosti a trpělivosti, se kterou se navenek představoval jako vladař domu rožmberského i jako královský úředník či diplomat.

Festina lente mělo několik symbolických obrazových ztvárnění (rak pod motýlem, delfini kolem kotvy), ale do rožmberského prostředí pronikl jen jeden emblém. Personifikace chudoby, která se pojila s heslem „*chudoba brání nejtalentovanějším k vzestupu*“, se dochovala namalovaná na českokrumlovském purkrabství, na ohradní zdi Kratochvíle a ve štuku uvnitř v hlavní budově.⁹²⁰ Slovo „*spěchej*“ bylo vyjádřeno křídly kolem jedné ruky postavičky. „*Pomalu*“ se pojilo s kamenem přivázaným k druhé ruce. Chudoba v podobě kamene bránila geniovi ke vzletnutí do výšin.

Nepochybně to nebyla náhoda, že se tento emblém v rožmberské ikonografii vyskytoval tak často. Českokrumlovskou malbu dělilo od ztvárnění alegorií na Kratochvíli 10 let, podíleli se na ní jiní výtvarníci. Vilém z Rožmberka pravděpodobně v obou případech osobně požadoval po svých umělcích, aby do výzdoby zařadili právě tento emblém. Rožmberk musel obrazové ztvárnění svého hesla znát a rozeznat. Nejspíše uměl určit i mnohé další motivy. Podobně jako *memento mori* v ložnici Petra Voka na Bechyni i Vilémovo *festina lente* v podobě chudoby bylo zasazeno do místnosti sloužící ke spaní. V letohrádku u Netolic to měla být ložnice Polyxeny z Pernštejna. Propojení obrazového symbolu s textovým sdělením je významným důkazem o způsobu myšlení Viléma z Rožmberka. Pořekadlo *festina lente* si sám vlastnoručně zapisoval do svých knih, prokazatelně jej znal. Zároveň jej užíval i v emblematické formě na zámeckých zdech – veřejně na nádvoří i v intimním prostoru manželčiny ložnice.

⁹¹⁸ „*Pospěš a chvátej povlovně, co činiš, čiň mírně, skrovně. Ačkoliv pochvala sluší, však znenáhla býti musí. Neb příliš chvátavé dílo, řídko jest, kdy dobré bylo. Zas váhavost rozmařilá, brzy by mnoho zmařila. Protož hled' vážně chvátati, mírnost ve všem zachovávatí. A tak svého skutku, činu, nepukneš v žádnou hodinu.*“ Šimon LOMNICKÝ, *Symbolum. Aneb: Přípovídka Viléma z Rožmberka [...]* *Festina lente*, in: Týž, *Knížka o sedmi hrozných ďábelských řetězích*, fol. A2r.

⁹¹⁹ Týž, *Arma illustris ac magnifici*, fol. VIII.

⁹²⁰ Motiv chudoby byl známý především díky emblematické knize, kterou napsal Andrea ALCIATO, *Emblematum libellus*, Paris 1534, s. 19.

Dalším obrazovým ztvárněním Vilémova motta byl příběh o upálení ruky Mucia Scaevoly. Místo antické statečnosti byl jeho čin ve středověku a renesanci vnímán jako personifikace trpělivosti.⁹²¹ Nejedn český návštěvník rožmberské Kratochvíle či nádvoří českokrumlovského zámku mohl příběh číst trochu jinak. Kdo znal římské dějiny z českého překladu *Gesta romanorum – Příběhů římských*, mohl motiv identifikovat jako chlapce, kterému před Alexandrem Velikým spadl uhlík na ruku.⁹²² Ponaučení znal každý příjemce symbolického sdělení stejné – i tento chlapec představoval trpělivého a stálého hrdinu, za kterého se považoval Vilém z Rožmberka.

Základní hesla Petra Voka z Rožmberka souvisela s jeho myšlenkami na věčný život jeho sociálního těla po smrti – *memento mori* a *cogita aeternitatem*.⁹²³ Poprvé se *memento mori* v rožmberském panegyriku objevilo v roce 1564.⁹²⁴ Tehdy sloužilo k uctění zemřelé manželky Viléma z Rožmberka. Značný prostor získalo v rožmberské intimní ikonografii. I poslední z Rožmberků si motto zasadil do svých osobních komnat. Formou moralizujících štukových emblematických přenesl heslo *memento mori* do své ložnice.⁹²⁵ Tento motiv dobře znali Vokovi přátelé. Když Petr Vok z Rožmberka zemřel, Jan Jiří ze Švamberka nechal vymalovat *memento mori* i s řádovou lebkou a přesýpacími hodinami do svého památníku.⁹²⁶ Švamberkův záznam dokládá, že renesanční urození rozuměli obrazovým formám propagace, kterou s oblibou sami přejímali a užívali. Rožmberská propaganda byla vedená úspěšně, neboť její příjemci ji uměli přečíst. Sami se poté ve vypjatých okamžicích, jako byly pohřby, uchylovali k užívání symbolického jazyka, který pro ně byl více poetický, vznešený, tajemný a moderní, což byl příklad Jana Jiřího ze Švamberka a jeho ilustrace v uvedeném památníku.

⁹²¹ Srov. Alena VOLRÁBOVÁ, *Zbrklý hrdina Mucius Scaevola a jeho ctnost Trpělivost*, in: B. Bukovinská – L. Slaviček (edd.), *Pictura verba cupit*, s. 151-158; S. MICHALSKI, *Die mythologischen Darstellungen*, s. 199-206.

⁹²² Jde o příběh *O oběti*. F. ŠIMEK (ed.), *Příběhy římské*, s. 156-157.

⁹²³ Český „pamatuj na smrt“ a „rozjímej o věčnosti“. K tomu J. PÁNEK, *Poslední Rožmberk*, s. 73.

⁹²⁴ M. PETŘÍK Z KRUMLOVA, *Luctus funerebris*, fol. 42r.

⁹²⁵ M. LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, *Program štukové výzdoby tzv. Soudnice*, s. 4.

⁹²⁶ SOA Třeboň, pobočka Jindřichův Hradec, sbírka rukopisů č. 44, fol. 380r.

7. *Memento mori*
v památníku Jana Jiřího
ze Švamberka.

S druhým Vokovým heslem se pojí dopis Bartoloměje Beránka z roku 1610: „[...] tímto skrovným kouskem malovaným, v něm smysl a výklad pobožného verše anebo symbolum vaší milosti obsahuje. Z kteréhožto kratičkého povědění: *In silentio et in spe* mnozí, kteříž v cestách božích jsou, mohou sobě podle vaší milosti dobré naučení vzíti [...]“⁹²⁷ Beránek použil obrazovou formu Vokova hesla, ale raději doplnil vysvětlení, že skutečně jde o *in silentio et in spe*. Přesto se domníval, že tímto dárkem svého mecenáše potěší. Vokovo heslo se dochovalo i v jedné z bašt na Kratochvíli – „*in silentio et in spe erit fortitudo vestra*“.⁹²⁸ Na výstavbě některých ohradních domků při Kratochvíli se nejspíše podílel až Petr Vok z Rožmberka, který si mohl do nich nechat vsadit i své motto.

V.6. Antické světy Petra Voka z Rožmberka nejen v zajetí mocných žen

Cestu k antickým světům začal Petr Vok z Rožmberka hledat až koncem 16. století, kdy se začal obklopat především starozákonními tématy. Po smrti Viléma z Rožmberka v roce 1592 pomalu nastávala doba nejistoty a strachu, za což mohly nevyjasněné konfesijní spory i blížící se hrozba Turků. Řada „*pánů a přátel*“ Petra Voka projevovala navenek své obavy nad nastávajícím se koncem světa. Patřil mezi ně i Šimon Lomnický z Budče, který začal vydávat své mravně výchovné spisy.⁹²⁹ V roce 1597 cítil úzkost a nebezpečí, které způsobovali ukrutní, křesťanské krve žízniví, dědiční nepřátelé – Turkové.⁹³⁰ Jeho strach

⁹²⁷ F. MAREŠ, *Materialie* 17, sl. 637.

⁹²⁸ „*V mlčení a naději bude vaše síla* [Izaiáš 30,15].“ Jediným objeveným přínosem jinak kompilativní bakalářské práce Hany Rabenhauptové je vydání tohoto dosud neznámého nápisu. Hana RABENHAUPTOVÁ, *Zámek Kratochvíle – štuková a malířská výzdoba*, Praha 2010 (= Bakalářská práce), s. 34. Srov. V. BŮŽEK – O. JAKUBEC, *Kratochvíle*, s. 48.

⁹²⁹ Spisy postupně rozebraly všech sedm hříchů. Příkladem můžou být: *Knížka o sedmi hrozných řetězech ďábelských* (1586) či *Světa pád* (1597). Více Monika KRUPKOVÁ, *K jazykové a obsahové stránce prozaické skladby Dětinický rápek od Šimona Lomnického z Budče*, České Budějovice 2005 (= Diplomová práce), s. 22.

⁹³⁰ V dedikaci pro Petra Voka z Rožmberka se Turků obával Š. LOMNICKÝ, *Tanec*, fol. A4r.

před Turky přetrval ještě do roku 1604, kdy psal o válce tureckému císaři.⁹³¹ Pojednával o tom, jací byli Turci zrádci a zloději, pohané a ukrutní tyraní.⁹³² Obecně je nazýval jako Gog a Magog ze Starého zákona.⁹³³ Vybral toto starozákonní téma, neboť předpokládal, že jej budou ostatní znát. Chtěl tím i zapůsobit na silně věřící obyvatele, kterým potřeboval vyličít neřestné Turky pomocí metafor. Lomnický vyprávěl, jak se Turci chtěli zmocnit rakouských, moravských a českých zemí. Přemlouval lid, aby se vyzbrojil a hájil svou vlast.⁹³⁴ Napomáhal tak k šíření určité paniky a strachu. Šlo o činnost, kterou si žádala doba, kdy císař často i marně žádal šlechtice o přímou vojenskou podporu.

Přestože byl Petr Vok z Rožmberka oslavován za jeho hrdinské činy v roce 1594, když vedl vojsko proti Turkům, původně se v soukromí příliš jako hrdina nezachoval.⁹³⁵ V srpnu roku 1594 psal Adamovi II. z Hradce, že není možné, aby v jeho věku mohl podstoupit „těžkou, hmotnou a nebezpečnou“ cestu.⁹³⁶ Vymlouval se na svou vojenskou nezkušenost, věk i zadluženost.⁹³⁷ Nakonec dodal, že zaslechl zvěsti o tom, že by se do války nehodil kvůli nadměrnému pití alkoholu, což nijak nevyvracel.⁹³⁸ Z toho lze vypožorovat rozdíl mezi ideálním konstruktem rožmberského vladaře, jak se Petr Vok reprezentoval navenek a mezi skutečností, kdy se mu do války nechtělo. Když už byl do čela protitureckého vojska zaveden, využili toho panegyrikové, kteří sestavovali oslavné básně pro Petra Voka – zejména po jeho smrti. V básních jej vychvalovali za hrdinské činy, čímž naplňovali předem očekávané jednání, které se u křesťanských rytířů předpokládalo a oceňovalo.⁹³⁹

⁹³¹ M. FROLÍKOVÁ, *Šimon Lomnický* [JSH], s. 102-103. ŠIMON LOMNICKÝ, *List poselací k tureckému císaři aneb traktát, v kterém se víra naše křesťanská proti Turku obhajuje, bludy Machometovy se vyjevují, a jeho sekta se potupuje, kdež se ne málo platných a k přezvěděni hodných věcí připomíná a vypisuje. Někdy od jednoho nejvyššího biskupa římského Pia II., kterýž chtěl k víře křesťanské obrátiti Machometa, císaře tureckého, latinským jazykem psaný a jemu poslaný, a nyní, poněvadž s ním již od několika let otevřená válka stojí, pro obecné dobré do našeho českého jazyku přeložený a v nově vůbec vydáný, od Šimona Lomnického z Budče, Praha 1604* [NKP, sign. 54 D 152, s. 494 - 724; pramen přepsal J. J. Z BRATŘIC, *Pamětihodno* 5, s. 432-441]. Tisk byl dedikován Petru Vokovi z Rožmberka (fol. A2r-A2v).

⁹³² ŠIMON LOMNICKÝ, *Píseň o turecké ukrutnosti ponoukající ku pokání a k veřejné hotovosti*, in: Týž, *List poselací k tureckému císaři*, fol. P1r-P7r.

⁹³³ TAMTÉŽ, fol. P2r.

⁹³⁴ TAMTÉŽ, fol. P3v.

⁹³⁵ Srov. V. BŮŽEK, *Setkání s tureckým nebezpečím*.

⁹³⁶ *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu VIII*, Praha 1895, s. 627.

⁹³⁷ Srov. J. PÁNEK, *Poslední Rožmberk*, s. 64, 110.

⁹³⁸ *Sněmy české VIII*, s. 627.

⁹³⁹ M. CYRUS, *Ars moriendi*, fol. B1v-B2r.

Vojenské tažení Petra Voka bylo oslavováno i na zámeckých zdech. Pronikl k nim až ten návštěvník, který směl vstoupit do nádvoří zámku v Bechyni.⁹⁴⁰ Zde uviděl řadu motivů z biblických dějin, ve kterých se odrážel aktuální strach z tureckého nebezpečí a celkově z konce světa. Jak již bylo řečeno v podkapitole o ikonografii, ústředním motivem byla vojenská scéna s protitureckou bitvou. Armádu proti Turkům vedli Rožmberkové, což bylo patrné z označených stanů s jejich znakem.

Po vstupu do zámeckých interiérů se hostům otevíraly zcela nové způsoby sebezprezentace Petra Voka z Rožmberka. Vyjadřovaly zejména Vokovo oblíbené motto a naznačovaly jeho vztah k ženám. Nejspíše on sám zadával svým umělcům, které téma chtěl do svých komnat vymalovat a vyštukovat. Pravděpodobně se o tom předem radil s některým z významných humanistů, se kterými se dobře znal.

Zatímco Viléma z Rožmberka provázal světem antiky Jacopo Strada, pro Petra Voka bylo hlavním inspiračním zdrojem jeho přátelství s Václavem Budovcem z Budova. Petr Vok měl k Budovcovi tak blízko, že se s ním radil o záležitostech ohledně svého dědictví.⁹⁴¹ To on mu nejspíše vnukl nápad, aby si na Bechyni do své ložnice zvolil náměty ze stejné knihy, ze které později velmi hojně čerpal i sám Václav Budovec.⁹⁴² Grafické náměty se v Budovcově *Antialkoránu* v jednom případě i shodovaly s vyobrazeními v bechyňském zámku.⁹⁴³ Petr Vok nejspíše velmi vzhlížel k Budovcovi, se kterým mohl vést velmi intelektuální debaty na řadu témat. Patrně si byli názorově tak blízcí, že když vybírali výzdobu pro znázornění jejich idejí, oba čerpali ze shodné knihy. Budovec zasadil tureckého Goga a Magoga po bok kacířů, smrti a čerta.⁹⁴⁴ Všichni byli na ilustraci umístěni v záhrobí, pod úrovní křesťanského rytíře, který se nad nimi plavil na loďce. Stejně hierarchizované byly i fresky z nádvoří bechyňského zámku a i štukové výjevy v ložnici Petra Voka, kde měly neřesti nejnižší místo.

⁹⁴⁰ Srov. A. STEJSKAL – L. POUZAR, *Renesanční Bechyně*, s. 31-36.

⁹⁴¹ J. HANZAL, *Poslední Rožmberkové a Karlova universita*, s. 157.

⁹⁴² Původní předlohy vydala Georgette DE MONTENAY, *Emblematum Christianorum centuria*, Tiguri 1584, fol. 11v. Do svého tisku je nechal vymalovat i Václav BUDOVEC, *Anti=Alkoran. To jest: Mocní a nepřemožení důvodové toho, že Alkorán Turecký z ďábla pošel, a to původem Ariánů s vědomím proti Duchu Svatému rouháním*, Staré Město Pražské 1614, s. 334 [Moravská zemská knihovna v Brně, sign. ST1-0024.969].

⁹⁴³ *Memento mori* v ložnici Petra Voka zasadil do širšího kontextu Ondřej Jakubec, který si povšíml motivu s mužem na loďce v *Antialkoránu*. O. JAKUBEC, *Pozdně renesanční sídla*, s. 245-246.

⁹⁴⁴ Ilustraci z Budovcovy knihy vydala N. REJCHRTOVÁ (ed.), *Antialkorán*, s. 324.

Z emblematické příručky *Setnina křesťanských znamení* od hugenotské básníčky Georgette de Montenay si Petr Vok zvolil emblémy – *zrcadlo víry, přijďte, buďte ostražiti, touha po odloučení, tvá pravda je v oblacích, ze zlého dobré a koho se bojím?*⁹⁴⁵ Tři ze zbylých motivů správně určila Milada Lejsková, jen k nim nepřiradila konkrétní předlohy. Emblémy byly věrně okopírovány z obrazové příručky z roku 1557.⁹⁴⁶ Štukatěři čerpali z různých stran knihy, což naznačuje, že motivy nebyly vybírány náhodně. *Had ukrytý v květině* v jednom případě varoval před tělesným pokušením. Druhý motiv *vítězné čisté víry* byl vybrán kvůli růži, která v něm představovala cudnou lásku a zároveň odkazovala na rožmberský znak. Třetí štukový obraz (*naděje v jiný život*) souvisel s Vokovým heslem *memento mori*, neboť v něm byl zaséván nový život.

Petr Vok z Rožmberka se ve stáří spolu s Václavem Budovcem zamýšlel nad smyslem svého života, neboť po sobě chtěl zanechat nějaký odkaz.⁹⁴⁷ Svědčí o tom především působení Petra Voka na Třeboni, kde si zřídil uměleckou sbíral celou knihovnu a zaměstnal Václava Březana, aby sepsal dějiny rožmberského rodu.⁹⁴⁸ Stal se z něj rodový patriot. Nejenže nechal sepsat rodovou kroniku, ale mnil ji doplnit o podobizny svých předků, které si objednal u svého malíře.⁹⁴⁹ Podobné malby nejspíše mohl chtít zasadit i do vnitřní výzdoby svých sídel.

Host při vstupu do reprezentativních místností rožmberské Bechyně uviděl program ctností a neřestí, *memento mori* a cykly žen, které porážely muže. Kardinální a teologické ctnosti byly zpodobněny ve formě žen, které seděly na mužích, podobně jako když byl osedlán Aristoteles v cyklu *Síly žen nad muži*.⁹⁵⁰ Doplnily je motivy Davida s Deborou,

⁹⁴⁵ Některé předlohy našla M. LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, *Program štukové výzdoby tzv. Soudnice*. Srov. J. KRČÁLOVÁ, *Renesanční stavby Baldassara Maggiho*, s. 29; J. PÁNEK, *Poslední Rožmberk*, s. 104. Detailněji se tvorbou básníčky zabývala Alison ADAMS, *Reading Georgette de Montenay*, in: David Graham (ed.), *An Interregnum of the Sign: The Emblematic Age in France* (= Glasgow Emblem Studies 6), Glasgow 2001, s. 17-28. Emblémy Petra Voka rozebíral i Tomáš KLEISNER, *Medals of Petr Vok of Rožmberk*, *Studia Rudolphina* 7, 2007, s. 125-131.

⁹⁴⁶ Claude PARADIN, *Devises heroïques* [...], Lion 1557, s. 70, 204, 258.

⁹⁴⁷ Srov. Václav BŮŽEK, *Petr Vok z Rožmberka v Třeboni. Svět vzpomínek, touhy a paměti*, *Dějiny a současnost* 33, 2011, č. 4, s. 37-40.

⁹⁴⁸ A. STEJSKAL, *Rožmberská a švamberská umělecká sbírka*.

⁹⁴⁹ Z roku 1607 pochází účet: „[...] na malování některých pamětí předků Jich Milostí pánů z Rožmberka.“ F. MAREŠ, *Materialie* 17, sl. 645.

⁹⁵⁰ Nejpodrobněji se motivu věnovala Susan L. SMITH, *The Power of Women. A Topos in Medieval Art and Literature*, Pennsylvania 1995. Autorka se většinou zabývala středověkým obdobím. O využívání cyklu v renesanci psala na s. 197-202.

Adama s Evou a Samsona s Dalilou.⁹⁵¹ Tyto biblické příběhy byly v raném novověku všeobecně známé, Petr Vok z Rožmberka se s nimi setkal i při univerzitním divadelním představení v roce 1600.⁹⁵²

Cyklus *Síly žen nad muži* se v rožmberské ikonografii objevoval podezřele často. Genderově zcela ovládl jednu místnost na Kratochvíli, nepřímo se objevoval i v jiných částech vily, dále na fasádách zámku krumlovského a v interiérech bechyňského. Ženy vždy měly dělat hlupáky z mužů, neboť je ovládaly – především sexuálně.⁹⁵³

Patřily mezi ně hrdinky i vražedkyně, což vypovídalo o proměnlivosti těchto zrádných a vychytralých žen. Muži byli šikanováni falešnou láskou, která jim zatemnila mysl. Báli se toho, že by kvůli fyzické kráse žen přehlíželi jejich leckdy pokaženou duši.⁹⁵⁴ Pokud se přesto někomu podařilo svádění žen utéct, mohl si říkat, že je silnější než Šalamoun, který to nedokázal.⁹⁵⁵ Z mužů se stávali hlupáci (někdy to byly lodě či stromy plné hlupáků), neboť to původně byli oni, kdo ženám začal přidělovat různé pravomoci, které jim umožnily se emancipovat a muže ovládat.⁹⁵⁶ To se mohlo stávat zejména u politiků, kteří své manželky na dlouho opouštěli a ponechávali jim přitom své panství, o které se měly starat.

Nepoctivé ženy působily příkoří mužům především na Kratochvíli v malém zlatém pokoji.⁹⁵⁷ Lze se domnívat, že se o jeho přemalbu postaral až Petr Vok z Rožmberka. Samson s Dalilou na stropě místnosti vycházely ze stejného příběhu, který si Petr Vok nechal zobrazit i v Bechyni. Atmosféra z tohoto pokoje mohla připomínat i některé chvílky, které zažívali účastníci pijáckých veselí na Bechyni. I během kratochvilných zábav si

⁹⁵¹ Bechyňskou psychomachii ve velkém rytířském sále rozebírala Z. HLAVICOVÁ, *Malířská výzdoba Rožmberského sálu*, s. 15-34.

⁹⁵² Konkrétně zhlédl ztvárnění příběhu o Judit a Holofernes. J. HANZAL, *Poslední Rožmberkové a Karlova universita*, s. 157.

⁹⁵³ *Trpká bylina zlá žena [...] z učeného žáka činí šaška a tuláka. Též z bohatého chudého a z pána chlapa bídneho. Nic nešetří poctivosti, není při ní studu ctnosti. [...] Mnohé oklamá, ošálí.* J. KRČ – V. HLADKÝ (edd.), *Šimon Lomnický z Budče, Kupidova střela*, s. 54. „*Všeliká žena, kteráž jest smilná, jako lejno od lidí pomijejících na cestě že potlačena bude. Protož lépeji jest manželky své milé se přidržeti, ji milovati, spolu s ní dobré i zlé trpěti, nevěstek se varovati a všech takových jalových vejmluv zanechati, ač kdo chce požehnání božského dojíti a dobře se míti*“ TAMTÉŽ, s. 118.

⁹⁵⁴ Christa GRÖSSINGER, *Picturing Women in Late Medieval and Renaissance Art*, Manchester 1997, s. 16.

⁹⁵⁵ Charles ZIKA, *Exorcising Our Demons: Magic, Witchcraft, and Visual Culture in Early Modern Europe*, Leiden 2003, s. 518.

⁹⁵⁶ Natalie Zemon DAVIS, *Women on Top: Symbolic Sexual Inversion and Political Disorder in Early Modern Europe*, in: Barbara A. Babcock (ed.), *The Reversible World: Symbolic Inversion in Art and Society*, Ithaca 1978, s. 147–190, zde s. 163.

⁹⁵⁷ K tomu naposledy V. BŮŽEK – O. JAKUBEC, *Kratochvíle*, s. 101-107.

stěžovali na zrádné ženy.⁹⁵⁸ Svým pojetím a ústřední myšlenkou se výzdoba komnaty na Kratochvíli zcela odkláněla od okolních sálů. I to umocňuje myšlenku, že zde šlo o přímé zadání Petra Voka, který měl specifický vztah k ženám, který se nebál prezentovat navenek ve své místnosti.

V dnes již nečitelných freskách mohly být zobrazeny Yael zabíjející Sisera či Phyllis, která si osedlala Aristotela. V podstatě nezáleželo na tom, zda tyto ženy měly oklamat Samsona, Šalamouna, Sardanapala, Sisera či Aristotela. Vždy šlo o stejný motiv, kdy byli významní a počestní muži ovládnuti ženskými zbraněmi. Zde se ani neřešilo, zda jde o římský či biblický příběh. Vždy to bylo starověké exemplum přejaté ze středověku. Pro pokoj Petra Voka na Kratochvíli byly nejspíše druhotně vybrány vždy jen ty ústřední ženy, které na grafické předloze páchaly nějakou neplechu. Malíř zde jednu předlohu do detailu zkopíroval, u druhé vytvořil věrnou kopii pouze jedné ženy, u dalších dvou nově určených grafik si trochu pozměnil i vybranou ženu. Samotné neřestnice byly vždy zasazeny do cizího architektonického rámce, který byl ochuzen o ostatní postavy z předloh. Tento výběr prokazuje jasné zadání: záměr prezentovat zde pouze samotné zlé ženy. Velmi snadno by se mohla číst symbolika starého filozofa, kterého si osedlala mladá Phyllis. Asi každý by v motivu viděl padesátiletého Viléma z Rožmberka či jeho bratra, na kterých seděly jejich manželky či potenciální milenky. Podporují to slova Lomnického z Budče, který varoval Viléma z Rožmberka, aby se uvaroval tělesnému pokušení svádívých mladých žen, neboť se měl Vilém věnovat jen své manželce Polyxeně z Pernštejna.⁹⁵⁹ Zrádné ženy se do muže bezhlavě zamilují a už je nezajímá, že mohou poškodit čest jeho rodu.⁹⁶⁰

U Petra Voka je příhodné k interpretaci těchto motivů využít veršů Šimona Lomnického z Budče, kterého Petr znal natolik dobře, že se mu snažil domluvit manželku.⁹⁶¹ Na Lomnického určitě nenahlížel jako morálního buřiče, naopak jej on sám chválil jako *člověka dobré pověsti*.⁹⁶² Téměř všechna svá díla Lomnický vždy dedikoval Rožmberkům,

⁹⁵⁸ Muži využívali symbolické prostředky k vyjádření své nespokojenosti se ženami: „*Venuše, ty jsi má smrt!*“ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA a kol., *Dvory velmožů*, s. 116.

⁹⁵⁹ J. KRČ – V. HLADKÝ (edd.), *Šimon Lomnický z Budče, Cupidova střela*, s. 19.

⁹⁶⁰ TAMTÉŽ, s. 25.

⁹⁶¹ A. KUBÍKOVÁ, *Epizoda ze života Šimona Lomnického*.

⁹⁶² TAMTÉŽ.

proto je potřebné vycházet především z jeho morálních pouček. Hned v jedné ze zmíněných dedikací bylo varování o neřestných ženách, které mohly ovládat i své muže.⁹⁶³

Šimon Lomnický z Budče varoval před nevěrnými ženami, neboť podle něj trpěly nevléčitelnou nemocí.⁹⁶⁴ Lomnický nejspíše cítil bezmoc nad ženami, které nemohl uzdravit, tedy ovládat. Špatná pověst o ženách se měla šířit venku – mimo domov, kde se mohl manžel dozvědět „*divné příběhy*“ o své ženě. Jediné řešení, jak se vyrovnat s tvrdošíjnými a sprostě zlými ženami, bylo tvrdě je trestat smíchem a žertem.⁹⁶⁵ Přímou o „*zlých ženách*“ se Lomnický rozepsal ve své stati o manželství: „*Která má krásu větší, mívá poctivost menší.*“⁹⁶⁶ Humanista jednoduše odvozoval míru ženské zlosti od jejich krásy. Čím byla hezčí, tím mohla mít větší moc nad muži. Šimon si postěžoval, že ve společnosti mnohem snáze natrefí na „*ženu zlou*“, než na „*jednu ctou*“. Zlé ženy měly být naduté, pyšné a žádostivé.⁹⁶⁷

Ještě detailněji popisoval Lomnický zlé ženy v Kupidově střele. „*[Rozkoš] přemohla zajisté mnohé znamenité, jako Adama, otce našeho nejprvnějšího, Samsona nejsilnějšího, Davida nejpožnějšího, Šalamouna nejmoudřejšího: [...] „Adama, také Samsona, Davida i Šalamouna žena oklamala, svedla, zlé věci na ně uvedla, o čemž písmo zmínku činí, kdo medle bezpečen nyní?*“⁹⁶⁸

Názorně si nechal Petr Vok tyto neřesti zobrazit v Bechyni ve stejném sále, kde měl i Dalilu beroucí moc Samsonovi. Podle Šimona Lomnického byl Samson potrestán za svůj hřích, že smilnil s nevěstkami i s „*nějakou Dalilou*“.⁹⁶⁹ On svým hříšným chováním mohl za to, že jej milenka oklamala a prodala nepřátelům, čímž přišel o Boží sílu.⁹⁷⁰ Do podobného kontextu byla zasazena i Davidova milenka Batšeba, která byla zobrazena na fasádě zámku v Bechyni. Zakázané cizoložství vedlo k početí nemanželského syna, který nakonec zahynul.⁹⁷¹

⁹⁶³ J. KRČ – V. HLADKÝ (edd.), *Šimon Lomnický z Budče, Kupidova střela*, s. 18.

⁹⁶⁴ J. A. GABRIEL (ed.), *Šimona Lomnického z Budče Krátké naučení*, s. 118.

⁹⁶⁵ TAMTÉŽ.

⁹⁶⁶ TAMTÉŽ, s. 136.

⁹⁶⁷ TAMTÉŽ.

⁹⁶⁸ Tamtéž, s. 48. Srov. J. KRČ – V. HLADKÝ (edd.), *Šimon Lomnický z Budče, Kupidova střela*, s. 57-58.

⁹⁶⁹ J. KRČ – V. HLADKÝ (edd.), *Šimon Lomnický z Budče, Kupidova střela*, s. 144.

⁹⁷⁰ TAMTÉŽ.

⁹⁷¹ TAMTÉŽ, s. 144-145.

Šimon Lomnický zklamán dosavadní zkušeností se ženami uvedl, jak i moudré ženy muže zklamou, ošidí jej a povedou za nos.⁹⁷² K tomu připomenul jedno z nejtypičtějších exemplů pro motiv *Síly žen nad muži* – Aristotela, jehož žena mohla být zobrazena i na Kratochvíli.⁹⁷³ Aristoteles byl moudrý, přesto jej jeho žena „ošidila a pořád na něm jezdila, udělala z něho koně“.⁹⁷⁴ Aristoteles tak byl ovládán svou ženou, která nad ním držela svou moc. Lomnický se takto snažil varovat muže, aby žili pokojně v míru se svými ženami a důvěřovali jim.⁹⁷⁵

Místnosti na Kratochvíli vévodila freska s Šalamounem a jeho ženami. To byl motiv dobře známý i Šimonu Lomnickému.⁹⁷⁶ V českých popisech této báje se skrývá mnoho manželských pouček.⁹⁷⁷ Šalamoun říkal, k čemu by bylo „*bohatství, království, vladařství, zlato, stříbro, drahé roucho, drahé kamení, nákladné hodování, veselí a rozkoše bez ženy?*“⁹⁷⁸ Šalamoun velmi vychvaloval ženy. Žena měla rodit děti a pečovat o ně, o svého manžela i dům a čeleď. Ženy měly být zábavnou kratochvílí pro mladé i potěšení pro staré. V tomto chvalozpěvu na ženy už Šalamoun ztrácel soudnost – jeho přílišná láska k ženám jej vedla k tomu, že začal přehánět. Poté bylo lstí rozhlášeno místním ženám, že král Šalamoun nařídil, aby měl každý muž sedm žen. Do paláce se mělo seběhnout sedm tisíc rozhořčených žen, které krále obklíčily. V následných hádkách padla i výtku jedné z žen, že žádný vévoda není tak hojný, aby mohl dostatečně uspokojit vůli jedné ženy, natož aby jich bylo sedm. Popuzený Šalamoun se rozmluvil o nešlechtných ženách, jejich nekonečném hněvu, nestydatosti či smilství. Později se už uklidnil a omlouval se přítomným ženám, že měl na mysli pouze nešlechtné ženy. Dobré ženy jsou podle něj stále milé a stydlivé, které jsou jako hořící lucerna ozdobou dobu. S tím se ženy spokojily a odešly.

Příběh pojednával zejména o tom, jak ženy vždy uvěří klevetám a jsou schopné se hned sjednotit a vzbouřit proti mužům. Z mužského pohledu jsou v báji jasně vymezeny dvě

⁹⁷² J. A. GABRIEL (ed.), *Šimona Lomnického z Budče Krátké naučení*, s. 139.

⁹⁷³ „*Aristoteles onen byl moudrý a čte se o něm, že ho žena ošidila a pořád na něm jezdila, udělala z něho koně.*“ TAMTÉŽ.

⁹⁷⁴ TAMTÉŽ.

⁹⁷⁵ TAMTÉŽ.

⁹⁷⁶ „*Šalamoun také že měl svých manželek královen sedm set a ženin tři sta*“ J. KRČ – V. HLADKÝ (edd.), *Šimon Lomnický z Budče, Kupidova střela*, s. 113.

⁹⁷⁷ Vychází se z edice příběhu: *Kratochvilná rozmlouvání krále Šalamouna nejmoudřejšího s Markoltem*, který vydal: B. VÁCLAVEK (ed.), *Historie Kratochvilné*, s. 297-305.

⁹⁷⁸ TAMTÉŽ, s. 300.

neslučitelné skupiny žen – dobrých a nešlechtných. Do cyklu *Síly žen nad muži* nejvíce zapadá spíše úvodní část, kdy je Šalamoun přistižen v moci ženské lásky. Pokračování už bylo v duchu morálního ponaučení z toho, že přílišná láska k ženám může být nebezpečná. Nakonec se ale vše vysvětlí, což znamená, že i se někdy když muži dostanou do područí žen, nakonec se mohou vzájemně udobřit. V tomto případě byl nešlechtný Markolt, který schválně vyvolal hněv v ženách a popudil je proti Šalamounovi.

Cyklus *Síly žen nad muži* byl příklad dalšího původně antického motivu, který vnímali renesanční jedinci velmi aktuálně. Nešlo o zdomácnělé exemplum, které by se hojně šířilo i mezi nejprostšími lidmi. Pro jeho nadčasovost ale muselo být velmi oblíbené zejména mezi mladou mužskou populací. Mladíci se snažili vyrovnat se s odlišným chováním, které se jim dostávalo od příslušnic opačného pohlaví.

V.7. Bakchus ve světě rožmberských velmožů

S bohem vína se český vzdělanec setkával od raného středověku. Kosmas ve své kronice personifikoval atributy chléb a víno do podob antických bohů. Přemysl Oráč měl podle Kosmy nejprve uctít boha Bakcha pitím vína a bohyni Ceres požíváním chleba.⁹⁷⁹ Kosmas zařadil Bakcha, bohyni Ceres, Venuši a Hymena do programu svatebních oslav. Toto téma ve formě nástěnných maleb a štuků proniklo i do rožmberského prostředí. Českokrumlovský Bakchus s Cererou a Venuší patřili do svatebního programu podobně jako postavy z Kosmovy kroniky.⁹⁸⁰ V českokrumlovské rezidenci byli malováni právě v době svateb Viléma z Rožmberka, proto jejich smysl velmi pravděpodobně spočíval právě v oslavě manželství. V roce 1578 neshlížel Bakchus s Cererou jen ze zámeckých zdí, ale byl zmiňován i v oslavných básních: „*Kdo touží pít, Bakchus mu přinese nejlepší vína a úrodná Ceres připraví tisíc jídel.*“⁹⁸¹

⁹⁷⁹ Podle Kosmy v Krokově době „*neznali darů Cereřiných a Bakchových, protože jich ani nebylo.*“ Dušan TRĚŠTÍK, *Kosmas*, Praha 1966, s. 124. Chléb a víno poznala až následná generace, kdy se Přemysl s Libuší „*občerstvili darem Cereřiným a Bakchovým a ostatek noci věnovali Venuši a Hymenaeovi.*“ Kosmas vystavěl domněnku na základě znalostí rotundy svaté Kateřiny. Při popisování svatby Přemysla a Libuše se inspiroval dodnes dochovanými malbami s Rostislavem, kterému podávala jeho manželka chléb s vínem.

⁹⁸⁰ Stejně tomu bylo u rožmberských svateb. „*Sic tibi, quos celebras Hymenaeos...*“ D. CRINITUS, *Illustri heroi*, fol. 508r.

⁹⁸¹ P. KODICIL, *Epithalamion de nuptiis*, fol. B3v.

Bakchovo jméno pronikalo do lidového prostředí od 16. století. Vesničané a měšťané raného novověku zařadili boha Bakcha do svých masopustních a karnevalových radovánek. V Království českém se uchytilo povědomí o tom, že se v Římě slavil masopust, který nazývali Bakchanálie.⁹⁸² Renesanční Bakchus byl sice nahý, ale spíše než k sexuálním orgiím se svlékal kvůli opilecké nestydatosti a chudobě, do které se dostal častým opilstvím a hraním.⁹⁸³ Na nestydatost antických Bakchantek poukázaly renesanční Mainady jen náznakem, např. štuková činelistka s odhaleným ramenem známá z rožmberské Kratochvíle.⁹⁸⁴

Bakchova věčná opilost byla chápána jako nemravná činnost, která mohla poškodit i čest. Dodržování mravů bylo především věcí urozenců, kteří se měli chovat podle určitých zásad.⁹⁸⁵ Šlechticům bojujícím o dodržování ctností se Bakchus vysmíval, a naopak nabádal své zastánce, aby je porušovali. Vilém z Rožmberka zanechal svůj názor na opijení na zápisu do (dnes neznámého) šlechtického památníku. Zasadil své heslo *pospíchej pomalu* do pijáckého prostředí. Vilém zápisem „*zvolna popíjej*“ nabádal k pití, ale střídmemu.⁹⁸⁶ Ztotožňoval se s mravokárnou literaturou, tedy nenásledoval nařízení boha Bakcha. Vilém z Rožmberka podle svého pozměněného hesla neuctíval Bakcha jako opilce. Jelikož si jej nechal namalovat do svých interiérů, musel pro něj Bakchus znamenat svatební symbol (manželství či plodnosti).

⁹⁸² Srov. Daniel ADAM Z VELESLAVÍNA, *Kalendář historický*, Praha 1578 [NKP, sign. 54 C 25, s. 24], s. 79.

⁹⁸³ Vavřinec Leander RVAČOVSKÝ, *Masopust*, Praha 1580 [NKP, sign. 54 C 39], fol. 90v-91r. „*Ne bez příčiny tedy pohané, kteříž neměli dokonalého poznání o Bohu jako my z milosti jeho svaté, však aby mrzkost ožralství své mládeži nějak ukázali, Ožralého tohoto d'áblíka od těch Bakchantských ožralých nezpůsobných křiků Bakchusem nazývali. Dali ho malovati nahého, jedno pro nestydatost, neb při ožralci žádného studu ani vážnosti ku Pánu Bohu ani k dobrým a počestným lidem není. Druhé pro chudobu, neb každodenní ožralec a hráč nemůže než zchudnouti a potom by rád spal pod strhanými šátky, kdyby je měl. Udělali mu také rohy pro vzteklost a nezkrocené bláznovství ožralců. Přidali mu za tovaryše satyry, silény, fauny, divoké ztřeštěné potvory, skopce, býky, lvy, kozly, štíry a co k tomu zpotvořeného mohli najíti, jakž jsme teď něco toho přeslyšeli. Jestliže jsou tedy ti pohané v té straně pobožnější nebyli, nežli my křesťané, zvíme to, když se v nejposlednější den, před soudnou stolicí Kristovou i spolu s nimi postaviti musíme.*“ Srov. Čeněk ZÍBRT, *Řády a práva starodávných pijanských cechů a družstev kratochvilných v zemích českých*, Praha 1910, s. 154.

⁹⁸⁴ Blíže P. KINDLMANN, *Římské motivy*, s. 130-135.

⁹⁸⁵ Mimo již dříve uvedené příručky Jiří ZÁVĚTA, *Schola aulica, to gest dvořská škola*, Praha 1607 [NKP, sign. 54 F 77].

⁹⁸⁶ Čeněk ZÍBRT, *Nápisy ze staročeských štambuchů a památníků až do doby probuzenské*, Praha 1907, s. 69.

Bakchus se stal se králem všech opilců, který udával řád nevázaným veselím. Vládl ve světě postaveném naruby ze svého sudu naplněného vínem. Měl své vlastní nástroje, které zesměšňovaly ty královské – trůn ze sudu a korunu z vinné révy.⁹⁸⁷ V urozenější společnosti držel pohár, v lidových vrstvách spíše korbel. Zatímco Rožmberkové mohli uctívat Bakcha vínem a latinským citátem, vesničané mu zpívali lidové písně při popíjení piva. Obě možnosti se mohly setkávat a vzájemně ovlivňovat. Poslední Rožmberkové museli Bakcha znát. Věděli, že i pro jejich poddané to byla známá postava. Právě proto ztrácel Bakchus pro šlechtu svou exotickou exkluzivitu, kterou zastávaly jiné postavy z antické mytologie. Stal se nástrojem neurozených vyznavačů alkoholu.

Bakchus působil jako mravokárný učitel, ale radil chovat se přesně opačně od dobových norem. Za dodržování svých zákonů nabízel odměnu. Kdo by vyznával jeho naučení, byl by zaznamenán na dolní desce jeho sudu. To připomínalo pojetí Bakcha u vyšších vrstev. Do elitního Bakchova společenství byli přizváni pouze ti, kteří vypili pohár vína až do dna.⁹⁸⁸ Začlenění probíhalo zápisem do pamětních knih.⁹⁸⁹ Zatímco na Ambrasu a rožmberské Bechyni k tomu sloužily knihy, jinde své zápisy ryli účastníci do skleněného poháru.⁹⁹⁰

Pekelné království s vlastními pijáckými řády, kterému vládl Bakchus, chtěly napodobovat i vyšší vrstvy stavovské společnosti. Petr Vok z Rožmberka pořádal na svém zámku v Bechyni setkání odpovídající duchu grobiánství, Frantových práv i Schwarzenbergových instrukcí.⁹⁹¹ Přestože se mohl inspirovat konkrétním programem z Dillenburku, spíše šlo o oblibu pijácké literatury a inspirace vedla z obyčejných hospod. S tímto nevázaným pojetím opileckých bakchanálií nesouhlasili mnozí moralisté. Frantovy spolky vadily Tomáši Bavorovskému v roce 1557, Nathanaelovi Vodňanskému roku 1605 i Šimonu Lomnickému z Budče o čtyři roky později.⁹⁹²

⁹⁸⁷ Vinná réva měla v oslavných básních šířit hrozny, ze kterých by Vilémova manželka plodila rožmberské potomky. J. STRIALIUS Z POMNOUŠE, *Votum*.

⁹⁸⁸ V. BŮŽEK, *Pijácké zábavy*.

⁹⁸⁹ Více L. IGÁLFFY-IGÁLY, *Die Ambraser Trinkbücher*.

⁹⁹⁰ Jutta-Annette PAGE – Ignasi DOMÉNECH, *Beyond Venice: glass in Venetian style, 1500-1750*, New York 2004, s. 66-67. Mezi zápisy patřily např.: „*Bůh mne zachránil z neštěstí; jak si bůh přeje; bůh dal; žádné štěstí; na počátku zvažuj konce.*“

⁹⁹¹ K tomu Čeněk ZÍBRT (ed.), *Frantova práva, text prvotisku norimberského z r. 1518*, Praha 1904.

⁹⁹² TAMTÉŽ, s. XIX.

Vilém z Rožmberka byl spojován s frantovským stylem života až v *Třeboňských pamětech*, které nelze považovat za zcela věrohodný pramen. Enšpíglovské kousky měl provádět borovanský kněz Kozka z Rýnárce, který se chystal kálet před dvorem Viléma z Rožmberka.⁹⁹³ O smyšlenosti příběhu vypovídala i Vilémova unáhlená reakce na kněžův čin: „*Kozko, co to?*“⁹⁹⁴ Kozka skutečně vedl život v duchu Bakchových nařízení. Svěřené hospodářství rozprodal či zastavil a získané peníze propil.⁹⁹⁵ V konkrétních činech, např. o vezení se na kozlech, se *Paměti* pouze inspirovali v Březanovi. Jeho zápis o Kozkovi, který po odevzdání kláštera rožmberskému vladaři „*své dny po frantovsku strávil*,“ prozradil několik skutečností.⁹⁹⁶ Březan znal Frantova práva či spolky. Rožmberský kronikář je očividně odsuzoval a předpokládal, že i Rožmberkové či další čtenáři jejich kroniky považovali Frantova práva za špatná.

Bakcha oslavovali hlavně bezbožní lidé.⁹⁹⁷ Poslední Rožmberkové patřili mezi zbožné, proto Bakcha patrně příliš neuctívali. Přesto si jím nechali vyzdobit své síně. Přítomnost Bakcha v rožmberských prostorách neměla cíl směřovat k odporu vůči moralizujícím autoritám. Když chtěl císař rozveselit lid, nechal jim podávat víno. Ale protože to byl Bakchus, kdo nabízel poddaným hříšný nápoj, a ne císař, tak to bylo morálně správné. Podobné to mohlo být i na dvorech posledních Rožmberků. Pokud svým poddaným nabízeli pivo a víno, což se o svatbách dělo v nemalé míře, mohl za to Bakchus. Vilém z Rožmberka víno i dovážel, každý rok mohl bez placení přivést až čtyři lodě s vínem.⁹⁹⁸

Samotný Bakchus byl doslova ztělesňován o masopustech.⁹⁹⁹ Jediným konkrétním důkazem z okruhu „*pánů a přátel*“ posledních Rožmberků o uctívání Bakcha o Masopustu, je účet z roku 1564. Adamovi II. z Hradce byly zaslány peníze „*na hru s Bakchusem*.“¹⁰⁰⁰ I v roce 1570 pořádali páni z Hradce masopustní veselí. Z dochovaných účtů lze

⁹⁹³ Tomáš HAVELKA, *Komika českého raně novověkého bohemikálního dramatu*, Brno 2009 (= Dizertační práce), s. 244-245.

⁹⁹⁴ Petr ŠŤOVÍČEK, *Zrození a proměny rožmberské tradice v Třeboni. Edice textů Třeboňských pamětí*, České Budějovice 2007 (= Diplomová práce), s. 147-148.

⁹⁹⁵ Jaroslav PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 172.

⁹⁹⁶ TAMTÉŽ.

⁹⁹⁷ Zikmund WINTER, *V ohradě měst a městských zdech*, Praha 1916, s. 116.

⁹⁹⁸ SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 3, inv. č. 51, fol. 1r.

⁹⁹⁹ K masopustům Peter BURKE, *Lidová kultura v raně novověké Evropě*, Praha 2005, s. 193-217.

¹⁰⁰⁰ Čeněk ZÍBRT, *Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy prstonárodní pokud o nich vypravují písemné památky až po náš věk*, Praha 1889, s. 33. Zíbrt patrně citoval účet uložený v SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 4585, sign. VI R 21, kart. 724.

odhadnout, že doprovodným programem byl opět průvod boha Bakcha, tentokrát i s bohyní Ceres.¹⁰⁰¹ Bakchus byl ozbrojen pomalovaným a pozlaceným dřevěným palcátem. Jeho žezlo v očích diváků připomínalo husitskou dobu.¹⁰⁰² Stejně jako husité i účastníci masopustních veselí nenásledovali dobová nařízení církve. Bakchus v průvodu pánů z Hradce roku 1570 neměl vinnou ani chmelovou korunu, ale byl mu nejspíše upleten věnec z chvojí.¹⁰⁰³ Další větvičky patrně hrály roli při konečném zapálení Bakchovy figuríny po jeho odsouzení. Průvodu pánů z Hradce se účastnilo celkem šest postav v pomalovaných kožených botách a rukavicích.¹⁰⁰⁴ Pekelní přísluhovači boha Bakcha nejspíše bavili okolí pobíháním v šaškovských kuklách se zvonečky. Slaměné kloboučky snad bohyní hojnosti a plodnosti byly vyráběny nejen pro Masopust roku 1570, ale i pro jindřichohradecké turnajové karnevaly o tři roky později.¹⁰⁰⁵ Bavlněné žluté převleky měly vést k iluzi, že aktéři Masopustu roku 1570 byli nazí, jak bylo pro Bakcha a jeho pomocníky typické.¹⁰⁰⁶

Petr Vok z Rožmberka byl jedním z mnoha šlechticů, kteří se o masopustu ženili. Masopust roku 1580 byl pro Rožmberky svátkem, kdy se spojovala oslava Bakcha se slavením nového manželství Petra Voka. O třicet let později se konal v Českém Krumlově Masopust, který zaznamenaly Paměti Třeboňské.¹⁰⁰⁷ Petr Vok až do jedné smrtelné nehody toleroval masopustní maškarády. Účastnili se jich měšťané, rožmberští úředníci i zámecký fraucimor. Nakonec soudili masopust a hodili jej do kašny, což odpovídá soudům s bohem Bakchem. Jediný popis masopustního veselí z rožmberského města prozradil, že v Českém Krumlově bylo zvykem Bakcha pochovávat. O tom, že si českokrumlovští měšťané Bakcha oblíbili, svědčí i nález boha vína v kachlových kamnech.¹⁰⁰⁸ Jiný záznam o Masopustu

¹⁰⁰¹ Zikmund WINTER – Čeněk ZÍBRT, *Dějiny kroje v zemích českých. Od počátku století XV. až po dobu bělohorské bitvy*, Praha 1893, s. 633.

¹⁰⁰² Srov. Václav BŮŽEK, *Jan Žižka v paměti Ferdinanda Tyrolského na Ambrasu*, in: Robert Novotný – Petr Šámal a kol., *Zrození mýtu. Dva životy husitské epochy*, Praha-Litomyšl 2011, s. 320-328.

¹⁰⁰³ Z. WINTER – Č. ZÍBRT, *Dějiny kroje*, s. 633.

¹⁰⁰⁴ TAMTÉŽ.

¹⁰⁰⁵ TAMTÉŽ, s. 648.

¹⁰⁰⁶ Srov. P. BURKE, *Lidová kultura*, s. 201, 203-205.

¹⁰⁰⁷ P. ŠTOVÍČEK, *Zrození a proměny rožmberské tradice*, s. 135. Václav Březan kladl příhodu do roku 1607. J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 584.

¹⁰⁰⁸ Michal PREUSZ, *Hmotná kultura raně novověkého měšťanského domu na příkladu hromadného nálezu ze studny domu čp. 55 v Českém Krumlově*, České Budějovice 2011 (= Diplomová práce), s. 75, 185.

svědčí o Vokově přízni k těmto slavnostem.¹⁰⁰⁹ Přestože tento pramen mohl do určité míry přehánět, pokud nešlo o zamýšlenou ironii, mohl se zakládat i na pravdivých příbězích, které se ve městě přenášely ústní formou.

Jinou událostí, při které se Rožmberkové setkávali s Bakchem, byly slavnostní přípitky. Přípitky byly v raném novověku značně ritualizovaným jevem.¹⁰¹⁰ Do Bakchova společenství na Ambrasu byl přizván účastník, který vypil do dna nabídnutý pohár. Dělo se tak v jeskyni nazvané Bakchova svatyně.¹⁰¹¹ Komu se podařilo u Bakchova oltáře vypít pohár do poslední kapky, mohl se zapsat do pijácké knihy.¹⁰¹²

Předchozí rčení mohou připomínat pijáckou mluvu zapsanou v *Pokutních registrech* Petra Voka. Renesanční šlechtici pili tuze rádi víno, mysleli na své milované a neobešli se bez snídaně. Ve šlechtických veselích se tedy připomínal Bakchus v podobě oblíbeného vína, Venuše při vzpomínkách na svou ženu i Cerera u stížnosti ohledně snídaně.¹⁰¹³

Spojení Bakcha s Cererou a Venuší pomocí známého přísloví lze vyčíst i v interiérech českokrumlovského zámku.¹⁰¹⁴ Přestože nelze přesněji dokázat jejich smysl, měl by spočívat ve výše uvedených rčeních a příslovích. Alegorické pojetí Bakcha symbolizovalo pro Rožmberky především plodnost a hojnost. Ve spojení s Cererou, Venuší a Proserpinou mohlo značit roční období. V interiérech českokrumlovského hradu se mohlo odkazovat na léto a podzim, na Kratochvíli navíc na jaro, kterým je Venuše. Spíše ale šlo o obrazové zachycení přísloví „láska prochází žaludkem“ a svědčilo o stylu života vedeném posledními Rožmberky během jejich pijáckých veselí. Ve spojení s námětem vedle namalovaného Jákobova snu se prohlubuje myšlenka žádaného potomstva.¹⁰¹⁵

¹⁰⁰⁹ „Pan Petr Vok z Rožmberka bejval veselý rád a k měšťanům se zval o masopustě, aneb sice i jindy, když se pánu zlíbilo, pozval se k některému sousedu do města (Třeboně) a poručil, kteří měšťané s manželkami a dcerami mají k tomu přijíti. Tu dal ze zámku jídlo, víno nositi, a byl s nimi vesel. Časem muzika musela přítomna býti, a tancovalo se, čemuž se pan svou rozkoši díval, a kdo co na J[eho] M[ilosti] panu požádal, všecko obdržel. V náležitý čas přijeli zase s kareťou pro pána. Byl ráj v Třeboni, všeho dobrého dosti z božího požehnání.“ P. ŠŤOVÍČEK, *Zrození a proměny rožmberské tradice*, s. 84.

¹⁰¹⁰ V. BŮŽEK, *Pijácké zábavy*.

¹⁰¹¹ Alois PRIMISSER, *Die Kaiserlich-Königliche Ambraser-Sammlung*, Wien 1819, s. 10.

¹⁰¹² Takové přípitky zažil Petr Vok v Dillenburku. V. BŮŽEK, *Pijácké zábavy*.

¹⁰¹³ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA a kol., *Dvory velmožů*, s. 116.

¹⁰¹⁴ J. KRČÁLOVÁ, *Renesanční nástěnné malby zámku v Českém Krumlově*, s. 369.

¹⁰¹⁵ J. PÁNEK, *Poslední Rožmberkové*, s. 255.

Bakchus patřil i mezi předměty rožmberské kunstkomy. Byl součástí matematického stroje s hodinami ve sbírkách Petra Voka.¹⁰¹⁶ Rožmberkové vlastnili i klenot s bohem vína.¹⁰¹⁷

V.8. Rada zvířat na Kratochvíli jako inscenace římských ctností

Ondřej Jakubec načal myšlenku, že lovci namalovaní na Kratochvíli nemuseli symbolizovat jen účel loveckého zámečku.¹⁰¹⁸ Nemohla zvířata v obou spodních sálech odkazovat na Dubraviovu Theriobulii z roku 1520? Tehdy napsal Jan Dubravius příručku o tom, jak by se měl chovat Ludvík Jagellonský. V zásadě to byl český *Vladař*. Zde šlo o morální poučky o vladařských ctnostech, které prezentovala jednotlivá zvířata. Vybraná zvířata měla laickou formou poučovat mladé nástupce evropských vladařů. Přitom byly využívány i starověké postavy.¹⁰¹⁹

Každé zvíře zobrazené na Kratochvíli symbolizovalo nějaké z antických exemplů. Zvířata představovala „kratochvilná morální poučení“.¹⁰²⁰ Jejich smysl je potřebné vysvětlit přes profánní antické motivy, skrze které lze interpretovat i jejich alegorický význam. Aegidius Sadeler je popsal jako veselé a kratochvilné příběhy, které v sobě skrývají užitečné a spasitelné rady k ctnostnému životu.¹⁰²¹

Lev se ptal, které ctnosti vyžaduje správný vladař.¹⁰²² Lev uvedl, že vladař má vynikat nad poddanými jeho mravem stejně jako stavem a majetkem.¹⁰²³ Leopard připomněl Horatia Cocla na mostě i Mucia Scaevolu, který si upálil ruku pro slávu svého rodu.¹⁰²⁴

¹⁰¹⁶ A. STEJSKAL, *Rožmberská a švaberská kunstkomořa*, s. 75. Pro srovnání v rudolfinských sbírkách se nacházel Miseroniho malý Bakchus ze zlata a Bakchus jako součást automatu. TAMTÉŽ, s. 81.

¹⁰¹⁷ SOA Třeboň, CR- z Rožmberka, sign. 12, fol. 103.

¹⁰¹⁸ V. BŮŽEK – O. JAKUBEC, *Zámek Kratochvíle*, s. 81.

¹⁰¹⁹ Miroslav HORNA (ed.), *Jan Dubravius, Theriobulia – Rada zvířat*, Praha 1983, s. 156-157 (Agamemnon), s. 136, 137, 144 (Bakchus), s. 104, 105, 150, 151 (Caligula), s. 144 (Ceres), s. 71 (Horatius Cocles), s. 87, 105 (Commodus), s. 181 (Hannibal), s. 145, 155 (Herkules), s. 66, 71 (Jupiter), s. 95, 158, 167 (Mars), s. 181 (Minerva), s. 109 (Tarquinius Superbus), 105 (Tiberius), s. 137 (Odysseus), s. 145, 150, 185 (Venuše).

¹⁰²⁰ Sylva DOBALOVÁ, *Theatrum morum: tygr, lev, a divadlo na Pražském hradě*, in: B. Bukovinská – L. Slaviček (edd.), *Pictura verba cupit*, s. 207–220, s. 216.

¹⁰²¹ TAMTÉŽ.

¹⁰²² M. HORNA (ed.), *Theriobulia*, s. 67.

¹⁰²³ TAMTÉŽ, s. 131.

¹⁰²⁴ TAMTÉŽ, s. 71.

Slon v radě zvířat upozorňoval na spravedlnost.¹⁰²⁵ Vlk zabíjející jehňátko byl ztělesněním neřestí antických císařů – Caliguly, Neronů a Commoda.¹⁰²⁶ Vlk varoval před zvyšováním daní, placení zbytečných poplatků, rozkrádání svatostánek a korupcí v úřadech. Vlk upozorňoval budoucího vladaře, aby jeho „*vlčí mrav neznectil království, kdyby se nezdržel těch špatných příkladů*“.¹⁰²⁷ Liška varovala vladaře před úředníky, kteří svého pána jen okrádali.¹⁰²⁸ Panovník si měl více hlídat svůj majetek a daně. Pes vyzýval k šlechtickým kratochvílím – lovu, který měl připravovat na boje proti Turkům: „*At' s Tebou na lov jde vznešená družina šlechtických mladíků [...] a první zaútoč na kance kopím, jímž bude též v budoucnu zajisté podroben turecký nepřítel*“.¹⁰²⁹ Pes si vzpomněl i na císaře Hadriána, který pozapomněl na bezpečí a patrně u sebe neměl věrnou stráž k případné obraně.¹⁰³⁰ Medvěd varoval před rozkrádáním královského majetku ve chvílích, kdy je pán opilý.¹⁰³¹ Vepř upozorňoval krále, aby se nechoval jako prase, které je hloupé, neřestné, pije, zvrací a je nečisté.¹⁰³² Opičák si vzpomněl na císaře Augusta a radil králi ve vhodné míře žertovat.¹⁰³³ Jelen se snažil ozřejmit výhody míru, ve kterém panují dobré mravy.¹⁰³⁴ Velbloud připomínal králi, aby se postaral o všechny své občany, zejména v době válek, aby neupřednostňoval žádné skupiny či sebe.¹⁰³⁵ Zajíc hovořil o volnočasových aktivitách, které by král neměl opomenout, ale aby to s nimi nepřeháněl jako císaři Domicián a Claudius.¹⁰³⁶ Kamzík podobně jako velbloud učil krále být laskavým ke všem svým poddaným.

S těmito zvířaty úzce souvisejí lovecké motivy, které vyjadřují moc lidí nad zkrocenou přírodou. S radou zvířat na Kratochvíli souvisel i budovaný zvěřinec, kde nechyběla ani exotická zvěř. Rožmberkové se nepochybně inspirovali v menažeriích z Pražského hradu či

¹⁰²⁵ “[...] *usiluj, abys byl po právu svým lidem oslaven jako král spravedlivý.*“ TAMTÉŽ, s. 81.

¹⁰²⁶ „*Císaři Caligula, oba dva Neroni a také Commodus, když chtěli vyřídít a dobře obstarat cokoliv vážného, jen Vlkům svěřili takové poslání.*“, TAMTÉŽ, s. 105.

¹⁰²⁷ TAMTÉŽ.

¹⁰²⁸ TAMTÉŽ, s. 125.

¹⁰²⁹ TAMTÉŽ, s. 139.

¹⁰³⁰ TAMTÉŽ.

¹⁰³¹ TAMTÉŽ, s. 143.

¹⁰³² TAMTÉŽ, s. 147.

¹⁰³³ TAMTÉŽ, s. 149.

¹⁰³⁴ TAMTÉŽ, s. 157.

¹⁰³⁵ TAMTÉŽ, s. 167.

¹⁰³⁶ TAMTÉŽ, s. 175-177.

viily Neugebäude.¹⁰³⁷ Lví dvůr v Praze byla atrakce, kterou chtěli mít Rožmberkové i na svém letohrádku. Živá zvířata měla ještě více prohloubit symbolické poslání morální pouček ve starobylých antických bajkách.¹⁰³⁸

Tento pohled na výklad zámeckých maleb je pouze jeden z možných způsobů, jak lze interpretovat ikonografické prameny. Podobným způsobem je možné studovat řadu dalších témat. V širším kontextu by bylo nejvhodnější sledovat recepci Ovidiových *Proměn*, které hrály významnou roli v rožmberské propagandě. Větší pozornosti by si zasloužil i výklad o biblických námětech.

¹⁰³⁷ S. DOBALOVÁ, *Theatrum morum*, s. 213.

¹⁰³⁸ TAMTÉŽ, s. 216.

VI. Závěrem

Symbyly byly v 16. století běžným prostředkem vzájemné komunikace. Pro humanistickou dobu bylo nezbytné prezentovat se formou alegorií. Raně novověcí velmoži se snažili zařadit mezi uznávané křesťanské rytíře. K tomu se museli patřičně chovat a na své činy i promyšleně upozorňovat. Antické motivy sloužily ke konstrukci reality, ve které byli poslední Rožmberkové příbuzní s Římany a měli vlastnosti antických hrdinů. Rožmberkové využívali antické motivy k reprezentování své moci, svých kvalit a svého postavení.

Pro život ve vyšší politice bylo nutné získat veřejné uznání během rituálních festivit. Symbolické akty se staly každodenní součástí mocenské politiky aktérů, kteří působili na dvorech renesančních velmožů. Jako nástroj pro šíření propagandy byli zaměstnáváni humanističtí umělci a vzdělanci – architekti, malíři, hudebníci, historiografové i básníci. Nedílnou součástí rožmberské propagandy byla podmínka, že adresát jazyku symbolické komunikace porozuměl. V několika případech bylo pomocí marginálních přípisků v básních doloženo, do jaké míry čtenáři ve skutečnosti vnímali smysl oslavných básní. Někteří z humanistů se při čtení rožmberských oslavných básní prokazatelně snažili dešifrovat skryté alegorické náznaky.

Předkládaná diplomová práce si kladla za cíl pracovat s klíčovými antickými postavami, které se objevovaly ve všech formách rožmberské propagandy – v literární epické poezii, v emblematech, obrazových alegoriích či v exemplech vyjadřovaných opět literární i výtvarnou formou. Souhrnem vychází, že pokud humanista uvažoval o tom, kterou antickou postavu si vybere, aby potěšil Rožmberky, nejčastěji se rozhodoval pro Odyssea s Achilleem. Nezřídka k tomu ještě přidali Romula, aby odkázali na jejich nejstaršího předka, se kterým byli spjati skrze italské Orsinie.

Předkládané pojednání představilo více než sto rožmberských panegyrických textů, ve kterých byly vyhledávány použité antické motivy. Nejčastěji šlo o svatební písně či pohřební kázání pro poslední Rožmberky. Žádný z rožmberských panegyriků nebyl složen k tomu, aby přímo doprovázel výzdobu některé z rožmberských místností či fasád. Běžná exempla šířená ve výtvarném umění se od těch literárních často lišila. Z toho důvodu se jen vzácně shodovaly antické motivy namalované na rožmberských zdech se starověkými postavami z oslavných básní.

Obrazová symbolika byla sledována zejména ve třech rožmberských sídlech – na zámku v Českém Krumlově, Bechyni a Kratochvíli. Na fasádách krumlovského zámku i uvnitř Kratochvíle byla identifikována řada dosud neznámých postav. Kromě antického Tiberia či Romula to byli i prokazatelně anonymní vojáci či ženy. Poznání, že ne všechny figury na zámeckých zdech měly nést konkrétní jméno, odpovídá i na otázku, proč nebyly podepsány. Rožmberkové se ve svém rezidenčním městě nechtěli prezentovat ve formě vybraných slavných jedinců, ale ukazovali svou urozenost prostřednictvím celé řady významných postav. Byli povinni se veřejně označovat za potomky římských Orsiniů, proto se na českokrumlovských zdech zobrazoval celý cyklus evropských osobností.

Oba bratři – Vilém z Rožmberka a Petr Vok z Rožmberka – sice používali vlastní propagandu, ale každý z jiné doby. Petr Vok měl na Bechyni v oblibě především emblematické. Vilém z Rožmberka užíval k prezentaci svých ctností spíše žánrové motivy – zejména antické císaře. Petr Vok spíše než antické mytologii dával přednost scénám ze Starého zákona. Vilém z Rožmberka se řadil do humanistického období habsburské propagandy vedle Ferdinanda Tyrolského. Fasády Českého Krumlova byly v mnohém inspirovány arciknížecím Ambrasem. Petr Vok patřil do manýristické propagandy Rudolfa II., pro kterou bylo typické vyjadřování formou esoterických emblémů.

Návštěvníci rožmberských sídel mohli být překvapeni rozdílnou formou obrazové prezentace, která na ně zapůsobila při vstupu do nádvoří jejich zámků. Vnější propaganda byla cílena na všechny vrstvy společnosti od nejchudších vesničanů po nejvýznamnější zahraniční hosty. Nejvíce sebeprezentačního úsilí zde Rožmberkové věnovali humanisticky vzdělanému publiku. Pouze intelektuálové se uměli dobře orientovat v symbolickém jazyce rožmberské ikonografie. Svatebních veselí nebo pohřebních kázání, kde se Rožmberkové nejvýrazněji představovali v alegoriích, se mohli účastnit i chudí. Do soukromých komnat, kde Rožmberkové nechávali nahlédnout do svých intimních světů, už měli přístup jen jejich „*páni a přátelé*“ (a služebníci). Interiérová forma sebeprezentace byla patrně určena pouze vyvoleným.

Na svatbách i v posmrtných písních se Vilém z Rožmberka ocital v roli hrdinského milovníka Achillea, udatného a mírumilovného Odyssea a ctnostného Alexandra Velikého. Vilém měl odhodlání Hektora z Tróje či moudrost spravedlivého Šalamouna. Petr Vok z Rožmberka podobně jako jeho bratr bránil svou zemi jako Achilles, Iáson, Hektor

a Herkules. V panegyrických textech s ním bylo spojováno několik exempel – např. o Dalile se Samsonem, které se objevovalo i ve výzdobě jeho komnat. V ostatních případech se ikonografické motivy s těmi panegyrickými příliš neshodovaly, protože malíři využívali jiné příručky než básníci.

Často se v básních projevoval rozdílný pohled na ženu a na muže. Manželky posledních Rožmberků bývaly přirovnávány k Dianě, Minervě, Pallas Athéně, Pénélopé a Venuši. Nejednou byly prezentovány spolu se svým manželem jako známá dvojice (Iason s Médeou, Péleus a Thetis, Polyxena s Achilleem a Thisbé s Pyramem).

Rožmberkové s oblibou vkládali svá motta do výzdoby jejich zámků. Vilém z Rožmberka své heslo *festina lente* zobrazoval ve formě alegorie chudoby v Českém Krumlově i na Kratochvíli. Opakované užívání stejného způsobu sebe prezentace naznačuje, že tvůrcem ikonografického programu byl Vilém z Rožmberka, který si motivy sám vybíral. Podobně na tom byl Petr Vok z Rožmberka, který nechal zasadit své *memento mori* do štukových obrazů na zámku v Bechyni. Oba bratři nepochybně těmito motivům rozuměli, podobně jako jejich nejbližší okolí.

V samostatných podkapitolách byly uvedeny i vybrané antické motivy, na které se nahlíželo očima dobových pozorovatelů, kteří byli Rožmberkům blízcí. Nejčastěji šlo o pohled Šimona Lomnického z Budče, který vysvětloval rožmberská motta i cyklus *Síly žen nad muži*. Nejobširněji byl veden výklad o jedné z antických postav, se kterou se Rožmberkové setkávali velmi často – Bakchovi. Řecký bůh vína nepatřil mezi ústřední postavy rožmberské propagandy, ale prokazatelně jej znaly i lidové vrstvy obyvatelstva. Hrál významnou roli v kulturních travestiích, během kterých naléval víno všem bez ohledu na chudobu či bohatství. Byl oblíbený i v nejvyšších vrstvách společnosti, kde se stal ústřední postavou elitních pijáckých spolků.

Předkládaná práce poskytla široký náhled do způsobů symbolické komunikace na rožmberském dvoře ve druhé polovině 16. století a na počátku 17. století. Během přesunu informací ze strany hostitele na pozvané hosty mohlo v určitých případech docházet k pochopení symbolických projevů rožmberské sebe prezentace. Dochované prameny dosvědčily, že vzdělaní učenci a šlechtici rožmberské propagandě porozuměli. Patřili mezi ně Jacopo Strada, Jan Jiří ze Švamberka a Václav Budovec z Budova. Srozumitelnosti rožmberské symbolické komunikace nejvýrazněji napomáhal Šimon Lomnický z Budče,

který ji šířil i v českém jazyce. Rožmberská propaganda byla úspěšná, neboť jejich rod zdárně reprezentoval český národ i staletí po jejich vymření. I když byla v posledních desetiletích obnovena řada forem rožmberské propagandy, klíč k jejímu přečtení zanikl. Hlavním cílem diplomové práce bylo pokusit se tento klíč najít.

VII. Seznam obrazových příloh v textu

1. *Luctus funebris* ve tvaru poháru [SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 27, fol. 35r].
2. *Fausta precatio* [Strahov, sign. DR I 21a, fol. 84v].
3. *Arma illustris* [Strahov, sign. AA XV 35, fol. VIII].
4. *Ars Moriendi* [BSB, sign. 4 Diss. 1126#Beibd.13, fol. E3].
5. *Carmen nuptiale* [Strahov, sign. AA XIV 9, přívazek 7].
6. Pokutní registra Petra Voka s kouzelníkem Virgilem [foto: autor].
7. *Memento mori* v památníku Jana Jiřího ze Švamberka [SOA Třeboň, pobočka Jindřichův Hradec, Sběrka rukopisů, č. 44, fol. 380r].

VIII. Seznamy pramenů a literatury

Archivní prameny

Archiv národního muzea v Praze

Genealogická sbírka H, Rožmberkové

Josef Hlávka, Sbírka autografů a pečeti: Rožmberkové
sign. F 232, kart. 184

Národní archiv Praha

Sbírka autografů, sign. 1327, kart. 43; sign. 1742, kart. 54

Sbírka grafik, inv. č. 219, sign. I B 15

Stará manipulace, inv. č. 1678, sign. K 99, kart. 1208, 1217-1218

Státní oblastní archiv Třeboň

Cizí rody – registratura, z Bádenu, Braniborští markrabí, Brunšvičtí vévodové, Hodějovský
z Hodějova, Lomnický z Budče, de Lara, Orsini, Ursini, z Rožmberka, sign. 2, 4, 5, 12,
13, 17, 20, 27, ze Švamberka, z Valdštejna

Cizí statky – Třeboň, sign. 385

Historica Třeboň, inv. č. 6151, sign. 5095

Rukopisy Třeboň, signatura C8

Státní oblastní archiv Třeboň, pobočka Český Krumlov

Sbírka rukopisů Český Krumlov, č. 274-276

Vrchní úřad Český Krumlov, sign. II B 7I1

Státní oblastní archiv Třeboň, pobočka Jindřichův Hradec

Rodinný archiv pánů z Hradce

Cizí rody Jindřichův Hradec

Historica Jindřichův Hradec

Sbírka rukopisů, č. 44

Státní okresní archiv České Budějovice

Archiv města České Budějovice, Chronologická řada

Rukopisy a staré tisky¹⁰³⁹

- AGRICOLA, Melichar – GEHLER, Michael – URSINUS, Benjamin, *Exequiae Posthumae Petri Voconis Ursini de Rosenberg, Gorlicii* 1613 [Vědecká knihovna v Olomouci, sign. 29.096, přívazek č. 3].
- ALCIATO, Andrea, *Emblematum libellus*, Paris 1534, [dostupné online: <http://www.emblems.arts.gla.ac.uk/alciato/emblem.php?id=A34b015>, cit. 17. 3. 2013].
- ANONYM, *Fausta precatio in thalamum Guilhelmi Ursini, domus Rosenbergicae gubernatoris cum Polyxenam a Pernstein in matrimonium duceret*, Pragae 1587 [Strahov, sign. DR I 21a, fol. 84v [Dobřenského foliace č. 84 (51)]]. Přístupné online na serveru <<http://www.manuscriptorium.com/>>.
- ANONYM, *Newe Zeitung Unnd Abcontrafactur der Stadt Creutzennach, sampt einem Wunderzeichen, so alda am Himmel gesehen worden*, Ursel 1592 [BSB, sign. 4 H.ref. 124]. Přístupné online <<http://reader.digitale-sammlungen.de/resolve/display/bsb10160361.html>>, cit. 18. 4. 2013.
- ANONYM, *Vilém slzí z očí svých [...]*, b. m. b. d. [SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 27, fol. 32r].
- BALSMANN, Nathanael, *Elegia ad illustrem dominum Guilhelmum a Rosenberg cum epistola dedicatoria*, Viennae 1556 [SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 20a, fol. 35-49].
- BRACHMANN, Joannes, *TEPIINOTΕΣ illustriss. principis ac Domini Dn. Petri Wog a Rosenberg domus Rosenbergicae gubernatoris cum descriptione illustris horti in nova urbe Cromlov plantati*, Lignicii 1600 [Die Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek in Dresden, sign. VD16-ZV21745]. Přístupné online <<http://digital.slub-dresden.de/werkansicht/df/21384/1/cache.off>>, cit. 18. 4. 2013.
- JENÍK Z BRATŘIC, Jan, *Paměťhodno bývalého slavného národu českého. Autograf neuberský*, Praha 1810 [KNM, sign. V D 6/1-6/6]. Přístupné online na serveru <<http://www.manuscriptorium.com/>>.
- BARTOLD Z BREITENBERKA, Jiří, *In nuptias Wilhelmi a Rosis [...]*, in: *Panegyrica illustribus magnatibus*, Francofurti 1595, fol. B2v-B3r [Strahov, sign. FK V 12, přívazek 15; NKP, sign. 65 E 4979, přívazek 4].
- BUCERO, Guolfoano, *Elegia in natalem Domini ac Saluatoris nostri Jesu Christi [...] ad illustrissimum Prinsipem ac Dominem Dominum Guilhelmum [...]*, 1586 [SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 17, fol. 247v].

¹⁰³⁹ Včetně jednotlivů a vložených básní. V případě, že bylo využito více básní z jedné sbírky, cituje se pouze celá sbírka.

- BUDOVEC, Václav, *Anti=Alkoran. To jest: Mocní a nepřemožení důvodové toho, že Alkorán Turecký z d'ábla pošel, a to původem Ariánů s vědomím proti Duchu Svatému rouháním*, Staré Město Pražské 1614 [Moravská zemská knihovna v Brně, sign. ST1-0024.969]. Přístupné online na serveru <<http://www.manuscriptorium.com/>>.
- CARTARI, Vincenzo, *Imagines Deorum, qui ab antiquis colebantur* [...], Lugduni 1581 [DBC, sign. oai:www.dbc.wroc.pl:16812]. Přístupné online <<http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/doccontent?id=16812&from=FBC>>, cit. 18. 4. 2013.
- CIRRINUS, Bartoloměj, *Anagramma Illustrissimi principis domini domini Petri Woc*, in: Týž, *Epigrammatum liber ad Mecoenates et amicos scriptorum authore Barptolomaeo Cirrino Roheciano* [...], Pragae 1602 [Strahov, sign. AC III 56, přívazek 3, fol. A2r-A4r].
- CRINITUS, David, *Carmen nuptiale illustri generoso* [...] Guilhelmo Ursino B: de Rosis etc. nec non illustri ac generosae Annae Mariae marchionissae, 1578 [Strahov, sign. AA XIV 9, přívazek 7; KNM, sign. 31 C 2, přívazek 3; NKP sign. 52 c 15, přívazek 14].
- CRINITUS, David, *Illustri ac magnifico d. d. Vilhelmo Ursino baroni* [...], Pragae 1575 [Strahov, sign. DR I 21b, fol. 90r (Dobřenského foliace č. 197r)]. Přístupné online na serveru <<http://www.manuscriptorium.com/>>.
- CROPACIUS, Kašpar – MITIS, Tomáš – STRIALIUS Z POMNOUŠE, Jan, *Rosa nuptialis*, Pragae 1578 [SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 4, fol. 500r].
- CYANEUS, Johannes, *Ode nuptialis. Illustris: ac generosis: domino d. Guilhelmo Ursino*, Pragae 1587 [SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 4, fol. 560r].
- CYRUS, Mathias, *Artium Universarum Excellentissima Ars bene beateque moriendi Sive Concio in obitum Illustrissimi Principis ac domini domini Petri Wok Ursini a Rosenberg* [...], Hanovia 1613 [BSB, sign. 4 Diss. 1126#Beibd.13]. Přístupné online <http://www.gbv.de/du/services/gLink/vd17/23:233699U_002,800,600>, cit. 18. 4. 2013; <<http://books.google.cz/books?id=Y4NKAAAACAAJ>>, cit. 24. 3. 2013.
- CYRUS, Mathias, *Artium Universarum Excellentissima Ars bene beateque moriendi, aneb kázání o tom, kterak by člověk křesťanský dobře, šťastně a blahoslaveně život svůj v Pánu dokonati a umřítí mohl*, [...] učiněné při pohřbu mrtvého těla slavné a svaté paměti vysoce urozeného a osvíceného knížete a pána pana Petra Woka Ursina z Rožmberka, Praha 1612 [NKP, sign. 54 G 3045. Strahov, sign. FK I 30 přívazek č. 9].
- ČERNOVICKÝ, Jan, *Decas Augustissimorum ex amplissima* [...] *archiducum Austriae familia imperatorum breviter Virgiliano carmine contexta una cum descriptione domus Rosenbergicae nec non aliis quibusdam ad amicos scriptis authore Ioanne Czernoviceno*, Pragae 1605 [Strahov, sign. AA XIV 14, přívazek 24; NKP sign. 52 C 9, přívazek 1, fol. E1r-E4v].

- EXNER, Baltazar, [Erotopaignion] *sive lusus amoris super festum hymeneium [...] necnon Polyxenae [...] a Bernstain, [...] Wilhelmi Wok Ursini [...]*, Pragae 1603, in: Balthas. Exneri de Hirschenberga Carmina Miscella, Bethaniae 1622 [KNM, sign. 59 F 30, s. 30-35].
- FENDT, Tobias, *Monumenta sepulcrorum cum epigraphis ingenio et doctrina excellentium virorum [...] de archetypis expressa [...]*, [Wrocław] 1574 [Śląska Biblioteka Cyfrowa, sign. 224919 III]. Přístupné online <<http://www.sbc.org.pl/dlibra/doccontent?id=35193&from=FBC>>, cit. 18. 4. 2013.
- FRENCELIUS, Samuel, *Epigrammatum Salomonis Frenclii A Fridenthal, Poetae L. Caesarii Sylvula prima*, b. m. 1593 [Strahov, sign. EP XII 29].
- FRISCHLIN, Nikodém, *Epithalamion in thalamum illustriss: ac generosiss: domini d. Guilhelmi Ursini, supremi domus Rosenbergicae gubernatoris, [...] cum [...] virginem D. D. Polyxenam a Bernestein in Matrimonium duceret*, Pragae 1587 [SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 4, fol. 558r; Strahov, sign. DR I 21a, fol. 85r [Dobřenského foliace č. 85]]. Přístupné online na serveru <<http://www.manuscriptorium.com/>>.
- GESLEN, Sigismund, *Appiani Alexandrini Romanarum historiarum lib. XII [...]*, Leyden 1588 [Bibliothèque Nationale de France, sign. ark:/12148/bpt6k52440t]. Přístupné online <<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k52440t>>, cit. 18. 4. 2013.
- GRIEMILLER Z TŘEBSKA, Jaroš, *Rosarium philosophorum sive pretiosissimum donum Dei*, b. m. 1578 [NKP, sign. 17 E 77].
- HABERMANN, Johann, *Vita Christi život a celá evangelická historia [...]*, Praha 1579 [Knihopis č. K02835].
- HENNEBERGER, Valentinus, *Eheliche Hochzeit Ringe so aus den aller klärlichsten Golt, des Göttlichen worts zusammen gemacht [...]*, Prag 1587 [NKP, sign. 46 F 36].
- HIESSERLE VON CHODAW, Heinrich, *Reiss-Buch und Leben*, Praha b. d., [KNM, sign. VI A 12]. Přístupné online na serveru <<http://www.manuscriptorium.com/>>.
- VON HIRSCHENBERG, Christoph, *De Rosario Philosophico et Rosis Philosophicis*, Třeboň 1583 [SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 20a, fol. 61-69].
- HOMERUS, *Odysea Augustae Vindelicorum [...]*, 1538 [BSB, sign. VD16 H 4709]. Přístupné online <<http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:bvb:12-bsb00029336-1>>, cit. 18. 4. 2013.
- HOMERUS, *Odissea*, Frankfurt 1570 [BSB, sign. VD16 H 4710]. Přístupné online <<http://reader.digitale-sammlungen.de/resolve/display/bsb10993653.html>>, cit. 18. 4. 2013.
- HONDORF, Andreas, *Theatrum historicum sive promptuarium exemplorum ad honeste vivendum*, Frankfurtum 1590 [Březanův katalog, fol. 707] [BSB, sign. VD16 H 4749]. Přístupné online <<http://reader.digitale-mmlungen.de/resolve/display/bsb10223239.html>>, cit. 18. 4. 2013.

- CHIMARRHAEUS, Jakub, *Epithalamium in nuptias illustrissimi domini d. Guilielmi Ursini, domus Rosembergicae gubernatoris* [...], Praegae 1587 [SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 4, fol. 552r-557r; NKP, sign. 52 B 49, přívazek 13].
- CHMELOVEC, Jan, *Píseň obsahující v sobě modlitbu ku pánu Bohu za svatý plod: Vysoce urozené Paní paní Polyxeně z Rožmberkové z Pernštejna*, Praha 1588 [Strahov, sign. DR I 21d, fol. 8r [Dobřenského foliace č. 327 (296)]]]. Přístupné online na serveru <<http://www.manuscriptorium.com/>>.
- CHYTRÁUS, David, *Chronologia historiae Herodoti et Thucydidis*, Argentorati 1563.
- JIČÍNSKÝ, Blažej, *K vejstraze bezbožným, ku potěšení pobožným všem pána Boha milujícím lidem, k těmto posledním a nebezpečným letům. Na jméno Viléma z Rožmberka a na Českém Krumlově a Třeboni, Rytíře Tovaryšstva Zlatého Rouna* [...], Praha 1587 [Praha, Strahov, sign. DR I 21d, fol. 323r [Dobřenského foliace č. 323]]. Přístupné online na serveru <<http://www.manuscriptorium.com/>>.
- JIČÍNSKÝ, Blažej, *O stavu svatého manželství, předně pro čest a chválu boží pro poctivost a památku toho přeslavného sňatku vysoce urozených a široce rozhlášených již v ten stav svatého manželství (bohdá šťastně) a řádně uvedených manželů při času jejich milostí veselí*, Praha 1587 [SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 4, fol. 562r; Strahov, sign. DR I 21d, fol. 7r [Dobřenského foliace č. 326 (295)]]]. Přístupné online na serveru <<http://www.manuscriptorium.com/>>.
- z JIZBICE, Pavel, *Ad Petrum-Vock de Rosis, Heroa illustrissimum*, in: Týž, Paulli a Gisbice Pragensis Periculorum poeticorum partes tres [...] III, Praegae 1602 [Strahov, sign. AC III 56, přívazek 9, s. 134-135].
- JODOCUS, Gabriel, *Illustrissimo et excellentissimo domino, domino Guilhelmo a Rosis, Crumloviae domino, domus Rosenbergensis gubernatori* [...], in: Týž, Eidyllion, de Laetabunda resurrectione redemptoris [...] Guilhelmi a Rosis [...], Praegae 1567 [NKP, sign. 52 C 6, přívazek 39].
- KOCÍN, Jan, *Prolusio scholastica politicae Exercitationis*, Praga 1578 [BSB, sign. bvb:12-bsb10192759-2]. Přístupné online <<http://reader.digitale-sammlungen.de/resolve/display/bsb10192759.html>>, cit. 18. 4. 2013.
- KODICIL, Petr, *Carmina nuptialia in Honorem doctrina* [...], Lipsiae 1576 [Strahov, sign. EZ II 55].
- Kolektiv autorů, *Epithalamion de nuptiis illustrissimi principis domini domini Guilhelmi a Rosis etc*, Praegae 1578 [Strahov, sign. AA XIV 9, přívazek 4; KNM, sign. 31 C 2, přívazek 3, fol. A2r-C4r].
- Kolektiv autorů, *Illustrissimum Heroa, D. D. Guilhelmum Ursinum* [...] *Rosenbergiacum Collegium S. J. Crumloviae luget*, Praegae 1592 [Strahov, sign. AA XIV 7, přívazek 11, fol. 109r-124r].
- KOPPAY, Jiří, *Epithalamium in nuptias illustrissimi domini, domini Vilhelmi Ursini, domus Rosembergicae gubernatoris, [...] et illustrissimae virginis Annae Mariae* [...],

- Viennae 1578 [SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 4, fol. 503v-505v].
- KULIČKA, Kryštof, *Illustri et magnifico d. d. Guilhelmo*, Wittenbergicae 1554 [Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 20a].
- LEYSER, Polycarp, *Eine Christliche Predigt Gehalten über der Leich des Weiland Gestrengen [...] Herrn Abraham Bocken auff Klipp: und Salhausen Churfürstlichen Sächsischen Fürnemen und Eltisten geheimbten Raths auch Obern Hofrichters des Obern Hofgerichts zu Leiptzig*, Dreßden 1603 [Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt, sign. gbv:3:1-73553]. Přístupné online <<http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:gbv:3:1-242520>>, cit. 18. 4. 2013.
- LOMNICKÝ, Šimon, *Dvě písně nové Šimona Lomnického*, Praha 1584 [Strahov, sign. DR I 21d, fol. 26r [Dobřenského foliace č. 345]]. Přístupné online na serveru <<http://www.manuscriptorium.com/>>.
- LOMNICKÝ, Šimon, *Filozovský život, aneb historický spis o mravech a šlechetném životu [...]*, Praha 1595 [NKP, sign. 54 F 65].
- LOMNICKÝ, Šimon, *Illustrissimi domini d. Vilhelmi a Rosis etc [...] gratia recuperandae pacis Poloniam destinati legati dignissimi allusio in psalmum. 129. De profundis clamavi ad te Domine. Iambicum. Volám k tobě z hlubokosti [...]*, Pragae 1588 [Strahov, sign. DR I 21d, fol. 6r [Dobřenského foliace č. 325]; SOA Třeboň, Historica Třeboň, inv. č. 6553, sign. 5399/51, fol. 81]. Přístupné online na serveru <<http://www.manuscriptorium.com/>>.
- LOMNICKÝ, Šimon, *Knižka o sedmi hrozných ďábelských řetězech*, Praha 1586 [Strahov, sign. BU VII 30].
- LOMNICKÝ, Šimon, *Kronika o mladém vejvodovi a jeho slavném veselí, jak anjela na svatbu svou pozval, od něhož zase pozván byl*, Praha 1587. Částečně přístupné online <<http://www.detektorweb.cz/index.4me?s=show&lang=1&i=10406&mm=1&xb=4&vd=1>>, cit. 17. 3. 2013.
- LOMNICKÝ, Šimon, *Kupidova střela, aneb knížka užitečná, v níž se všelijaká chlipnost a zlá bujnost těla zapovídá a postupuje [...]*, Praha 1590 [Strahov, sign. AA XV 35].
- LOMNICKÝ, Šimon, *List poselací k tureckému císaři aneb traktát, v kterém se víra naše křesťanská proti Turku obhajuje, bludy Machometovy se vyjevují, a jeho sekta se potupuje, kdež se ne málo platných a k převzděnění hodných věcí připomíná a vypisuje. Někdy od jednoho nejvyššího biskupa římského Pia II., kterýž chtěl k víře křesťanské obrátiti Machometa, císaře tureckého, latinským jazykem psaný a jemu poslaný, a nyní, poněvadž s ním již od několika let otevřená válka stojí, pro obecné dobré do našeho českého jazyku přeložený a v nově vůbec vydaný, od Šimona Lomnického z Budče*, Praha 1604 [NKP, sign. 54 D 152, s. 494 - 724]. Přístupné online na serveru <<http://www.manuscriptorium.com/>>.
- LOMNICKÝ, Šimon, *Pejcha života aneb pobožná knížka proti všelijaké nádhernosti a pejše vnitřní i zevnitřní, kteráž se nyní náramně ve všechny stavy vkořenila, na nejvyšš*

- vzrostla a vystoupila a oboje pohlaví mužské i ženské sobě podmanila a opanovala. Pro uvarování d'ábelské pejchy a oblíbení Kristovy pokory mnohými důvody a pěknými příklady stvrzená, prostě sepsaná a v nově vůbec vydaná od Šimona Lomnického z Budče, Praha 1615 [NKP, sign. 54 D 152, s. 215 - 494]. Přístupné online na serveru <<http://www.manuscriptorium.com/>>.
- LOMNICKÝ, Šimon, *Píseň o důstojenství svatého stavu manželského [...] ku poctivosti a jménu i slavnému svatebnímu veselí Vysoce urozeného Pána pana Petra Voka z Rožmberka a na Bechyni [...]*, Praha 1580 [Strahov, sign. DR I 21d, fol. 9r [Dobřenského foliace č. 328 (297)]]. Přístupné online na serveru <<http://www.manuscriptorium.com/>>.
- LOMNICKÝ, Šimon, *Pohřební píseň o panu z Rožmberka, totiž o smrti a pohřbu Jeho milosti vysoce urozeného pána pana Petra Voka z Rožmberka a na Třeboni [...]*, b. m. 1612 [Univerzita Karlova v Praze, Evangelická teologická fakulta, sign. I K 2604, fol. 81r-98r]. Přístupné online na serveru <<http://www.manuscriptorium.com/>> [Konvolut českých tisků a rukopisů].
- LOMNICKÝ, Šimon, *Tanec aneb traktát skrovný o tanci*, Praha 1597 [Strahov, sign. AB V 63].
- LUPÁČ, Prokop, *Rerum Boemicarum Ephemeris, sive Kalendarium historicum, ex reconditis annalium monumentis erutum, Pragae 1584* [KNM, sign. 60 H 27; Strahov, sign. FK IV 61; BSB, sign. Austr. 2943; DBC, sign. XVI O 1317]. Přístupné online <<http://reader.digitale-sammlungen.de/resolve/display/bsb10173704.html>>, cit. 18. 4. 2013.
- MAKOVSKÝ Z MAKOVA, Vincenc, *Elegia in obitum [...] illustri et magnifico heroi [...] Petro Wok [...]*, Pragae 1565 [NKP, sign. 52 C 13, přívazek 6].
- MECZIRZ, Iohannis, *Carmen. De Nuptiis clarissimi, doctrina, prudentia, autoritate, et virtute praestantis d. Petri Veselini, magnifici & generosiisimi herois d. d. Guilhelmi Vrsini a Rosis praefecti in oppido Miliczin sposi [...]*, Pragae 1591 [NKP, sign. 52 C 15].
- MEYRER, Johannes, *Beschreybung von eim warhaftigen Ritter Christi, wie und womit er gewapnet muß seyn*, Ingolstatt 1585 [Bayerische Staatsbibliothek München, sign. VD16 M 5125]. Přístupné online <<http://reader.digitale-sammlungen.de/resolve/display/bsb10198559.html>>, cit. 18. 4. 2013.
- MITIS, Tomáš, *Ad clementiss. Caesarem Maximilianum II., r. Bohemiae etc., et status consultantes de academiae Pragensis instauratione [...]*, Pragae 1575 [Strahov, sign. DR I 21d, fol. 86r [Sborník Dobřenského č. 192]]. Přístupné online na serveru <<http://www.manuscriptorium.com/>>.
- MITIS, Tomáš, *Georgii Aemylii Paraphrasis Heroica in Epistolas ac Evangelia cum distichis Georgii Fabricii [...]*, Pragae 1575 [Strahov, sign. AD IV 142, přívazek 2; KNM, sign. 61 G 12, fol. *2r-*2v].

- DE MONTENAY, Georgette, *Emblematum Christianorum centuria*, Tiguri 1584. Přístupné online <<http://emblems.let.uu.nl/av1615011.htm>>, cit. 15. 3. 2013.
- NEPOS, Cornelius, *De vita excellentium imperatorum Bardum Pomer*, b. m. 1594 [BSB, sign. VD16 N 521]. Přístupné online <<http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:bvb:12-bsb00018255-3>>, cit. 18. 4. 2013.
- PAPROCKÝ Z HLOHOL, Bartoloměj, *Diadochos id est successio [...] jinak posloupnost knížat a králův českých, biskupův i arcibiskupův pražských a všech tří stavův slavného království českého [...]*, b. m. 1602 [Biblioteka Jagiellońska, Kraków, sign. 5879]. Přístupné online <http://www.pbi.edu.pl/book_reader.php?p=44384&s=1>, cit. 18. 4. 2013.
- PAPROCKÝ Z HLOHOL, Bartoloměj, *Nová Kratochvíle, s kterouž tři bohyně, totiž Junó, Pallas, a Venuše na na svět přišly [...]*, b. m. 1597 [DBC, sign. XVI.Qu.3581]. Přístupné online <<http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/doccontent?id=14102&from=FBC>>, cit. 18. 4. 2013.
- PAPROCKÝ Z HLOHOL, Bartoloměj, *Pamięć nierządu w Polsce przez dwie fakcye uczinione w roku 1587, którego skutki co daley to gorsze a ku wielkiej się skazie rzeczi pospolitey zaczęły*, Rožemberk 1588 [Biblioteka Publiczna w Dzielnicy Mokotów m.st. Warszawy, sign. pl:5068; 24597]. Přístupné online <<http://mbc.cyfrowemazowsze.pl/dlibra/doccontent?id=5068&from=FBC>>, cit. 18. 4. 2013.
- PARADIN, Claude, *Devises heroïques [...]*, Lion 1557. Přístupné online <<http://www.emblems.arts.gla.ac.uk/french/books.php?id=FPAb>>, cit. 15. 3. 2013.
- PETŘÍK Z KRUMLOVA, Matouš, *Luctus funerebris novem musarum in obitu illustrissima ducissae a Brendeburg [...]*, Pragae 1564, [SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 27, fol. 35r-42r].
- PISTALOCIUS, Vincentius, *Ad Illustrissimum et excellentissimum principem, ac heroa magnanimum, et dominum, d. Guilielmum Ursinum a Rosenberga, inclytae ac clarissimae domus Rosenbergiae Gubernatorem [...] in amplissimae celsitudinis suae, et eius quam honorifi centissimarum nuptiarum honorem et laudem*, Pragae 1577 [Strahov, sign. AA XIV 9, přívazek 5].
- PISTALOCIUS, Vincentius, *Ku poctivosti a jménu i také chvále svátku svatebního vysoce urozeného pána pana Viléma z Rožmberka [...]*, Praha 1577 [Praha, KNM, sign. 36 B 16].
- DOMINATIO A PRISNICZ, Sigismundus, *Roma seu romanarum antiquitatum fasciculus Rudolpho II. Imperatoridedicatus. Incip.: 'Urbs Roma est in Latio'*, b. m. b. d. [NKP sign. VII C 11].
- PROXENUS, Šimon, *In nuptiis illustris ac magnifici de Rosis [...]*, Pragae 1557 [Strahov, sign. A O XVI 12, přívazek 6, NKP sign. 52 C 15, přívazek 41, KNM, sign. 49 B 14, přívazek 5].

- RAKOVNÍK, Mikoláš, *Nicolai Racovii Religiosi Societatis Iesu, Oratio in exequiis [...] Guilhelmi Ursini [...]*, Pragae 1592 [Strahov, sign. AA XIV 7, přívazek 10, fol. 98r-107v].
- RUCARDUS, Jan, *Imagines violae et rosae. Adamo de Nova Domo [...]*, Pragae 1588 [Strahov, sign. DR I 21d, fol. 90r [Dobřenského foliace č. 305 (274)]]]. Přístupné online na serveru <<http://www.manuscriptorium.com/>>.
- RVAČOVSKÝ, Vavřinec Leander, *Masopust*, Praha 1580 [NKP, sign. 54 C 39]. Přístupné online na serveru <<http://www.manuscriptorium.com/>>.
- Secunda farrago elegiarum et idylliorum ab aliquot studiosis poeticae Bohemis scriptorum [...]*, [Pragae] 1561 [KNM, sign. 49 D 7; Strahov, sign. AD IV 93/b].
- SCHALLER, Georg, *Thierbuch, Sehr Künstliche und wolgerissene Figuren, von allerley Thieren durch die weitberühmten AMMAN, Jost unnd Hans Bocksperger, sampt einer Beschreibung ihrer Art, Natur und Eigenschafft, auch kurtzweiliger Historien, so darzu dienstlich. Menniglich zum besten in Reimen gestellt. Durch den Ehrnhafften und Wolgelehrten Georg Schallern von München. Allen Kunstliebhabern zu ehren und sonderm gefallen in Truck geben und verlegt*, Franckfort am Mayn 1582 [BSB, sign. VD16 S 2261]. Přístupné online <<http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:bvb:12-bsb00027991-0>>, cit. 18. 4. 2013.
- SIBENEICHER, Kryštof, *Rosensis Crumloviensis Parnassi Idaea [...]*, b.m. b. d. [Strahov, sign. DG II 1, s. 268-282].
- STECKHERR, Antonius, *Idyllion de obitu [...]*, b. m. 1592 [SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 27, fol. 272r].
- STRÁNĚNSKÝ, Jan, *Zahrádka duchovní k potěšení všem věrným v zármutcích postavením lidem z písem svatých*, Praha 1576 [NKP, sign. 54 F 214].
- STROBEL, Thoman, *Lobspruch* [SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 5, fol. 18-21].
- TAPPIUS, Bernstorpius, *Epigramma ad Nomen [...] Wilhelmi a Rosenberg* [SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 20a, fol. 51].
- z TĚCHENIC, Jáchym, *Illustrissimo Principi ac Dno. Dno. Petro Wok Wolphgango de Rosis*, in: Týž, *Tractatus Iuris Spiritualis [...]*, Pragae 1612 [KNM, sign. 37 B 11, přívazek 2].
- SUETONIUS TRANQUILLUS, Gaius, *Vitae XII Caesarum*, Bononiae 1488 [Jihočeská vědecká knihovna, oddělení rukopisů a starých tisků ve Zlaté Koruně, sign. 2BI 37]. Přístupné online <[http://archiv.cbvk.cz/kramerius/MShowMonograph.do?id=660&author=Suetonius%20Tranquillus,%20Gaius%20\(ca%2069-140\)](http://archiv.cbvk.cz/kramerius/MShowMonograph.do?id=660&author=Suetonius%20Tranquillus,%20Gaius%20(ca%2069-140))>, cit. 15. 3. 2013.
- TYPOTIUS, Jacobus, *Symbola varia diversorum principum sacrosanctae ecclesiae et sacri imperii Romani cum uberrima isagoge Iac. Typotii familiaris aulae et historiographi sacrae caes. r.q. m. Tomus secundus. Ex musaeo Octavii de Strada [...]*, Pragae [1601-1603] [NKP, sign. 52 A 28].

- ADAM Z VELESLAVÍNA, Daniel, *Kalendář historický*, Praha 1578 [NKP, sign. 54 C 25].
Přístupné online na serveru <<http://www.manuscriptorium.com/>>.
- VIVARIUS, Adam, *Epicedia in obitum* [...], Pragae 1592 [NKP, sign. 52 C 13, přívazek 32].
- VIVARIUS, Jakub, *Donum Philippi Regis Catholici, Oblatum Illustribus ac Generosis Dominis, D. Wilhelmo Ursino a Rosis Bohemiae Proregi* [...], Pragae 1585 [NKP, sign. 52 B 49, přívazek 10, 11; Strahov, sign. AA XIV 3, přívazek 21].
- VIVARIUS, Matouš, *Zahrádka růžová žen plodných* [...], b. m. 1576 [NKP, sign. NLK: T 280].
- ZÁVĚTA, Jiří, *Schola aulica, to gest dvořská škola*, Praha 1607 [NKP, sign. 54 F 77].
Přístupné online na serveru <<http://www.manuscriptorium.com/>>.
- ZEHENDTNER Z ZEHENDTGRUEBU, Paul, *Ordentliche Beschreibung mit was Ceremonien* [...], Dilligen 1587. Přístupné online
<<http://books.google.cz/books?id=Y0g8AAAACAAJ&hl=cs&pg=PP1#v=onepage&q&f=false>>, cit. 18. 4. 2013.
- ZIGLER, Jakub, *Carmina de gloriosissima* [...] *Guilhelmum a Rosis* [...] [SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 20a, fol. 53-55].

Grafické listy a sbírky grafik:

British museum London

sign. AN177654001, AN340981001, AN634336001, AN88099001, AN88103001,
AN89080001

Herzog Anton Ulrich-Museum in Braunschweig

sign. VSolis AB 3.32-344

sign. JAmman WB 3.23

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel

sign. grafik/2-1-geom-2f-00042

Knihovna premonstrátů na Strahově v Praze

sign. DL III 3

Prameny hmotné kultury:

Archeologický ústav Akademie věd České republiky, Praha, v. v. i., pracoviště Pražský hrad
Archeologický depozitář, inv. č. 1866

Rijksmuseum (Amsterdam)

sign. BK-17010, sign. BK-17122

Victoria and Albert Museum London

sign. M.1-1955

<<http://collections.vam.ac.uk/item/O118413/fountain-unknown/>>, cit. 7.4.2013.

Zámek Kratochvíle

Jindřich Verle, Veduta Kratochvíle, 1686

Internetové databáze a excerpty:

Archivio di Stato di Firenze

<<http://bia.medici.org/DocSources/src/docbase/ShareDocument.do?entryId=1421>>, cit. 8.
4. 2013.

Donaueschingen Hofbibliothek

sign. MS. 812

<<http://www.wlb-stuttgart.de/referate/hsschriften/barack/barack3.php3?start=801&nummer=812>>, cit. 15. 11. 2012.

Knihopis Digital Database

<<http://db.knihopis.org/>>

Restaurátorské zprávy:

Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích

a.č. 132, 317, 381, 320, 625, 956, 1414, 1697, 1834, 1923, 1979, 1994, 2100, 2107, 2433, 2918, 2933, 2934, 2935, 3043, 3072, 3178, 3241, 3252, 3292, 3376, 3810, 3941, 3942, 6963

Správa pražského hradu v Praze

restaurátorská dokumentace pro Rožmberský palác č. 9, 35

Vydané písemné prameny:

BRAUN, Edmund Wilhelm (ed.), *Die Silberkammer eines Reichsfürsten Das Lobkowitz'sche Inventar*, Leipzig 1923.

BUSINSKÁ, Helena (ed.), *Renesanční poesie*, Praha 1975.

DUDÍK, Beda (ed.), *Iter Romanum 1*, Wien 1855.

ERBEN, Karel Jaromír (ed.), *Kristofa Haranta z Polžic a z Bezdružic a na Pecce atd. Cesta z království Českého do Benátek, odtud do země Svaté, země Judské a dále do Egypta, a potom na horu Oreb, Sinai a sv. Kateřiny v pusté Arábii I*, Praha 1854.

FELIX, Adolf (ed.), *Baldassare Castiglione, Dvořan*, Praha 1978.

FUČÍKOVÁ, Eliška (ed.), *Tři francouzští kavalíři v rudolfínské Praze, Pierre Bergeron, Jacques Esprinchar, Francois de Bassompierre*, Praha 1989.

GABRIEL, Josef Ambrož (ed.), *Šimona Lomnického z Budče Krátké naučení mladému hospodáři*, Praha 1862.

GLÜCKLICH, Julius (ed.), *Václava Budovce z Budova korrespondence z let 1579-1619*, Praha 1908.

GRUND, Antonín (ed.), *Kratochvilné rozprávky renesanční*, Praha 1952.

HEJNIC, Josef, *Humanistické verše v Březanových životopisech Viléma a Petra Voka z Rožmberka*, Zprávy Jednoty klasických filologů 23, 1981, s. 25-36.

- HEJNIC, Josef (ed.), *Šimon Bouček Venkovánek. Chvilé rozkošné, vážné i teskné*, Plzeň 1979.
- HORNA, Miroslav (ed.), *Jan Dubravius, Theriobulia – Rada zvířat*, Praha 1983.
- CHMEL, Joseph (ed.), *Die Handschriften der k.k. Hofbibliothek in Wien im Interesse der Geschichte, besonders der österreichischen 2*, Wien 1841.
- IGÁLFFY, Ludwig von Igály (ed.), *Die Ambraser Trinkbücher Erzherzog Ferdinands II. von Tirol*, Wien 2010.
- KOPECKÝ, Milan (ed.), *České humanistické drama*, Praha 1986.
- KORTE, Daniel (ed.), *Erasmus Rotterdamský, O výchově křesťanského vladaře*, Praha 2009.
- KRBEC, Jan Ev. (ed.), *Desatero knih Historie církevní od Eusebia příjmením Pamfilii, onda cesarejského biskupa, řeckým jazykem sepsané, potom od Jana Kocína z Kocinétu, předního písaře radního v Menším městě pražském, z řeči latinské v českou přeložené [...]*, Praha 1855.
- KRČ, Jakub – HLADKÝ, Vojtěch (edd.), *Šimon Lomnický z Budče, Kupidova střela, Dětinský rápek*, Brno 2000.
- KUCHARSKÝ, Pavel – VRÁNEK, Čestmír (edd.), *Titus Livius, Dějiny I*, Praha 1971.
- MAREŠ, František, *Materialie k dějinám umění, uměleckého průmyslu a podobným*, in: Josef L. Pič a kol., *Památky archeologické a místopisné 17*, 1896, sl. 240-241, 637-660.
- MAREŠ, František, *Šimon Lomnický z Budče v archivu Třeboňském*, *Časopis Musea Království českého* 82, 1908, s. 265-271.
- MIKULEC, Jiří (ed.), *Mikuláš Dačický z Heslova, Paměti*, Praha 1996.
- NOVOTNÁ, Lenka, *Poznamenání někderých pamětí od léta Páně 1587. Paměti soběslavského primasa Řehoře Smrčky ze Sabinova (1587-1605)*, České Budějovice 2008 (= Diplomová práce).
- OKÁL, Miloslav (ed.), *Georgii Koppay Opera omnia. – Juraj Koppay. Zobrané spisy*, Bratislava 1980.
- PÁNEK, Jaroslav (ed.), *Pamětní záznamy utrakvistického faráře z let 1591-1592 – svědectví o každodennosti předbělohorského maloměsta*, FHB 15, 1991, s. 91-100.
- PÁNEK, Jaroslav (ed.), *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků I-II*, Praha 1985.
- PETRŮ, Eduard (ed.), *Alžběta Johanna Vestonie, Proměny osudu (= Thesaurus Absconditus VI)*, Brno 2003.
- PETRŮ, Eduard (ed.), *Zrcadlo skutečnosti. Kniha o středověké, renesanční a barokní parodii*, Praha 2002.
- POLIŠENSKÝ, Josef (ed.), *Bartoloměj Paprocký, Zrcadlo Čech a Moravy*, Praha 1941.
- REJCHRTOVÁ, Noemi (ed.), *Antialkorán. Václav Budovec z Budova*, Praha 1989.
- ROZUM, Jan Václav, (ed.), *M. Daniele Adama z Veleslavína práce původní*, Praha 1853.
- SIMONIDES, Jaroslav (ed.), *Lukasz Górnicki, Polský dvořan*, Praha 1977.
- SIMONIDES, Jaroslav (ed.), *Příběhy Jindřicha Hýzrla z Chodů*, Praha 1979.

- SMRČKA, Otakar a kol. (ed.), *Catullus Tibullus Propertius, Pěvci lásky*, Praha 1973.
Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu VII-VIII, Praha 1891-1895.
 ŠIMEK, František (ed.), *Příběhy římské. Staročeská gesta romanorum*, Praha 1967.
 ŠŤOVÍČEK, Petr, *Zrození a proměny rožmberské tradice v Třeboni. Edice textů Třeboňských pamětí*, České Budějovice 2007 (= Diplomová práce).
 ŠUBERT, Engelbert (ed.), *Šimona Lomnického z Budče vybrané rýmování*, Praha 1903.
 VÁCLAVEK, Bedřich (ed.), *Historie Kratochvilné a utěšené*, Praha 1950.
 ZÍBRT, Čeněk (ed.), *Frantova práva, text prvotisku norimberského z r. 1518*, Praha 1904.

Literatura:

- ACKERMAN, James Sloss, *The Villa. Forma and Ideology of Country Houses*, London 1995.
Allgemeine Deutsche Biographie 2, Leipzig 1875.
 ADAMS, Alison, *Reading Georgette de Montenay*, in: David Graham (ed.), *An Interregnum of the Sign: The Emblematic Age in France* (= Glasgow Emblem Studies 6), Glasgow 2001, s. 17-28.
 ALMASI, Gabor, *The Uses of Humanism Johannes Sambucus (1531-1584), Andreas Dudith (1533-1589), and the Republic of Letters in East Central Europe*, Leiden – Boston 2009.
 ALTHOFF, Gerd, *Gefühle in der öffentlichen Kommunikation des Mittelalters*, in: Emotionalität. Zur Geschichte der Gefühle (= Literatur – Kultur – Geschlecht. Studien zur Kurturgeschichte, Kleine Reihe 16), Köln – Weimar – Wien 2000, s. 100-118.
 ALTHOFF, Gerd, – SIEP, Ludwig, *Symbolische Kommunikation und gesellschaftliche Wertesysteme vom Mittelalter bis zur Französischen Revolution: Der neue Münsteraner Sonderforschungsbereich 496*, Jahrbuch für Kommunikationsgeschichte 3, 2001, s. 210-230.
 ANTONÍN, Robert, *Zahraniční politika krále Václava II. v letech 1283-1300*, Brno 2009.
 ASCH, Ronald G., *Europäischer Adel in der Frühen Neuzeit*, Köln 2008.
 BANGE, Ernst Friedrich, *Die Deutschen Bronzestatuetten des 16. Jahrhunderts*, Berlin 1949.
 BAŽANT, Jan, *Pompa in honorem Ferdinandi 1558*, in: Jana Nechutová (ed.), *Druhý život antického mýtu. Sborník z vědeckého symposia Centra pro práci s patristickými, středověkými a renesančními texty*, Brno 2004, s. 195-205.
 BAŽANT, Jan, *Pražský belvédér a severská renesance*, Praha 2006.
 BIRGIT, Emich, *Bildlichkeit und Intermedialität in der Frühen Neuzeit. Eine interdisziplinäre Spurensuche*, ZHF 35, 2008, s. 31-56.

- BLÜMEL, Martin, *Jazyk Šimona Lomnického z Budče*, České Budějovice 2008 (= Diplomová práce).
- BOK, Václav, *Poznámky k životu a dílu Theobalda Höcka z Zweibrückenu*, in: Václav Bůžek (ed.), *Život na dvoře a v rezidenčních městech posledních Rožmberků*, České Budějovice 1993 (= OH 3), s. 233-241.
- BOLTON, Henry Carrington, *The follies of science at the court of Rudolph II, 1576-1612*, Milwaukee 1904.
- BRYCH, Vladimír – STEHLÍKOVÁ, Dana – ŽEGKLITZ, Jaromír, *Pražské kachle doby gotické a renesanční*, Praha 1990.
- BURCKHARDT, Jacob, *Geschichte der Renaissance in Italien*, Leipzig 1860.
- BURCKHARDT, Jacob, *Italian Renaissance Painting According to Genres*, Los Angeles 2005 (překlad David Britt, Caroline Beamish).
- BURCKHARDT, Jacob, *The Civilization of the Renaissance in Italy*, London 2011².
- BURKE, Peter, *Lidová kultura v raně novověké Evropě*, Praha 2005.
- BURKE, Peter, *Ludwig XIV. Die Inszenierung des Sonnenkönigs*, Berlin 2005².
- BURKE, Peter, *Sebeprezentace v renesančním portrétu – obraz jako jeviště*, in: Petr Burke, Žebráci, šarlatáni, papežové. Historická antropologie raně novověké Itálie, Jinočany 2007, s. 224-244.
- BŮŽEK, Václav, *Adelige und bürgerliche Nachlaßinventare des 16. und 17. Jahrhunderts in den böhmischen Ländern*, in: Josef Pauser – Martin Scheutz – Thomas Winkelbauer (edd.), *Quellenkunde der Habsburgermonarchie (16.-18. Jahrhundert). Ein exemplarisches Handbuch*, Wien-München 2004, s. 468-476.
- BŮŽEK, Václav, *Alchymie v každodenním životě vrchních komorních služebníků Rudolfa II.*, in: Ivo Purš – Vladimír Karpenko (edd.), *Alchymie a Rudolf II. Hledání tajemství přírody ve střední Evropě v 16. a 17. století*, Praha 2011, s. 647-654.
- BŮŽEK, Václav, *Aristokratický dvůr a rezidenční město (Český Krumlov mezi 16. až 18. stoletím)*, in: Václav Bůžek (ed.), *Život na dvorech barokní šlechty (1600-1750)*, České Budějovice 1996 (= OH 5), s. 365-397.
- BŮŽEK, Václav, *Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem. Šlechta z českých zemí na cestě ke dvorům prvních Habsburků*, České Budějovice 2006 (= Monographia historica 7).
- BŮŽEK, Václav, *Jan Žižka v paměti Ferdinanda Tyrolského na Ambrasu*, in: Robert Novotný – Petr Šámal a kol., *Zrození mýtu. Dva životy husitské epochy*, Praha-Litomyšl 2011, s. 320-328.
- BŮŽEK, Václav, *K perspektivám výzkumu každodenní kultury raného novověku*, *Práce z dějin vědy* 3, 2002, s. 117-129.
- BŮŽEK, Václav, *Paměť v heraldické výzdobě předmětů hmotné kultury šlechtických sídel 16. a 17. století*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007, s. 37-57.

- BŮŽEK, Václav, *Petr Vok z Rožmberka v Třeboni. Svět vzpomínek, touhy a paměti*, Dějiny a současnost 33, 2011, č. 4, s. 37-40.
- BŮŽEK, Václav, *Pijácké zábavy na dvorech renesančních velmožů (Ambras – Bechyně)*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech v raném novověku, České Budějovice 2000 (= OH 8)*, s. 137-161.
- BŮŽEK, Václav, *Rytíři renesančních Čech*, Praha 1995.
- BŮŽEK, Václav, *Sebeprezentace křesťanského rytíře ve výzdobě císařského sálu v Bučovicích*, in: Hana Ambrožová – Tomáš Dvořák – Bronislav Chocholáč – Libor Jan – Pavel Pumpr (edd.), *Historik na Moravě. Profesoru Jiřímu Malířovi, předsedovi Matice moravské a vedoucímu Historického ústavu FF MU, věnují jeho kolegové, přátelé a žáci k šedesátinám*, Brno 2009, s. 311-322.
- BŮŽEK, Václav, *Setkání s tureckým nebezpečím*, in: Václav Bůžek a kol., *Světy posledních Rožmberků*, Praha 2011, s. 111-125.
- BŮŽEK, Václav, *Svědectví o šíření Machiavelliho idejí v Čechách koncem 16. století*, Acta Universitatis Palackianae Olomucensis – Historica 30, 2001, s. 59-65.
- BŮŽEK, Václav, *Symboly rituálu. Slavnost Řádu zlatého rouna v Praze a Landshutu roku 1585*, in: Jiří Mikulec – Miloslav Polívka (edd.), *Per saecula ad tempora nostra. Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka I*, Praha 2007, s. 296-302.
- BŮŽEK, Václav, *Symboly rituálu. Slavnostní vjezd Ferdinanda I. do Prahy 8. listopadu 1558*, in: Luděk Březina – Jana Konvičná – Jan Zdichynec (edd.), *Ve znamení země Koruny české. Sborník k šedesátým narozeninám prof. PhDr. Lenky Bobkové, CSc.*, Praha 2006, s. 112-128.
- BŮŽEK, Václav, *The Manifestation of Religious Identity in the Symbolic Communications of Ferdinand of Tyrol*, in: Milena Bartlová – Michal Šroněk (edd.), *Public Communication in European Reformation. Artistic and other Media in Central Europe 1380-1620*, Praha 2007, s. 89-102.
- BŮŽEK, Václav, *Zrcadlo ctností, bohů a rozkoší. Sebeprezentace Ferdinanda Tyrolského v rytířských kratochvích*, Studia Rudolphina 6, 2006, s. 45-58.
- BŮŽEK, Václav, *Zwischen dem rudolfinischem Prag und den Höfen der Magnaten mit dem Wappen der fünfblättrigen Rose*, in: Lubomír Konečný – Bekt Bukovinská – Ivan Muchka (edd.), *Rudolf II, Prague and the World*, Praha 1998, s. 75-80.
- BŮŽEK, Václav a kol., *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*, Praha 2011.
- BŮŽEK, Václav – BŮŽKOVÁ, Hana, *Klenoty v renesančních a manýristických domácnostech na jihu Čech*, JSH 63, 1994, s. 23-43.
- BŮŽEK, Václav – DOLEŽAL, Stanislav – HRDLÍČKA, Josef – NOVOTNÝ, Miroslav – SMÍŠEK, Rostislav (edd.), *Jezuitská divadelní hra Rosa Novodomensis. Zlatá a červená pětilistá růže na zlatých hroudách jako nástroje tvorby mýtu*, in: Václav

- Bůžek (ed.), *Šlechta raného novověku pohledem českých, francouzských a španělských historiků*, České Budějovice 2009 (= OH 13), s. 263-305.
- BŮŽEK, Václav – HRDLIČKA, Josef a kol., *Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce*, Praha 1997.
- BŮŽEK, Václav – HRDLIČKA, Josef – KRÁL, Pavel – VYBÍRAL, Zdeněk, *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha-Litomyšl 2002.
- BŮŽEK, Václav – JAKUBEC, Ondřej, *Kratochvíle posledních Rožmberků*, Praha 2012.
- BŮŽEK, Václav – JAKUBEC, Ondřej – KRÁL, Pavel, *Jan Zrinský ze Serynu. Životní příběh synovce posledních Rožmberků*, Praha 2009.
- BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.), *Člověk českého raného novověku*, Praha 2007.
- DI CESARE, Mario, 'Not Less but More Heroic': *The Epic Task and the Renaissance Hero*, *The Yearbook of English Studies* 12, 1982, s. 58-71.
- DANIEL, Ladislav, *The Myth of the Prince between rome and Prague around 1600*, in: Lubomír Konečný – Beket Bukovinská – Ivan Muchka (edd.), *Rudolf II, Prague and the World*, Praha 1998, s. 49-56.
- DAVIS, Aeron, *Political communication and social theory*, New York 2010.
- DAVIS, Natalie Zemon, *Women on Top: Symbolic Sexual Inversion and Political Disorder in Early Modern Europe*, in: Barbara A. Babcock (ed.), *The Reversible World: Symbolic Inversion in Art and Society*, Ithaca 1978, s. 147–190.
- DENIS, Michael, *Wiens Buchdruckergeschichte bis 1560 I*, Wien 1782.
- DMITRIEVA-EINHORN, Marina, *Rhetorik der Fassaden. Fassadendekoration in Böhmen*, in: Andrea Langer – Georg Michels (edd.), *Metropolen und Kulturtransfer im 15.-16. Jahrhundert: Prag – Krakau – Danzig – Wien*, Stuttgart 2001, s. 150-170.
- DMITRIEVA-EINHORN, Marina, *Triumphbogen für den Kaiser: Die rudolfischen Motive in der Residenzstadt von Vespasiano Gonzaga*, in: Lubomír Konečný – Beket Bukovinská – Ivan Muchka (edd.), *Rudolf II, Prague and the World*, Praha 1998, s. 31-39.
- DOBALOVÁ, Sylva, *Theatrum morum: tygr, lev, a divadlo na Pražském hradě*, in: Beket Bukovinská – Lubomír Slavíček (edd.), *Pictura verba cupit*, Praha 2006, s. 207–220.
- DRESSEL, Gerd, *Wissenschaftspraxis – Biographien – Generationen. Ein paar Facetten einer reflexiven Historischen Anthropologie*, in: Václav Bůžek – Dana Štefanová (edd.), *Menchen – Handlungen – Strukturen. Historisch-anthropologische Zugangsweisen in den Geschichtswissenschaften*, České Budějovice 2001 (= OH 9), s. 27 – 69.
- DÜLMEN, Richard van, *Historická antropologie. Vývoj, problémy, úkoly*, Praha 2002.
- DVOŘÁKOVÁ, Vlasta – MACHÁLKOVÁ, Helena, *Malovaná průčelí české pozdní gotiky a renesance*, *Zprávy památkové péče* 14, 1954, s. 33-73.
- EBERT-SCHIFFERER, Sybille, *Virtus Romana als Stilfrage in einem Römischen Freskenzyklus der Renaissance*, in: Gerd Althoff (ed.), *Zeichen, Rituale, Werte:*

- Internationales Kolloquium des Sonderforschungsbereichs 496 an der Westfälischen Wilhelms-Universität Münster, Münster 2004, s. 385-408.
- D'ELIA, Anthony F., *The Renaissance of Marriage in Fifteenth-Century Italy*, Cambridge 2004.
- ENNEPER, Annemarie, *Aula Principis. Der aristokratische Hof der letzten Rosenberger im Spiegel der neulateinischen Hofbeschreibung des Georg Leopold aus Reichenstein*, in: Jiří Mikulec – Miloslav Polívka (edd.), *Per saecula ad tempora nostra*. Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka I, Praha 2007, s. 345-352.
- ENNEPER, Annemarie, *Die Darstellung des adeligen Denkens und Handelns der letzten Rosenberger in der neulateinischen Dichtung (1551–1611)*, Praha 2003 (= Dizertační práce).
- ENNEPER, Annemarie, *"Luget omnis Czechia tellus". Tod und Begräbnis des letzten Herrn von Rosenberg in der neulateinischen Ars moriendi und Appendix des Matěj Cyrus*, *Folia historica bohemica* 21, 2005, s. 67-82.
- ENNEPER, Annemarie, *Rosa Bohemiae. Poslední Rožmberkové a česká humanistická kultura*, Cour d'honneur. Hrady, zámky, paláce 3, 1998, s. 30-34.
- ERNÉE, Michal, *Gotické kamnové kachle z hradu a zámku v Českém Krumlově*, České Budějovice-Praha 2008.
- EVANS, Robert John Weston, *Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576-1612*, Praha 1997.
- REUVEKAMP-FELBER, Timo, *Höfische Dichtung*, in: Werner Paravicini (ed.), *Höfe und Residenzen im spätmittelalterlichen Reich. Hof und Schrift (= Residenzenforschung 15 III)*, Ostfildern 2007, s. 115-127. Přístupné online: <<http://resikom.adw-goettingen.gwdg.de/quellen.php?QuellenID=26&ArtikelID=6>>.
- FREEDMAN, Luba, *Classical Myths in Italian Renaissance Painting*, Cambridge 2011.
- FREJLACHOVÁ, Jana, *Svatba Viléma z Rožmberka s Kateřinou Brunšvicovou. Příspěvek k renesančním slavnostem*, České Budějovice 1995 (= Diplomová práce).
- FROLÍKOVÁ, Miluše, *Šimon Lomnický z Budče*, České Budějovice 1974.
- FROLÍKOVÁ, Miluše, *Šimon Lomnický z Budče*, JSH 32, 1963, s. 97-109.
- FULTON, Elaine, *Catholic belief and survival in late sixteenth-century Vienna. The case of Georg Eder (1523-87)*, Hampshire 2007².
- GOMBRICH, Ernst Hans, *The Sala dei Venti in the Palazzo del Te*, *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes* 13, 1950, s. 189-201.
- GOMBRICH, Ernst Hans, *Topics of our time: twentieth-century issues in learning and in art*, California 1991.
- GRÖSSINGER, Christa, *Picturing Women in Late Medieval and Renaissance Art*, Manchester 1997.
- GURLITT, Cornelius, *Deutsche Turniere Rüstungen und Plattner*, Dresden 1889.
- HAJNÁ, Milena – PAVELEC, Petr – VAVERKOVÁ, Zuzana, *Zámek Kratochvíle*, České Budějovice 2011.

- HAVELKA, Tomáš, *Komika českého raně novověkého bohemikálního dramatu*, Brno 2009 (= Dizertační práce).
- HEENES, Volker, *Jacopo Strada – Goldschmidt und Maler, Antiken- und Münzhändler, Sammler und Antiquarius Caesarius*, in: Dietrich Hakelberg – Ingo Wiwjorra (edd.), *Vorwelten und Vorzeiten. Archäologie als Spiegel historischen Bewußtseins in der Frühen Neuzeit* (= Wolfenbütteler Forschungen 124), Wiesbaden 2010, s. 295-310.
- HANZAL, Josef, *Poslední Rožmberkové a Karlova universita*, JSH 32, 1963, s. 153-158.
- HEJNIC, Josef, *Crumlovia, Crumlovium, Český Krumlov*, JSH 42, 1973, s. 77-82.
- HEJNIC, Josef, *Českokrumlovská latinská škola v době rožmberské*, Praha 1972.
- HEJNIC, Josef, *Českokrumlovský školní správce a městský písař M. Kryštof Kulička*, JSH 41, 1972, s. 19-23.
- HEJNIC, Josef, *K literárním a bibliofilským zájmům dvou posledních Rožmberků*, in: Václav Bůžek (ed.), *Život na dvoře a v rezidenčních městech posledních Rožmberků*, České Budějovice 1993 (= OH 3), s. 223-232.
- HEJNIC, Josef, *L'epithalame de Juraj Koppay en l'honneur de Vilém de Rožmberk*, in: *Zborník filozofickej fakulty univerzity Komenského v Bratislavě – Graecolatina et orientalia* 5, 1973, s. 211-215.
- HEJNIC, Josef, *Zu den Anfängen der humanistischen Figural Poesie in Böhmen*, *Listy filologické* 111, 1988, s. 95-102.
- HELLER, Lynne – VOCELKA, Karl, *Život Habsburků*, Praha 2011.
- HLAVICOVÁ, Zuzana, *Malířská výzdoba Rožmberského sálu na zámku Bechyně*, Brno 2006 (= Bakalářská práce).
- HOJDA, Zdeněk, *Benátky na konci 16. století ve dvou pražských památnících*, in: Vít Vlnas – Tomáš Sekyrka (edd.), *Ars baculum vitae. Sborník studií z dějin umění a kultury k 70. narozeninám prof. PhDr. Pavla Preisse, DrSc.*, Praha 1996, s. 69-81.
- HOLASOVÁ, Andrea, *Poznámky k problematice studia inventářů raněnovověkých šlechtických sídel jako jednoho z pramenů poznání kultury společnosti*, *Theatrum historiae* 2, 2007, s. 109-122.
- HOLÝ, Martin, *Ve službách šlechty. Vychovatelé nobility v českých zemích (1500-1620)*, Praha 2011.
- HRABĚTOVÁ, Irena, *Erbovní pověsti v českých spisech Bartoloměje Paprockého z Hlohol*, Brno 1992.
- HRDINA, Karel, *Rukověť k písemnictví humanistickému, zvláště pak básnickému v Čechách a na Moravě ve století XVI.*, Praha 1908.
- HRDINA, Karel, *Zikmunda Domináčka z Písnice Roma (seu Romanorum antiquitatum fasciculus)*, in: *Sborník prací filologických Josefu Královi k šedesátým narozeninám*, Praha 1913, s. 254-258.
- HRDLIČKA, Josef, *Jak se utváří paměť. Legenda o dělení růží a její proměny na počátku 17. století*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007, s. 68-87.

- HRDLIČKA, Josef, *Příběh renesančního křesla*, Dějiny a současnost 23, 2001, č. 1, s. 12-17.
- HUBKOVÁ, Jana, *Fridrich Falcký v zrcadle letákové publicistiky. Letáky jako pramen k vývoji a vnímání české otázky v letech 1619–1632*, Praha 2010.
- CHLÍBEC, Jan, *Italské renesanční sochařství v českých státních a soukromých sbírkách*, Praha 2006.
- CHLÍBEC, Jan, *Italští sochaři v českých zemích v období renesance*, Praha 2011.
- CHOTĚBOR, Petr, *Sídlo Jakuba Krčína z Jelčan v Křepeňicích*, in: Václav Bůžek (ed.), *Život na dvoře a v rezidenčních městech posledních Rožmberků*, České Budějovice 1993 (= OH 3), s. 349-351.
- Index Aureliensis, parima pars, tomus VII*, Geneve 1982.
- IWANCZAK, Wojciech, *Po stopách rytířských příběhů*, Praha 2001.
- JAKUBEC, Ondřej, *Jako křesťanští rytíři. Šlechtické reprezentace v pozdně renesančních výzdobách*, Dějiny a současnost 33, 2011, č. 4, s. 30-33.
- JAKUBEC, Ondřej, *Pozdně renesanční sídla rožmberských velmožů a jejich výzdoba*, in: Václav Bůžek a kol., *Světy posledních Rožmberků*, Praha 2011, s. 231-252.
- JAKUBEC, Ondřej, *Renesanční epitaf v průsečíku historických disciplín a jeho vypovídací možnosti*, ČČH 111, 2013, s. 66-100.
- JAKUBEC, Ondřej, *Renesanční epitafy v českých zemích a jejich "konfesionalita"*, in: Epigraphica & sepulcralia III. Sborník příspěvků ze zasedání k problematice sepulkrálních památek, pořádaných Ústavem dějin umění AV ČR, v.v.i., v letech 2008-2010, Praha 2011, s. 163-193.
- JANSEN, Dirk Jacob, *The Case for Jacopo Strada as an Imperial Architect Private*, in: Lubomír Konečný – Beket Bukovinská – Ivan Muchka (edd.), *Rudolf II, Prague and the World*, Praha 1998, s. 229-235.
- JOOST, Christiane L., *Poggio and Visual Tradition: "Uomini famosi" in Classical Literary Description*, Artibus et Historiae 12, 1985, s. 57-74.
- JOUDALOVÁ, Alice, *Smuteční poezie Jana Campana Vodňanského*, Olomouc 2011 (= Dizertační práce).
- KALISTA, Zdeněk, *Tvář baroka*, Praha 1982.
- KARÁSEK, Josef, *Polská dedikace Paprockého Vilémovi z Rosenberka*, Časopis Matice moravské 27, 1903, s. 1-13, 130-145.
- KILLY, Walther (ed.), *Mythographie der frühen Neuzeit, ihre Anwendung in den Künsten: Vorträge anlässlich des 12. Wolfenbütteler Symposions vom 5. bis 8. Dezember 1982 in der Herzog-August-Bibliothek*, Wiesbaden 1984.
- KINDLMANN, Petr, *Ctnosti římských vladařů na rožmberském dvoře v 16. století*, in: Historie 2011. Sborník prací z celostátní studentské vědecké konference historie 2011, Opava 2012, s. 205-224.

- KINDLMANN, Petr, *Římské motivy v sebe prezentaci renesančního velmože. Symbolická výzdoba ve Zlatém sále letohrádku Kratochvíle*, České Budějovice 2010 (= Bakalářská práce).
- KLECKER, Elisabeth, *Herrscherpanegyrik und Selbstdarstellung. Paul von Oberstain und seine Epistola de laudibus Maximiliani (1541)*, in: Vincenc Rajšp – Feliks J. Bister – Miroslav Polzer, *Tu felix Europa. Der Humanismus bei den Slowenen und seine Ausstrahlung in den mitteleuropäischen Raum = Humanizem pri Slovencih in njegovo izžarevanje v srednjeevropski prostor*, Wien-Ljubljana 2011, s. 109-128.
- KLECKER, Elisabeth, *Tapisserien Kaiser Maximilians. Zu Ekphrasen in der neulateinischen Habsburg-Panegyrik*, in: Christine Ratkowitsch (ed.), *Die poetische Ekphrasis von Kunstwerken. Eine literarische Tradition der Großdichtung in Antike, Mittelalter und früher Neuzeit*, Wien 2006, s. 181-202.
- KLECKER, Elisabeth, *Waffen der Tugend und der Poesie. Breslauer Figurengedichte für Ferdinand III.*, in: Helena Dáňová – Jan Klípa – Lenka Stolárová (edd.), *Slezsko – země Koruny české. Historie a kultura*, Praha 2008, s. 245-261.
- KLEISNER, Tomáš, *Medals of Petr Vok of Rožmberk*, *Studia Rudolphina* 7, 2007, s. 125-131.
- KNEIDL, Pravoslav, „*Picturae et Kunststuck*“ v *Březanově katalogu rožmberské knihovny*, in: Vít Vlnas – Tomáš Sekyrka (edd.), *Ars baculum vitae. Sborník studií z dějin umění a kultury k 70. narozeninám prof. PhDr. Pavla Preisse, DrSc.*, Praha 1996, s. 84-86.
- KNOZ, Tomáš, *Karel starší ze Žerotína. Don Quichote v labyrintu světa*, Praha 2008.
- KNOZ, Tomáš, *Renesance a manýrismus na zámku v Rosicích*, Rosice 1996.
- KNOZ, Tomáš, *Svatý Ivo a Uzdravující Spravedlnost*, in: Bronislav Chocholáč – Libor Jan – Tomáš Knoz (edd.), *Nový Mars Moravicus aneb Sborník příspěvků, jež věnovali Prof. Dr. Josefu Válkovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám*, Brno 1999, s. 137-154.
- KNOZ, Tomáš, *Šlechtická paměť v uměleckém ztvárnění moravských renesančních zámků*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007, s. 23-36.
- KOLÁŘOVÁ, Jana, *K žánru epithalamia v latinské humanistické poezii*, *Česká literatura* 55, 2007, s. 25-41.
- KOLÁŘOVÁ, Jana, *Několik poznámek k antickým a biblickým motivům v latinských humanistických básních s protitureckou tematikou*, *Studia Moravica* 3. Sborník historiografických, filologických a uměnovědných příspěvků přednesených na vědecké konferenci Mars Moravicus, Olomouc 2005, s. 159-162.
- KOTĚŠOVEC, František, „*Festina lente*“. *Vilém z Rožmberka a recepce antiky v renesanci*, *Vodňany a Vodňansko* 6, 2004, s. 29-45.
- KOURKOVÁ, Jana, *Srovnání topoi v díle Alžběty Jany Westonie s jinými latinsky píšícími humanistickými básníky*, Brno 2008 (= Diplomová práce).
- KRÁL, Pavel, *Dětský svět rožmberských bratrů*, in: Václav Bůžek a kol., *Světy posledních Rožmberků*, Praha 2011, s. 515-525.

- KRÁL, Pavel, *Rodinné slavnosti*, in: Václav Bůžek a kol., *Světy posledních Rožmberků*, Praha 2011, s. 544-572.
- KRÁL, Pavel, *Smutek vdovských sídel*, in: Václav Bůžek a kol., *Světy posledních Rožmberků*, Praha 2011, s. 538-544.
- KRÁL, Pavel, *Soužití mužů a žen v rodinách posledních rožmberských velmožů*, in: Václav Bůžek a kol., *Světy posledních Rožmberků*, Praha 2011, s. 526-537.
- KRAYE, Jill, *Pagan Virtue in Pursuit of Christian Happiness: Renaissance Humanists and the Revival of Classical Ethics*, in: Gerd Althoff (ed.), *Zeichen, Rituale, Werte: Internationales Kolloquium des Sonderforschungsbereichs 496 an der Westfälischen Wilhelms-Universität Münster*, Münster 2004, s. 55–68.
- KRČÁLOVÁ, Jarmila, *Domenico Benedetto a Antonio Comettové v jižních Čechách*, *Umění* 26, 1978, s. 34–55.
- KRČÁLOVÁ, Jarmila, *Doplňky k životopisu malíře Bartoloměje Beránka*, *Umění* 12, 1964, s. 511-513.
- KRČÁLOVÁ, Jarmila, *Grafika a naše renesanční nástěnná malba*, *Umění* 10, 1962, s. 276-282.
- KRČÁLOVÁ, Jarmila, *Italské podněty v renesančním umění českých zemí*, *Umění* 33, 1985, s. 54–82.
- KRČÁLOVÁ, Jarmila, *Ke genezi štukové výzdoby letohrádku Hvězda*, *Umění* 21, 1973, s. 407-414.
- KRČÁLOVÁ, Jarmila, *Palác pánů z Rožmberka*, *Umění* 26, 1970, s. 469-485.
- KRČÁLOVÁ, Jarmila, *Renesanční nástěnná malba v Čechách a na Moravě*, in: Jiří Dvorský (ed.), *Dějiny českého výtvarného umění II/1. Od počátku renesance do závěru baroka*, Praha 1989, s. 62-91.
- KRČÁLOVÁ, Jarmila, *Renesanční nástěnné malby zámku Bechyně*, *Umění* 11, 1963, s. 29-45.
- KRČÁLOVÁ, Jarmila, *Renesanční nástěnné malby zámku v Českém Krumlově*, *Umění* 16, 1968, s. 357-379.
- KRČÁLOVÁ, Jarmila, *Renesanční stavby Baldassara Maggiho v Čechách a na Moravě*, Praha 1986.
- KRČÁLOVÁ, Jarmila, *Zámek v Bučovicích*, Praha 1979.
- KROUPA, Jiří, *Vila – ideál a historická skutečnost*, in: Jana Máchalová (ed.), *Příběhy slavných italských vil*, Praha 2009, s. 16-25.
- KROUŽIL, Vojtěch, *Diplomatické mise dvou větví habsburské dynastie 1577-1583*, Brno 2010 (= Diplomová práce).
- KRUPKOVÁ, Monika, *K jazykové a obsahové stránce prozaické skladby Dětinský rápek od Šimona Lomnického z Budče*, České Budějovice 2005 (= Diplomová práce).
- KUBEŠ, Jiří, *"Tehdáž, když v voboře před morem bytností jsem byl." Zásobování letohrádku Kratochvíle v letech 1592-1602*, in: *Historie 1997. Sborník prací z Celostátní studentské vědecké konference*, Brno 1998, s. 143-180.

- KUBÍKOVÁ, Anna, *Epizoda ze života Šimona Lomnického z Budče*, Výběr 27, 1990, s. 51-53.
- KUBÍKOVÁ, Anna, *Příspěvek k životopisu Bartoloměje Beránka-Jelínka*, JSH 63, 1994, s. 175-177.
- KUBÍKOVÁ, Anna, *Rožmberský dům a zbrojnice na Novém městě v Českém Krumlově*, Výběr 29, 1992, s. 162-165.
- KUBÍKOVÁ, Anna, *Turnaj neboli rytířské klání na dvoře pana Viléma z Rožmberka*, Výběr 43, 2006, s. 51-54.
- KUBÍKOVÁ, Blanka, *Celofigurové podobizny Viléma z Rožmberka. Příspěvek k jejich ikonografii a k problematice rožmberské portrétní galerie*, FHB 26, 2011, s. 439-478.
- KULDOVÁ, Marie, *Umění a umělecké řemeslo na dvoře posledních Rožmberků v letech 1590-1611-1616*, České Budějovice 1997 (= Diplomová práce).
- KUSTER, Thomas, *Das Kaiserzimmer*, in: Sabine Haag (ed.), *All'Antica. Götter & Helden auf Schloss Ambras*, Innsbruck 2011, s. 39-43.
- LARSSON, Lars Olof, *Höfische Repräsentation als kulturelle Kommunikation: Ein Vergleich der Höfe Maximilians II. in Wien und Rudolfs II. in Prag*, in: Marina Dmitrieva – Karen Lambrecht (hg.) *Krakau, Prag und Wien. Funktionen von Metropolen im frühmodernen Staat*, Stuttgart, Stuttgart 2000, s. 237-243.
- LARSSON, Lars Olof, *Portréty císaře Rudolfa II.*, in: Eliška Fučíková – James M. Bradburne – Beket Bukovinská – Jaroslava Hausenblasová – Lubomír Konečný – Ivan Muchka – Michal Šroněk (edd.), *Rudolf II. a Praha. Císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy*, Praha – Londýn – Milán 1997, s. 122–130.
- LEJSKOVÁ-Matyášová, Milada, *Ještě k předlohám Virgila Solise*, Umění 7, 1959, s. 66-68.
- LEJSKOVÁ-Matyášová, Milada, *K ikonografii a restituci sgrafitového reliéfu tří renesančních domů ve Slavonicích*, Umění 18, 1970, s. 383-394.
- LEJSKOVÁ-Matyášová, Milada, *K ikonologii figurálních štuků Hvězdy*, Umění 11, 1963, s. 209–212.
- LEJSKOVÁ-Matyášová, Milada, *K tematice sgrafitové výzdoby domu U Minuty v Praze*, Umění 17, 1969, s. 157-167.
- LEJSKOVÁ-Matyášová, Milada, *Samsonovský cyklus ve sgrafitu litomyšlského zámku*, Umění 11, 1963, s. 124-127.
- LEJSKOVÁ-Matyášová, Milada, *Samsonovy skutky ve sgrafitech Martinického paláce v Praze*, in: *Ochrana památek. Sborník Klubu Za starou Prahu* 35, 1961, s. 32-36.
- LEJSKOVÁ-Matyášová, Milada, *Výjevy z římské historie v prostředí české renesance*, Umění 8, 1960, s. 287-299.
- LEJSKOVÁ-Matyášová, Milada, *K malířské výzdobě rožmberské Kratochvíle*, Umění 11, 1963, s. 360 – 370.

- LEJSKOVÁ-Matyášová, Milada, *Program štukové výzdoby tzv. Soudnice zámku v Bechyni*, Umění 21, 1973, s. 1-17.
- LEJSKOVÁ-Matyášová, Milada – ŠMRHA, Karel, *Soudní tematika a výzdoba průčelí staré radnice v Prachaticích*, Umění 8, 1960, s. 601-611.
- LIESS, Bernhard, *Johann Heermann (1585-1647): Prediger in Schlesien zur Zeit des Dreißigjährigen Krieges*, Münster 2003.
- LIETZMANN, Hilda, *Das Neugebäude in Wien: Sultan Süleymans Zelt, Kaiser Maximilians II. Lustschloss: ein Beitrag zur Kunst- und Kulturgeschichte der zweiten Hälfte des sechzehnten Jahrhunderts*, Vienna 1987.
- LIETZMANN, Hilda, *Der kaiserliche Antiquar Jacopo Strada und Kurfürst August von Sachsen*, Zeitschrift für Kunstgeschichte 60, 1997, s. 377-399.
- LIETZMANN, Hilda, *War Jacopo Strada als Antiquar Rudolfs II. in Prag tätig?*, in: Lubomír Konečný – Beket Bukovinská – Ivan Muchka (edd.), *Rudolf II, Prague and the World*, Praha 1998, s. 236-238.
- LINTNER, Jan, *Z historie soběslavských rodin*, Časopis Rodopisné společnosti československé 3, 1931, s. 17-21.
- MACEK, Josef, *Hrad a zámek (Studie historicko-sémantická)*, ČČH 90, 1992, s. 1-15.
- MAREK, Pavel, *Poslední Rožmberkové očima zahraničních diplomatů*, in: Václav Bůžek a kol., *Světy posledních Rožmberků*, Praha 2011, s. 142-151.
- MAREŠ, František – WAGNER Theodor, *O původu Vítkovců*, ČsČH 25, 1919, s. 213-235.
- MAREŠ, František – SEDLÁČEK, Jan, *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století 38, Politický okres Prachatický*, Praha 1913.
- MARTÍNEK, Jan, *Drobné literární útvary za humanismu*, Zprávy jednoty klasických filologů 7, 1965, s. 18-19.
- MARTÍNEK, Jan, *Vztahy žateckého rodu Strialiů k jižním Čechám*, JSH 42, 1973, s. 15-26.
- MARTINKOVÁ, Dana, *Humanista a právník Šimon Proxenus ze Sudetu a jeho vztah k Českým Budějovicím*, JSH 41, 1972, s. 189-198.
- MÄRCKER, Traugott, *Sophia von Rosenberg, geborene Markgräfin von Brandenburg*, Berlin 1864.
- MAŤA, Petr, *Oslavy jubilejního léta 1600 v Římě a česká šlechta*, JSH 66-67, 1997-1998, s. 111-117.
- MAŤA, Petr, *Svět české aristokracie (1500-1700)*, Praha 2004.
- MICHALSKI, Sergiusz, *Die mythologischen Darstellungen Rudolfs II. Eine kurze Übersicht der Problematik*, in: Beket Bukovinská – Lubomír Slavíček (edd.), *Pictura verba cupit*, Praha 2006, s. 199-205.
- MICHŇOVÁ, Nikola, *Svatba Adama ze Schwarzenberku s Markétou z Pallantu roku 1613*, České Budějovice 2011 (= Bakalářská práce).

- MILTOVÁ, Radka, *Bůh Harpokratés, alegorie mlčenlivosti a Slavkov u Brna*, in: Jiří Kroupa – Michaela Šeferisová Loudová – Lubomír Konečný (edd.), *Orbis artium. K jubileu Lubomíra Slavíčka*, Brno 2009, s. 287-298.
- MILTOVÁ, Radka, *Mezi zalíbením a zavržením. Recepce Ovidiových Metamorfóz v barokním umění v Čechách a na Moravě*, Brno 2009.
- MILTOVÁ, Radka, "Najde se Ovidia *Metamorphosis*, o kunstu tělesné lásky". *Recepce Ovidiových Metamorfóz v barokním umění v Čechách a na Moravě*, Brno 2008 (= Dizertační práce).
- MILTOVÁ, Radka, *Ovidiovy Metamorfózy a jejich recepce v kultuře 17. století v Čechách a na Moravě*, in: Milena Bartlová – Lubomír Konečný – Lubomír Slavíček (edd.), *Libosad. Studie o českém a evropském barokním umění*, Praha 2007, s. 44-82.
- MINÁRIK, Josef, *Renesanční a humanistická literatura světová, česká, slovenská*, Bratislava 1985.
- MUDRA, Miroslav, *Platněřství. Výroba zbroje*, Praha 2007.
- MUK, Jan, *Tomáš Rešl z Jindř. Hradce a Jan Stráněnský z počátku, spisovatelé staročestí*, in: *Sborník Společnosti přátel starožitností* 36, 1928, č. 3, s. 82-86, 123-133.
- MÜLLER, Jan, *Antický motiv ve výzdobě renesančních sídel pánů z Rožmberka. Jagellonská předepra*, *Jihočeský sborník historický* 68, 1999, s. 35-46.
- MÜLLER, Jan, *Český Krumlov. Hrad a zámek*, Praha 1996.
- MÜLLER, Jan, *Nové poznatky o renesanční nástěnné malbě na zámku v Českém Krumlově*, in: Václav Bůžek (ed.), *Život na dvoře a v rezidenčních městech posledních Rožmberků*, České Budějovice 1993 (= OH 3), s. 379-385.
- MÜLLER, Matthias, *Das Schloss als Bild des Fürsten – Herrschaftliche Metaphorik in der Residenzarchitektur des Alten Reiches (1470-1618)*, Göttingen 2004.
- NAAROVÁ, Kateřina, *Poeta Laureatus Jiří Pontanus z Breitenberka a jeho hymnus o svatě Zdislavě: Humanistický básník nebo stratég katolické reformace?*, in: Jan Malura (ed.), *Žánrové aspekty starší literatury*, Ostrava 2010, s. 81-97.
- NEUMANN, Jaromír, *Rudolfínské umění I. Dějinné místo – slohová orientace – ideové kořeny – ikonografie*, *Umění* 25, 1977, s. 400-448.
- NODL, Martin – TINKOVÁ, Daniela (edd.), *Antropologické přístupy v historickém bádání*, Praha 2007.
- NODL, Martin – ŠMAHEL, František – KOWALEWSKI, Krzysztof, *Rituály, ceremonie a festivity ve střední Evropě 14. a 15. století*, Praha 2009.
- NOVÁK, Josef, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Jindřicho-Hradeckém*, Praha 1901.
- NUMMEDAL, Tara, *Alchemy and Authority in the Holy Roman Empire*, Chicago 2007.
- OGGOLDER, Christian, *Flugblätter*, in: Werner Paravicini (ed.), *Höfe und Residenzen im spätmittelalterlichen Reich (Residenzenforschung 15/3)*, Osfildern 2007, s. 285-298.
- ORGEL, Stephen, *The example of Herkules*, in: Walther Killy (ed.), *Mythographie der frühen Neuzeit, ihre Anwendung in den Künsten: Vorträge anlässlich des 12.*

- Wolfenbütteler Symposions vom 5. bis 8. Dezember 1982 in der Herzog-August-Bibliothek, Wiesbaden 1984, s. 25–47.
- PAGE, Jutta-Annette – DOMÉNECH, Ignasi, *Beyond Venice: glass in Venetian style, 1500-1750*, New York 2004.
- PANOFSKY, Erwin, *Renaissance and Resuscitations in Western Art*, Stockholm 1960.
- PÁNEK, Jaroslav, *Der Adel im Turnierbuch Erzherzog Ferdinands II. von Tirol (Ein Beitrag zur Geschichte des Hoflebens und der Hofkultur in der Zeit seiner Statthalterschaft in Böhmen.)*, FHB 16, 1993, s. 77-96.
- PÁNEK, Jaroslav, *Poslední Rožmberk. Životní příběh Petra Voka*, Praha 1996.
- PÁNEK, Jaroslav, *Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance*, Praha 1989.
- PÁNEK, Jaroslav, *Vilém z Rožmberka. Politik smíru*, Praha 1998.
- PÁNEK, Jaroslav, *Výprava české šlechty do Itálie v letech 1551-1552*, České Budějovice 2003².
- PÁNEK, Jaroslav, *Zahraniční cesty posledních Rožmberků a jejich kontakty s evropským dvorským prostředím*, in: Václav Bůžek (ed.), *Život na dvoře a v rezidenčních městech posledních Rožmberků*, České Budějovice 1993 (= OH 3), s. 11-32.
- PÁNEK, Jaroslav, *Zápas o vedení české stavovské obce v polovině 16. století. Knížata z Plavna a Vilém z Rožmberka 1547-1556*, ČsČH 31, 1983, s. 855-884.
- PÁNEK, Jaroslav – FUČÍKOVÁ, Eliška – GAŽI, Martin – LAVIČKA, Roman – PAVELEC, Petr – ŠIMŮNEK, Robert (edd.), *Rožmberkové. Rod českých velmožů a jeho cesta dějinami*, České Budějovice 2011.
- PÁTKOVÁ, Lucie, *K zobrazení žen ve vybrané mravokárné próze Šimona Lomnického z Budče*, Brno 2011 (= Diplomová práce).
- PAVELEC, Petr, *Nástěnné malby na průčelí Nového purkrabství zámku v Českém Krumlově*, Zprávy památkové péče 65, 2005, č. 6, s. 473-482.
- PAVLÍČKOVÁ, Radmila, *Triumphus in mortem. Pohřební kázání nad biskupy v raném novověku*, České Budějovice 2008.
- PEŠEK, Jiří, *Jiří Melantrich z Aventýna*, Praha 1991.
- POLLEROB, Friedrich, *"Austrie Est Imperare Orbi Universo". Der Globus als Herrschaftssymbol der Habsburger*, in: Wolfram Krömer (ed.), 1492-1992: Spanien, Österreich und Iberoamerika, Innsbruck 1993, s. 35-50.
- POLLEROB, Friedrich, *"Des abwesenden Prinzen Porträt". Zeremoniellendarstellung im Bildnis und Bildnisgebrauch im Zeremoniell*, in: Jörg Jochen Berns – Thomas Rahn (edd.), *Zeremoniell als höfische Ästhetik in Spätmittelalter und Früher Neuzeit*, Tübingen 1995, s. 382-409, 745-755.
- POLLEROB, Friedrich, *From the "exemplum virtutis" to the Apotheosis. Hercules as an Identification Figure in Portraiture: an Example of the Adoption of Classical Forms of Representation*, in: Allan Ellenius (ed.), *Iconography, Propaganda, Legitimation*, Oxford-New York 1998, s. 37-62.

- POLLEROB, Friedrich, *Hispaniarum et Indiarum Rex. Zur Repräsentation Kaiser Karls VI. als König von Spanien*, in: Jordi Jané (ed.), *Denkmodelle. Akten des 8. Spanisch-österreichischen Symposions 13.-18. Dezember 1999 in Tarragona*, Tarragona 2000, s. 121-175.
- POLLEROB, Friedrich, *Kaiser, König, Landesfürst: Habsburgische "Dreifaltigkeit" im Porträt*, in: Andreas Beyer – Ulrich Schütte – Lutz Unbehaun (edd.), *Bildnis, Fürst und Territorium (= Rudolstädter Forschungen zur Residenzkultur 2)*, München-Berlin 2000, s. 189-218.
- POLLEROB, Friedrich, *"Monumenta Virtutis Austriacae". Addenda zur Kunstpolitik Kaiser Karls VI.*, in: Markus Hörsch (ed.), *Kunst, Politik, Religion. Studien zur Kunst in Süddeutschland, Österreich, Tschechien und der Slowakei. Festschrift für Franz Matsche*, Petersberg 2000, s. 99-122.
- POLLEROB, Friedrich, *"Utilità, Virtù e Bellezza". Fürst Johann Adam Andreas von Liechtenstein und sein Wiener Palast in der Rossau*, *Österreichische Zeitschrift für Kunst und Denkmalpflege* 58, 1993, s. 36-52.
- PRAŽÁKOVÁ, Kateřina, *Obraz Polsko-litevského státu a Moskevského velkoknížectví v raně novověkém zpravodajství české šlechty (1450-1618)*, České Budějovice 2013 (= Dizertační práce).
- PREUSZ, Michal, *Hmotná kultura raně novověkého měšťanského domu na příkladu hromadného nálezu ze studny domu čp. 55 v Českém Krumlově*, České Budějovice 2011 (= Diplomová práce).
- PRIMIŠSER, Alois, *Die Kaiserlich-Königliche Ambraser-Sammlung*, Wien 1819.
- RABENHAUPTOVÁ, Hana, *Zámek Kratochvíle – štuková a malířská výzdoba*, Praha 2010 (= Bakalářská práce).
- RESKE, Christoph, *Die Buchdrucker des 16. und 17. Jahrhunderts im deutschen Sprachgebiet*, Wiesbaden 2007.
- RÖMER, Franz, *Klassische Bildung im Dienst habsburgischer Propaganda: Lateinische Panegyrik in der Donaumonarchie*, *International journal of the classical tradition* 5, 1998, s. 196-204.
- RÖMER, Franz, *Mode und Methode in der Deutung Panegyrischer Dichtung der Nachaugusteischen Zeit*, *Hermes* 122, 1994, s. 95-113.
- RYANTOVÁ, Marie, *Paměť rožmberského rodinného archivu*, in: Václav Bůžek a kol., *Světy posledních Rožmberků*, Praha 2011, s. 581-594.
- RYBIČKA, Antonín – ZUB, Felix E., *Dva příspěvky k dějinám Stradů z Rosbergu*, in: *Sborník historický* 2, 1884, s. 48-50.
- RYCHTEROVÁ, Pavlína, *Rituály, rity a ceremonie. Teorie rituálu a její reflexe v mediivistickém bádání*, in: Martin Wihoda (ed.), *Stát, státnost a rituály přemyslovského věku. Problémy, názory, otázky*, Brno 2006, s. 11-23.
- SALABA, Josef, *Ke stykům Viléma z Rožberka s Jakubem Stradou*, in: Josef L. Píč a kol., *Památky archeologické a místopisné* 20, 1902-1903, sl. 279-280.

- SANDBICHLER, Veronika, *Castrum Ameras 13.-20. Jahrhundert : Ansichten, Modelle, Pläne*, Wien 1995.
- SANDBICHLER, Veronika, *Die Hochzeit Erzherzog Ferdinands II: eine Bildreportage des 16. Jahrhunderts*, Innsbruck 2010.
- SANDBICHLER, Veronika, *Identifikationen: Helden, Götter und Triumphe. Die Habsburger und ihre antiken Vorbilder im 16. Jahrhundert*, in: Sabine Haag (ed.), *All' Antica. Götter & Helden auf Schloss Ambras*, Innsbruck 2011, s. 120-123.
- SANDBICHLER, Veronika, *In Nuptias Ferdinandi. Der Hochzeitskodex Erzherzog Ferdinands II.*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech v raném novověku*, České Budějovice 2000 (= OH 8), s. 281-292.
- SANDBICHLER, Veronika – SCHÜTZ, Karl – BEAUFORT-SPONTIN, Christian, *Schloss Ambras*, Wien 1996.
- SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého VII*, Praha 1890.
- SEZNEC, Jean, *The Survival of the Pagan Gods. The Mythological Tradition and Its Place in Renaissance Humanism and Art*, New York 1961.
- SCHLITT, Melinda, "Anticamente moderna et modernamente antica": *Imitation and the ideal in 16th-century Italian painting*, *International Journal of the Classical Tradition* 10, 2004, s. 377-406.
- SCHREURS, Anna, „Herkules verachtet die einstigen Gärten der Hesperiden im Vergleich mit Tibur“ – *Die Villa d'Este in Tivoli und die memoria dell'antico*, in: Wolfram Martini (ed.), *Architektur und Erinnerung*, Göttingen 2000, s. 107-127.
- SMITH, Susan L., *The Power of Women. A Topos in Medieval Art and Literature*, Pennsylvania 1995.
- SPRINGER, Carolyn, *Armour and masculinity in the Italian Renaissance*, Toronto 2010.
- STEJSKAL, Aleš, *Deníky nebo úřednické zápisníky? (Studie k problematice funkce a používání tištěných kalendářů z doby posledních Rožmberků)*, *Archivum Trebonense* 10, 2002, s. 116-151.
- STEJSKAL, Aleš, *Divadelní představení v Českém Krumlově v roce 1556. Příspěvek ke kulturním dějinám rezidenčního města*, *Výběr* 33, 1996, s. 254-267.
- STEJSKAL, Aleš, *Inventář interiérového textilu zámku Třeboň z roku 1602. Možnosti komparace s vybavením Českokrumlovské rezidence Petra Voka z Rožmberka*, *Výběr* 38, 2001, s. 119-145.
- STEJSKAL, Aleš, *Rožmberská a švamberská kunstkamora na počátku 17. století a její inventář*, in: *Archivum Trebonense* 2001, s. 66-85.
- STEJSKAL, Aleš, *Veřejné intimity raně novověkého vladaře mezi Bechyní a Ambrasem*, *Cour d'honneur. Hrady, zámky, paláce*. 3, 1998, s. 27-28.
- STEJSKAL, Aleš – BŮŽEK, Václav, *Výzbrojní program Petra Voka z Rožmberka (Příspěvek k poznání mentality raně novověkého velmože)*, *FHB* 15, 1991, s. 179-268.

- STEJSKAL, Aleš – POUZAR, Ladislav, *Renesanční Bechyně. Urbs felix. Katalog výstavy*, Český Krumlov 1998.
- STOLLBERG-RILINGER, Barbara, *Symbolische Kommunikation in der Vormoderne. Begriffe – Thesen – Forschungsperspektiven*, ZHF 31, 2004, s. 489-527.
- STOLLBERG-RILINGER, Barbara, *Zeremoniell, Ritual, Symbol. Neue Forschungen zur symbolischen Kommunikation in Spätmittelalter und Früher Neuzeit*, ZHF 27, 2000, s. 389-405.
- STORCHOVÁ, Lucie, *Alžběta Johanna Westonia – rara avis v humanistické res publica litteraria*, in: Eduard Petrů (ed.), *Alžběta Johanna Vestonie, Proměny osudu (= Thesaurus Absconditus VI)*, Brno 2003, s. 149–165.
- STORCHOVÁ, Lucie, *Conditio humana – konstanta (č)i historická proměnná? Koncepty historické antropologie a teoretická reflexe v současné historiografii*, Praha 2007.
- STORCHOVÁ, Lucie, *Paupertate styloque connecti. Utváření humanistické učenecké komunity v českých zemích*, Praha 2010.
- STRAUB, David Friedrich, *Leben und Schriften des Dichters und Philologen Nicodemus Frischlin*, Frankfurt am Mayn 1856.
- STŘEDA, F. Dl. (pseudonym), *Umělecké památky 3, Zámek Kratochvíle*, Praha 1916.
- ŠMAHEL, František, *Mezi středověkem a renesancí*, Praha 2002.
- ŠMRHA, Karel, *Dvorní malíř Petra Voka z Rožmberka B. Beránek-Jelínek*, Časopis rodopisné společnosti v Praze 1942, s. 89-93.
- ŠŤOVÍČEK, Ivan a kol., *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti*, Praha 2002.
- SVÁTEK, Josef, *Šimon Lomnický z Budče, jeho věk a literární působení*, Časopis Musea Království českého 34, 1860, s. 336-363.
- TANNER, Marie, *The last descendant of Aeneas: the Hapsburgs and the Mythic image of the Emperor*, Yale 1993.
- TELLE, Joachim, *Der Alchemist im Rosengarten. Ein Gedicht von Christoph von Hirschenberg für Landgraf Wilhelm IV. von Hessen-Kassel und Graf Wilhelm von Zimmern*, Euphorion 71, 1977, s. 283-305.
- THOMPSON, John B. (ed.), *Pierre Bourdieu, Language and symbolic power*, Cambridge 1994.
- THOMPSON, Charles John Samuel, *Alchemy and Alchemists*, Toronto 2002².
- TOBOLKA, Zdeněk V. – HORÁK, František (edd.), *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století*, Praha 1926-1967.
- TRUHLÁŘ, Josef, *Humanismus a humanisté v Čechách za krále Vladislava II.*, Praha 1894.
- TRUHLÁŘ, Antonín, *Příspěvky k studiím humanistickým v Čechách VII.: Rakovští z Rakova*, Časopis Musea Království českého 82, 1908, s. 413-442.
- TRUHLÁŘ, Antonín – HRDINA, Karel – HEJNIC, Josef – MARTÍNEK, Jan, *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě 1-6*, Praha 1966-2012.
- TŘEŠTÍK, Dušan, *Kosmas*, Praha 1966.

- VACULÍNOVÁ, Marta, *Latinské průpovědi a citáty v památkách Knihovny národního muzea*, FHB 22, 2006, s. 111-120.
- VARCL, Ladislav a kol., *Antika a česká kultura*, Praha 1978.
- VESELÁ, Lenka, *Knihy na dvoře Rožmberků*, Praha 2005.
- VISENTIN, Hélène – RUSSELL, Nicolas C., *French Ceremonial Entries in the Sixteenth Century: Event, Image, Text*, Toronto 2007.
- VOCELKA, Karl, *Die politische Propaganda Kaiser Rudolfs II. (1576-1612)*, Wien 1981.
- VOCELKA, Karl, *Habsburgische Hochzeiten 1550-1600*, Graz 1976.
- VOIT, Petr, *Kronika o mladém vejvodovi od Šimona Lomnického z Budče (cesta od středověké legendy o zázracích k novodobé knížce lidového čtení, jarmareční písní a pohádce)*, Listy filologické 111, 1988, s. 110-119.
- VOIT, Petr, *Šimon Lomnický z Budče a exempla v kontextu jeho mravněvýchovné prózy*, Praha 1991.
- VOLRÁBOVÁ, Alena, *Zbrklý hrdina Mucius Scaevola a jeho ctnost Trpělivost*, in: Beket Bukovinská – Lubomír Slaviček (edd.), *Pictura verba cupit*, Praha 2006, s. 151-158.
- VOREL, Petr, *Rodové heraldické pověsti jako prostředek mezigeneračního přenosu informace ve šlechtickém prostředí českých zemí v 16. století*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007, s. 61-67.
- WANG, Andreas, *Der "Miles Christianus" im 16. und 17. Jahrhundert und seine mittelalterliche Tradition. Ein Beitrag zum Verhältnis von sprachlicher und graphischer Bildlichkeit*, Bern 1975.
- WARBURG, Aby, *The Renewal of Pagan Antiquity: Contributions to the Cultural History of the European Renaissance*, Los Angeles 1999.
- WEIS, Karel, *Český jih a Šumava v písni IX*, Praha 1929.
- WHEELIS, Samuel M., *Publish and Perish: On the martyrdom of Philipp Nicodemus Frischlin*, Neophilologus 58, 1974, s. 41-51.
- WINTER, Zikmund – ZÍBRT, Čeněk, *Dějiny kroje v zemích českých. Od počátku století XV. až po dobu bělohorské bitvy*, Praha 1893.
- ZÍBRT, Čeněk, *Nápisy ze staročeských štambuchů a památníků až do doby probuzenské*, Praha 1907.
- ZÍBRT, Čeněk, *Řády a práva starodávných pijanských cechů a družstev kratochvilných v zemích českých*, Praha 1910.
- ZÍBRT, Čeněk, *Sborník V. Dobřenského*, Časopis Musea Království českého 83, 1909, s. 68-107.
- ZÍBRT, Čeněk, *Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy prostonárodní pokud o nich vypravují písemné památky až po náš věk*, Praha 1889
- ZIKA, Charles, *Exorcising Our Demons: Magic, Witchcraft, and Visual Culture in Early Modern Europe*, Leiden 2003.
- ZIMMER, Jürgen, *Aus den Sammlungen Rudolfs II.: "Die Zwölff Heidnischen Kayser sambt Iren Weibern"*, Studia Rudolphina 10, 2010, s. 7-47.

- ZIMMERMANN, Reinhard, *Iconography in German and Austrian Renaissance Gardens*, in: John Dixon Hunt (ed.), *Garden History. Issues, Approaches, Methods*, Washington 1992, s. 97-118.
- ŽÁČKOVÁ, Michaela Rossi, *Gregorio Turini. Život a dílo hudebníka s několika rožmberskými střípky v závěru*, FHB 19, 1998, s. 59-81.
- ŽITNÝ, Miroslav, *Ideál křesťanského rytířství v očích Šťastného Václava Pětipeského z Chýš a Egrberku na přelomu 16. a 17. století*, České Budějovice 2011 (= Diplomová práce).

Přednášky:

- PAVELEC, Petr, *O žhavém ženském pohlaví aneb Variace na renesanční gender téma podle pokutních register Petra Voka z Rožmberka*, přednáška ze dne 8. 10. 2012, České Budějovice.

IX. Seznam zkratek

BSB = Bayerische Staatsbibliothek in München

ČČH = Český časopis historický

ČsČH = Československý časopis historický

DBC = Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa

fol. = folium (folio)

JSH = Jihočeský sborník historický

kart. = karton

KNM = Knihovna národního muzea v Praze, ústřední depozitář v Terezíně

NA = Národní archiv v Praze

NKP = Národní knihovna v Praze

NPÚ ÚOP = Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště

OH = Opera historica

RHB = Antonín TRUHLÁŘ – Karel HRDINA – Josef HEJNIC – Jan MARTÍNEK, *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě 1-6*, Praha 1966-2012.

SOA = Státní oblastní archiv

SOKA = Státní okresní archiv

sign. = signatura

sl. = sloupec

Strahov = Knihovna premonstrátů na Strahově v Praze

ULSA = Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt

ZHF = Zeitschrift für historische Forschung

X. Přílohy

A. Katalog motivů ve výzdobě rožmberských sídel

A. 1 Bechyně

Datace:

- 1585-1587 / 1590 – fasády
- 1588-1592 – cyklus ctností a neřestí ve velkém sále – Hendrick Goltzius

Malíři, architekti, štukatéři:

- Bartoloměj Beránek-Jelínek

Literatura:¹⁰⁴⁰ Zuzana HLAVICOVÁ, *Malířská výzdoba Rožmberského sálu na zámku Bechyně*, Brno 2006 (= Bakalářská práce); Milada LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, *Program štukové výzdoby tzv. Soudnice zámku v Bechyni*, Umění 21, 1973, s. 1-17; Jarmila KRČÁLOVÁ, *Renesanční nástěnné malby zámku Bechyně*, Umění 11, 1963, s. 29 – 45; Milada MATYÁŠOVÁ – LEJSKOVÁ, *K otázce předloh renesančních maleb bechyňského Zámku*, Památková péče 22, 1962, s. 112; Aleš STEJSKAL – Ladislav POUZAR, *Renesanční Bechyně. Urbs felix. Katalog výstavy*, Český Krumlov 1998.

Restaurátorské zprávy: NPÚ, ÚOP v Českých Budějovicích, a.č. 3178 (Rožmberský sál), a.č. 3941, 3942 (nádvoří)

Nádvoří (biblické motivy):

- Baltazarova hostina
- Šalamounův soud
- Apokalypsa – andělé strhávají hříšníky do inferna
- Poslední soud
- Batšeba, která dostává dopis od Davida
- Kain a Abel (severní horní vlys)
- Příjezd královny ze Sáby?
- Samson s oslí čelistí či s kyjem a lvem
- Babylonská věž
- Merkur

Ložnice Petra Voka:

- Kardinální a teologické ctnosti
- Memento mori, Setnina křesťanských znamení (Claude Paradin)

Velký sál:

- Cyklus ctností a neřestí:
 - o Pýcha, Obžerství, Žádostivost, Hněv, Láska, Lakota, Lenost
 - o Obezřetnost, Střídmost, Spravedlnost, Trpělivost, Závist, Statečnost, Víra
- David a Debora, Adam a Eva, Samson a Dalila

¹⁰⁴⁰ V těchto seznamech se neužívají zkrácené citace. Obsahují i doprovodné tituly neuváděné v první části předkládané diplomové práce (včetně seznamu literatury).

A. 2 Český Krumlov

Datace:

- 1577-1581-fasády nádvoří, purkrabství
- 1586-1588 – fasády nádvoří
- 1578 – Rožmberský pokoj
- 1589-1590 – hrádek, věž

Malíři, architekti, štukatěři:

- Gabriel de Blonde (1576-1577, 1578)
- Baltazar Maggi (1576-
- Bartoloměj Beránek-Jelínek – 1590

Inventáře: SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 27 (1545), SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, Velkostatek Český Krumlov, sign. I 7 I 2, fol. 288-317, 377, 508-522 (1600-1605).

Literatura: Jarmila KRČÁLOVÁ, *Renesanční nástěnná malba v Čechách a na Moravě*, in: Jiří Dvorský (ed.), *Dějiny českého výtvarného umění II/1. Od počátku renesance do závěru baroka*, Praha 1989, s. 62-91, zde s. 83; Anna KUBÍKOVÁ, *Renesanční přestavby českokrumlovského zámku a jeho interiéry*, in: Václav Bůžek (ed.), *Život na dvoře a v rezidenčních městech posledních Rožmberků (= OH 3)*, České Budějovice 1993, s. 367-376; Anna KUBÍKOVÁ, *Zaniklá rožmberská Erbovní světnice na českokrumlovském hradě*, *Zprávy památkové péče* 57, 1997, s. 92-94; Anna KUBÍKOVÁ, *Zaniklý Pelikánový pokoj a Císařské pokoje v českokrumlovském zámku*, *Zprávy památkové péče* 55, 1995, s. 300-302; Milada LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, *Ještě k předlohám Virgila solise*, *Umění* 7, 1959, s. 66-68; Jan MÜLLER, *Nové poznatky o renesanční nástěnné malbě na zámku v Českém Krumlově*, in: Václav Bůžek (ed.), *Život na dvoře a v rezidenčních městech posledních Rožmberků*, České Budějovice 1993 (= OH 3), s. 379-385; Petr PAVELEC, *Nástěnné malby na průčelí Nového purkrabství zámku v Českém Krumlově*, *Zprávy památkové péče* 65, 2005, č. 6, s. 476-482.

Restaurátorské zprávy: NPÚ, ÚOP v Českých Budějovicích, a.č. 320 (Purkrabství); a.č. 956 (rožmberská jídelna); a.č. 1414 (Hrádek); a.č. 1834/1-2 (III. nádvoří); a.č. 1979 (II. nádvoří); a.č. 2100A-B (fasáda purkrabství); a.č. 2107 (východní stěna Hrádku); a.č. 2433 (2. rožmberský pokoj); a.č. 3072 (Horní zámek); a.č. 3292 (zámecký areál); SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, sbírka rukopisů Český Krumlov, č. 274-276 (Melicher, 1910-1914).

Interiéry zámku:

- **Hrádek**
 - o Neznámé kazetové stropy
- **Rožmberský pokoj (1578):**
 - o Bakchus a Ceres
 - o Biblické: Abrahám obětující Izáka, Lot a jeho dcery, Sodoma a zápas s andělem, Jákobův sen, Uzdravení slepého Tobiáše

Exteriéry zámku:

- Východní stěna hrádku:

- *Uomini famosi*
 - Tiberius
 - Romulus

- Severní stěna hrádku:

- *Uomini famosi*
 - Caligula
 - Merkur

- Jižní a západní stěna hrádku:

- *Uomini famosi*

Pukrabství (1578):

- Meleagra, jak předává Atalantě hlavu kalydonského kance
- Apollo s mrtvým pýthonským drakem
- Únos Europy, kde je Jupiter v podobě býka
- Starozákonní smrt Absolona
- Chárón (?)
- Autoportrét malíře, který zrovna pracuje na koflíku (?)
- Kadmos zabíjející draka u pramene Áreova
- Drak požírající Kadmovy druhy
- Diana proměňující Aktaióna v jelena za trest, že ji přistihl při koupeli
- Behamův zelený mužiček
- Alegorie chudoby (Paupertas)
- Alegorie štěstí (Fortuna)
- Západní průčelí:
 - Fortitudo
 - Temperantia¹⁰⁴¹
 - Judit¹⁰⁴²
 - Lucretia¹⁰⁴³
 - Vulcanus¹⁰⁴⁴

První nádvoří:

- Marcus Curtius se vrhá do propasti
- Marcus Curtius jedoucí do hořící hranice
- Mucius Scaevola před Porsennou
- Mucius Scaevola strhávající most
- Horatius Cocles brání Pons Sublicius

¹⁰⁴¹ Virgil Solis

¹⁰⁴² Jan a Adrian Collaertové

¹⁰⁴³ Jan a Adrian Collaertové

¹⁰⁴⁴ Jan a Adrian Collaertové

- Horatius Cocles s Porsennou
- *Uomini famosi*
- Cyklus planet

Druhé nádvoří:

- Kleopatra (?)
- Alegorie smyslů
- Temperantia
- Scény z Trojské války (?)

Třetí nádvoří (1588):

- Athéna s Múzami
- Procris předává Kefalovi psa
- Svatba Persea s Andromedou
- Bojovník zabíjející kopím saň (svatý Jiří)
- Meleagros předávající Atalantě hlavu kalydonského kance
- Merkur
- Tři teologické ctnosti
- Kardinální ctnosti
- Štěstěna – Fortuna
- Grácie Charitky (latinsky Gratiae)

A. 3 Kratochvíle

Datace:

- 1586-1589
- 1588 štuky
- 1589 zlacení štuků
- 1589 lovecké motivy

Malíři, architekti, štukatéři:

- Antonio Melana - 1589
- Georg Widman z Brunšviku - 1589-1592
- Baltazar Maggi z Aroigna
- Alexandr Colin

Inventáře: SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, Vrchní úřad Český Krumlov, sign. II B 711. Excerpci inventářů zámku Kratochvíle provedl Aleš STEJSKAL, *Inventáře zámku (letohrádku) Kratochvíle*, Český Krumlov 2005-2006 (nevydaný rukopis je uložen v archivu NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích).

Literatura: Václav BŮŽEK – Ondřej JAKUBEC, *Kratochvíle posledních Rožmberků*, Praha 2012; Iva Čoudková, *Zámek Kratochvíle*, České Budějovice 2012 (= Bakalářská práce); Milena HAJNÁ – Petr PAVELEC – Zuzana VAVERKOVÁ, *Zámek Kratochvíle*, České Budějovice 2011; Jan CHLÍBEC, *Italští sochaři v českých zemích v období renesance*,

Praha 2011, s. 162-171;¹⁰⁴⁵ Petr KINDLMANN, *Římské motivy v sebe prezentaci renesančního velmože. Symbolická výzdoba ve Zlatém sále letohrádku Kratochvíle*, České Budějovice 2010 (= Bakalářská práce); František KOTĚŠOVEC, „*Festina lente*“. *Vilém z Rožmberka a recepcce antiky v renesanci*, Vodňany a Vodňansko 6, 2004, s. 29-45; Jarmila Krčálová, *Grafika a naše renesanční nástěnná malba*, Umění 10, 1962, s. 276-282; Milada LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, *Ještě k předlohám Virgila Solise*, Umění 7, 1959, s. 66-68; Hana RABENHAUPTOVÁ, *Zámek Kratochvíle – štuková a malířská výzdoba*, Praha 2010 (= Bakalářská práce); Viktor KOTRBA, *Renesanční architekt mistr Baltazar Majo „de Vonio“*, Umění 19, 1971, s. 97-100; Jarmila KRČÁLOVÁ, *Renesanční stavby Baltassara Maggiho v Čechách a na Moravě*, Praha 1986; LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ Milada, *Restaurování rožmberské Kratochvíle*, in: Památková péče 2, 1970, s. 100-109; Milada LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, *Výjevy z římské historie v prostředí české renesance*, Umění 8, 1960, s. 287-299; LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, Milada, *K malířské výzdobě rožmberské Kratochvíle*, Umění 11, 1963, s. 360–370; František MAREŠ – August SEDLÁČEK, *Soupis památek v okrese Prachatickém*, Praha 1913, s. 62-92; František Dl. STŘEDA, *Zámek Kratochvíle*, Praha 1916.

Restaurátorské zprávy: NPÚ, ÚOP v Českých Budějovicích, a.č. 2933 (východní fasáda hlavní budovy); a.č. 2934 (západní fasáda hlavní budovy); a.č. 2935 (jižní fasáda hlavní budovy); a.č. 3241 (severní fasáda hlavní budovy); a.č. 6963 (= František Kašička a kol., *Kratochvíle – vila. Stavebně historický průzkum*, Praha 2006); Jiří BLÁHA – Jiří ČECH – Kateřina KRHÁNKOVÁ – Michal ŠRŮTEK – Jana WAISSEROVÁ, *Restaurátorská zpráva a dokumentace. Restaurování nástěnných maleb a štukové výzdoby v tzv. Zlatém pokoji (dříve pracovna Viléma z Rožmberka)*, NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích 2007; Milada ZBÍRALOVÁ, *Zpráva o etapě opravy nástěnné malby ve Zlatém sále zámku Kratochvíle prováděné v r. 1978*, Praha 1979; Milada ZBÍRALOVÁ, *Zpráva o I. etapě restaurování nástěnných maleb ve Zlatém sále na zámku Kratochvíle u Netolic*, Praha 1976.

Fasáda na hlavní budově:

- Iluzivní architektura inspirovaná antickými slohovými řády

Lunetová římsa na hlavní budově:

- *Uomini famosi*

Přízemí hlavní budovy:

- **Vstupní sál / dolní síň / dolní mázhaus:**
 - Apollón a Dafné¹⁰⁴⁶
 - Stříbrný věk
 - Apollón zabíjející Pýthóna¹⁰⁴⁷
 - Hestie / Vesta / (?)
 - Jupiter s Ió (?)

¹⁰⁴⁵ Na s. 163 není pod č. 11 Přísaha konzulů, ale tři muži stíhající Cloelii.

¹⁰⁴⁶ Hendrick Goltzius, 1589-1590.

¹⁰⁴⁷ Hendrick Goltzius.

- Pan a Sýrix
- Zrození Adónida
- Lovecké a zvířecí motivy¹⁰⁴⁸
- **Dvořanská světnice / lovecká jídelna / lovecký sál / oficírská jídelna / světnice velká (1601):**
 - Vertumnus, Autumnus a Cyparissus¹⁰⁴⁹
 - Lovecké a zvířecí motivy¹⁰⁵⁰
 - Lvice, gryf, psi, kočka, velbloud, kachna/husa, los/sob, jelen, kamzík, jednorožec, sokol (?), kozel, lev, vlk, opice, slon, liška, tygr, nosorožec, kanec.
 - Tři zajáci spojení ušima
 - Danaé¹⁰⁵¹
 - Válečník
 - Athéna¹⁰⁵²

První patro hlavní budovy:

- **Horní sál / Velká síň / hořejší síň / nástupní síň / horní mázhauz / společenský sál:**
 - Festina lente na krbu
 - Poetické a mytologické motivy
- **Předpokoj Petra Voka:**
 - Kardinální a teologické ctnosti
 - Tarquinius Superbus, který přijímá posla z Gábií
 - Mucius Scaevola si upaluje paži
 - Marcus Curtius se vrhá do propasti
 - Romulus zabíjející Rema
 - Romulus předkládající zákony
 - Rožmberský a pernštejnský erb
- **Ložnice Viléma z Rožmberka / Pánská ložnice:**
 - Neptun s ledňáčkem / Kérykus a Alkyoné
 - grotesky
- **Zlatý pokoj / malý zlatý pokoj / pracovna Viléma z Rožmberka:**
 - Juno / Venuše / Fortuna
 - Athéna
 - Merkur a Apollón (za Eggenberků?)
 - Minerva / Achilles / Théseus

¹⁰⁴⁸ Johann Bocksberger, *Ein neuw Thierbuch* 1569, *Figuren von Iag und Widtwerck* 1582.

¹⁰⁴⁹ Frans Floris – Cornelius Cort, 1563.

¹⁰⁵⁰ Johann Bocksberger, *Ein neuw Thierbuch* 1569, *Figuren von Iag und Widtwerck* 1582.

¹⁰⁵¹ Abraham de Bruyn, 1584.

¹⁰⁵² Marcantonio Raimondi či jeho škola.

- Pomona
- Amfitrite či Naiada či Galatea (?)
- Mars pod oknem? – první etapa před rokem 1589
- Výjevy ze Samsonova života
- Síla žen nad muži¹⁰⁵³
 - Žena císaře Heliogabala
 - Šalamoun s patnácti ženami
 - Sardanapalova žena s violou de gamba
 - Kurtizána z renesančního nevěstince
- **Salon paní / Bílý pokoj / Dámská ložnice / bornštubn, předpokoj jeho milosti páně (1601)**
 - zabití Lukrécie
 - Alegorie chudoby
 - Alegorie čtyř ročních období
 - Kupidové
 - Allucius se Scipionem
- **Velký zlatý sál / Přijímací síň:**
 - Rožmberský jezdec
 - Kardinální ctnosti¹⁰⁵⁴
 - Hojnost, Sláva, Bakchantka-činelistka, Historie?, Láska-Venuše, Střídmost?
 - Mucius Scaevola si upaluje paži
 - Scény s mořskými bohy¹⁰⁵⁵
 - Romulus a Remus s vlčicí
 - Zástupci tří kmenů prosí krále kvůli únosu jejich dcer
 - Poslední Romulovy činy
 - Boj Horatiů a Curiatů
 - Tarquinius Priscus ubit kladivy
 - Servius Tullus se snaží zabránit Tarquiniovi, aby usedl na jeho trůn
 - Tullia jede přes otcovu mrtvolu
 - Horatius Cocles bojuje na mostě s Etrusky
 - Cloelie s družkami přeplouvá Tiber
 - Tři ozbrojenci stíhají Cloelii s družkami
 - Veturia a Volumnia s římskými paními prosí Marcia Coriolana, aby ušetřil Řím
 - Cincinnatus povolán od pluhu k senátu
 - Titus Manlius zabíjí Gala na mostě
 - Marcus Valerius poráží Gala s pomocí havrana

¹⁰⁵³ Raphael Sadeler (Jodoc van Winghe), 1589.

¹⁰⁵⁴ Hans I. Collaert (Crispijn van der Broeck), 1576.

¹⁰⁵⁵ Philip Galle, *Semideorum marinorum amnicrumque Sicillariae imagines perelegantes*, 1586.

- Zavraždění tyrana Hieronyma ze Syrakus
- Sofonisbe na kolenou před králem Massanissou
- Sofonisbe pije jed
- Popilius Laenas opisuje kruh pod Antiochem Epifanem

Bašta na západní straně:

- Nápis: „*In silentio et spe erit fortitudo vestra*“. [V mlčení a naději bude vaše síla (Izaiáš 30,15)]

Ohradní zeď:

- *Uomini famosi*
- Sláva (= Fama)
- Chudoba = (Paupertas)

Zahrada:

- Fontánky a sošky patrně s tematikou mořských bohů či nymf

A. 4 Leptáč

Datace: Výstavba 1570-1577, 1579 (lovecké motivy), přestavba 1580-1581

Malíři, architekti, štukatéři: Baltazar Maggi (1576, 1581)

Literatura: Theodor ANTL, *Kde stávala stará tvrz Leptáč u Netolic a kdy byla zbořena?*, in: Josef L. Píč a kol., *Památky archeologické a místopisné* 15, 1890, sl. 765-770.

Restaurátorské zprávy: NPÚ, ÚOP v Českých Budějovicích, a.č. 6963

Interiéry: Lovecké motivy

A. 5 Rožmberský palác v Praze

Datace: 1545-1556

Malíři, architekti, štukatéři: Giovanni Fontana

Inventáře: SOA Třeboň, Cizí statky – registratura, inv. č. 348, sign. II-217-A-4a, kart. 136.

Literatura: Alois Kubiček, *Rožmberský palác na Pražském hradě*, *Umění* 1, 1953, s. 308-318.

Restaurátorské zprávy: Správa pražského hradu, restaurátorská dokumentace pro Rožmberský palác, č. 9, 35 a několik dalších neoznačených.

Interiéry:

- Alegorie větru

A.1 Renesanční alegorie větru v Rožmberském paláci

A. 6 Rožmberk

Datace: 1600-1607

Literatura: V. BŮŽEK – O. JAKUBEC – P. KRÁL, *Jan Zrinský ze Serynu*, s. 67-101.

Restaurátorské zprávy: NPÚ, ÚOP v Českých Budějovicích, a.č. 317 a 381 (chodba u Křižácké galerie); a.č. 1697 (fasády); a.č. 1994 (Dolní hrad); a.č. 2918 (renesanční

malovaný strop v Dolním hradu+graffiti); 3178 (okenní špalety tabulnice); a.č. 3376 (kazetový strop); a.č. 3810 (místnosti č. 6-9).

Tabulnice:

- Cyklus deseti lidských věků¹⁰⁵⁶
- Cyklus pěti smyslů¹⁰⁵⁷
- „*Vigilate et orate*“
- Čtyři lidské povahy
- Grotosky z *Newes Gradesca Büchlein*¹⁰⁵⁸
 - o Neptun, Venuše, Bakchus, Herkules s Antheem
 - o Únos – s nápisem FLA III FIA
- Lovecké trofeje¹⁰⁵⁹
- Čtyři temperamenty¹⁰⁶⁰
- Cyklus sedmi planet¹⁰⁶¹

Hudební výklenek v tabulnici:

- Vulkán a Herkules
- Pallas Athéna s Pegasem

A. 7 Třeboň

Datace: vstupní brána 1605-1607, spojovací chodba nad severní branou (1605-1607)

Malíři, architekti, štukatéři: Dominico Cometta

Restaurátorské zprávy: NPÚ, ÚOP v Českých Budějovicích, a.č. 132 (vstupní brána); a.č. 625 (vstupní brána); a.č. 1923 (fasády); a.č. 3043 (fasády); a.č. 3252 (chodba nad vstupní branou z náměstí);

- Spojovací chodba nad severní branou
- Fontána s postavami

A.2 kašna v třeboňském zámku (restaur. zpráva a.č. 3252)

¹⁰⁵⁶ Crispijn de Passe z r. 1600.

¹⁰⁵⁷ Raphael Sadeler I. 1581.

¹⁰⁵⁸ Lucas Killian, 1607.

¹⁰⁵⁹ Hans Vredeman de Vries, *Panoplia* z r. 1572.

¹⁰⁶⁰ Raphael Sadeler I. 1583.

¹⁰⁶¹ Jan Saenredam 1596.

B. Katalog tištěných předloh k výzdobě rožmberských sídel

Staré tisky:

1. Jost AMMAN (il.) – Philip LONICER, *Icones Livianae*, Francofurti Ad Moenum, 1572. – Kratochvíle (římské motivy)
2. Jost AMMAN, *Künstliche, wolgerissene new Figuren von allerlai Jagt und Weidwerck*, Franckfurt am Mayn, 1592. – Český Krumlov (Bakchus)
3. Johann HELLER, *Neuw Jag unnd Weydwerck Buch, Das ist Ein gründtliche beschreibung vom Anfang der Jagten*, Frankfurt am Main 1582. – Kratochvíle (lovci)
4. Lucas KILLIAN, *Newes Gradesca Büchlein*, 1609. – Rožmberk (grotesky)
5. OVIDIUS, Iohan. *Posthii Germershemii Tetrasticha in Ovidii Metam. lib. XV. quibus accesserunt Vergilij Solis figurae elegantiss.*, Francofurti 1563. – Český Krumlov (*Proměny*)
6. Georgette de MONTENAY, *Emblematum Christianorum centuria*, Tiguri 1584, fol. 11v. – Bechyně
7. Claude PARADIN, *Devises heroïques* [...], Lion 1557, s. 70, 204, 258. – Bechyně
8. Georg SCHALLER, *Thierbuch, Sehr Künstliche und wolgerissene Figuren, von allerley Thieren durch die weitberühmten Jost Amman unnd Hans Bocksperger*, Franckfort am Mayn 1582. – Kratochvíle (zvířata)
9. Virgil SOLIS, *Biblische Figuren deß Alten Testaments*, Franckfurt am Mayn 1565. – Jákobův sen (Český Krumlov)

Grafické listy:

1. Hans Sebald Beham – Český Krumlov – Zelený mužík, 1543; Fortitudo, 1539
2. Abraham de Bruyn – Kratochvíle – Andromeda a další, 1584
3. Jan a Adrian Collaertové – Český Krumlov – Vulkán a další
4. Franz Floris a Cornelius Cort – Kratochvíle – Vertumnus a další
5. Cornelis Floris a Cornelius Cort – Český Krumlov – grotesky
6. Hendrick Goltzius – Kratochvíle – Apollo a Dafné, 1589-1590; Bechyně – Cyklus ctností a neřestí, 1589
7. Gerard de Jode – Český Krumlov – Kýros, 1585, Sedmero ctností
8. Claude Paradin – Bechyně – emblémy, 1557
9. Marcantonio Raimondi – Kratochvíle – Bakchantka, Athéna
10. Sadeler – Český Krumlov – Pět smyslů
11. Virgil Solis – Český Krumlov – Trpělivost, planety, Caligula, Tiberius, neznámá žena, Romulus, *Proměny*
12. Joose van Winghe – Kratochvíle – Síla žen nad muži, 1589

C. Katalog oslavných rožmberských básní, panegyrických textů a dedikací

V této části je představen stále se rozvíjející katalog rožmberských oslavných textů, který je členěný pouze podle data vzniku. Tato příloha působí jako samostatná část diplomové práce, ve které se nezkracují názvy básní, které byly využity v první části studie. Zkratky v názvech děl se nerozepisují. V některých případech se užívá česká verze jména autora místo původní latinské či německé. V katalogu jsou i díla neuváděná v první části práce, proto nebyla zařazena ani do seznamu starých tisků.

1498

1. Jacob CANTER, *Jacobi Canteris Phrysii Rosa Rosensis. Carmen dramatico-epicum ad honorem familiae Rosenbergicae conscriptum*, Český Krumlov / Zlatá Koruna 1498.¹⁰⁶²

1536

2. Simon VILLATICUS FAGELL, *Simonis Fagelli Villatici epigrammatum, Liber Tertius*, Lipsiae 1536.¹⁰⁶³
 - a. Šimon VILLATICUS FAGELL, *Ad d. Petrum de Rosis*.¹⁰⁶⁴

Cca 1550-1560

3. Johann FREÜDLINGER, *Ain Christliche Meloden*.¹⁰⁶⁵
4. Bernstorpius [!] TAPPIUS, *Epigramma ad Nomen [...] Wilhelmi a Rosenberg [...]*.¹⁰⁶⁶
5. Jakub ZIEGLER Z BAVOR, *Carmina de gloriosissima [...] Guilhelmum a Rosis [...]*, b. m. b. d.¹⁰⁶⁷

1553

6. Matyáš CERVUS Z JÁCHYMOVA, *Ad illustrem et magnificum dominum dominum Guilhelmum de Rosis carmen de virtute et excellentia beatorum angelorum*.¹⁰⁶⁸

1554

7. Kryštof KULIČKA, *Illustri et magnificio domino domino Guilhelmo*, Wittenbergicae 1554.¹⁰⁶⁹

1556

8. Nathanael BALSAMANN, *Elegia ad illustrem dominum Guilhelmum a Rosenberg cum epistola dedicatoria*, Viennae 1556.¹⁰⁷⁰

1557

¹⁰⁶² NKP, sign. VI F 2. Edice: Bohumil RYBA (ed.), *Rosa rosensis*, Budapest 1938 (= Bibliotheca scriptorum medii recentisque aevorum 15-16).

¹⁰⁶³ Rakouská národní knihovna, sign. 4 Mm 115, fol. O4v-O7r.

¹⁰⁶⁴ H. BUSINSKÁ (ed.), *Renesanční poesie*, s. 9-11. K tomu J. HEJNIC, *Českokrumlovská latinská škola*.

¹⁰⁶⁵ SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 20a, fol. 34.

¹⁰⁶⁶ TAMTÉŽ, fol. 51.

¹⁰⁶⁷ TAMTÉŽ, fol. 53-55.

¹⁰⁶⁸ Nedochovaná báseň. *Index Aureliensis*, VII, s. 311.

¹⁰⁶⁹ Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 20, fol. 56-60. RHB 3, s. 112.

¹⁰⁷⁰ TAMTÉŽ, fol. 35-49; RHB 1, s. 132.

9. Šimon PROXENUS, *In nuptiis illustris ac magnifici domini domini Vilhelmi de Rosis [...], et illustrissimae sponsae, principis ac domininae domininae Catharinae [...]*, Pragae 1557.¹⁰⁷¹
- a. *De Rosa*.¹⁰⁷²
 - b. *Clarissimo Viro [...]*.¹⁰⁷³
 - c. *In nuptiis illustris ac magnifici domini [...]* Vilhelmi de Rosis [...].¹⁰⁷⁴
 - d. *De principe Catharina sponsa*.¹⁰⁷⁵
 - e. *Aliud*.¹⁰⁷⁶
 - f. L.S. [= iniciály autora], *Insignia illustris [...]* d. Vilhelmi de Rosis [...]
carminie elegiac celebrata ROSA.¹⁰⁷⁷
 - g. *Ursus*.¹⁰⁷⁸
 - h. *Eques cataphractus*.¹⁰⁷⁹

1559

10. ANONYM, *Epitaphium illustrissimae d. d. Katharinae etc., coniugis illustrissimi Gulielmi Ursini, domini a Rosenberg, [Crumloviae 1559]*.¹⁰⁸⁰

Cca 1560

11. Thoman STROBEL, *Lobspruch*.¹⁰⁸¹

1561

12. Michael HASLOBIUS, *Suevus in Nuptias, 1561*.¹⁰⁸²
13. *Secunda farrago elegiarum et idylliorum ab aliquot studiosis poeticae Bohemis scriptorum [...]*, [Pragae] 1561.¹⁰⁸³
14. Vít Orcinus PEKELSKÝ, *Idyllion, Catalogus Baronum Equitumque Regni Bohemiae, qui Regi Maxmiliano cum Coniuge Maria ex Hispania redeunti obviam profecti sunt in Italiam, Anno 1551*, in: *Secunda farrago*.¹⁰⁸⁴

¹⁰⁷¹ Strahov, sign. A O XVI 12, přívazek 6, NKP sign. 52 C 15, přívazek 41, KNM, sign. 49 B 14, přívazek 5; J. HEJNIC, *Crumlovia*, s. 81; A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 30, 56.

¹⁰⁷² Strahov, sign. A O XVI 12, přívazek 6, NKP sign. 52 C 15, přívazek 41, KNM, sign. 49 B 14, přívazek 5, fol. A1v. RHB 4, s. 261.

¹⁰⁷³ TAMTÉŽ, fol. A2r-A3v.

¹⁰⁷⁴ TAMTÉŽ, fol. A4r-Cr4. Příbuzenství Rožmberků s Ursinii. Vilém z Rožmberka se má stát ochránce vzdělanosti a umění.

¹⁰⁷⁵ Strahov, sign. A O XVI 12, přívazek 6, NKP sign. 52 C 15, přívazek 41, KNM, sign. 49 B 14, přívazek 5, fol. C4r.

¹⁰⁷⁶ TAMTÉŽ.

¹⁰⁷⁷ TAMTÉŽ.

¹⁰⁷⁸ TAMTÉŽ, fol. D1r.

¹⁰⁷⁹ TAMTÉŽ, fol. D1v.

¹⁰⁸⁰ Srov. J. HEJNIC, *Humanistické verše*, s. 27.

¹⁰⁸¹ SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 5, fol. 18r-21v.

¹⁰⁸² V České republice přístupné pouze částečně díky A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 56, 101-103.

¹⁰⁸³ V literatuře neuveřejněné dvoustránkové pojednání o Vilémovi z Rožmberka a zejména chvalozpěv na jeho předky. KNM, sign. 49 D 7; Strahov, sign. AD IV 93/b, fol. 256r-256v.

¹⁰⁸⁴ KNM, sign. 49 D 7; Strahov, sign. AD IV 93/b, fol. 256r-256v. Přepis J. J. Z BRATŘIC, *Pamětihodno 1*, s. 254 – 272, zde s. 258-260. Srov. A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 30, 50-51.

1564

15. Matouš PETŘÍK Z KRUMLOVA, *Luctus funerebris novem musarum in obitu illustrissima ducissae a Brendeburg* [...] 1564.¹⁰⁸⁵
16. ANONYM, *Vilém slzí z očí svých pro svou nejmilejší* [...].¹⁰⁸⁶

1565

17. Vincenc MAKOVSKÝ Z MAKOVA, *Elegia in obitum* [...] *illustri et magnifico heroi* [...] *Petro Wok* [...], Pragae 1565.¹⁰⁸⁷

1567

18. Gabriel IODOCUS, *Illustrissimo et excellentissimo domino, domino Guilhelmo a Rosis, Crumloviae domino, domus Rosenbergensis Gubernatori* [...] in: Gabriel Jodocus, εἰδύλλιον [Eidyllion], de Laetabunda resurrectione redemptoris [...] Guilhelmi a Rosis [...], Pragae 1567.¹⁰⁸⁸

1575

19. David CRINITUS, *Illustri ac magnifico domino Vilhelmo Ursino* [...], Pragae 1575.¹⁰⁸⁹
20. Tomáš MITIS, *Georgii Aemylii paraphrasis heroica* [...], Pragae 1575.¹⁰⁹⁰
21. Tomáš MITIS, *Ad clementiss. Caesarem Maximilianum II., r. Bohemiae etc., et status consultantes de academiae Pragensis instauratione* [...], Pragae 1575.¹⁰⁹¹
22. Petr KODICIL, *In laudem generosi ac magnifici herois et domini domini Vilhelmi a Rosenberga*, in: Petr Kodícil, *De felici adventu invictissimi ac serenissimi principis ac d. d. Maximiliani* [...], Pragae 1575.¹⁰⁹²

1576

23. Jan STRÁNĚNSKÝ, *Zahrádka duchovní k potěšení všem věrným v zármutcích postavením lidem z písem svatých*, Praha 1576.¹⁰⁹³
24. Petr KODICIL, *Carmina nuptialia in Honorem doctrina* [...], Lipsiae 1576.¹⁰⁹⁴

1577

25. Vincentius PISTALOCIUS, *Ad Illustrissimum et Excellentissimum Principem, ac Hero a Magnanimum, et Dominum, D. Guilielmum Ursinum a Rosenberga* [...] Pragae 1577.¹⁰⁹⁵

¹⁰⁸⁵ SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 27, fol. 35r-42r.

¹⁰⁸⁶ TAMTÉŽ, fol. 32r.

¹⁰⁸⁷ NKP, sign. 52 C 13, přívazek 6. K tomu RHB 3, s. 246; M. HOLÝ, *Ve službách šlechty*, s. 229; A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 39.

¹⁰⁸⁸ NKP, sign. 52 C 6, přívazek 39. RHB 2, s. 483.

¹⁰⁸⁹ Praha, Strahov, sign. DR I 21b, fol. 90r [Dobřenského foliace č. 197]; RHB 1, s. 475.

¹⁰⁹⁰ Strahov, sign. AD IV 142, přívazek 2; KNM, sign. 61 G 12. Jen věnování.

¹⁰⁹¹ Strahov, sign. DR I 21d, fol. 86r [Dobřenského foliace č. 192]. RHB 3, s. 345. Nad textem o reformě univerzity je český, říšský a rožmberský znak.

¹⁰⁹² Strahov, sign. EZ II 55, přív. 15.

¹⁰⁹³ NKP, sign. 54 F 214.

¹⁰⁹⁴ Strahov, sign. EZ II 55.

- Též vydání v češtině: Vincentius PISTALOCIUS, *Ku poctivosti a jménu i také chvále svátku svatebního vysoce urozeného pána pana Viléma z Rožmberka [...]*, Praha 1577.¹⁰⁹⁶

1578

26. Kašpar CROPACIUS – Tomáš MITIS – Jan STRIALIUS Z POMNOUŠE [Strialii de Pomnauss], *Rosa nuptialis*, Pragae 1578.¹⁰⁹⁷
 - a. *O Rosa Czechiadum.*
 - b. *Rosenbergi Domus.*
 - c. *Marchia Badensis.*
 - d. *In effigia sponsi.*
 - e. ANONYM, *In imaginem sponsae.*
 - f. Tomáš MITIS, *Symbolum herois Rosenbergici varietate.*
 - g. Jan STRIALIUS Z POMNOUŠE, *Votum.*
27. *Epithalamion de nuptiis illustrissimi principis domini domini Guilhelmi a Rosis etc.*, Pragae 1578.¹⁰⁹⁸
 - a. Petr KODICIL, *Insignia domus Rosebergiae.*¹⁰⁹⁹
 - b. Petr KODICIL, *Epithalamion de nuptiis [...]*.¹¹⁰⁰
 - c. Kašpar MENŠÍK Z MENŠTEJNA, *Exclamatio cum iubilosa precatone.*¹¹⁰¹
 - d. Jan KAŇHA Z VELESLAVÍNA, *Aliud.*¹¹⁰²
 - e. Matyáš GRYLL, *Aliud.*¹¹⁰³
28. Jiří KOPPAY, *Epithalamium in nuptias illustrissimi domini, domini Vilhelmi Ursini, domus Rosebergiae gubernatoris, [...] et illustrissimae virginis Annae Mariae [...]*, Viennae 1578.¹¹⁰⁴
29. David CRINITUS, *Carmen nuptiale illustri generoso [...]: d. d. Guilhelmo Ursino B: de Rosis etc. nec non illustri ac generosae Annae Mariae marchionissae*, Pragae 1578.¹¹⁰⁵
 - a. *Vilemus a Roseberga ANAΓPAMMATIΣMOΣ Semper valemus Gloria.*¹¹⁰⁶
 - b. *Illustri heroi [...]*.¹¹⁰⁷

¹⁰⁹⁵ Strahov, sign. AA XIV 9, přívazek 5.

¹⁰⁹⁶ Praha, KNM, sign. 36 B 16 a sign. 36 A 10.

¹⁰⁹⁷ SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 4, fol. 500r.

¹⁰⁹⁸ Strahov, sign. AA XIV 9, přívazek 4; KNM, sign. 31 C 2, přívazek 3, č. 1-2.

¹⁰⁹⁹ TAMTÉŽ, fol. A1v.

¹¹⁰⁰ TAMTÉŽ, fol. A2r-C1r.

¹¹⁰¹ TAMTÉŽ, fol. C1r-C2r.

¹¹⁰² TAMTÉŽ, fol. C2r-C3r.

¹¹⁰³ TAMTÉŽ, fol. C3r-C4r.

¹¹⁰⁴ SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 4, fol. 503v-505v. Vydal M. OKÁL (ed.), *Georgii Koppay Opera omnia*, s. 13-15, 126-139.

¹¹⁰⁵ SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 4, fol. 508r-511r; Strahov, sign. AA XIV 9, přívazek 7; KNM, sign. 31 C 2, přívazek 3; NKP sign. 52 c 15, přívazek 14 [exemplář Jana staršího Grylla z Gryllova].

¹¹⁰⁶ TAMTÉŽ, fol. A1r.

- c. *Carmen nuptiale*.¹¹⁰⁸
- d. *Votum*.¹¹⁰⁹
- e. *Illustri ac Magnifico D. D. Petro Vuockio B. de rosis etc Petrus baro de Rosis. ΑΝΑΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ Ipsa Deus re roborat*.¹¹¹⁰
- f. *Ad Illustrem B. D. D. Petrum de Rosis etc*.¹¹¹¹

1580

- 30. Tomáš MITIS, *Strena ad Potentiss. Caesarem Rudolphum II. [...] Vilhelmum Ursinum*, Pragae 1580.¹¹¹²
 - a. Daniel HERMANUS NIDEPURGEN: *Borussus, Postillae Poeticae Geor: Aemylii cum strena Th: M. An: fal: 1575. Ad Illustrem Burggraviium Regni, D. D. Vilhelmum Ursinum Roseber: etc [...]*.¹¹¹³
- 31. Šimon LOMNICKÝ, *Píseň o důstojenství svatého stavu manželského [...] ku poctivosti a jménu i slavnému svatebnímu veselí Vysoce urozeného Pána pana Petra Voka z Rožmberka a na Bechyni [...]*, Praha 1580.¹¹¹⁴
- 32. Bernard STURMIUS, *Vilhelmus Ursinus [...] domus Rosebergiae gubernator celebrat tertias nuptoas cum Anna Maria marchionissa Badensi Crumlovii Boiemorum anno 1578*, in: Bernard Sturmius, *Eteostichorum sive versiculorum literis numeralibus certos annos exprimentium centuriae sex cum appendice septimae [...]*, Gorlicii 1580, IV, č. 100.¹¹¹⁵

1581

- 33. Michael WINCKLER, *Famulitium D. Ludowici [...]* Pragae 1581.¹¹¹⁶
 - a. *Illustrissimo ac Generosissimo Heroi D. Domino Gvilhelmo a Rosis [...]*¹¹¹⁷

1583

- 34. Christoph von HIRSCHENBERG, *De Rosario Philosophico et Rosis Philosophicis*.¹¹¹⁸
- 35. Tomáš MITIS, *Thomae Mitis Christiados seu decem promissionum de Christo Iesu liber unus [...] et illustrem heroa dn. Vilhelmum Ursinum Rosensem [...]*, Pragae 1583.¹¹¹⁹

1584

¹¹⁰⁷ TAMTÉŽ, fol. A2r.

¹¹⁰⁸ TAMTÉŽ, fol. A2v-B4r.

¹¹⁰⁹ TAMTÉŽ, fol. B3v.

¹¹¹⁰ TAMTÉŽ, fol. B3v-B4r.

¹¹¹¹ TAMTÉŽ, fol. B4r.

¹¹¹² Pouze dedikace. KNM, sign. 46 D 23, přívazek 2, fol. A2r-A5r.

¹¹¹³ Jen dedikant. TAMTÉŽ, fol. A8r-A8v.

¹¹¹⁴ Strahov, sign. DR I 21d, fol. 9r [Dobřenského foliace č. 328 (297)]. Tiskem vydali K. WEIS, *Český jih*, s. 71; M. FROLÍKOVÁ, *Šimon Lomnický*, s. 10.

¹¹¹⁵ KNM, sign. 10 F 3, fol. 97v. Srov. RHB 5, s. 236.

¹¹¹⁶ KNM, sign. 46 C 40, přívazek 8. K tomu A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 40.

¹¹¹⁷ Pouze dedikace bez antických reminiscencí. KNM, sign. 46 C 40, přívazek 8, fol. A2-Av.

¹¹¹⁸ Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 20a, fol. 61-69. Ručně psaný exemplář.

¹¹¹⁹ Jen dedikant. Strahov, sign. AD XVI 54.

36. Prokop LUPÁČ, *Rerum Boemiarum Ephemeris, sive Kalendarium historicum, ex reconditis annalium monumentis erutum*, Pragae 1584.¹¹²⁰
- a. Prokop LUPÁČ, *Insignia Illustris Domus Rosenbergiae* [...]. (č. 2)
 - b. Šimon PROXENUS, *Etymologia nominis Vilhelmus Rosensis* [...]. (č. 4)
37. Šimon LOMNICKÝ Z BUDČE, *Dvě písňe nové Šimona Lomnického*, Praha 1584.¹¹²¹

1585

38. Jakub VIVARIUS, *Donum Philippi Regis Catholici, [...] Wilhelmo Ursino a Rosis* [...], Pragae 1585.¹¹²²
39. Jan Kryštof RORARIUS, *Schöne Gebet, damit sich die Christliche und von Gott verordnete Obrigkeit* [...], Prag 1585.¹¹²³
40. Jakub HERZBERGER, *Christliche Beschreibung von dem Gebewver Allgemeinen Christlichen* [...], Peter Wockh von Rosenberg [...], 1585.¹¹²⁴
41. Jindřich z PÍSNICE, *Argo pentaloge [...] Guilhelmo Ursino, domus Rosenbergiae gubernatori, Boemiae proregi etc., velleris aurei insigne ad quart. cal. iun. in metropol. Prag. ecclesia accipienti* [...], Pragae 1585.¹¹²⁵
- a. *In rosam Ursinam aureo vellere ornatam.*
 - b. *Argo pentaloge velleris aurei.*¹¹²⁶

1586

42. *Guolfoanqo BUCERO, Elegia in natalem Domini ac Saluatoris nostri Jesu Christi* [...] *ad illustrissimum Prinsipem ac Dominem Dominum Guilielmum* [...], b. m. 1586.¹¹²⁷
43. Šimon LOMNICKÝ, *Knížka o sedmi horzných d'ábelských řetězích, kterými d'ábel hříšníky v tyto poslední časy před skonáním světa hrozně a velmi škodně jímá a vazuje* [...], Praha 1586.¹¹²⁸
- a. *In Imagines Vilhelmi Ursini etc. Gubernatoris [...] Domus Rosenbergiae.*¹¹²⁹
 - b. *Symbolum. Aneb: Přípovídka Viléma z Rožmberka [...] Festina lente.*¹¹³⁰

1587

44. ANONYM, *Fausta precatio in thalamum Guilhelmi Ursini, domus Rosenbergiae gubernatoris cum Polyxenam a Pernstein in matrimonium duceret*, Pragae 1587.¹¹³¹

¹¹²⁰ KNM, sign. 60 H 27; Strahov, sign. FK IV 61; BSB, sign. Austr. 2943; DBC, sign. XVI O 1317.

¹¹²¹ Strahov, sign. DR I 21d, fol. 26r [Dobřenského foliace č. 314]; Knihopis č. K04969.

¹¹²² NKP, sign. 52 B 49, přívazek 10 a 11 [shodná vydání].

¹¹²³ SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 17, fol. 238.

¹¹²⁴ TAMTÉŽ, fol. 239.

¹¹²⁵ Částečně zpřístupnila A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 36, 53, 59, 131.

¹¹²⁶ Oslava starobylosti rožmberského rodu, RHB 2, s. 51-54.

¹¹²⁷ SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 17, fol. 247v.

¹¹²⁸ Strahov, sign. BU VII 30.

¹¹²⁹ TAMTÉŽ, fol. A2r.

¹¹³⁰ TAMTÉŽ, fol. A2v.

¹¹³¹ Strahov, sign. DR I 21a, fol. 84v [Dobřenského foliace č. 84 (51)]. Srov. A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 58-59.

45. Jakub CHIMARRHAEUS, *Epithalamium in nuptias illustrissimi domini d. Guilielmi Ursini, domus Rosembergicae gubernatoris* [...], Pragae 1587.¹¹³²
46. Nikodém FRISCHLIN, *Epithalamion in thalamum* [...] *Guilhelmi Ursini, supremi domus Rosenbergicae gubernatoris, aurei velleris equitis, sacrae caesareae maiestatis* [...] *virginem d. d. Polyxenam a Bernstein in matrimonium duceret* [...], Pragae 1587.¹¹³³
47. Johannes CYANEUS, *Ode nuptialis. Illustris: ac generosis: domino d. Guilhelmo Ursino*, Pragae 1587.¹¹³⁴
48. Blažej JIČÍNSKÝ, *O stavu svatého manželství, předně pro čest a chválu boží pro poctivost a památku toho přeslavného sňatku* [...], Staré město pražské 1587.¹¹³⁵
49. Baltazar EXNER Z HIRSCHENBERGU, [Erotopaignion] *sive lusus amoris super festum hymeneium* [...] *necnon Polyxenae* [...] *a Bernstain*, [...] *Wilhelmi Wok Ursini* [...], in: Balthas. Exneri de Hirschenberga Carmina Miscella, Bethaniae 1622.¹¹³⁶
50. Jiří BARTOLD Z BREITENBERKA, *In nuptias Wilhelmi a Rosis* [...], in: Panegyrica illustribus magnatibus, Francofurti 1595.¹¹³⁷
51. Valentinus HENNEBERGER, *Eheliche Hochzeit Ringe so aus den aller klärlichsten Golt, des Göttlichen worts zusammen gemacht und* [...], Prag 1587 [NKP, sign. 46 F 36].
52. Blažej JIČÍNSKÝ, *K vejstraze bezbožným, ku potěšení pobožným všem pána Boha milujícím lidem, k těmto posledním a nebezpečným letům. Na jméno Viléma z Rožmberka a na Českém Krumlově a Třeboni, Rytíře Tovaryšstva Zlatého Rouna* [...], Praha 1587.¹¹³⁸

1588

¹¹³² SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 4, fol. 552r-557r; NKP, sign. 52 B 49, přívazek 13. RHB 2, s. 384-385.

¹¹³³ SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 4, fol. 558r; Strahov, sign. DR I 21a, fol. 85r [Dobřenského foliace č. 85].

¹¹³⁴ SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 4, fol. 560r.

¹¹³⁵ TAMTÉŽ, fol. 562r; Strahov, sign. DR I 21d, fol. 7r [Dobřenského foliace č. 326]. Báseň přepsal J. J. Z BRATRÍC, *Pamětihodno* 1, s. 273-276.

¹¹³⁶ KNM, sign. 59 F 30, s. 30-35. Báseň je patrně z roku 1603, kdy působil na dvoře Rudolfa II. Srov. A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 42; RHB 2, s. 112-114.

¹¹³⁷ Strahov, sign. FK V 12, přívazek 15; NKP, sign. 65 E 4979, přívazek 4, fol. B2v-B3r. Srov. RHB 1, s. 154; A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 42; R. J. W. EVANS, *Rudolf II. a jeho svět*, s. 158-159. Srov. Kateřina NAAROVÁ, *Poeta Laureatus Jiří Pontanus z Breitenberka a jeho hymnus o svatě Zdislavě: Humanistický básník nebo stratég katolické reformace?*, s. 81-97

¹¹³⁸ Praha, Strahov, sign. DR I 21d, fol. 323r [Dobřenského foliace č. 323]. Přepis textu i s notovým zápisem vydal K. WEIS, *Český jih*, s. 44-46; Knihopis č. K03564.

53. Salomon FRENZELIUS, *Illustrissimo dom. D. Guilielmo Domino [...] cur Rosa purpurei [...]*, in: *Epigrammatum Libelli quatuor, lectu non iniucundi*, Pragae 1588.¹¹³⁹

a. *De ursis eiusdem*

54. Jan CHMELOVEC, *Píseň obsahující v sobě modlitbu ku pánu Bohu za svatý plod: Vysoce urozené Paní paní Polyxeně z Rožmbekové z Pernštejna*, Praha 1588.¹¹⁴⁰

55. Šimon LOMNICKÝ, *Illustrissimi domini d. Vilhelmi a Rosis etc [...] gratia recuperandae pacis Poloniam destinati legati dignissimi allusio in psalmum. 129. De profundis clamavi ad te Domine. Iambicum. Volám k tobě z hlubokosti [...]*, Pragae 1588.¹¹⁴¹

1589

56. Blažej JIČÍNSKÝ, *Vysoce urozenému pánu panu Vilémovi z Rožmberka [...] O Duchovním rytíři*.¹¹⁴²

1590

57. Šimon LOMNICKÝ, *Kupidova střela, aneb knížka užitečná, v níž se všelijaká chlípnost a zlá bujnost těla zapovídá a postupuje [...]*, Praha 1590.¹¹⁴³

a. *Vilém z Rožmberka a na Českém Krumlově [...] Vím zahrádku utěšenou*, 1590.¹¹⁴⁴

b. *Arma illustris ac magnifici [...] Rožmberský slavný dome*.¹¹⁴⁵

58. Tomáš MITIS, *Soteria illustris herosis d. d. Vilhelmi Ursini Rosebergensis [...]*, Pragae 1590.¹¹⁴⁶

1591

59. Iohannis MECZIRZ, *Carmen. De nvptiis clarissimi, doctrina, prudentia, autoritate, et virtute praestantis d. Petri Veselini, magnifici & generosiisimi herois d. d. Gvilhelmi Ursini a Rosis praefecti in oppido Miliczin sposi, contrahentis matrimonium cum pudicissima virgine Hester, relicta filia humnissimi viri d.*

¹¹³⁹ Několik drobných veršů bez přirovnávání k antickým postavám. Strahov, sign. EB XV 8, s. 124-125. Báseň zmínila Annemarie Enneper, která určila i další umístění těchto veršů ve Frenzelinových *Epigrammatech* z roku 1593, které jsou uloženy v lobbokovických sbírkách. A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 41. K Frenzeliovi srov. RHB 2, s. 169-170, R. J. W. EVANS, *Rudolf II. a jeho svět*, s. 148-149.

¹¹⁴⁰ Strahov, sign. DR I 21d, fol. 8r [Dobřenského foliace č. 327 (296)].

¹¹⁴¹ Dedikace. Strahov, sign. DR I 21d, fol. 6r [Dobřenského foliace č. 325]; SOA Třeboň, Historica Třeboň, inv. č. 6553, sign. 5399/51, fol. 81. Tiskem vydali K. WEIS, *Český jih*, s. 66; M. FROLÍKOVÁ, *Šimon Lomnický*, s. 20.

¹¹⁴² Strahov, sign. DR I 21d, fol. 5r [Dobřenského foliace č. 324 (293)]. Částečně vydal K. WEIS, *Český jih*, s. 50-52.

¹¹⁴³ Strahov, sign. AA XV 35. Vyšlo v edici: J. KRČ – V. HLADKÝ (edd.), *Šimon Lomnický z Budče, Kupidova střela*, s. 5-227.

¹¹⁴⁴ Strahov, sign. AA XV 35, fol. VII, J. KRČ – V. HLADKÝ (edd.), *Šimon Lomnický z Budče, Kupidova střela*, s. 13.

¹¹⁴⁵ Strahov, sign. AA XV 35, fol. VIII, J. KRČ – V. HLADKÝ (edd.), *Šimon Lomnický z Budče, Kupidova střela*, s. 15.

¹¹⁴⁶ Jen dedikant. Strahov, sign. DR I 21b, fol. 15r [Dobřenského foliace č. 121].

*Iohannis Meczirz, civis Thaboreni, scriptum boni ominis ergo, in Collegio Reczek, Pragae 1591.*¹¹⁴⁷

- a. Pro Petra Veselského, rožmberského úředníka.

1592

60. Mikoláš RAKOVNÍK, *Nicolai Racovii Religiosi Societatis Iesu, Oratio in exequiis [...] Guilhelmi Ursini [...]*, Pragae 1592.¹¹⁴⁸

- a. *Humus ad Rosam.*¹¹⁴⁹

- b. ΠΡΟΣ ΓΗΝ.¹¹⁵⁰

61. Kolektiv autorů, *Illustrissimum Heroa, d. d. Guilhelmum Ursinum [...] Rosenbergiacum Collegium S. J. Crumloviae luget*, Pragae 1592.¹¹⁵¹

- a. Anonym, *Funebria Rosae.*¹¹⁵²

i. *Et refluuit caro mea.*

ii. *Ceres.*

iii. *Leo.*

iv. *Vellus Aureum.*

- b. *Parodia Studiosae Iuventutis Crumloviensis.*¹¹⁵³

- c. *Oratio.*¹¹⁵⁴

d. ΕΠΙΚΗΔΙΟΝ ΤΟΥ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΟΥ τοπαρχον Ιεγμον τον απο τον ποδον [...].¹¹⁵⁵

i. ΠΙΕΤΡΟΣ ΔΙΖΝΑΣΤΗ ΑΠΟΚΡΙΚΡΙΝΕΤΑΙ ΑΠΟΚΡΙΣΙΝ

ii. ΑΛΕΡΜΟΣ ΠΡΟΣ ΠΟΑΥΕΕΝΗΝ

iii. ΑΛΛΟ

- e. Anonym, *In eiusdem Obitum. Elegia.*¹¹⁵⁶

- f. *Parvus Vilhelms Vitha Astyanax [...]*.¹¹⁵⁷

62. Adam ZÁLUŽANSKÝ, *Epicedia in obitum inclyti et illustris herois, et d. d. Gulielmi Ursini de Rosenbergo, domini Crumloviae Bohemicae, &c. Domus Rosenbergicae Gubernatoris [...]*, Pragae 1592.¹¹⁵⁸

- a. Adam Zálužanský¹¹⁵⁹

¹¹⁴⁷ NKP, sign. 52 C 15.

¹¹⁴⁸ Strahov, sign. AA XIV 7, přívazek 10, fol. 98r-107v.

¹¹⁴⁹ TAMTÉŽ, fol. 107v.

¹¹⁵⁰ TAMTÉŽ.

¹¹⁵¹ TAMTÉŽ, fol. 109r-124r.

¹¹⁵² TAMTÉŽ, fol. 109r-110r.

¹¹⁵³ TAMTÉŽ, fol. 110v-111r.

¹¹⁵⁴ TAMTÉŽ, fol. 111r-118v.

¹¹⁵⁵ TAMTÉŽ, fol. 119r-120r.

¹¹⁵⁶ Strahov, sign. AA XIV 7, přívazek 11, fol. 120r-123v. Někteří citace uvedla A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 60, 89.

¹¹⁵⁷ Strahov, sign. AA XIV 7, přívazek 11, fol. 124r.

¹¹⁵⁸ NKP, sign. 52 C 13, přívazek 32.

¹¹⁵⁹ TAMTÉŽ, fol. A1r-A4r.

- b. M. Iohannes Khernerus Pelzenus¹¹⁶⁰
 - c. Adam Rosacius¹¹⁶¹
 - d. Jan Chorinnus¹¹⁶²
 - e. Bohuslav Bavor z Kosmáčova¹¹⁶³
 - f. Václav Messenius Prahenus¹¹⁶⁴
 - g. Jan Brikcí Gevicenus¹¹⁶⁵
 - h. Jan Matthaеides¹¹⁶⁶
 - i. Jan Hubecius Čáslavský¹¹⁶⁷
 - j. Vitus Dentuli Raudnicenus¹¹⁶⁸
 - k. Jan Achilles mladší¹¹⁶⁹
 - l. Daniel Scheinoeus Novoelonius, Idyllion¹¹⁷⁰
 - m. Viktorin Rhacotomus Vodnianus¹¹⁷¹
 - n. Venceslav Zbyšek z Greifenberku¹¹⁷²
 - o. Andreas Doctorius Plzenus¹¹⁷³
 - p. Pavel Gryll z Gryllova¹¹⁷⁴
63. Adam ZÁLUŽANSKÝ, *In insignia illustrissimi herois et Domini Domini Gulielmi Ursini de Rosis Etc*, in: Adam Zálužanský, *Methodi herbariae Libri tres*, Pragae 1592.¹¹⁷⁵
64. Antonius STECKHERR, *Idyllion de obitu [...]*, b. m. 1592.¹¹⁷⁶
- a. *Oratio brevis ad Christum illustrissimae domininae dominae Katharinae illustrissimis dominis domini Petri Wock a Rosenbergk etc.*

1593

65. Samuel FRENCELIUS, *Epigrammatum Salomonis Frenclii A Fridenthal, Poetae L. Caesarii Sylvula prima.*

¹¹⁶⁰ [TAMTÉŽ], fol. A4v-B1r.

¹¹⁶¹ Fol. B1r-B2v. K oslavě Viléma z Rožmberka a rozšíření rodu Petra Voka. RHB 4, s. 348-356.

¹¹⁶² Fol. B2v-B4v.

¹¹⁶³ Fol. C1r-C4r. K. HRDINA, *Rukověť k písemnictví humanistickému*, s. 110.

¹¹⁶⁴ Fol. C4r-C4v.

¹¹⁶⁵ Fol. C4v-D1v. K. HRDINA, *Rukověť k písemnictví humanistickému*, s. 160.

¹¹⁶⁶ Fol. D2r-D2v.

¹¹⁶⁷ Fol. D2v-D3r.

¹¹⁶⁸ Fol. D3r-D3v.

¹¹⁶⁹ Fol. D3v-D4r. K. HRDINA, *Rukověť k písemnictví humanistickému*, s. 24.

¹¹⁷⁰ Fol. D4r-E1v

¹¹⁷¹ Fol. D4r-E1v. Na Viléma z Rožmberka vzpomíná i v roce 1599, kdy personifikace Bohemia sčítá ztráty v podobě úmrtí významných osob. RHB 4, 312-316, zde s. 314 a 315.

¹¹⁷² Fol. E1v-E2v.

¹¹⁷³ Fol. E2v-E3r.

¹¹⁷⁴ Fol. E3v-E4r.

¹¹⁷⁵ Jen drobné verše s Orsiniovským znakem a dedikant. KNM, sign. 51 F 5; Strahov, sign. DR III 21/1. Exemplář z Knihovny národního muzea věnoval Adam Zálužanský Zbyňku Berkovi z Dubé.

¹¹⁷⁶ SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 27, fol. 272v. Srov. RHB 5, s. 177.

- a. *Nuncupatorium Illustriss Dom. Dom. Guilielmo Ursino de Rosenberg* [...] ¹¹⁷⁷
- b. *In insignia Illustris. Dn. Dom. Guilielmi de Rorenberg [!] Ursini [...]*. ¹¹⁷⁸
- c. *De Ursis eiusdem*. ¹¹⁷⁹
- d. *De Misso sibi aureo Argenteoque Munere: Ad eundem Illustriss. Principem Guilielmum Ursinum de Rosenberg*. ¹¹⁸⁰

1596

66. Georgio CAROLIDES, *Insignia Rosenber. Et novae domus, praefixa herbario a M. Daniele edito, anno 1596, in: Insignia et symbola illustr. Magn. Nobil. Et Clar. Vivorum, quae suo cuiusque nomini ab Autore dicantur*, in: Georgio Carolides, *Farrago Symbolica Sententiosa [...]*, 1597 [Strahov, sign. HF V 30], fol. I3v-I4r.

1597

67. Šimon LOMNICKÝ Z BUDČE, *Tanec aneb traktát skrovný o tanci*, Praha 1597. ¹¹⁸¹
 - a. *In Arma Antiquitatis [...]* D. Petri Vok Ursini [...], 1593. ¹¹⁸²
 - b. *Epistola Dedicatoria [...]* Petru Vokovi z Rožmberka [...], Ševětín 1597. ¹¹⁸³

1600

68. Johannes BRACHMANN, *ΤΕΠΙΙΝΟΤΕΣ illustriss. principis ac Domini Dn. Petri Wog a Rosenberg domus Rosenbergicae Gubernatoris cum descriptione illustris horti in nova urbe Cromlov plantati*, b. m. 1600. ¹¹⁸⁴

1602

69. Bartoloměj CIRRINUS, *Anagramma Illustris: Princ: Dn. D. Petri Woc*, in: Bartoloměj Cirrinus, *Epigrammatum liber ad Mecoenates et amicos scriptorum autore Barptolomaeo Cirrino Rochecano [...]*, Praegae 1602. ¹¹⁸⁵
70. Pavel z JIZBICE, *Ad Petrum-Vock de Rosis, Heroa illustrissimum*, in: Týž, Paulli a Gisbice Pragensis Periculorum poeticorum partes tres [...] III, Praegae 1602. ¹¹⁸⁶

1603

71. Elizabetha Johanna WESTONIA, *Parthenicon Elisabethae Ioannae Westoniae, Virginis nobilissimae, poetria florentissimae, linguarum plurimarum peritissimae, opera et studio G. Mart. A Baldhoven, Sil. collectus, et nunc denuo amicis desiderantibus communicatus*, Praegae [cca 1610]. ¹¹⁸⁷

¹¹⁷⁷ Strahov, sign. EP XII 29, fol. H6r-H6v (s. 91-92).

¹¹⁷⁸ TAMTÉŽ, fol. H8v-I1r (s. 96-97).

¹¹⁷⁹ TAMTÉŽ, fol. I1r (s. 97).

¹¹⁸⁰ TAMTÉŽ, fol. I1r-I1v (s. 97-98).

¹¹⁸¹ Strahov, sign. AB V 63. Zde uložený exemplář patřil českokrumlovské jezuitské koleji.

¹¹⁸² TAMTÉŽ, fol. A2v. Báseň doplňuje ilustrace rožmberského rytíře na koni.

¹¹⁸³ TAMTÉŽ, fol. A3r-*5r.

¹¹⁸⁴ Die Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek in Dresden, sign. VD16-ZV21745.

¹¹⁸⁵ Strahov, sign. AC III 56, přívazek 3, fol. A2r-A4r. RHB 1, s. 362-363.

¹¹⁸⁶ Strahov, sign. AC III 56, přívazek 9, s. 134-135. RHB 2, s. 468.

¹¹⁸⁷ E. PETRŮ (ed.), *Proměny osudu*, s. 15-17. K tomu J. KOURKOVÁ, *Srovnání topoi*, s. 17.

1605

72. Jan ČERNOVICKÝ, *Decas Augustissimorum ex amplissima [...] archiducum Austriae familia imperatorum breviter Virgiliano carmine contexta una cum descriptione domus Rosenbergicae nec non aliis quibusdam ad amicos scriptis authore Ioanne Czernoviceno*, Pragae 1605.¹¹⁸⁸
- Illustrissimo Heroi Petro Wok Ursino de Rosis etc.*¹¹⁸⁹
 - In prosapiam pervetustam inclitae domus Rosenbergicae.*¹¹⁹⁰
 - In insignia inclitae domus Rosenbergicae.*¹¹⁹¹
 - Cento funebris in obitum [...] Gulielmi de Rosis.*¹¹⁹²

1612

73. Martin MYLIUS, *Otium aestivum sole aestuante [...]*, Pragae 1612.¹¹⁹³
74. Šimon LOMNICKÝ, *Pohřební píseň o panu z Rožmberka, totiž o smrti a pohřbu Jeho milosti vysoce urozeného pána pana Petra Voka z Rožmberka a na Třeboni [...]*, b. m. 1612.¹¹⁹⁴
75. Jáchym z TĚCHENIC, *Tractatus Iuris Spiritualis [...]*, Pragae 1612.¹¹⁹⁵
- Illustrissimo Principi ac Dno. Dno. Petro Wok Wolphgango de Rosis.*¹¹⁹⁶

1613

76. Mathias CYRUS, *Artium Universarum Excellentissima Ars bene beateque moriendi Sive Concio in obitum Illustrissimi Principis ac D. Dn. Petri Wok Ursini a Rosenberg [...]*, Hanovia 1613.¹¹⁹⁷
77. Mathias CYRUS, *Artium Universarum Excellentissima Ars bene beateque moriendi, aneb kázání o tom, kterak by člověk křesťanský dobře, šťastně a blahoslaveně život svůj v Pánu dokonati a umřítí mohl, [...] učiněné při pohřbu mrtvého těla slavné a svaté paměti vysoce urozeného a osvíceného knížete a pána pana Petra Woka Ursina z Rožmberka, Praha.*¹¹⁹⁸
78. Michael GEHLER, *Exequiae Posthumae Petri Voconis Ursini de Rosenberg, ejusdemque Domus ultimi Gubernatoris, morte extincti D: VI. 9bris, an Ch. MDCXI aetatis suae LXXII. duab. Orationib. et Carminae Parentati eodem die*

¹¹⁸⁸ Strahov, sign. AA XIV 14; NKP sign. 52 C 9, přívazek 1.

¹¹⁸⁹ TAMTÉŽ, fol. E1r.

¹¹⁹⁰ TAMTÉŽ, fol. E1v-E3r.

¹¹⁹¹ TAMTÉŽ, fol. E3v.

¹¹⁹² TAMTÉŽ, fol. E3v-E4v.

¹¹⁹³ Jen drobná zmínka o smrti Petra Voka z Rožmberka. KNM, sign. 49 D 8, přívazek 15, fol. A5v. Srov. A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 44.

¹¹⁹⁴ Univerzita Karlova v Praze, Evangelická teologická fakulta, sign. I K 2604, fol. 85r-94v.

¹¹⁹⁵ Jen dedikant. KNM, sign. 37 B 11. Strahovský exemplář vlastnil Pavel Primus ze Zvířetína. K němu RHB 4, s. 244-245. Zajímavý příspěvek zlatým písmem je na konci předmluvy Michala Španovského, který byl patrně směřován jemu: „za tvou práci zasloužil sis, aby tě kat na hranici dřevěně spálil“.

¹¹⁹⁶ KNM, sign. 37 B 11, přívazek 2, fol. A1v-A2r.

¹¹⁹⁷ BSB, sign. 4 Diss. 1126#Beibd.13. Částečně zpřístupnila A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 62-66.

¹¹⁹⁸ Stejná verze jako předchozí báseň s českým překladem. NKP, sign. 54 G 3045; Strahov, sign. FK I 30 přívazek č. 9.

*funerali An. MDCXIII Sobieslaviae Bohemorum solenniter celebratae a Gymnasii Rosenbergiaci Rectore et Professoribus, Gorlicii 1613.*¹¹⁹⁹

- a. Michael GEHLER, *Mich. Gehleri Philosoph. et medic. Doctor rectoris rymn. Rosenb. Oratio [...] celsiss. Princip. de Rosis.*¹²⁰⁰
- b. Melichar AGRICOLA, *Melch. Agricolaie Philologi et Poetae Nobilis Caesarei Illustriss. Gymnasi Rosenbergiaci Pro-Rectoris in beatissimum obitum incluti Principis ac Herois, Dn. Petri – Voconis Ursini de Rosis.*¹²⁰¹
- c. Melichar AGRICOLA, *Anagramma eidem principi Petrus Voco Ursinus de Rosis. Vir justus consors Deo rupes.*¹²⁰²
- d. Benjamin URSINUS, *Beniaminis Ursini Gymnasi Rosenbergiaci Mathematici, De Originibus Rosenbergiacis Divinatio.*¹²⁰³

1615

79. Michael GEHLER, *Rosa hieroglyphica in exsequiis posthumis illust. Principis Petri Wockonis, domus Rosenbergicae Gubernatoris repraesentata 1615, in: Caspar Dornavius, Amphitheatrum Sapientiae Socratica Ioco-seriae, hoc est ENCOMIA et Commentaria [...], Hanoviae 1619, s. 184-187.*¹²⁰⁴

1653

80. Kryštof SIBENEICHER, *Rosensis Crumloviensis Parnassi idaea. Nuper ab aerea Parnassi rupe Rosensis [...] et nomen, Gullielme, tuum, nostrae urbis Apollo, [b. m. b. d. (patrně 1653)].*¹²⁰⁵

¹¹⁹⁹ Vědecká knihovna v Olomouci, sign. 29.096, přívazek č. 3. Srov. K. HRDINA, *Rukověť k písemnictví humanistickému*, s. 474. A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 37, 147.

¹²⁰⁰ Vědecká knihovna v Olomouci, sign. 29.096, přívazek č. 3, fol. A3r-C4r.

¹²⁰¹ TAMTÉŽ, fol. D1r-F3r.

¹²⁰² TAMTÉŽ, fol. F3v.

¹²⁰³ TAMTÉŽ, fol. F4r-H4r.

¹²⁰⁴ Strahov, sign. BQ I 34. Srov. RHB 2, s. 200-202. Drobné citace uvedla A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 128, 133, 146.

¹²⁰⁵ Strahov, sign. DG II 1, s. 268-282. Annemarie Enneper báseň chybně datovala do roku 1553, sto let před působením jejího autora v Českém Krumlově. A. ENNEPER, *Die Darstellung*, s. 34.

D. Obrazové přílohy

Seznam obrazových příloh:

Seznam ilustrací.

1. *Uomini fammosi* - Caligula a Tiberius z cyklu dvanácti římských císařů od Virgila Solise [Herzog Anton Ulrich-Museum, sign. VSolis AB 3.34-3.35; Zámek Český Krumlov, východní a severní stěna hrádku, foto: autor].
2. *Uomini fammosi* - Anonymní válečník z grafiky tří válečníků od Josta Ammana [Herzog Anton Ulrich-Museum, Braunschweig, sign. JAmman WB 3.23, inv. č. 472, Ansbach 1590].
3. *Uomini fammosi* – Perský král Kýros I. [Gerard de Jode, Thesaurus Sacrarum Historiarum veteris testamenti, 1585, British museum, sign. 1968,1018.1.153].
4. Neznámá žena podle kresby Virgila Solise [Herzog Anton Ulrich-Museum, Braunschweig, sign. V-solis-ab3-0174; Zámek Český Krumlov, jižní stěna hrádku, foto autor].
5. Bakchus v Českém Krumlově [Herzog Anton Ulrich-Museum, sign. JAmman AB 3.21; foto: NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, restaurátorská zpráva a.č. 2433].
6. Alegorie chudoby [Český Krumlov – purkrabství, Rožmberský palác [Archeologický ústav Akademie věd České republiky, Praha, v. v. i., pracoviště Pražský hrad, Archeologický depozitář, inv. č. 1866], Kratochvíle bílý pokoj a západní ohradní zeď].
7. Romulus v Českém Krumlově [Zámek Český Krumlov, východní stěna hrádku, foto: autor; Romulus v rytině Virgila Solise: British Museum, sign. AN89080001].
8. Athéna s múzami a Meleagros s Atalantou [První a třetí obrázek: autor, Zámek Český Krumlov, třetí nádvoří; čtvrté foto: SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, sbírka rukopisů Český Krumlov, č. 276; předlohy: Iohan Ovidius, Posthii Germershemii Tetrasticha in Ovidii Metam. [...], Francofurti 1563, s. 61, 98].
9. Svatý Jiří [Horní foto SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, sbírka rukopisů Český Krumlov, č. 276; Rytina Enea Vica z roku 1542 - British Museum, sign. V,8.147; dolní foto: autor, Zámek Český Krumlov, třetí nádvoří].
10. Přizemní výklenky Kratochvíle [Abraham de Bruyn 1584, British museum, sign. Gg,D2.130], Athéna: Neznámý autor ze školy Marcantonio Raimondiho, 1510-1550 [British museum, sign. H,6.38, IDs1820,11.11.375].
11. Krb v bílém sále [Sbírka kreseb Giulia Romana a jeho spolupracovníků sesbíraných Octaviem de Strada, Strahov, sign. DL III 3, fol. 75]. Krb je z velkého bílého sálu na Kratochvíli, foto: autor.
12. Loutnistky památníku Jana Jiřího ze Švamberka [Státní oblastní archiv Třeboň, pobočka Jindřichův Hradec, sbírka rukopisů, č. 44, s. 65] a z malého zlatého pokoje na Kratochvíli [foto: autor].
13. Síla žen nad muži - Sardanapalova žena s violou [Joos van Winghe 1588, British museum, sign. AN58354001; Viola de gamba z památníku Jana Jiřího ze

- Švamberka, Státní oblastní archiv Třeboň, pobočka Jindřichův Hradec, sbírka rukopisů, č. 44, s. 69; foto je z malého zlatého pokoje na Kratochvíli].
14. Síla žen nad muži - kurtizána z renesančního nevěstince [Joos van Winghe 1588, British museum, sign. 1983,U.113; foto je z velkého bílého sálu na Kratochvíli].
 15. Cyklus grafik „s Venušemi“ [Étienne Delaune, 1550-1583, British museum, sign. 1834,0804.187.]. Podle J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 542.
 16. Vojenský tábor Petra Voka v *Pamětech* Jindřicha Hýzrleho z Chodů a na Bechyni [Heinrich HIESSERLE VON CHODAW, *Reiss-Buch und Leben*, Praha b. d., fol. 18r [KNM, sign. VI A 12]]. Foto: NPÚ, ÚOP v Českých Budějovicích, a.č. 3942.
 17. Emblémy z ložnice Petra Voka z Rožmberka, foto: autor, předlohy: Claude Paradin 1557, dostupné online:
 <<http://www.emblems.arts.gla.ac.uk/french/emblem.php?id=FPAb040>>
 <<http://www.emblems.arts.gla.ac.uk/french/emblem.php?id=FPAb142>>
 18. Bechyňský cyklus ctností a neřestí
 19. Diana na nádobě na víno [Rijksmuseum, sign. BK-17010].
 20. Diana v inventáři Polyxeny z Pernštejna [Edmund Wilhelm BRAUN (ed.), *Die Silberkammer eines Reichsfürsten Das Lobkowitz'sche Inventar*, Leipzig 1923, s. XXX, obr. č. 62 (fol. 412)].
 21. Pohár Petra Voka z Rožmberka [Rijksmuseum, sign. BK-17122]
 22. Nádobí Polyxeny z Pernštejna [Edmund Wilhelm BRAUN (ed.), *Die Silberkammer eines Reichsfürsten Das Lobkowitz'sche Inventar*, Leipzig 1923].
 23. *Fausta precatio* [Strahov, sign. DR I 21a, fol. 84v].
 24. *O duchovním rytíři* [Strahov, sign. DR I 21d, fol. 5r].
 25. *Ars Moriendi* [BSB, sign. 4 Diss. 1126#Beibd.13, s. 31].
 26. Astrologický kalendář Viléma z Rožmberka [NA Praha, sbírka grafik, inv. č. 219, sign. I B 15].

1. *Uomini fammosi* - Caligula a Tiberius – tyrani na zámku v Českém Krumlově

Namalované postavy římských tyranů se od předloh liší jen v detailech – v koruně, prsním plátu či přezce.

2. Uomini fammosi - Anonymní válečník na fasádách českokrumlovského zámku

Z cyklu tří neznámých válečníků pochází další z identifikovaných postav českokrumlovského *uomini famosi*.

I v tomto případě byl zvolen jen jeden z několika motivů. Válečník byl namalován jako věrná kopie předlohy.

3. *Uomini fammosi* – Perský král Kýros I.

Král Kýros se od předlohy liší v oblečení i gestech, navíc se opírá o sekyrku. Předloze nejvíce odpovídá králova hlava. Zbylá část postavy mohla být převzata z jiné grafiky. S ohledem na

4. Neznámá žena na fasádě zámku v Českém Krumlově

Jediná postava z lunetové římsy českokrumlovského zámku, pro kterou byla nalezena předloha. Žena má nejspíše inifciály „QU“ anebo na tato dvě písmena její jméno začíná. Viz ostatní postavy z předlohy, kde byl římský císař Marcus Salvius Otho.

5. Bakchus v interiérech Českého Krumlova s předlohou od Josta Ammana

6. Alegorie chudoby – personifikace hesla *pospíchej pomalu*

Český Krumlov – purkrabství

Rožmberský palác (zlomek kachle)

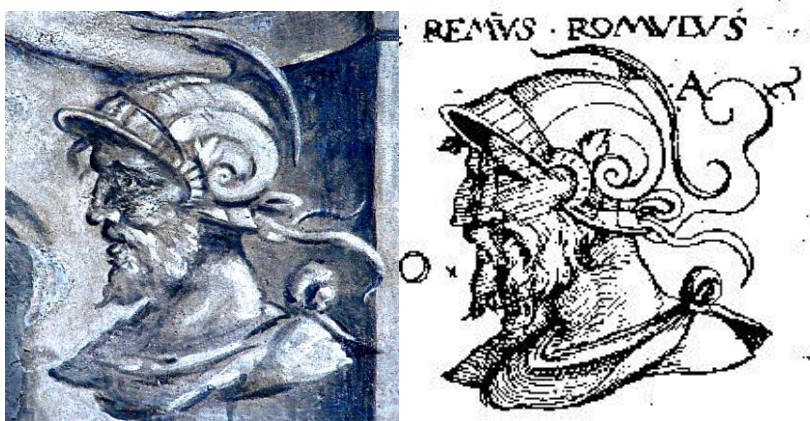
Kratochvíle – ložnice Polyxeny

Kratochvíle – ohradní zeď

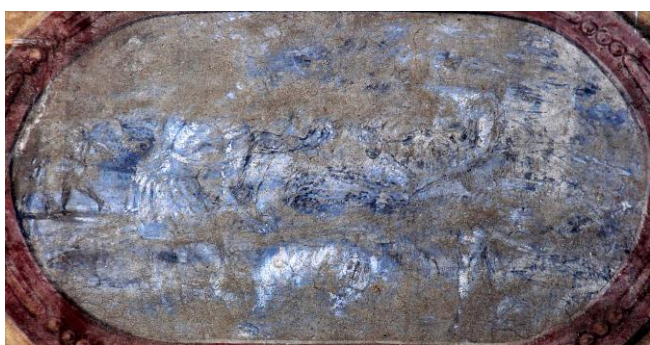
Slovo „spěchej“ vyjadřovala křídla na ruce. „Pomalů“ bylo znázorněno kamenem přivázaným k druhé ruce. Četnost výskytu motivu nasvědčuje, že Vilém z Rožmberka opakovaně žádal své umělce, aby do výzdoby zařadili právě tento emblém.

7. Romulus v Českém Krumlově ve srovnání s předlohou

Romulus byl namalován věrně podle předlohy. Fotografie malby je vodorovně převrácená. Malíř jej obrátil, aby směřoval stejným směrem jako okolní busty.

8. Scény z Ovidiových *Proměn* na fasádě zámku v Českém Krumlově
Athéna s múzami:

Meleagros s Atalantou. Fotografie napravo zobrazuje stav z počátku 20. století, kdy byl motiv zřetelnější. Spodní grafika je spíše orientační, nejspíše byla použita jiná předloha.

9. Svatý Jiří zabíjející draka v Českém Krumlově

Horní levá fotografie zobrazuje stav z počátku 20. století, dolní foto o sto let později.

10. Nově identifikované malby v okenních výklencích v přízemí

Pro okenní výklenky bylo využito předloh od různých autorů. Všechny mytologické postavy pocházely z Ovidiových *Proměn*.

Připoutaná Andromeda je na Kratochvíli zobrazená jen v hrubých obrysech. Na její pravé ruce je vidět náznak pout a zejména hnědá barva celé postavy dosvědčuje, že je nahá. Všechny okolní figury byly oblečené.

Athéna byla namalována věrně podle předlohy, která vychází ze samostatné grafiky z dílny Marcantonio Raimondiho.

Na Kratochvíli byla nejspíše zachycena i druhá společnice Danaé z cyklu grafik od Abrahama Bruyna (první již byla určena).

Z Bruynova motivu s Medúzou je rozeznatelný jeden z válečníků.

11. Krb v bílém sále s pravděpodobnou předlohou od Giulia Romana, kterou vlastnil Octavius Strada

12. Loutnistka v památníku Jana Jiřího ze Švamberka a loutnistka na Kratochvíli

13. Síla žen nad muži - Sardanapalova žena s violou de gamba

Ze známého cyklu Síly žen nad muži nejspíše pochází malba, ze které se dochoval jen hudební nástroj opřený o židli. Původní loutnu zaměnil malíř za violu de gambu. Motiv měl představovat bohatství, chtíč a hloupost, což se odráží i v zrcadle ženy.

Kavalír hrající na violu de gambu v památníku Jana Jirího ze Svamberka.

14. Síla žen nad muži - kurtizána z renesančního nevěstince

Podobně jako v ostatních případech i zde byla z cyklu zvolena pouze žena. Z toho důvodu nebyl na Kratochvíli namalován i její „ctitel“. Předloze nejvíce odpovídají stejné rozpětí paží i podobné rysy v obličejí. Hříšná kurtizána měla podobně jako okolní ženské postavy odkazovat na zlé ženy, které využívaly muže pomocí svých „ženských zbraní“ – sexuálního napětí.

15. Cyklus grafik „s Venušemi“, který dostal Petr Vok z Rožmberka

D. 67.

Andromeda s Perseem

D. 68.

Kefalos před s Prokridou

D. 69.

Diana s Actaeonem

D. 82.

Pyramus a Thisbé

16. Vojenský tábor Petra Voka v *Pamětech* Jindřicha Hýzrleho z Chodů a na Bechyni:

Nad bitvou byli zobrazeni jezdci se svým táborem, jehož hlavní stan byl označen rožmberským erbem. Stany vojenského tábora Petra Voka z Rožmberka byly zobrazeny i v *Pamětech* Jindřicha Hýzrleho z Chodů.

17. Emblémy z ložnice Petra Voka z Rožmberka

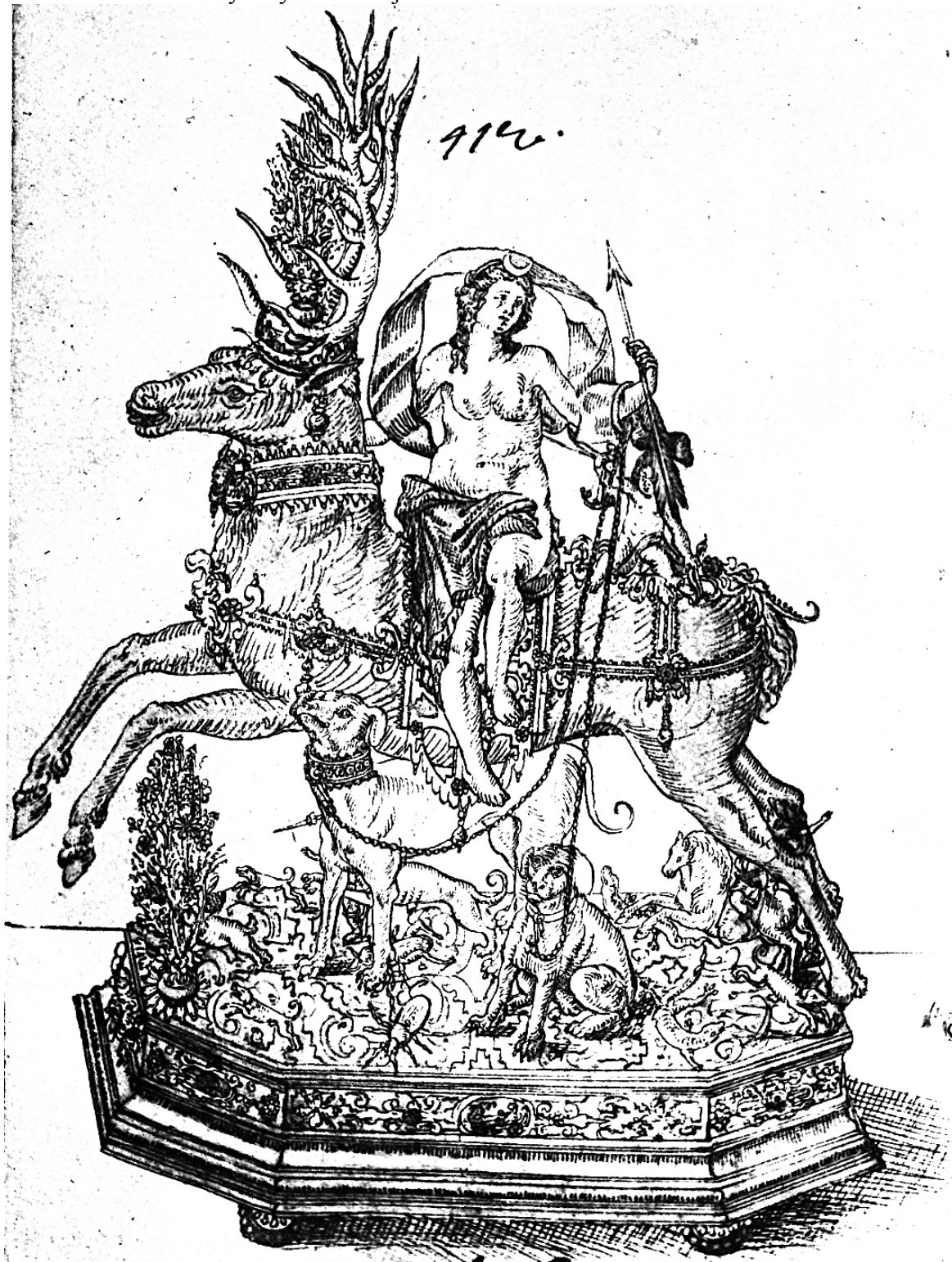
18. Bechyňský cyklus ctností a neřestí

19. Nádoba na víno s hodinovým strojkem, která nejspíše patřila Polyxeně z Pernštejna

20. Diana v inventáři Polyxeny z Pernštejna

21. Pohár Petra Voka z Rožmberka a Kateřiny z Ludanic

22. Nádobí Polyxeny z Pernštejna

23. Báseň *Fausta precatio* s nebývale bohatou ikonografickou výzdobou

FAUSTA PRECATIO

**IN THALAMVM ILLVSTRIS: AC
GENEROSISS: DOMINI D. GVILHELMI VRSINI,
SVPREMI DOMVS ROSENBERGICÆ GVBERNATORIS,
aurei velleris Equitis, sacrae C.M. ab Arcanis Consilij, Regni Boëmiæ Proregis, &c. Cum Illu-
stre, ac Magnificam, & vitæ sanctimonia pudicitiaq̄ spectabilem Virginem D.D.
Polyxenam à Pernstein in Matrimonium duceret,**

Ex Palmo Davidis CXXVII. Et nuptij Cana Galilæa.

A
Domo pauperum Studioforum Praga honoris & obsequiæ causâ oblata.

<p>Ranquillus fœlixq̄ status, cui copia cornu Diuite, & auratis subseruit gloria pen- nis, Illi forte datur, pauida qui mente Tonantem Obseruans, superis moderatur legibus actus. Prodigia quapropter Galilæi dextera Sponsi In Christum, & Christi comites, examen egenum, Sed locuples pietate animi, dum munera fudit, Munera collegit: fœlix, & numine firmus, Credidit; inaduersis, constanti pectore fidit. Non gentile premet genialis dextera vinum; Inclyta cum pleno sperantur flumine multa. Attu, Romuleum genus, ô Aribertie Princeps, Gens Aribonitis, centeno Saxone Rege</p>	<p>Rugæ expers, venit, ornatus, tibi fœdere sanctam Adcificis thalami fociam: quæ præmia tales Expectent tedeas: quæ mens ea ceperit: Hæc tu, Regie, fatidico perstringas carmine, vates. In florenteloco, quò non inimica procella, Non liuor penetrat, mæsti q̄ iniuria Lethi, Pacis vbi blandæ lenis circumstrepit aura, Res tua consistet, superum quicunq̄ vereris Numen, & illius moliris tramite gressum. Cuncta tibi ex voto cedent: epulasq̄ capesses, Dulce exantlati pretium, fructumq̄ laboris, Ipsa thori consors, vitis velut ornat, & ambit Fœta domum, multa recreabit prole maritum. Pignora iucundo stipabunt agminemensam; Vt gaudio vernant Oleæ plantaria campo,</p>
<p>Centenoq̄ Italo, nongentos clara per annos, Cui Pernstanna Ducu, & cõtra Solymannia castra Ductorum belli soboles heroica nubuit; Qui Regni augusti Prorex, ducibusq̄ superbis Imperij æqualis, celebres dominaris in vrbes; Quem Rex Hesperiaæ focium sibi vellere legit Aureo; quem lingua, quem forti pectore Vlystem Integra Sarmatici mirata comitia Regni, Hic vir, hic est magno, dixerunt, nomine dignus: Cum tu, maiorum memoranda exempla secutus, Templa locas, lapsa & reuocas in pristina claustra; Cum miseris, viduisq̄ pater, pacisq̄ sequester, Et patriæ cum sis turris, fidissima Regi; Cum Praga & Cromouæ fidei plantaria donis Ac solida impensa nutris; cum splendida fundo Tecta tuo ponis virtuti; atq̄ omnibus vnus Laudibus illustris, sapiens, iustusq̄, piusq̄, Integritate, fide, vitæ grauitate, pudore, Floresq̄ virtutum reliquo, qui corpus in ipsum,</p>	<p>Ista Dei pauidis pluet indulgentia cœli. Æthereum Numen, diues quæ possidet æther, Florentem Solymam, vitæ dum velceris aura, Ac feros placida munitos pace nepotes, Munifica, largaq̄ manu præstabit Olympo, Cuncta tibi summi declarans signa fauoris. Nûc ego, quod magne pietati oracula spondet, Turba micella Deum, ne lentus conferat, oro, Crescat posteritas, &, tanquam laurea sylua, Fragret odore bono, patriis virtutibus aucta: Actua sic rutilis niueum caput inferat astris Gloria, vt in natis maneat post fata superstes. Viue diu solpes: per te quot milia viuunt: Viuat læta diu fœlice propagine coniunx, Sancta propago, pio gemino prognata parente, Viuat, &, ornatos maiorum nomine, falces Tradat in æternam decorandos robore stirpem. Patria tota, ROSA non torpescente, vigebit.</p>

DISTICHVM NVMERALE
COMPLECTENS ANNV. MENSEM.
Diem, ac festum Nuptiarum.

Vn Dena Ian patr lb Vs DVo Denns Ies Vs,
Et Pernstanna s Væ sl fite Vr a Lta Rosæ.

P R A G Æ, Ex officina typographica Michaëlis Peterle, Anno M. D. LXXXVII.

Deus prouidebit.

Buď státi Boží Křesťi/
Korunně se Slávy šlých.

Wyspce Vroženému Panu / Pa- nu Wylémowi z Rojzberka / a na Czeškém Krum- lowé a Treboni: Kytjiti Towaryštwu Zlatého Kamna, Spráw- cy a Wládati Slawného Domu Rojzberského / Nejvyššimu Panu Purgtrabi Králowství Czeškého / Jeho milosti / zc. Blazeg Gitičinský, pozdravenij s žádostij a s wunschowanijm wesse- ho dobrého a Spasytelného (přitom swau chudau Službu předs- střragic / sewšy wctiwau sctiwnosti), wěrně wunschuge / a wprjímne žádá / zc. A tuto Pjiseň duchownij (o Božim Kytjiti) připisuge / přiwlastiňuge / y daruge: Gz homilosti ku Doctiwnosti.

RESTINA
LENTE.

Top míle / pod Kříž-
em gdaucy /
Pro radost Sláwy
čudaucy.

O Duchownijm Kytjiti /

Totij / o každém Křestianském Člowiku rytčugij-
cým pod Křížem Křystowým / pro nádegi čudaucy Sláwy / a pro
dogitij wěcného žiwota / po tomto časném / pracném / a testliwém ži-
wotě / kteréhož máme dogiti z wšy Křystowy / a w geho dosti wči-
něnij / nelolito za hřjchy naše / ale za hřjchy wšeho Swěta. Tato
Pjiseň Duchownij (k odpjírání Diablu zlostnému / Swětu podwo-
dnému / Tělu swěwolnému / hřjchu mrčtému / y wšeliké zlé a nezřizené
žádosti) gest wnowé složena / y z nákladu geho wytlacena / Co-
tj. od Blazega Gitičinského / ginač Domina / zc.
Leta Páně M. D. LXXXIX.
24. dne Měge.

A Spjswá se yako: W mocy maudrosti dobrého. Aneb každau ginau Obecnij noean.

R Do chces býti Kytjiti Božij /
pro mždu Nebeského Zbožij / wem sobě
naučenij z toho / neptyneš na wěby toho.
Máš wšyt Odenij duchownij / dy mohł o-
dolati Ohni / Diabelskému s Sijpy ge-
ho / nebył přemožen od něho.
Sleď swá Bedra podpásati / Duchownij
Mec připásati / k odpjírání wšemu zlé-
mu / Diablu Swětu Tělu swěmu.
Oblec Panceř sprawedlnosti / k ráce z ged-
něch w druhé Čtosti / Bogug yako Ky-
tjiti prawy / pro Korunně wěcné sláwy.
Wem na se Lebětu Spasenij / k wšeliké-
mu snášenij / zde rozličných protiwen-
stwij / pro wěcné blahoslawenstwij.
Buď wždy Křystowým Kytjitem / wem
před se Pawězu s křížem / meg W šau Na-
degi gisti / ze swjčtyjs w Pánu Křystu.
Prawda a milosrdenstwij / nechť gšau w wě-
cném přjibuzenstwij / at tebe neopauštje-
gij / když Nepřátel neyhaustřegij.
Opate se Wartylči čirými / totij. Angely
Swatými / poruč se gim k ostřihání /
genž aukladám Diabla brání.
Snášteti máš pokušenij / dobrowolně bez
mušenij / pro Swate gměno Křystowo /
a pro wěcné žiwé Slowo.
Přaweg Listy bez prodlenij / častě sčedně
modlenij / odsyleg k wěcnému Králi / genž
za swé wolene wálj.

W

Stan twjig má čistoty býti / báseň Božij
w Sedcy míti / a ta tobě Mandroff
zplodij / šstiwých radba neyškodij.
Nech at se Swět yak chce bančij / yako w-
nobilij w Moci / neštrachij se Búhě spo-
múže / když žadny z lidij nemúže.
W každém času neyradegij / skládeg w Bo-
hu swau nádegi / a dáť w dobrečm posyl-
něnij / proti wšsem hřjchám zemdenij.
K službě Božij newaž práce / at tě nenagde
w zahálce / Nepřítel genž co Lew chodij /
čudy múže wěrným štkodij.
Posylňug se k tomu Bogi / spasytelnau wě-
cy dwogij / předlein Slowem Božim žis-
wým / proti wšsem náležtkám žiwym.
Druhě s kraussemu žádostij / Wecere Pá-
ně Swátostij / máš požiwati swážnos-
stij / z wšy Křystowy snážnosti.
Tot Božij Kytjiti slowau / když pod Ko-
rauhw Křystowau / při prawě Wjče
gšau stálij / když se protiwenstwij wálj.
Neywčšij tu Bog nastawá / když se počet
z wšy dáwa / když ostogij w prawě wš-
te / wjčeznau Korunně býte.
Když ten Bog šstiašně dofonás / a Wjču
Zobu zachowá / gš Korunně složenu
máš / s wěrnými se w Nebi šhledáš.
Amen Bože rač to dáti / w dobrém až do
širtti štáti / počť se k tobě dostati / s wě-
rnými odplaty bráti.

W Starém městě Pražském / v Buryana Waldy.

235

F V N E B R I S.

hanne à Schwamberg, & Generosiss. ipsius uxore &c. presentibus etiam multis aliis clarissimè hæc verba prolocutus est: Iam proficiscemur: Proficiscamur itaque in nomine Dei patris, filii & Spiritus sancti beatissimæ Trinitatis, unius Dei in secula benedicti, Amen, Amen, Domine Iesu Christe Amen. Interea pro ipsius Celsitudine à concionatore aulico & circumstantibus ardentes fiebant preces, donec tandem inclytus Princeps in ter horam 4. & 5. 6. Novembris Anni 1611. cum vixisset annos 72. duos menses & duos dies, placidè, antequam circumstantes id animadvertissent, in certissima spe in Domino obdormiisset, cujus anima est in manu Dei, in sinu Abraham, in paradiso & gloria cælesti cum Servatore suo. Hujus rei indicia sunt certissima, ipsius pietas, erga Deum fiducia, pii gestus &c. In summa, obiit hic Princeps in verâ & salvificâ fide, in quâ constanter usque ad extremum vitæ suæ halitum perseveravit.

Obiit, ah obiit, tam inclytus Dominus & Princeps, D. Petrus Wok à Rosenberg, obiit Defensor pauperum, Patronus viduarum & orphanorum, Pater subditorum, Promotor miserorum &c. Obit inquam ultimus Gubernator inclytæ domus Rosenbergicæ: & cum eo extincta est universa inclyta & præcipua in Regno Bohemix familia Principum à Rosenberg. O Rosa, Rosa pulcherrima, fragrantissima, antiquissima, Regno Bohemix utilissima, omnibus fructuosissima!

O Rosa dilecta, Deo florens, Deo fragrans, hominibus grata, te cordatione digna: Nunc, ah, nunc ab inimicissima morte excisa!

Lugeat te, ô Rosa, pauper, lugeat dives, lugeat subditus, lugeat Baro, lugeat servus & liber: lugeant ditiones tuæ & subditi tui: lugeant civitates, lugeant oppida, lugeant pagi: lugeant splendidissimæ & magnificentissimæ arces, lugeant civitates elegantissimæ. Lugeat Wittingavia, lugeat Sobeslavia, Wesseli, Kaplice, Tthovi, Sviny, Benesovia, Novigradû, arx Wittingaviana, hortus præciosissimus, instructissimum armamentarium, cives, rustici, & in xenodochiis mendici. Amisit parentem, amisistis patronum, amisistis familiam inclytam Principum à Rosen-

In pietate & certa fiducia obiit.

Emmanuel.

Lamentatio super obitu Principis.

extincta familia ROSENBERG

26. Astrologický kalendář Viléma z Rožmberka

